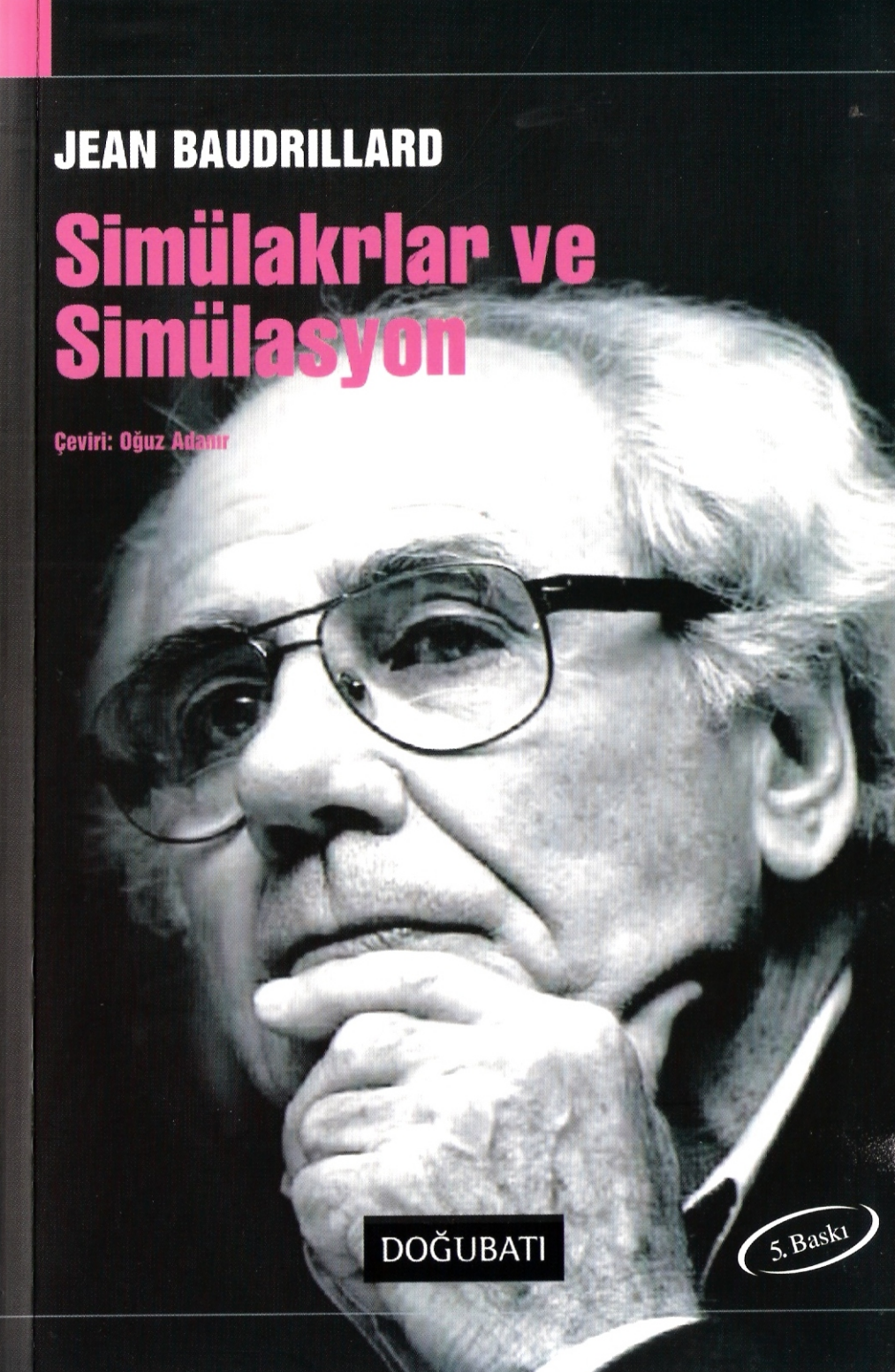
JEAN BAUDRILLARD

Simülakrlar ve Simülasyon

Çeviri: Oğuz Adanır

DOĞUBATI

5. Baskı

Jean Baudrillard

Simülakrlar ve Simülasyon

Jean Baudrillard

Simülakrlar ve Simülasyon

Çeviri: Oğuz Adanır

DOĞUBATI

JEAN BAUDRILLARD (1929-2007)

Fransız düşünür ve sosyolog. Medya üzerine yaptığı çalışmalarla bütün dünyada ün kazanmıştır. Simülasyon kuramıyla günümüz siyasî ve ideolojik akımlarına radikal eleştiriler yöneltmiştir. Baudrillard'a göre artık gerçek dünya ile imgeleri arasında ayırım yapma becerisine sahip değiliz. Bugün, reklâmlar 'şey'lerden çok imgeler satıyor bize. Chanel, Calvin Klein veya GAP gibi markaların temsil ettiği nitelik veya değerden çok etiketlerini veya göstergesini satın alıyoruz. Baudrillard'ın en ünlü açıklaması, Körfez Savaşı'nın "gerçekten yaşanmadığı" ile ilgiliydi. Ortadoğu'nun ekrandaki temsili düşmanı iblisleştirmek için kullanıldı, görüntüleme araçlarıyla güdümlü füzeler fırlatıldı ve hedefler vuruldu. CNN izleyicileri savaşı daha gerçekleşirken bir 'medya olayı' olarak rahat ve geniş koltuklarında cipsi yiyerek izledi. Savaşın yeri ve bölgesi herhangi bir sınır içermiyordu. Bu savaş yayılarak Batı'da televizyon ekranlarına taşınmıştı. Füze bombardımanı ile imge bombardımanı arasında bir ayırımın yapılamayacağı noktaya dek üstelik… Baudrillard böyle bir dünyada eleştiri gücünü tamamen yitirmiş olduğumuzu öne sürer.

Özgün Metin
Simulacres et Simulation

Copyright © 1982 Les Éditions Galilée

© Türkçe çevirinin yayım hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

Fransızca'dan Çeviren
Oğuz Adanır

Yayına Hazırlayan
Taşkın Takış

Kapak Tasarımı
3tasarım/ www.3tasarim.com

Baskı
Cantekin Matbaacılık
1. Basım: Dokuz Eylül Yayınları, Haziran 1998
2. Basım: Doğu Batı Yayınları, Nisan 2003
6. Basım: Ekim 2011

Doğu Batı Yayınları
Yüksel Cad. 36/4 Kızılay/Ankara
Tel: 0 312 425 68 64 – 425 68 65
e-mail: dogubati@dogubati.com
www.dogubati.com

Sertifika No: 15036

ISBN: 978-975-8717-01-4

Doğu Batı Yayınları-3 Sosyoloji-2

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Gerçeğin Yerini Alan Simülakrlar 13

"Retro" Bir Senaryo Olarak Tarih 71

Holocauste 79

China Syndrom 83

Apocalypse Now (Kıyamet) 90

Beaubourg'un Bıraktığı İzlenim/Etki 94
İçin İçin Kaynama/Patlama ve Caydırma

Hipermarket ve Hipermal 111

İletişim Araçlarında İçin İçin
Kaynayan/Patlayan Anlam 117

Reklamın Mutlakiyeti Reklamın Hiçliği 128

Clone Story 139

Hologramlar 150

Crash 156

Simülasyon ve Bilimkurgu 168

Hayvanlar 177
territoire et metamorphoses
Yaşam Alanı ve Biçimsel Dönüşüme Uğramalar

Kalıntı 194

Sarmallaşan Ceset 202

"Değer"in Son Tangosu 209

Nihilizm Üzerine 213

Dizin 221

ꕥ

SİMÜLAKR: Bir gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünüm.

SİMÜLE ETMEK: Gerçek olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi sunmak, göstermeye çalışmak.

SİMÜLASYON: Bir araç, bir makine, bir sistem, bir olguya özgü işleyiş biçiminin incelenme, gösterilme ya da açıklanma amacıyla bir maket ya da bir bilgisayar programı aracılığıyla yapay bir şekilde yeniden üretilmesi.

ATILF (http.atilf.atilf.fr) ve Petit Robert Sözlüğü

ÖNSÖZ

İnsan Bilimleri alanında XX. yüzyılda ortaya atılmış en önemli kuramlardan biri kuşkusuz Jean Baudrillard'ın "Simülasyon Kuramı"dır. İlk ortaya çıktığı andan bugüne yaklaşık yirmi-yirmi beş yıl gibi bir süre geçmiş olmasına karşın Türkiye'de bu kuram henüz yeterince anlaşılmamıştır. Yapısalcılığın başına gelenlerin "Simülasyon Kuramı"nın başına gelmemesini dilerim.

Bu kuramın bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ortaya koyduğu önemli gerçeklerden biri: Modern toplumlarla dünyanın geri kalan ülkeleri (özellikle de Türkiye gibi ülkeler) arasındaki tarihsel süreç farklılığıdır.

Günümüz Türkiye'sinde yerli yersiz bir şekilde post-modern olarak nitelendirilen metinlerle, post-modern olmayan metinlerin Türkçe'ye kazandırılma girişimleri giderek güçleşmektedir. Örneğin Mehmet Ali Kılıçbay gibi tarihçiler bunu Türkçe'nin gelişmemişliğine ya da toplumsal-kültürel gerilik gibi nedenlere bağlamaktadırlar. Oysa bu düşüncenin gerçeği yansıttığını söyleyebilmek pek kolay değildir. Çünkü Modern toplumlar günümüzde ulaşmış oldukları aşamada tıkanıp kalmış durumdadırlar. Bu aşamada üretilen metinlerse bildik konuları giderek daha karmaşık (kompleks, sofistike denilebilecek) bir hâle getirerek açıkla(yama)manın ötesine geçememektedirler. Bu durumda gelişmesini (önemli yanlışlar yaparak

geciktirse bile yine de) 'göreceli' bir hızla sürdüren Türkiye gibi bir ülkenin artık tarihsel ve toplumsal açıdan kesinlikle bir duraklama dönemine girmiş bulunan Modern toplumlara yabancılaşması kendinden kaçabilmenin olanaksız olduğu bir süreçtir.

Üçüncü, dördüncü, vb. dünyalar için bu bir tarihî fırsattır. İdeolojik ve kültürel açıdan Baudrillard'ın deyimiyle sonu gelen her kültür ya da uygarlık gibi o da evrenselleşerek ortadan kaybolmak durumundadır. Dünya bu durumu iyi değerlendirirse, Modern toplumların elinden dünyaya dünya konusunda söylev çekme ayrıcalığına bir son vererek, durumu tersine çevirebilir ve bu konuda en azından (şimdilik) bu birinciler kadar söz hakkı olduğunu gösterebilir (tabiî Modern toplum kökenli düşüncenin büyüleyiciliğinden kendini kurtarabilir daha doğrusu hazıra konma alışkanlığından vazgeçebilirse!).

Öte yandan nasıl olur da "Simülasyon Kuramı" gibi bir kuram üreten bir düşünür, bu kuramdan nasıl yararlanılması gerektiği konusunda herhangi bir fikre sahip olmaz? Bu soruyu yanıtlayabilmek pek kolay değildir. Kanımca Baudrillard içinde yaşadığı çağı ve ait olduğu tarihsel, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik sürece özgü yapılanmaları en doğru ve sağlıklı (en nesnel) şekilde algılayarak, en doğru çözümlemeleri üretmiş düşünürlerden biridir. Ancak bu durum onun tüm insanlık tarihiyle, tüm dünya toplumlarını aynı düzey ve yoğunlukta kavrayabilmiş ve açıklayabilmiş olduğunu göstermez. Bu noktada biz ünlü düşünürün içinde bulunduğu durumla Lumière kardeşlerin sinematografı icat ettikleri günler arasında bir benzerlik bulunduğunu düşünüyoruz. Şöyle ki: Sinematografı icat eden mucit kardeşler bu icadın ne işe yarayabileceği ya da aradan elli ya da yüz yıl kadar bir süre geçtikten sonra bu aracın nasıl bir toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik anlam, içerik ve işleve sahip olabileceği konusunda en ufak bir fikre sahip değillerdi. Hiç kuşkusuz o günlerde bu araç konusunda tahmin yürütenler olmuş ancak hiç kimse günümüzde sinemanın dün-

ya toplumu açısından sahip olduğu yer ve önemi öngörememiştir. Bu doğaldır çünkü insanlığın günümüzde ulaşabileceği durumu yetmiş seksen yıl öncesinin verileriyle tahmin edebilmek pek kolay bir iş olmasa gerek. Ayrıca doğru tahmin yürütenler olduğunu varsaysak bile bu insanların o gün için inanılması güç olan bu tahminleri, içinde yaşadıkları toplumlara kabul ettirebileceklerine inanabilmek olanaksızdır.

Günümüzde Jean Baudrillard'ın içinde bulunduğu durum, yüzyıl başındaki vatandaşlarının durumuna benzemektedir. Doğal olarak yeni bir kuram üretmiş olduğunun bilincinde olan düşünür, başkalarının bu kuramdan nasıl yararlanabileceği konusunda herhangi bir şey söylememektedir. Böyle bir kuram üretmiş olan bir insandan daha fazlasını beklemek ona haksızlık yapmak anlamına gelecektir. Bu kuramla ne yapacağına okuyucu karar verecektir. İşin doğrusu da budur!

Peki, Baudrillard'ı günümüzde nereye oturtmak gerekiyor? Bu sorunun yanıtını, Mike Gane'le, Monique Arnaud'nun (*Baudrillard Live)* kendisiyle yapmış oldukları söyleşide buluyoruz.

Soru: "Pek çok insan sizin post-modernizmin en büyük rahiplerinden biri olduğunuzu düşünüyor. Siz ne diyorsunuz?"

Yanıt: "Bu rahiplik referansının yersiz olduğunu düşünüyorum. Söylenebilecek ilk şey, bir insanın büyük bir rahipten söz etmeden önce post-modernizmin ya da post-modernin ne anlama geldiğini sorması gerektiğidir. Bu kavrama benim kadar uzak biri olamaz. Post-modernizm bir deyimdir, insanların kullandığı hiçbir şey ifade etmeyen bir deyim. Hattâ o bir kavram bile değildir, hiçbir şey değildir" (s. 2l).

Yanıt bu kadar kesin ve açık olmasına karşın, dünyanın birçok ülkesinde Baudrillard post-modern bir düşünür olarak dayatılmaya çalışılmaktadır. Bunun nedenleri konusunda daha önce açıklama yapmıştık.

Simülakrlar ve Simülasyon'da düşünür, 1972 yılından itibaren üstünde çalışmaya başladığı ve 1976 yılında *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*'le birlikte artık somut bir açıklamaya sahip olan

simülasyon kuramını derinleştirerek simülakrların tarihsel gelişiminden söz etmekte ve daha sonra güncel simülasyon ve simülakr örnekleri sunmaktadır.

Baudrillard'a göre hâlâ büyüsünü bütünüyle yitirmemiş bir sanat olan sinema, simülasyon evrenine yakışan öyküler sunarken, televizyon ve reklam bu simülasyon evrenine ait asal araçlardır. Örneğin Coppola'nın "Kıyamet"i simülasyon evreninde bir savaş simülakrından başka bir şeye benzemeyen Vietnam Savaşı'nın beyaz perdedeki simüle edilmiş karşılığıdır. Buna karşın "Holocauste" adlı dizi film simülasyon evreninde Yahudi Katliamını anımsatmaktan çok unutturmaya yönelik bir girişimdir. Medyanın güncel konumunun açıklamasını yaptığı "Kitle İletişim Araçlarında İçin İçin Kaynayan Anlam" başlıklı yazıdaysa iletişim araçlarının iletişim değil iletişimsizlik, bir başka deyişle yalnızca iletim aracı olabileceklerini çünkü (örneğin haber düzeyinde) olayla izleyici arasındaki mesafeyi ortadan kaldırarak bir anındalık ya da doğrudan katılım izlenimi bırakan bu araçların aslında hiçbir şey iletmediklerini (Modern toplumlar bağlamında) dile getirdikten sonra günlük yaşamı yansıtmak yerine, günlük yaşamı yeniden üreten medya olmadan olay çıkmadığını (yani "medya varsa olay var") söylemektedir. Çünkü gerçeklik, kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilebilen bir şeydir.

Reklam, Hologram, Klon, Crash, Bilimkurgu, Hayvanlar, Üniversite, vb. toplumla ilgili pek çok konuda simülasyon ve simülakr örnekleri sunan bu metin, simülasyon kuramının anlaşılmasını sağlayan temel taşlardan biridir.

Okuyucuya bir kez daha, klasik terminolojilerin çok dışında yer alan ve şahsen büyük bir keyif alarak okuduğum bu metinleri ancak sabırlı bir okuma süreciyle özümseyebileceğini anımsatmak istiyorum.

Oğuz Adanır
İzmir, Mayıs 2005

GERÇEĞİN YERİNİ ALAN SİMÜLAKRLAR

Hakikati gizleyen şey simülakr değildir. Çünkü hakikat, hakikat olmadığını söylemektedir. Simülakr hakikatin kendisidir.

Ekleziyast

İnsanın aklına gelebilecek en güzel simülasyon alegorisi olduğunu düşündüğümüz bu Borges masalında: İmparatorluğun hizmetindeki haritacıların çizdikleri harita sonunda imparatorluğun topraklarına birebir eşit boyutlara sahip bir belgeye dönüşmektedir. Ancak çökmeye başlayan imparatorlukla birlikte lime lime olmuş bu harita parçalarıyla çölde karşılaşan insanlar vardır. Sonuçta bu harap olmuş soyut metafizik güzelliğin, imparatorluğun şanına yakışan bir görünüme sahip olduğu ve eskidikçe gerçeğiyle birbirine karıştırılan sahtesi gibi İmparatorluğun da bir leş gibi çürüdükçe özüne yani toprağa dönüştüğü görülmektedir. Bu güncelliğini yitirmiş masal ikinci basamak (ordre) simülakrların gizli çekiciliğine sahiptir.[1]

Günümüzdeki soyutlama biçimlerinin haritacılık, sûret çıkarma, aynadan yansıma ya da kavramla bir ilişkisi kalmamış-

[1] Bkz. J. Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, "Simülakrlar Düzeni" bölümü, (Paris, Gallimard, 1975).

tır. Simülasyon kavramının harita üzerindeki bir toprak parçası, bir töz ya da referans sistemiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir. Bir başka deyişle harita öncesinde ya da sonrasında bir toprak parçası yoktur. Bundan böyle önce harita, sonra topraktan – *gerçeğin yerini alan simülakrlardan*– söz etmek gerekecektir. Borges'in masalını günümüze uyarlayacak olursak, artık harita üzerinde lime lime olmuş toprak parçalarıyla karşılaşıldığını söylemek gerekecektir. Bundan böyle sağda solda karşılaşacağımız harabe ve yıkıntılar haritaya değil gerçeğe, çölde karşımıza çıkan kalıntılarsa İmparatorluğa değil bize, *Çöle dönüşmüş bir gerçeğe ait olacaklardır.*

Tersine çevirdiğinizde bile artık bu masaldan yararlanabilmek imkânsızdır. Olsa olsa İmparatorluk alegorisinden yararlanabilirsiniz o kadar. Çünkü gerçekle gerçeğin simüle edilmiş modellerini üst üste bindirmeye çabalayan çağdaş simülatörler de benzer bir dayatmacı yaklaşım sergilemektedirler. Ancak bu kez ortada ne harita vardır ne de toprak çünkü soyutlamayı ilginç ve çekici kılan haritayla toprak arasındaki o kesin ayrım artık yoktur. Oysa bu ayrım haritaya bir şiirsellik, toprağaysa bir çekicilik kazandırıyordu. Sihirli bir kavramla çekici bir gerçek işte bu ayrımın içine gizlenmişti. Haritayla toprak arasındaki bu ideal beraberliği önce göklere çıkartıp yücelten sonra da yerin dibine batıran haritacıların bu çılgın projesinde yeniden canlandırıcı bir özelliğe sahip olan (günümüzde spekülatif ve söylevsel özelliklerini yitirerek nükleer ve genetik bir işleme dönüşmüş) düşgücü de simülasyonla birlikte artık tarihe karışmıştır. Burada ortadan kalkan şeyin adı metafiziktir. Bundan böyle bir varlıkla çeşitli görünümleri; gerçekle gerçek kavramına özgü bir ayna/yansıma (metafizik) olmayacaktır. Bundan böyle gerçekle gerçek kavramı arasında düşsel bir beraberlik de olmayacaktır. Çünkü genetik minyatürleştirme denilen şey, simülasyon evrenine özgü bir boyuttur. Günümüzde gerçek

artık minyatürleştirilmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modelleri tarafından üretilmektedir. Bu sayede gerçeğin sonsuz sayıda yeniden üretimi mümkün olmaktadır. Bundan böyle rasyonel bir gerçeğe ihtiyacımız olmayacaktır zira "gerçek" ideal ya da negatif süreçlerle başa çıkabilecek (boy ölçüşebilecek) bir durumda değildir. Artık işlemsel bir gerçek vardır. Aslında gerçek bu değildir çünkü onu sarıp sarmalayan bir düşsellikten yoksundur. Bu atmosferden yoksun bir hiperuzamda kombinatuvar modellere benzeyen, sentetik bir şekilde üretilmiş gerçek, diğer adıyla hipergerçektir.

Gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimizin kalmadığını gösteren bu farklı bir uzama geçiş olayıyla birlikte, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girilmiştir. Daha kötüsü gösterge sistemleri bu gönderen sistemlerini yapay solunumla yaşatarak, tüm kombinatuvar hesapları ve ikili karşıtlıklarla tüm eşdeğerlik sistemlerinin işine yarayabilecek anlamdan daha da esnek (ductile) hâle gelmektedirler. Burada bir taklit, sûret ya da parodiden değil *aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek*, bir başka deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayından söz ediyoruz. Gerçeğin tüm göstergelerine sahip, gerçeğin tüm aşamalarına kısa devre yaptıran kusursuz, programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran bir makineden. Gerçek bir daha asla geri dönmeyecektir. Bir ölüm daha doğrusu ölmenin imkânsızlaştığı bir "ölür ölmez dirilme" sistemine özgü model böyle bir hayatî işleve sahiptir. Bundan böyle her türlü düşsel ve gerçek ayrımından yoksun, yalnızca aynı yörünge çevresinde dolanan modellere dayalı ve farklılık simülasyonu üretiminden ibaret bir hipergerçekten söz edebiliriz.

Kutsal Gönderenden Yoksun İmgeler

Gizlemek (dissimuler), sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak; simüle etmek ise sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmaktır. Birincisi bir varlığa (şu anda burada bulunmayan) diğeri ise bir yokluğa (şu anda burada bulunmamaya) göndermektedir. Ancak bu olay sanıldığından daha da karmaşık bir şeydir. Çünkü simüle etmek "-mış" gibi yapmak değildir. "Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir" (Littré). Öyleyse "mış" gibi yapmak (feindre) ya da gizlemek (dissimuler) gerçeklik ilkesine bir zarar veremez, yani bunlarla gerçeklik arasında her zaman açık seçik, gizlenmeye çalışılan bir fark vardır. Oysa simülasyon bu "gerçekle" "sahte" ve "gerçekle" "düşsel" arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktadır. Simüle eden kişi gerçekten hasta mıdır, değil midir? Çünkü bu insan gerçek semptomlar üretmektedir. Simüle eden kişiye ne hastasın ne de değilsin denebilmektedir. Bu kişiyi nesnel bir şekilde hasta ya da sağlam olarak değerlendirebilmek mümkün değildir. Hakiki bir hastalık olup olmadığı anlaşılamayan bu şey, psikolojiyle tıbbın elini kolunu bağlamaktadır. Çünkü bütün "semptomlar" üretilebiliyorsa ve bir hastalığa ait "semptom" "doğal" bir olgu olma özelliğini yitirmişse o zaman her hastalığın simüle edilebileceğini hattâ edilmekte olduğunu düşünebiliriz. Ama o zaman da tıbbın bir anlamı kalmamaktadır çünkü tıp yalnızca nesnel nedenlerini belirleyebileceği "gerçek" hastalıklarla ilgilenmektedir. Psikosomatik rahatsızlıklarsa hastalık ilkesinin kıyısında köşesindeki kuytu alanlarda pek de inandırıcı olmayan gelişmeler sergilemektedir. Organik bir semptomu bilinçaltına havale eden psikanalizde ise semptom aslından daha "hakiki" görülmek durumundadır. Hem simülasyon neden bilinçaltının girişine takılıp kalsın ki? Bilinçaltı "faaliyeti" de klasik tıbbî semp-

tomlar gibi "üretilemez mi"? Düşler birer semptom olarak kabul edilmiyor mu?

Oysa yabancılaştırma yorumuna dayanan bir hekimlik "her zihinsel rahatsızlık biçiminin, simülatörün bilmediği bir semptomlar düzenine sahip olduğunun ve hekimin bu düzende görülecek bir aksamanın farkına varmamasının mümkün olmadığını ileri sürmektedir". Bu (1865 yılından miras kalan) düşüncenin amacı, ne pahasına olursa olsun hakikat ilkesinin varlığını koruyabilmek ve simülasyonun yol açtığı sorunları engelleyebilmektir. Çünkü bu sorgulama hakikat, gönderen ve nesnel nedenin ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Hekimler hastalık ya da sağlığın ötesinde ya da berisinde dolanan bu verileri, başka bir deyişle hastanın hastalığı konusunda (hastalığı yeniden üreten söylev) söylediklerini doğru ya da yanlış olarak değerlendirme konusunda aciz kalmaktadırlar. Simüle edilen öyleyse maskesini indirmenin mümkün olmadığı çünkü kişinin yalan söylediğini[2] kanıtlayabilmenin imkânsız olduğu bir bilinçaltı söylevinin bu şekilde tekrarlanması karşısında psikanalizin yapabileceği bir şey yoktur.

Örneğin ordunun eli kolu simülatörler karşısında bağlanmaktadır. Gelenekselleşmiş uygulamalara dayanan ordu, bugüne kadar belli kanıtlardan yola çıkarak onların maskelerini düşürür ve cezalandırırdı. Oysa günümüz ordusu, bir simülatörü de tıpkı gerçek bir eşcinsel, bir kalp hastası ya da bir deli gibi çürüğe ayırabilmektedir. Askerlik psikolojisi denilen şey bile kartezyen belirtiler karşısında gerilemekte ve gerçek mi yoksa sahte mi, "üretilmiş" bir semptom mu yoksa gerçek bir semptom mu ayrımını yaparken tereddüde düşmektedir. "Deliyi bu kadar iyi taklit edebilen biri herhâlde gerçekten delidir" düşüncesine sığınmaktadır. Ordu pek de haksız değildir çünkü

[2] Bu söylev, transfer sırasında bile çözülememektedir. Birbirine karışan bu iki söylev yüzünden psikanaliz, sonu gelmeyen bir tedavi yöntemine dönüşmektedir.

bu bakış açısı doğrultusunda bütün delilerin birer simülatör oldukları ve deli ile simülatör arasındaki bu farkı ayırt edememeninse akla gelebilecek en pis yıkıcı eylem biçimi olduğu söylenebilir. Klasik mantık, simülasyona karşı tüm kategorileriyle silahlanmaya çalışmaktadır. Oysa günümüzde, simülasyon bu mantığı çoktan aşıp geçerek hakikat ilkesinin yerini almıştır.

Simülasyonun bilinçli olarak seçtiği tıpla ordu dışında bir de din olayının bulunduğunu söyleyebiliriz. Din konusunda bir tanrısal güç simülakrına gönderme yapılmaktadır. "Simülakrların mabetlere sokulmasını yasakladım çünkü doğaya hayat veren tanrısal güç yeniden canlandırılamaz." Bu doğru değildir çünkü bu tanrısal güç yeniden canlandırılabilmektedir. Örneğin bu güç ikona ya da simülakrlar şeklinde çoğaltıldığında neler olup bitmektedir? Örneğin imgelere dayalı görsel bir teolojiye dönüştürüldüğünde hâlâ ilâhî bir gücün özelliklerine sahip olabilmekte midir? Belki de kendi ihtişam ve çekiciliğini devreye sokarak bu ilâhî gücün ortadan kalkmasına neden olmaktadırlar? İkonlar aracılığıyla tezgâhlanan bu oyun sayesinde sonuçta görüntüler algılanabilen ve anlaşılabilen bir Tanrı Düşüncesinin yerini alabilmektedirler. Bin yıldır süregelen ve ikonoklastları (=kutsal imgeleri yok eden insanlara verilen ad. Kutsal imgelere tapınmaya karşı olan Bizans İmparatorlarının yandaşı olan insanlar) hep korkutmuş olan bu mücadele henüz sona ermemiştir.[3] İkonoklastların, simülakrların sahip olduğu bu mutlak-güçten korkmalarına neden olan şey, ikonaların Tanrı düşüncesini insanların bilincinden silip atabileceklerini sezmenin yanısıra, sonuç itibariyle bu korkunç hakikatin Tanrı'nın asla var olmadığı, yalnızca simülakrları aracılığıyla var olabildiği hattâ kendi simülakrlarından başka bir şey olmadığı düşüncesine göndereceğinin farkına varmış olmalarıdır. Zaten ikonoklastlar da bu yüzden imgelerden nefret ediyor ve onları yok etmeye çalışıyorlardı. Simülakrların, Platoncu bir Tanrı

[3] Bkz. M. Perniole, *Icônes, Visions, Simulacres*, s. 39

düşüncesini gizlemek ya da maskelemekten başka bir şey yapmayacağına inansalardı onları yok etmeye kalkışmazlardı. İnsan değişken bir hakikat düşüncesine her zaman boyun eğmiştir. Bu o kadar önemli bir şey değildir. Oysa bu metafizik umutsuzluğun kökeninde yatan şey imgelerin her şeyi açıkça dışa vurmalarının yanısıra sonuç olarak bir modelden yola çıkılarak üretilen sıradan görüntüler değil, özgün ve büyüleyici bir güce sahip imgeler olmalarıdır. Bu tanrısal gönderenler sisteminin ne pahasına olursa olsun yok olmaktan kurtarılması gerekiyordu.

Oysa bu görüntülerde Tanrı'nın dolaylı yansımalarını yakalayarak, onları kutsayan ikonolatrların tersine ikonaları aşağılayan ve yadsıyan ikonoklastların bu imgelere hak ettikleri değeri verdikleri görülmektedir. Buna karşın ikonolatrlar çok modern ve maceraperest insanlardır. Çünkü imgelerle oynanan bu Tanrı yaratma oyunu sırasında O'nun zaten ölü bir varlık olduğunu ve resimler aracılığıyla gerçekleştirilen bu yeniden canlandırmanın gerçekte hiçbir şeyi temsil etmediğini; bunun yalnızca bir oyun olduğunu ve bu büyük oyunun öneminin de buradan kaynaklandığını (aynı zamanda imgelerin maskesini düşürmenin tehlikeli bir şey olduğunu çünkü imge ya da maskenin gerisinde hiçbir şeyin bulunmadığını) anlamışlardır.

Politikalarını Tanrı'nın gücül anlamda ortadan kaybolmasıyla vicdanların dünyevî ve görkemli bir şekilde güdümlenmesi (Tanrı'nın bir iktidar gösterisi aracına dönüştürülerek yok edilmesi) üzerine oturtan Cizvitler de zaten böyle yapacaklardır. Belli bir güçten yoksun ve göstergelerden soyutlanmış bir stratejiye yataklık etmekten başka bir işe yaramayan aşkınlık (=Tanrı) burada sona ermektedir. Barok imgelerin gerisinde ya da perdenin arkasındaki ipler artık politikanın eline geçmiştir.

Sonuç olarak imgeler her zaman ölümcül bir güce sahip olmuşlardır. Tıpkı bir model olarak benimsedikleri Tanrı'nın ilâhî kimliğini yok etmeye çalışan Bizans ikonaları gibi. Öldü-

rücü bir güce sahip imgenin karşısına, gerçeğin görünen ve algılanabilen yanlarını sunan yeniden canlandırmanın diyalektik gücüyle çıkılmaktadır. Batı, bu yeniden canlandırma olayının önemine ya da göstergenin derin bir anlama sahip olabileceğine, bir göstergenin, bir anlamın *yerini alabileceğine* ve bir şeylerin *–bu* tabiî ki Tanrı'dır– bu değiş tokuşun gerçekleşmesini sağladığına bütün kalbi ve iyi niyetiyle inanmaktadır. Tanrı bile simüle edildikten, Tanrı'ya olan inanç, göstergelerine indirgenebildikten sonra gerisini varın siz düşünün! İşte o zaman bütün sistem yer çekiminin etkisinden kurtulmuş bir kütle, devasa bir simülakra dönüşmektedir. Bu gerçek dışı bir şey değil bir simülakrdır, gönderenden yoksun ve nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen, hiçbir şeyin durduramadığı bir kapalı devre içinde, gerçeğin değil yalnızca kendi kendinin yerine geçebilen bir şey.

Yeniden canlandırmanın karşıtı olan simülasyon işte budur. Yeniden canlandırma: Gösterge ve gerçeklik arasında bir eşdeğerlik ilkesi (bu eşdeğerlik ütopik bir şey bile olsa temel bir aksiyomdur) bulunduğunu kabul etmektedir. Oysa simülasyon, eşitlik ilkesi *ütopyasına* tamamen ters bir şey olup, *göstergeyi kesinlikle bir değer olarak yadsımakta* ve her türlü gönderenin ters yüz edilmesi ve öldürülmesi olarak görmektedir. Simülasyonu sahte bir yeniden canlandırma biçimi olarak yorumlayarak onu emmeye çalışan yeniden canlandırmaya karşılık; simülasyon bir simülakra dönüştürdüğü yeniden canlandırma düzeninin tamamını sarıp sarmalamaktadır.

İmgeye özgü çeşitli aşamalar/basamaklar şöyle sıralanabilir:

– derin bir gerçekliğin yansıması olarak imge
– derin bir gerçekliği değiştiren ve gizleyen imge
– derin bir gerçekliğin yokluğunu gizleyen imge
– gerçekliğin hiçbir çeşidiyle ilişkisi olmayan, kendi kendinin saf simülakrı olan imge

Birinci durumda imge *olumlu* bir niteliğe sahiptir çünkü imge burada bir tür âyin görevi yapmaktadır. İkinci durumda imge *olumsuz* bir niteliğe sahiptir. Kötü büyü türünden bir şeydir. Üçüncü durumda imge bir görünümün *yerini almaya* yani bir büyüleme aracı olmaya çalışmaktadır. Dördüncü durumdaysa imge artık görüntü düzenine değil simülasyon düzenine ait bir şeydir.

Bir şeyleri gizleyen göstergeler aşamasından gösterilecek bir şey kalmadığını gizleyen göstergeler aşamasına geçiş bir dönüm noktasıdır. Çünkü birinciler ideolojilere özgü bir hakikat ve sır teolojisine gönderirken; ikinciler bir simülasyon ve simülakrlar çağına girilmiş olduğunu, artık ortada ne kendi kullarına sahip çıkabilecek bir Tanrı, ne de gerçekle sahte ve gerçekle yapay bir yönteme başvurularak diriltilmiş 'gerçeğin' birbirinden ayrılmasını sağlayacak bir Kıyamet Günü olasılığı bulunmadığını söylemektedirler. Çünkü her şey zaten ölmüş ve Kıyamet Günü beklenmeden diriltilerek yaşama döndürülmüştür.

Nostalji denilen şey, gerçek, gerçekliğini yitirdiği gün asıl anlamına kavuşmuştur. Çünkü dünyanın oluşum sürecini anlatan efsane ve gerçekliğe ait göstergelerin sayısında inanılmaz bir artış olmuştur. Aslına benzeyen ikinci bir hakikat, nesnellik ve doğru sayısında aşırı bir artış vardır. Nesne ve tözden arındırılmış bir ortamda hakikat, yaşanan olay ve figüratifte sayısal bir artış vardır. Maddî üretim çılgınlığına koşut hattâ ondan daha ileri bir çılgınlık düzeyine ulaşan *gerçek* ve *gönderen* sistemleri üretilmektedir. İlgi alanımıza giren simülasyon aşaması bu türden bir şeydir. Her yerde bir caydırma stratejisiyle örtüşen gerçek, neogerçek ve hipergerçeği kapsayan bir stratejiyle karşılaşıyoruz.

İyimser Bir Diriliş Öyküsü ya da Ramses

Filipinler hükümeti, 1971 yılında sömürgeci, turist ve etnologların ulaşamayacakları bir bölgede yaşayan bir avuç Tasadaylı'nın ilkel yaşamlarına dönmesini sağlayan yasal düzenlemeyi yaptığı gün, etnoloji de paradoksal bir şekilde kendi ölüm fermanını imzalar gibi olmuştur. Sekiz yüz yılı aşan bir süreden bu yana diğer insanlarla kesinlikle herhangi bir ilişki kurmadan vahşi ormanın derinliklerinde yaşamış olan bu insanlar sonunda antropologların elinden kaçamayarak keşfedilmişlerdi. Ne var ki Tasadaylılar'ı keşfeden antropologlar bu insanların kendileriyle ilişki kurar kurmaz, kapatılmış oldukları mezarlardan açık havaya çıkartılır çıkartılmaz toz hâline gelen mumyalar örneği, yok olup gittiklerini görünce ormandaki yaşamlarına dönmelerini istemek zorunda kalacaklardı.

Öyleyse etnolojinin yaşayabilmesi için nesnesinin ölmesi gerekmektedir. "Keşfedilen" nesne ölerek, hem intikam almakta hem de kendini çözmeye çalışan bilime meydan okumaktadır.

Bütün bilimler de zaten kendi varlıklarını, kavradıklarını sandıkları nesnelerinin zaman içinde eriyip gitmesi gibi bir paradoks üzerine oturtmaya mahkum edilmemişler midir? Ölü nesne, gözünün yaşına hiç bakmadan bilimi ters yüz etmekte ve o ilk başlangıç noktasına geri göndermektedir. Tıpkı arkasına bakması yasaklanmış olan Orfeus'un dayanamayarak başını döndürmesi sonucunda sevgili karısı Eridikya'nın cehenneme geri gönderilmesi gibi.

Böyle bir paradoks içine düşmek istemeyen etnologlar ise Tasadaylılar'ı bir güvenlik çemberi içine alarak, aslında kendilerini kurtarmaya çalışmışlardır. Çünkü o andan itibaren Tasadaylılar'a dokunmak yasaklanmıştır. Keşfedilmiş bir maden yatağının işletmeye açılmadan kapatılması gibi insanlar da ormanlarına kapatılmışlardır. Burada nesne kazanmış, bilim kaybetmiştir. Bilimin elinden kaçırdığı nesne, bu kez "bekâretini" koruyabilmiştir. Burada bir fedakârlıktan (bilim asla fedakârlık

yapmaz, o her zaman için öldürücü bir özelliğe sahiptir) çok kendi gerçeklik ilkesini korumaya çalışan bilimin yaptığı bir fedakârlık simülasyonundan söz edilebilir. Dondurularak buzluğa yerleştirilen Tasadaylılar etnoloji için kusursuz bir bahane, sonsuza dek kendisinden yararlanılabilecek bir tür güvencedir. Bu noktada Jaulin, Castaneda, Clastres gibi insanlarla ortaya çıkan uçsuz bucaksız bir anti-etnoloji olayıyla karşılaşılmaktadır. Çünkü normal bir gelişme sürecini yaşayan bir bilim giderek nesnesinden uzaklaşmak ve sonunda ondan vazgeçmek durumundadır. Bu durumda bilimsel özerklik fantastik bir şeye dönüşmekte ve o saf, anlamsız biçimine kavuşmaktadır.

Camdan, saydam bir sandukaya benzeyen vahşi orman adlı "ghettolarına" geri gönderilen yerliler, bu yüzden *etnoloji disiplini öncesinde* yaşayan yerlilere özgü bir simülasyon modeline dönüşmektedirler. Böylelikle kendi amaçlarını aşıp geçen etnoloji, tamamen kendisi tarafından yeniden yaratılmış/üretilmiş "yerlilere" ait "ham" gerçeklik içindeki yerini alabilecektir, yani Vahşiler, Vahşiliklerini bile etnolojiye borçlu olacaklardır! Ne büyük marifet! Kendini vahşileri yok etmeye adamış görünen bir bilim için ne büyük zafer!

Öte yandan bu dondurulan, sterilize edilerek *öldüresiye* denebilecek katı önlemlerle koruma altına alınan ve babası öldükten sonra doğan çocuğa benzeyen vahşilerin bir gönderen sistemleri simülakrına, biliminse saf bir simülasyona dönüşmüş olduğu söylenebilir. Benzer bir olayla Fransa'nın Creusot bölgesinde karşılaşılmıştır. Tarihin belli bir döneminde ortaya çıkarak bu döneme tanıklık eden işçi mahalleleri, faaliyet hâlindeki sanayi kuruluşları, erkeği, kadını ve çocuğuyla bütün bir kültür canlı canlı bir tür açık hava müzesine dönüştürülmüş gibidir. Bu insanların davranışları, konuşma biçimleri ve alışkanlıkları belgesel bir film çekiminde olduğu gibi canlı canlı fosilleştirilmiştir. Sınırlı bir alan üzerine inşa edilmesi gereken müze ortadan kalkmış ve her yer müzeye dönüştürülerek yaşamın bir parçası hâline getirilmiştir. Keza etnoloji de sınırlı bir

nesnel bilim dalı olmak yerine nesnesini özgür bırakıp, canlı olan her şeyi kapsayarak simülakrlara özgü, her yerde hazır ve nazır, görünmez bir dördüncü boyuta dönüşmektedir. Artık *hepimiz birer Tasadaylı*, bir başka deyişle o ilk görünümlerine ancak etnolojinin tezgâhından geçtikten sonra kavuşan –evrensel bir etnolojik gerçekliğin varlığını nihâyet ifşa eden– Yerlilere benziyoruz.

Hepimiz canlı canlı anlamını yitirmiş farklılıklar ve bu anlamını yitirmiş farklılıkların diriltilmesi adı altında etnoloji ya da yıldızı giderek parlayan bir etnolojinin saf biçimi olan anti-etnoloji tarafından çözümlenmiş bulunuyoruz. Öyleyse etnolojinin, Vahşilerin yaşadığı ya da adına Üçüncü Dünya denilen bir yerlerde aranması çok büyük bir saflıktır zira etnoloji her yerdedir. Metropollerde, Beyazların yaşadığı yerlerde, tepeden tırnağa incelenip çözümlendikten sonra *gerçeğe benzetilerek yapay bir şekilde diriltilmiş* bir simülasyon, hakikatin halüsinasyona dönüştürüldüğü, gerçeğe şantaj yapılan, önce öldürülen ve sonra da geri getirebilmek için isteri düzeyine ulaşan simgesel biçimin her türünü kapsayan bir geçmiş (tarihsel) araştırmasının yapıldığı bir dünyadadır. Vahşilerin eli mahkûm olduğu için bu cinayetin ilk kurbanları onlar oldular, ancak bu cinayet günümüzde tüm Batılı toplumları da içine alan bir boyuta ulaşmıştır.

Sonuç olarak etnoloji, bize verebileceği tek ve son derste kendine bir son verilmesini sağlayacak (oysa Vahşiler ondan çok önce bunun farkına varmışlardı) "ölümün intikamı" denilen sırrı ifşa etmektedir.

Bilimsel nesnenin kilit altına alınarak bir yerlere tıkılması deliler ve ölülerin bir yerlere tıkılmasıyla eşdeğer bir anlama sahiptir. Elden ele dolaşan bir delilik aynası (düşüncesi, açıklaması), bulaşıcı bir hastalık gibi tüm toplumu nasıl bir daha iyileştirilemeyecek hâle getirdiyse, keza bilim de kendisi için bir karşı ayna görevi yapan bu bulaşıcı bir hastalığı andıran nesneyi öldüren mikrobu kaparak, ölmekten başka bir seçeneğe sa-

hip olmadığını kanıtlamaktadır. Görünüşe göre bilim nesnesine egemen gibidir. Oysa nesne öznenin farkına varamadığı bilinçsiz bir tersine çevirme sürecinden yararlanarak, kendisini anlamsız ve bir sonuca götürmeyen bir sorgulamaya tâbi tutan bilime arzuladığı anlamsız ve bir sonuca götürmeyen yanıtlar sunarak, gizliden gizliye onu ele geçirmektedir.

Toplum bu delilik aynasını kırdığında (tımarhâneler kapatılıp delilere konuşma özgürlüğü tanındığında vs.) ya da bilim sahip olduğu nesnellik aynasını kırar gibi yaparak (nesnesine teslim olan Castaneda vb.), "farklılıklara" boyun eğdiğinde değişen bir şey yoktur. Çünkü içeri kapatılma biçiminin yerini sayılamayacak kadar çok ve her yanımızı saran biçimlerden oluşan bir düzenleme almıştır. Sahip olduğu klasik kurumsal görünümü yıpranıp, yok olan etnolojinin; dünyaya (kurmaca) bir farklılık martavalıyla (kurmaca) bir Vahşilik martavalını yaymaya çalışan bir antietnoloji sayesinde hayatta kalmaya çalıştığı görülmektedir. Etnoloji bu işi, antietnolojinin de yardımıyla yeniden eski vahşilik düzeyine ulaştırdığı yani farklılık ve ölümün mahvetmiş olduğu bizim dünyamızı gizleme amacıyla yapmıştır.

Benzer nedenler yüzünden, orijinalini koruma bahanesiyle Lascaux mağarasının ziyareti yasaklanmış ancak beş metre öteye aynı mağaranın tıpatıp benzeri inşâ edilerek ziyarete açılmıştır (ziyaretçiler önce gerçek mağaraya dikiz deliğinden bir göz attıktan sonra kopyasının tamamını ziyaret edebilmektedirler). Orijinal mağarayı insanların belleğinden silip atmanın bir yarar sağlayacağını sanmıyorum çünkü gerçeğiyle kopyası arasında hiçbir fark yoktur. Bir kopya her ikisini de yapaylaştırmaya yetmiştir. Keza geçtiğimiz günlerde bilim ve teknik, uzun zamandan beri bir müze köşesinde çürümeye terk edilmiş II. Ramses'in mumyasını tüm olanaklarını zorlayarak kurtarmaya çalışmaktadır. Her nedense Batı, simgesel düzenin dört bin yıldan beri gözlerden ve ışıktan korumayı başardığı bir eseri korumaktan aciz olduğu gibi bir telaşa kapılmıştır. Oysa Ram-

ses bizim için bir anlam ifade etmemektedir. Paha biçilemeyen şeyse onun mumyasıdır çünkü mumya kültürel birikimin bir anlama sahip olduğunu gösteren kesin bir kanıttır. Geçmişi gün ışığına çıkarıp depolayamadığı takdirde şu bizim çizgisel ve bir birik(im)tirme anlayışı üzerine oturan kültürümüz çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. İşte bu yüzden Firavunları mezarlarından, mumyalarıysa içine kapatılmış oldukları o sessiz dünyadan çekip çıkarma gereksinimi duyulmuştur. İşte bu yüzden onları unutulmaktan kurtarmaya ve askerî alandaki başarı ve şereflerinin kutlandığı bir törene ihtiyaç duyulmuştur. Bu yapılırken de mumyalar bilime ve kurtçuklara yem edilmişlerdir. Oysa binlerce yıldan bu yana onların bozulmadan kalmasını sağlayan şey sırlarıydı. O eski düzende çürümeyi engelleme gücü, ölüme üstün gelmek demekti. Sahip olduğumuz bilimsel düzeyse mumyaları *onarmanın* ötesine geçememektedir. Bir başka deyişle *görünmesi* gereken bir düzeni onarmaktan başka bir şey yapamıyoruz. Oysa mumyalama işlemi *gizli* bir boyutu ölümsüzleştirilmek istenen efsanevî bir çalışmaydı.

Geçmişimiz görüntüye dökülmeli ve süreklilik taşıyan bir görünürlüğe sahip olmalıdır. Başlangıç noktasını görebildiğimiz bir efsane günün birinde bizim de sonumuzun geleceğini anlamamıza ve rahatlamamıza neden olmaktadır. Çünkü biz asla sonumuzun geleceğine inanmadık. İşte bu yüzden Orly havaalanında Ramses'in mumyası için tarihî bir karşılama töreni düzenledik. Çünkü Ramses büyük bir asker ve despottu. Kuşkusuz öyleydi. Bu töreni düzenlememizin nedeni kendisiyle hiçbir ilişkisi olmayan kültürümüzün başka bir düzene ait ölü gücü kendine mâl edebilme isteğidir. En büyük arzusu budur çünkü onu *kendi geçmişine ait bir şeymiş gibi mezarından çıkartmış* ve yok etmiştir.

İsa'nın öğretisinden bîhaber Amerikalı yerliler karşısında şaşkınlıktan küçük dillerini yutan Rönesans dönemi Hıristiyanları gibi, biz de Ramses'in mumyası karşısında adeta büyülendik. Kolonizasyonun başlangıç yıllarında İncil'in dayattığı ev-

rensel yasalardan bir anlığına kurtulma olasılığı karşısında insanlar şaşkınlık ve hayretten ne yapacaklarını bilemeyecek hâle gelmişlerdi. Bu durumda iki seçenekten birini onaylamaları gerekiyordu: Ya İsa yasalarının evrensel yasalar olmadıklarını kabul etmek ya da bu yasaların her yerde geçerli olmadığını gösteren Kızılderilileri yok etmek. Genel olarak Kızılderililer Hıristiyanlaştırılmışlar ya da yalnızca keşfedilmişlerdir ki, her iki durumda da Kızılderililer açısından bunun anlamı yavaş bir ölümdür.

Ramses'i yok edebilmek için onu gün ışığına çıkartıp, bir müzeye yerleştirmek yeterli olmuştur. Mumyaları kemirip yok eden şey o küçük kurtçuklar değil, simgesel düzeni yer değiştirmeye zorlayan, hiçbir konuda yetkin olmayan ve kendinden önce var olmuş kültürleri çürümeye ve ölüme mahkûm etmekten başka bir şey bilmeyen, onları önce öldürüp sonra bilimsel yöntemler aracılığıyla diriltmeye çalışan bize özgü bir tarih, bilim ve müze anlayışıdır. Tüm bu sırlara karşı yapılan bir saldırı, sırdan yoksun bir uygarlığın saldırısıdır. Bu, üstüne oturduğu temellerden nefret eden bir uygarlıktır.

Nesnesini elinden kaçırırmış numarası yaparak o saf biçimini korumaya çalışan etnoloji gibi, müzelik olmaktan kurtarma girişimi de yapaylık halkasına bir halka daha eklemekten başka bir anlama sahip değildir. Büyük paralar harcanarak Cloyters of New York'tan alınarak, çalındığı yere gönderilecek olan Saint-Michel de Cuxa manastırının avlusunu çevreleyen üstü kapalı, kolonlu geçit bunun en güzel kanıtıdır. Herkes de bu geri dönme olayını alkışlamıştır [Bu olay Champs-Elysées caddesindeki kaldırımları araçlardan kurtarma amacıyla yapılan, yeniden ele geçirme denemesine benzemektedir]. Bu sütun başlıkları Amerika'ya herhangi bir nedene dayanarak gönderilmediği için Cloyters of New York tüm kültürleri (değerin kapitalist anlamda merkezîleştirme mantığına uygun bir şekilde) bir araya getiren yapay bir mozaiktir. Bu sütun başlıklarının geri gönderilmesiyse daha da yapay bir olaydır, başka bir deyişle

simülakrın bir tur attıktan sonra "gerçeklikle" üst üste çakışmasıdır.

New York'ta kimseyi kandırmayan sütun başlıkları, bu simülasyon ortamında kalsalardı daha iyi olurdu. Çünkü geri gönderme eylemi bir kurnazlıktan başka bir şey değildir. Sanki hiçbir şey olmamış gibi yapmak ve yapıtlar eski yerlerine ulaştığındaysa sevinç çığlıkları atmak!

Yine Amerikalılar, Kızılderili sayısını bu kıtanın keşfinden önceki Amerika'nın sahip olduğu düzeye getirdikleri için kendileriyle övünmektedirler. Her şeyin üzerine bir kalem çekilmiş olduğunu, her şeye yeniden başlandığını söylemektedirler. Hattâ daha da ileri giderek biz daha iyisini yaptık ve başlangıçtaki rakamın üstüne çıktık demektedirler. Bu da sözüm ona uygarlığın üstünlüğünü gösteren bir kanıt sayılırmış. Evet, uygarlık Kızılderili sayısını Kızılderililer'in kendi kendilerine üretebilecekleri Kızılderili sayısının çok üstüne çıkarmayı becermiştir. (Bu olayın kökeninde haince bir düşünce vardır. Çünkü aşırı üretim buradaki Kızılderililer'in başka bir yöntemle yok edilmesi anlamına gelmektedir. Zira Kızılderili kültürü de diğer kabile kültürleri gibi sınırlı sayıda insanın varlığını zorunlu kılmakta ve İshi'de olduğu gibi gereğinden çok insanın "gelişigüzel" bir şekilde dünyaya getirilmesine tepki gösterilmektedir. Sonuçta Kızılderili nüfusundaki artış simgesel bir cinayete dönüşmektedir.)

Görüldüğü gibi her yerde tuhaf denilebilecek bir şekilde orijinaline benzeyen bir evrende yaşıyoruz. Şeyler harıl harıl kendi ikizlerini üretmeye çalışıyorlar. Ancak geleneklerin iddia ettiği gibi bunun anlamı şeylerin ortadan kalkacağı türünden bir sonuç değildir çünkü şeyler artık ölümsüz kılınmışlardır. Tıpkı "funeral homes"un (cenaze işleriyle ilgilenen şirketler) ölüyü gömülmeden önce, makyajla, modelin yaşarkenki görünümünden daha doğal ve mütebessim hâle getirmeleri gibi.

Düşsel ve Hipergerçek

Disneyland bütün simülakr düzenlerinin iç içe geçmiş olduğu kusursuz bir modeldir. Disneyland her şeyden önce: Korsanlar, Geleceğin Dünyası vb. şeylerden oluşan bir illüzyon ve fantazm oyunudur. Bu düşsel evren kendine düşen görevi başarıyla yerine getirmektedir. Aslında kalabalıkları buraya çeken şey çeliş-kileri ve güzellikleriyle gerçek Amerika'nın minyatürleştirilmiş toplumsal bir mikrokozmosuna benziyor olması ve alınan kolektif (dinî denilebilecek türden) keyiftir. Aracınızı otoparka bıraktıktan sonra içerde kuyruğa giriyor ve sonunda dışarıya yapayalnız ve kendi hâlinize terk edilmiş bir vaziyette çıkıyorsunuz. Bu düşsel evrendeki tek olağanüstü şey, içerdeki kalabalıktan yayılan sıcaklık ve sevecenliğin yanısıra insana pek çok değişik duygu yaşatan bol miktardaki oyun ve oyuncağın varlığıdır. Bir konsantrasyon kampına benzeyen otoparkla içerdeki kalabalık arasında tam bir tezatlık vardır. Başka bir deyişle içerdeki bin bir çeşit oyuncak, insanları bir nehir misali oradan oraya sürüklerken, dışarı çıkan insan yalnızlığa (oyuncağına), arabasına doğru ilerlemek zorunda kalmaktadır. Olağanüstü bir rastlantı sonucu (bu türden rastlantılar kuşkusuz bu evrene özgü bir çekiciliğin bir ürünüdür) bu zamanın dondurulmuş olduğu çocuksu evren, bugün kendisi de dondurulmuş bulunan bir adam tarafından tasarlanarak hayata geçirilmiştir. Adı Walt Disney olan bu adam –180 derecelik bir ısı altında dünyaya yeniden döneceği günü beklemektedir.

Disneyland'ın her köşesinde nesnel bir Amerika modeliyle karşılaşabilmek mümkündür. Bu görüntü kalabalık ve bireylerin morfolojik yapısına kadar giden bir benzerlik göstermektedir. Burada Amerika'nın sahip olduğu tüm değerler minyatürleştirilmekte ve çizgi filmler aracılığıyla çoğaltılarak, kendilerinden geçmektedir. Tıpkı içi doldurularak süs eşyasına dönüştürülen ölü vahşi hayvanlar gibi. Buradan yola çıkarak (L. Martin'in, *Utopiques, jeux d'espaces*'da çok güzel bir şekilde açık-

ladığı gibi) ideolojik bir Disneyland çözümlemesi, *digest of American way of life*'la (Amerikan yaşam biçiminin özetlenmiş hâlinin) övülen Amerikan değerleri, idealleştirilmiş zıtlıklarla dolu bir gerçekliğin bu mekâna uydurulmuş hâlinin eleştirisini yapabiliriz. Bütün bunlar kesinlikle doğrudur, ancak bütün bunların gizlediği başka şeyler vardır. Bu ideolojik "tezgâh" üçüncü basamak bir simülasyon olayının gizlenmesini sağlamaktadır. Disneyland "gerçek" ülkenin, "gerçek" Amerika'nın bir Disneyland'a benzediğini gizlemeye yaramaktadır. Bu durum sıradan gündelik yaşantısının bir hapishaneyi andırmadığını gizlemeye çalışan toplumsal bir yapının hapishaneler inşâ etmesine benzemektedir. Disneyland'ı çevreleyen Los Angeles ve Amerika, gerçeğe değil hipergerçeğe ve simülasyona aittir. Burada sorun yanıltıcı bir yeniden canlandırılmış gerçeklikten (ideoloji) çok, gerçeğin gerçeğe benzemediğini gizleyebilmek ve gerçeklik ilkesinin devamını sağlayabilmektir.

Disneyland'daki düşsellik ne gerçektir ne de sahte. Burası gerçeğe özgü düşselliği, gerçeği simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek amacıyla tasarlanmış bir caydırma (ikna) makinesidir. Bu çocuksu düşselliğe özgü sefâlet ve yozlaşmışlığın nedeni de zaten budur. Bu evrene çocuksu bir görünüm verilmek istenmesinin nedeni, yetişkinlere özgü "gerçek" ve başka bir evren bulunduğu düşüncesini onaylatma arzusudur. Disneyland bir çocuksuluğun gerçek anlamda her yere hâkim olduğunu gizleyebilmek için, yetişkinlerin de buraya gelerek çocuklaşmalarına olanak tanımak ve gerçekte çocuk olmadıklarına inandırma amacıyla kurulmuş bir evrendir.

Zaten Los Angeles'ta Disneyland'a benzeyen Enchanted Village, Magic Mountain, Marine World vb. başka yerler vardır. Bu türden oyun ve eğlence merkezleri Los Angeles'ı çepeçevre sarmış durumdadırlar. Bu türden merkezler aslında Los Angeles'ın, gerçeğin enerjisinden yararlanan gerçek dışı, dur durak tanımayan bir hareketlilik (araç, insan devinimi, vb.) sisteminden başka bir şey olmadığını gösteren ve bunun kentin

sahip olabileceği tek sır olduğunu belgeleyen kanıtlardır. Muazzam bir alana yayılmış olan bu kent, aslında bir uzam ve bir boyuttan yoksundur. Elektrik ve atom santralleri ya da sinema stüdyoları gibi bu kent de artık kurmaca bir öykü (film senaryosu) ve sonu gelmeyen bir kaydırmaca (travelling) hareketine benzemektedir. Çocuksu gölgelerle tahrif edilmiş fantazmlardan oluşan bir sempatik sinir sistemi gibi Los Angeles'ın da pabucu dama atılmış eski düşselliğe ihtiyacı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Başka yerlerde (hattâ burada) çöpleri işleyerek yararlı hâle getiren fabrikalar gibi, Disneyland da düşsele o eski görünümünü iade etmeye çalışan bir mekândan başka bir şey değildir. Bugün dünyanın her yerinde herkes çöpleri yeniden yararlı bir hâle getirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda çocuklarla insanlara özgü düşler ve fantazmlarla onlara ait masalsı, efsanevî, düşgüçleri bir kalıntı ya da çöpe dönüşmektedirler. Hipergerçek bir uygarlığı zehirleyen ilk önemli pislik (dışkı) Disneyland'dır. Bu eğlence merkezi zihinsel düzeyde bir "yeniden sağlığına kavuşturma" (yeniden kazanma) görevini yerine getiren bir prototiptir. Zaten Kaliforniya'da yerden mantar bitercesine ortaya çıkan tüm cinsel, ruhsal, somatik (rcyclage) yeniden kazanım enstitüleri de benzer bir amaçla kurulmuştur. Sokaklarda birbirlerinin yüzüne bakamayan bu insanlar için yüz yüze bakma enstitüleri kurulmuş; birbirine dokunamayan insanlarsa birbirine dokunma (contactothérapie) tedavisi görmeye başlamış; yürümeyi unutanlar içinse "jogging" keşfedilmiştir, vb. Yaşamla ilgili her şeye örneğin yitirilmiş yetenekler, yitirilmiş vücutlar, yitirilmiş toplumsallık ya da eski tadını yitirmiş yiyecekler konusunda, hemen her alanda her şeye eski işlevi yeniden kazandırılmaya çalışılmaktadır. Açlık ve oruç tutma *natural food*, *healthfood*, yoga vb. isimler altında yeniden keşfedilmektedir. Burada Marshall Sahlins'in düşünceleri ikinci dereceden bir gerçekliğe dönüşmektedir. Çünkü Sahlins'e göre açlığın kökeninde doğa koşulları değil Pazar ekonomisi vardır. Gereksiz

ayrıntılarla arapsaçına döndürülmüş bu muhteşem pazar ekonomisinde sonuç itibariyle açlık bir açlık-göstergesi, açlık-simülakrına dönüşmüştür. Bu ise az gelişmiş bir ülke insanını simüle eden bir davranış biçimidir (buna herkesin benimsemiş olduğu Marksist az gelişmiş insan modelini de ekleyebilirsiniz). İnsanı dışlamayan bir kültürün kazandığı zafere, çevre sağlığı ve temizliğinin yanısıra enerji ve sermaye krizini de kattıktan sonra, buna bir de içe dönüklük halkasını eklediğinizde bu iş tamamdır. Böyle bir sistemin daha önce hiç karşılaşmamış olduğu zihinsel bir felâket, zihinsel kabuğuna çekilme ve için için kaynama felâketiyle karşılaşma olasılığı vardır. Bu felâketin en belirgin göstergeleri belki de şu acayip şişkoluk, lüks, Tanrı ve para arasındaki inanılmaz koalisyondur. İnanılmaz düzeydeki lüks bir yaşantı içinde karşılaşılan inanılmaz zıtlıklarla, akla gelebilecek en tuhaf düşünce ve davranışların bir arada bulunması.

Politik Üfürükçülük

Disneyland'ın tasarlanma biçimiyle Watergate skandalının tasarlanma biçimi arasında hiçbir fark yoktur (bu düşsel oyun da ilki gibi önceden belirlenmiş yapay sınırların ötesinde herhangi bir gerçekliğin bulunmadığını gizlemeye çalışmaktadır) Bu skandal, olgular ve ifşâ ediliş biçimleri arasında hiçbir fark bulunmadığını gizlemeye çalışmaktadır (CIA görevlileriyle *Washington Post* gazetecileri aynı yöntemlere başvurmaktadırlar.) Politik skandal sonuç olarak bir yandan ahlâkî ve politik bir ilkeyi eski sağlığına kavuşturmaya çalışırken, diğer yandan da düşgücünü harekete geçirerek yitip gitmekte olan gerçeklik ilkesine o ilk görünümünü yeniden kazandırma gayreti içindedir.

Böyle bir skandalın ifşâ edilmesi yasalara saygı duyulduğunu göstermektedir. Belki de Watergate'in başarabildiği tek şey herkesi Watergate'in bir skandal olduğuna inandırmaktır. Bu

anlamda Watergate'in çok güçlü bir zehirleme yöntemi olduğu söylenebilir. Çünkü bu skandal sayesinde dünyaya bir doz politik ahlâk yeniden şırıngalanmaktadır. Bu noktada Bourdieu'nün şu saptamasına katılmamak mümkün değil: "Güç ilişkilerinin özünde yatan şey, güç ilişkilerine benzememeye çalışarak gücünün tamamını bu gizlilikten almaktır". Bu açıklamaya dayanarak ahlâksız ve vicdansız bir kapitalin ancak ahlâkî bir ütopyanın ardına gizlenerek var olabileceği düşünülebilir. Bu açıdan kamusal ahlâkı diriltmeye çalışan herkesin (ifşâ ya da infial duyma yoluyla, vb.) aslında kapitalist düzen için çalıştığı söylenebilir. Zaten *Washington Post* gazetecileri de böyle yapmışlardır.

Zira böyle bir saptama, olsa olsa ideolojinin formülü olabilir. Zaten Bourdieu olayın ideolojik yanını ortaya koyduğunda aslında "güç ilişkilerini" kapitalist egemenliğe özgü bir *hakikat* olarak kabul ettirmeye çalışmakta ve bunun da bir *skandal* olduğunu söylemektedir. Öyleyse Bourdieu de *Washington Post* gazetecileri gibi determinist ve ahlâkçı bir konuma sahiptir. Bu açıdan değerlendirildiğinde aslında yapılan şey, düzenin ahlâkî açıdan temizlenip paklanması ve ovulup parlatılarak yeniden devreye sokulmasından başka bir şey değildir. İnsanların ahlâkî ve politik vicdan anlayışlarına göre anlamsız ve dinamik biçimlere benzeyen güç ilişkilerinin ötesine geçildiğindeyse karşımıza toplumsal düzene özgü simgesel şiddetin gerçek bir şiddete dönüştüğü bir hakikat düzeni çıkmaktadır.

Kapital de zaten rasyonel bir varlık olarak kabul edilmek ve rasyonellik adına yargılanmaktan başka bir şey istememektedir. Ahlâklı bir varlık olarak kabul edilmek ve ahlâk adına yargılanmak istemektedir. Çünkü ikisi arasında hiçbir fark yoktur. Bunu *farklı bir şekilde yorumlayabilmek mümkün*. Örneğin eskiden bir skandal gizlenmeye çalışılırdı; günümüzdeyse tam tersine bunun bir skandal olmadığı gizlenmeye çalışılmaktadır.

Watergate bir skandal değildir. Kesinlikle değildir çünkü herkes onun bir skandal olmadığını gizlemeye çalışmaktadır.

Bütün bunlar aslında kapitalin yeniden o ilk başlangıçtaki (bu kez sahneye konulmuş) bir görünüp, bir kaybolan anlaşılması güç zalimliğinin temelini oluşturan ahlâksızlığa benzedikçe, giderek karanlık bir görünüm arz eden ahlâk anlayışının, artan bir panik duygusuyla gizlenmesinden başka bir şey değildir. Aydınlanma kuramından komünizme kadar giden ve ahlâkla ekonomi arasında bir eşdeğerlik sisteminin bulunması gerektiğine inanan sol düşünce aksiyomuna göre asıl skandal budur. Kapitalin böyle bir sözleşme yapmış olabileceğinden dem vurulmaktadır. Oysa "aydınlanmış" düşünce kapitale kurallar empoze ederek onu denetim altına almaya çalışmıştır. Bugün devrimci düşüncenin yerini almış olan eleştirel düşünceyse kapitali, oyunu kuralına göre oynamamakla suçlamaktadır. "Bu iktidar haksızlıklar üzerine kurulmuştur. Bu bir sınıf adaletidir. İktidar bizi sömürüyor" gibi şeyler söylemektedir, sanki kapital yönettiği toplumla bir sözleşme yapmışmış gibi. Bu eşdeğerlik aynasıysa kapitalin karşısına sol düşünce tarafından konulmaktadır. Böyle davranarak kapitalin bu tuzağın içine düşeceğini, bu toplumsal uydurmacasına kanacağını ve tüm topluma karşı yükümlülüklerini yerine getireceğini umut etmektedir. Çünkü kapitalizm bunları yaptığı zaman devrim yapmaya gerek kalmayacaktır. Kapital bu eşdeğerlik formülünü yaşama geçirdiği takdirde sorun kendiliğinden çözülmüş olacaktır.

Kapital, egemenliği altındaki toplumla hiçbir zaman böyle bir sözleşme imzalamamıştır. Kapital, toplumsal ilişkiler adlı büyücülüğün ürünüdür çünkü *kapital topluma karşı bir meydan okuma biçimidir*. Ona kendi yöntemleriyle yanıt vermek gerekmektedir. Kapitali, ahlâkî ya da ekonomik rasyonellikten yola çıkılarak bir skandal olarak sunamazsınız. Kapital kendisine simgesel kurallara göre meydan okunması gereken bir meydan okumadır.

Sarmal Bir Olumsuzluk Biçimi ya da Möbiyüs Şeridi

Watergate, sistem muhaliflerine kurulan bir tuzak, iktidarı güçlendirebilmek amacıyla gerçekleştirilen bir skandal simülasyonudur. Filmde bu tuzağı kuran kişiliğin adı "Deep Throat"tır. Nixon'dan kurtulabilmek için sol eğilimli gazetecileri perde arkasından güdümleyen bir Cumhuriyet partili. Neden olmasın? Bu hariç tüm diğer varsayımlar geçerlidir. Çünkü aslında sol kendiliğinden ve çok doğal bir şekilde sağın görevlerini yerine getirmektedir. Burada iyi niyetli bir yanlışlıktan söz etmek saflıktır çünkü sağ da kendiliğinden solun görevlerini yerine getirmektedir. Sonuç olarak bu olay tüm güdümleme varsayımlarının her zaman için tersine çevrilebileceğini gösteren bir fırıldak oyununa benzemektedir. Çünkü güdümleme: Olumluyla olumsuzun karşılıklı olarak birbirlerini üretmenin yanısıra aktifle pasif kavramlarının dışlandığı, rastlantısal bir nedenselliktir. Politik gerçeklik ilkesini kurtarmanın tek yolu, bu ortalıkta başıboş bir şekilde dolanan nedenselliğin *nedensiz* bir şekilde durdurulmasından geçmektedir. Politik bir gerçeğe benzerlik (ve doğal olarak "nesnel" çözümleme, mücadele, vs.) ancak öncüllerle sonuçların önceden belirlenebildiği sözleşmesel, sınırları belirlenmiş bir alan derinliğinin yüzey düzeyinde simüle edilmesiyle ayakta durabilmektedir. Çizgisel bir süreklilikle diyalektik bir kutuplaşmadan yoksun bırakılmış bir sistemde herhangi bir olay ya da eylemin nasıl ortaya çıktığını izleyecek olursanız, simülasyonun sapıttırdığı bir ortamda her türlü determinasyonun eriyip buharlaştığını; her eylemin herkesin işine yaradıktan sonra akla gelebilecek tüm anlamlara bürünerek ortadan kaybolduğunu görürsünüz.

Örneğin İtalya'daki bombalı saldırılar kimin işidir? Aşırı sol grupların mı? Aşırı sağ provokasyonun mu, yoksa tüm aşırı uçlara mensup teröristlere karşı bir tepki oluşturabilmek amacıyla iktidardaki merkez sağcıların işi mi? Belki de güvenlik güçlerinden vazgeçilemeyeceğini göstermek isteyen bir polis

senaryosudur! Bütün bunlarda bir gerçeklik payı vardır. Ortada bir kanıt olup olmaması ya da olguların nesnelliği çılgınca yorumlar yapılmasını engelleyememektedir. Bunun nedeni simülasyon mantığının her şeyi egemenliği altına almış olmasıdır. Bu mantığın bir olgular ve nedenler mantığıyla hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü simülasyonun en belirgin özelliği en önemsiz olguları bile kapsayan *gerçeğin yerini almış modellerden* oluşmasıdır. Önce modeller vardır. Bir bomba gibi yörüngeye yerleştirilen bu modeller olayın gerçek çekim merkezini oluşturmaktadırlar. Bu yüzden olguların kendilerine özgü bir rotaları yoktur. Modeller aracılığıyla olgulara ulaşılmaktadır. Tek bir olgunun tüm modellere ait olabilmesi mümkündür. Bu önceden belirlenmişlik, bu daha doğmadan önce ad koyma işlemi, bu kısa devre yaptırma eylemi, modelle olgunun birbirlerine karıştırılması (olguyla model arasında anlamsal bir fark yoktur. Negatif bir elektrik akımı da yoktur. İçin için kaynayan zıt kutuplar) vardır. Modelle olgunun birbirlerine karıştırılması her defasında çelişkili olanlar da dahil olmak üzere bin bir türlü yorumun yapılmasına neden olmaktadır. Genelleştirilmiş bir süreçten yola çıkılarak modeller gibi, değiş tokuş edilebildikleri ölçüde bir gerçekliğe kavuşabilen olgularla ilgili bu yorumların hepsi geçerlidir.

Sosyalist partiye saldıran komünistler, sanki soldaki birliği özellikle bozmak istiyor gibidirler. Bu direnişin daha radikal bir politika güdülmesine yol açabileceğini iddia etmektedirler. Aslında iktidara geçmek gibi bir niyetleri yoktur. Genelde sol, özelde de Sol birlik içinde zayıflamış bulunan kendi konumları açısından elverişsiz sayılabilecek bu tarihî koşullarda iktidardan kaçmaya ya da vazgeçmeye çalıştıklarını söylemek daha mı doğru olur? Berlinguer: "İtalya'da komünistlerin iktidara gelmesinden korkmayın!" dediği zaman bu sözler aynı zamanda:

> – Komünistlerden korkmayın çünkü iktidara geldiklerinde kapitalist düzende hiçbir değişiklik yapmayacaklardır.

– Komünistlerin iktidarı ele geçirmesinden korkmayın çünkü onlar hiçbir zaman iktidara gelemeyecekler (bunun nedeni iktidara geçmek istememeleridir) –zaten gelseler bile bu işi ancak vekâleten yapabileceklerdir.
– Aslında ortada gerçek anlamda iktidar diye bir şey kalmadığından birilerinin iktidara gelmesi ya da yeniden gelmesinin bir sakıncası yoktur.
– Ya da ben Berlinguer olarak, İtalya'daki komünistlerin iktidarı ele geçirmelerinden korkmuyorum! Bu açık ve seçik bir düşünceye benzemekle birlikte sanıldığı kadar net değildir.
– Çünkü söylemek istediğinin tam tersi bir anlama da gelebilir (bunun için psikanalitik bir yoruma gerek yoktur), Komünistlerin iktidarı ele geçirmelerinden korkabilir ve bu düşüncenin kendince geçerli nedenleri olabilir.

Bütün bu söylenenler doğru olabilir. Bunun nedeni yalnızca tüm politik söylevler gibi karmaşık olması değil aynı zamanda iktidarın da söylevi gibi belli bir konuma[4] sahip olma olanaksızlığıdır. Bu mantık yalnızca şu ya da bu partiye özgü bir mantık değildir. İsteseler de istemeseler de tüm bu söylevler bu mantığın egemenliği altındadırlar.

Bu karmaşık durumun içinden nasıl çıkılacaktır? Gordiyum düğümü için bir kılıç darbesi yeterli olmuştu. Mobiyüs şeridini ikiye böldüğünüzde yüzeylerini tersine çevirmenin olanaksız olduğu (burada varsayımların tersine çevrilebilirliği sona ermemektedir) ikinci bir sarmalla karşılaşırsınız. Burada hiçbir şey çözülmediği gibi tam tersine her şey daha da karmaşıklaşmaktadır. Bu cehennem azabının kökeninde anlamı kavranması güç

[4] Burada yalnızca söylenenlere ne anlam verilmesi gerektiğinden kaynaklanan bir umutsuzluk değil aynı zamanda bir anlam doğaçlamasından, saçma bir anlam ya da aynı anda ortaya çıkarak karşılıklı olarak birbirlerini yok eden birçok anlamdan söz edilebilir.

bir kurnazlık ve şeytanlıkla değişikliğe uğratan simülasyon vardır. Franko'nun armağan ettiği Burgoslu mahkûmlar sayesinde yıkılıp, çökmekten kurtulan Batı demokrasisinin tehlikeye düşmüş, ayakta durmakta zorlanan hümanizması; nedense İspanyol kitlelerin bu yakışıksız yabancı müdahale yüzünden, Franko yönetimiyle yekvücut olup karşı çıkmasına yol açmıştır. Tezgâhlanan olaylar tuhaf ve enfes denilebilecek bir şekilde tezgâhlayanların aleyhine döndüğünde sizce hakikat nerede aranmalıdır?

Sistemle, sisteme ters düşen alternatifi dışbükey bir aynanın iki ucunda yekvücut olmuş gibidirler. Bundan böyle sağdan sola tersine çevrilebilen, sağın solu bir mıknatıs gibi kendine doğru çektiği, kısırdöngüleşmiş bir politikanın yoldan çıkmış, eğik perspektifi içine girmiş bulunuyoruz. Bu eğim, komütasyonun kötülük meleğine benzemektedir çünkü sistem, sonsuz görünen kapitalin bir anlamda başlangıç noktasıyla buluşmasıyla sonsuzluk-ötesi bir sisteme dönüşmüştür. Arzu ve libidinal uzam konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Arzuyla değer, arzuyla kapital arasında bir birleşme yok mudur? Arzuyla yasa arasındaki birleşme, yasanın zevkten dört köşe olmuş biçimi (zaten arzunun sürekli olarak gündemde bulunmasının nedeni de budur). Lyotard'a göre, zaten yalnızca kapitalizm orgazm olabilmektedir. Oysa sıra ona gelinceye kadar hepimizin, kapitalizmin içinde, zevkten dört köşe bir vaziyette yaşamakta olduğumuzu söylemesi gerekirdi. Deleuze'ün sunduğu arzu kavramı insanı aptallaştıracak kadar çok anlama sahiptir. Deleuze anlaşılmaz bir şekilde arzuyu tersine çevirerek "arzu kendiliğinden devrimci ve hiç farkında olmadan ne istediğini bilen", baskı altına alınmak ya da paranoyak ve faşist sistemlerin egemenliği altına girmek isteyen bir şeydir demektedir. Kurnazca bir eğimle kendisine yön değiştirtilen arzu devrimi de böylelikle tarihî devrimle aynı karmaşa içine itilmiş olmaktadır.

Gönderen sistemlerinin tamamı kısırdöngüsel, Möbiyüs şeridini andıran bir biçime sahip söylevlerini, bilinçli olarak birbirlerine karıştırmaktadırlar. Bundan birkaç yıl öncesine kadar cinsellikle–iş birbirlerine kıran kırana karşıt iki terimken, bugün cinsellik talebiyle, iş talebi aynı sürecin birer parçası hâline gelmişlerdir. Eskiden tarih üzerine çekilen söylevlerdeki şiddetin kökeninde doğaya karşı koyma arzusu, arzunun kökeninde yse iktidara karşı koyma isteği vardı. Bugün ikisi de hem gösterenlerini hem de 'içerik'lerini (=senaryolarını) değiş tokuş etmiş gibidirler.

Can çekişmekte olan bir ülkeye skandal, fantazm ve simüle edilmiş ölümle (bunu olumsuzluk ve bunalım yönteminin kullanıldığı bir tür hormon tedavisi olarak nitelendirebiliriz) yeniden hayat vermeye çalışan Watergate türünden bir olay ya da benzeri caydırma yöntemlerini sayıp dökerek tüm işlemsel olumsuzluk biçimlerini gözden geçirmek oldukça uzun bir zaman alabilir. Bütün bunlar arasındaki ortak payda gerçeğin düşsel, hakikatin skandal, yasanın yasak çiğneme, çalışmanın iş, sistemin bunalım ve kapitalin de kendini devrim aracılığıyla kanıtlama girişimidir. Tıpkı (Tasadaylılar konusunda olduğu gibi) etnolojinin kendisini ancak nesnesinden kopma koşuluyla kanıtlaması gibi. Bu arada:

Tiyatronun kendini antitiyatro,

Sanatın antisanat,

Pedagojinin antipedagoji,

Psikiyatrinin de antipsikiyatri aracılığıyla kanıtlama girişimlerinden söz etmeyi gereksiz buluyoruz, vb.

Saf ve temiz bir görünüme sahip olmak isteyen her şey karşıtına dönüşmektedir. Tüm iktidarlar ve kurumlar kendi kendilerinden ancak kendilerini yadsıyabildikleri ölçüde söz edebilmektedirler. Bir ölüm simülasyonuna başvurarak, gerçek ölümün elinden kaçabileceklerini sanmaktadırlar. Kendi ölümünü sahneye koyan (oynayan) bir iktidar az da olsa bir yaşama (var

olan) ve yasal bir kurum olabilme hakkına sahip olabileceğini düşünmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri başkanları konusunda olduğu gibi. Kennedy cinayeti gerçek anlamda bir politik boyuta sahipti. Oysa Johnson, Nixon ve Ford yalnızca hayalî, simüle edilmiş suikastlere hedef olabildiler. Çünkü onlar birer iktidar kuklası olduklarını gizleyebilmek için bu türden yapay tehditlerin yaratacağı "aura"dan (cazibe, çekicilik) yararlanmak istediler. Eskiden krallar ölmek zorundaydılar (tanrılar da). Zaten onları güçlü kılan şey de buydu. Günümüzün "krallarıysa" aşağılık bir ölme numarasına yatmaktadırlar. Bunu yapmalarının nedeni iktidarın "avantajlarını" elden kaçırmama isteğidir. Çünkü iktidar onların elinden zaten çoktan kayıp gitmiştir.

Kendi ölümü sayesinde yeniden yaşama dönebileceğini düşünmek. Varlığını bunalım, olumsuzluk ve iktidar-karşıtı bir aynayla sürdürebileceğine inanmak. Bunlar bildik (déjà-vu) ve ölüp gitmiş (déjà-mort) her türlü iktidarla kısırdöngüleşmiş bir sorumsuzluk ve asal bir biçime dönüşmüş yokluklarına bir son vermek isteyen her türlü kurumun başvurabileceği türden çözüm bahaneleridir.

Gerçeğin Stratejisi

Mutlak bir gerçeklikten söz edebilmek ne kadar güçse, illüzyonun sahnelenmesinden söz etmek de o kadar güç bir şeydir. İllüzyondan söz edebilmek imkânsızdır çünkü ortada gerçek diye bir şey kalmamıştır. Burada bir parodiye dönüşen *politikayla* hipersimülasyon ya da karşı saldırıya geçen simülasyondan söz ediyoruz.

Örneğin bir baskı aracı olan polisin, simüle edilmiş bir soyguna gerçek bir soygundan çok daha şiddetli bir tepki gösterip göstermeyeceğini kim garanti edebilir? Çünkü gerçek bir soygunun düzeni bozmaktan başka bir amacı yokken, diğeri yani simülakr, bizzat gerçeklik ilkesinin kendisine saldırmaktadır.

Yasalara karşı gelmek ya da şiddete başvurmak pek önemli bir şey değildir çünkü onlar yalnızca gerçeğin *bölüşülme* biçimiyle ilgilenmektedirler. Oysa simülasyon çok daha tehlikeli bir şeydir çünkü hep nesnenin ötesine geçmeye ve *düzenle yasanın aslında simülasyondan başka bir şey olamayacaklarını anlatmaya çalışmaktadır.*

Böyle bir tehlikeyi göze almaya değer mi? İnsan nasıl olur da bir suç işlemiş gibi yapıp, üstelik bunu kanıtlamaya kalkar? Büyük bir mağazada bir şeyler çalıyormuş gibi yapın. Mağazanın gözcülerini bunun simüle edilmiş bir hırsızlık olduğuna nasıl inandıracaksınız? Gerçek hırsızlıkla, simüle edilen hırsızlık arasında hiçbir "nesnel" fark yoktur. Gerçek bir hırsızlık sırasında ne yapılıyorsa, simüle edilen bir hırsızlık olayında da aynı şeyler yapılmakta; aynı göstergelere başvurulmaktadır. Kurulu düzen açısından bunların gerçek göstergelerden hiçbir farkı yoktur.

Sahte bir soygun düzenleyin. Silahlarınızın hiçbiri gerçek olmasın. Yasal açıdan suçlanmamak için bulabileceğiniz en önemli kişiyi rehin alın. Fidye isteyin ve olayın herkes tarafından duyulabilmesi için elinizden geleni yapın. Elinizden geldiğince "hakikate" yaklaşın ve kusursuz denebilecek bir simülakr aracılığıyla düzenin gerçek tepkisini ölçün. Böyle bir şeyi başarabilmeniz mümkün değildir. Yapay göstergeler kaçınılmaz şekilde gerçek elemanlarla iç içe geçeceğinden polisin biri size ateş edecek; bir banka müşterisi kalp krizi sonucu ölecek ve istediğiniz palavra fidye size ödenecektir. Özetle kendinizi hiç istemediğiniz hâlde, işlevlerinden biri her türlü simülasyon girişimini anında yutarak, gerçeğe indirgemek olan bir gerçeğin içinde bulmanız işten değildir. Zaten kurulu düzen de budur. Kurumlarla adaletin devreye girmesinden önce olaya bizzat kurulu düzen müdahale etmektedir.

Simülasyon sürecinin yalıtılmasını imkânsızlaştıran şey, ortalıkta gerçekten başka bir şey göremeyen; gerçekten başka bir şey düşünemeyen bir düzenin varlığıdır. Çünkü bu düzen yal-

nızca gerçeğin bulunduğu bir ortamda var olabilmektedir. Bir suç simülasyonu ortaya çıkartıldığı zaman eylem ya daha hafif bir şekilde cezalandırılacak (çünkü böyle bir suçun "cezası" olamaz) ya da kamu düzenini bozmakla suçlanacaktır. Bu *asla bir suç simülasyonu olarak* kabul edilmeyecektir. Çünkü gerçekte simülasyonun eşdeğerlisi olan bir şey yoktur. Çünkü simülasyon düzeyinde baskı (polis) diye bir şey yoktur. İktidar kendisine meydan okuyan bir simülasyona karşılık vermekten âcizdir. Bir erdem simülasyonunu nasıl cezalandırabilirsiniz ki? Oysa bir erdem simülasyonu da en az bir suç simülasyonu kadar ciddi bir olaydır. Parodi, boyun eğmeyle, yasak çiğneme arasındaki *farkın doğurduğu yasayı devre dışı bırakmaktadır.* Kurulu düzenin buna karşı yapabileceği hiçbir şey yoktur. Zira yasalar ikinci basamak simülakrlar arasında yer almaktadırlar. Simülasyon ise her türlü toplumsal olguyla, her türlü iktidarın üstüne oturtulduğu hakikiyle sahte, eşdeğerliklerle rasyonel ayrımlarının ötesine geçmiş durumdadır. *Gerçeğin bulunmadığı* yerde düzene saldıracaksınız.

İşte bu yüzden simülasyon her zaman için gerçeğe saldırmaktan yanadır. Kuşkunun olduğu yerde en emin yol budur (zaten ordu da simülatörlere bu yüzden deli muamelesi yapmaktadır). Bu giderek içinden çıkılmaz bir duruma dönüşmektedir çünkü simülasyon yalıtılması giderek güçleşen hattâ imkânsızlaşan bir olguya dönüşmektedir. Bunu başarmasını sağlayan şey ise bizi çevreleyen gerçeğin tepkisizliğidir. Bunun tersi de doğrudur (ve bu tersine çevrilebilirlik hem iktidarın güçsüzlüğü, hem de simülasyon düzeneğinin bir parçası hâline gelmiştir). Çünkü bundan böyle *gerçeğin üretilişi sürecini yalıtabilmek imkânsızlaştığı gibi* gerçeği kanıtlayabilmek de imkânsızlaşabilmektedir.

İşte bu yüzden bütün soygunlar, uçak kaçırmalar, vs. bir tür soygun simülasyonuyla uçak kaçırma simülasyonuna benzemektedir. Çünkü bu olaylar bir anlamda her gün, medyayı yönlendirerek, bulmaca düzeninin bir parçasına dönüşmekte ve

daha önceden hazırlanarak sahneye konulan ve sonuçları daha başlangıcından itibaren bilinen şeylere benzemektedirler. "Gerçek" sonuçlarıyla kimsenin ilgilenmediği olaylar yalnızca bir yinelenmeye mahkum edilmiş bir göstergeler bütününe dönüşmek zorundadır. Ancak bu durum onların etkinliğini bütünüyle safdışı edememektedir. Tam tersine bir amaçtan yoksun hipergerçek ve birbirlerini doğurup, birbirlerine neden teşkil etmekten başka bir işe yaramayan olaylar (tıpkı tarihî grevler, bunalımlar, vb. gibi)[5] bir anlamda bir düzen tarafından denetlenebilmeleri imkânsız şeylere dönüşmektedirler. Çünkü düzen yalnızca gerçek ve rasyonel nedenlerle, sonuçlar üzerinde etkili olabilmektedir. Oysa kesintisiz bir simülasyonun yineleme gücüyle yerçekimi yasalarına uymayan bu tuhaf nebula karşısında gerçeğin yapabileceği bir şey yoktur.

Bu türden bir başarısızlığa karşı iktidarın başvurabileceği tek silah, tek strateji her tarafa yeniden gerçek ve gönderen sistemleri yerleştirerek, bizi toplumsal gerçekliğin varlığıyla ekonominin ciddiyeti ve üretimin amaçları bulunduğuna inandırabilmektir. Bunu başarabilmek için bunalım söyleviyle birlikte (neden olmasın?) arzu söylevine de başvurmaktadır. "Arzularınızın gerçekleştiğini düşünün!" sözü iktidarın üretebileceği en son slogandır, zira gönderen sistemlerinden yoksun bir dünyada gerçeklik ilkesiyle, arzu ilkesinin birbirine karıştırılması bulaşıcı bir hastalık gibi her yanı saran hipergerçeklikten daha az korkutucudur.

---

[5] Enerji bunalımı ve ekoloji sorunları, bir felâket filmi gibi sahneye konulmaktadırlar. İkisi de hem stil hem de maliyet açısından şu anda Hollywood'a çok para kazandıran filmlere benzemektedirler. Bu filmleri "nesnel" bir felâket fantazmıyla karşılaştırmanın bir anlamı yoktur. Asıl önemli olan, tam tersine, toplumsalın güncel dile getiriliş biçiminin bir felâket filmi senaryosuna uygun olduğu gerçeğidir (Bkz. M. Makarius, *La Stratégie de la Catastrophe,* s. II).

Hipergerçeklik ve simülasyon, insanı her türlü ilke ve amaçtan caydırabildiği gibi, bu caydırma yeteneğini uzun süre kendisinden yararlanmış olan iktidara karşı da kullanabilmektedir. Zaten bugüne kadar kapital her türlü gönderen sistemiyle, insancıl amaçların yok oluşuna katkıda bulunmuş ve bu fırsattan ilk önce o yararlanmıştır. Bu şekilde davranarak doğruyla yanlış, iyiyle kötü arasındaki ayrımları ortadan kaldırmıştır. Üstelik bütün bunları iktidarın temel taşı hâline getirdiği radikal bir değiş tokuş ve eşdeğerlik yasası oluşturabilmek için yapmıştır. İlk kez kapital soyutlayıcı, caydırıcı, bağları kopartıcı ve toprak bütünlüğünü bozmaya yönelik bir rol üstlenmiştir. Gerçeklikle gerçeklik ilkesini birbirine karıştıran kapital aynı zamanda bu gerçekliği, her türlü kullanım değeri, gerçek eşdeğerlik ilkesi, üretim ve zenginliği ortadan kaldırarak yok etmiştir. Uğruna mücadele edilen şeylerin sahip oldukları gerçek dışılık ve güdümlemenin gücü sayesinde güya bir gerçekliğin ortadan nasıl kaldırılmış olduğunu gördük. Kapitali *yok etmek* isteyen mantığın bugün ondan bir farkı yoktur. Son iktidar kırıntısı da, yaratmış olduğu bu felâket sarmalını (spiralini), kalan son gerçeklik ışığıyla yok etmeye çalışırken, aslında, bu felâketin *göstergе* sayısını arttırmak ve simülasyon oyununu hızlandırmaktan başka bir şey yapamamaktadır.

Gerçeğin ürettiği tarihî tehditlere karşı iktidar her zaman bir caydırma ve simülasyon oyununa başvurmuştur. Bu işi kesintisiz bir şekilde ürettiği gerçeğe eşdeğer göstergeler aracılığıyla (tabiî bu arada bütün karşıtlıkları da darmadağın ederek) yapmıştır. Günümüzde simülasyon tarafından tehdit edilen (göstergeler oyunu içinde yok olup giden) iktidar: Hem gerçek, hem de bunalım üreterek yapay toplumsal, ekonomik ve politik mücadele biçimleri sunmaktadır. Oysa atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiştir.

Çağımızdaki temel hastalığın adı: Gerçeğin üretimi ve yeniden üretimi denilen şeydir. Ekonomi politiğin altın yıllarına özgü diğer üretim çeşitlerinin: Değer üretimi, mal üretimi,

vb.'nin ne zamandır bir anlamı kalmamıştır. Uzun yıllardan bu yana toplumun hiç durmadan üretip, yeniden can vermeye çalıştığı şey, işte o elinden kaçırmış olduğu gerçektir. İşte bu yüzden "maddî" *üretimin bizzat kendisi günümüzde hipergerçek bir* şeye *dönüşmüştür.* Bugün maddî üretim geleneksel üretimin tüm özelliklerine sahip olmakla birlikte, onun çok daha büyük, devasa boyutlara ulaştırılmış yansımasından başka bir şey değildir (keza hipergerçekçi sanatçıların tüm derinlik ve enerjisiyle, tüm anlam ve çekiciliğini bir yeniden canlandırma süreci içinde yitirmiş olan gerçeğe akıl almaz bir şekilde benzettikleri gerçek işte böyle bir gerçektir. Böylelikle simülasyonun ürettiği hipergerçek, gerçeğin her yerde şaşırtıcı biçimde ona benzemesine neden olmaktadır).

İktidar ise uzun yıllardır kendine benzeyen göstergeler üretmekten başka bir şey yapamamaktadır. Böyle bakınca doğal olarak ortaya bir başka iktidar görüntüsü çıkmaktadır. Bunun adı: Kolektif iktidar göstergeleri talebidir. Ortadan kaybolan iktidarın çevresinde kutsal denebilecek bir birlik oluşmuştur. Az ya da çok herkes bu politik çöküşün yarattığı teröre ortak olmaktadır. Sonuç olarak iktidar oyunu yerini, iktidarı eleştirme saplantısına bırakmış gibidir. Ortadan kaybolmaya başlayan iktidarla birlikte bu kez de ortaya iktidar ölecek mi saplantısı çıkmıştır. Ortadan tamamıyla kalktığı gün ise mantıksal olarak bir iktidar halüsinasyonu sürecine girmiş olacağız. Bu saplantıyla hemen her yerde karşılaşılmaktadır. Herkes bir yandan bu saplantıdan kurtulmaya çalışırken (kimse iktidara sahip olmak niyetinde değildir, herkes iktidarı bir başkasına kakalama eğilimindedir), bir yandan da iktidar özleminin yol açtığı bir ürperti hissetmektedir. Bu iktidarsız toplumlara özgü bir özlemdir ve bu özlem bir zamanlar faşizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Faşizm ise, yitirmiş olduğu iktidarın yasını tutan ve ondan bir türlü kopmak istemeyen bir toplumun sahip olduğu "abartılı miktardaki gönderen (referans) sistemidir".

Tükenmeye başlayan bir politika dünyasıyla birlikte Cumhurbaşkanları, (Clastres) ilkel toplumlarda bir *iktidar kuklasından* başka bir şey olmayan kabile şeflerine benzemektedirler.

Kennedy iktidarından sonra gelen tüm başkanlar, sanki onu kendileri öldürmüş gibi, bu cinayetin hesabını verme durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu hesap verme hem hayal, hem de olgular düzeyinde geçerlidir. Bir kusura dönüşen bu cinayet arkadan gelen başkanlar arasında bir tür suç ortaklığının oluşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak bu cinayetin bedelini simüle edilmiş suikastlerle ödemeye çalışmışlardır. Çünkü böyle bir cinayet ancak simüle edilebilirdi. Başkan Johnson'la Ford'un hedef oldukları bu başarısız suikastlerin önceden planlanmış suikastler olduğu ya da en azından birer saldırı simülasyonu olduklarını düşünebiliriz.

Kennedy'ler en azından bir şeyleri: Politika ve politik tözü temsil etmekteydiler. Zaten bu yüzden gerçekten öldürüldüler. Oysa ondan sonra gelen başkanlar politika ve politik tözün bir karikatürüne ya da boş bir film şeridine benzemektedirler. Johnson, Ford ve Nixon'un suratları her nedense bir maymunu andırmaktadır. Bunun nedeni belki de bir iktidar maymunundan başka bir şey olamamalarıdır.

Hiçbir zaman için geçerli bir ölçüt olmayı becerememiş olan ölüm, bu durumda oldukça anlamlı bir konuma sahip olmaktadır. Efsanevî bir isme sahip olan James Dean, Marilyn Monroe ve Kennedy gibi insanlar gerçekten ölmek zorundaydılar (bunun nedeni romantizm değildir. Bunun nedeni temel bir ilke olan tersine çevirme ve değiş tokuş olayıdır). Oysa bu dönem çoktan sona ermiştir zira içinde yaşadığımız dönemin adı artık simülasyon yoluyla cinayetler, genelleştirilmiş simülasyon estetiğiyle, sözde-cinayetler dönemidir. Ölümün yeniden alegorik bir anlama sahip olması iktidarı cezalandırmaktan başka bir şey değildir. Çünkü bu şekilde cezalandırılmayan bir iktidar ne bir töze, ne de kendine ait bir gerçekliğe sahip olabilmektedir.

Bu önceden tezgâhlanmış başkan suikastleri Batılı toplumlardaki muhalefet, "sol" ve eleştirel söylev gibi olumsuzlukların da konumunu simgelemektedir. İktidar bu muhalefet simülasyonundan yararlanarak kendi yokluğu, kendi sorumsuzluğu ve kendi gücü konusundaki kuşkuları bertaraf etmeye çalışmaktadır. Zaten bu iktidar da para, dil ve kuramlar gibi dalgalanmaya bırakılmıştır. Yalnızca eleştiri ve olumsuzlama, bir hayalete dönüşmüş iktidarın gerçekliğini gündemde tutabilmektedir. Günün birinde eleştiri ve olumsuzlama tükenirse, iktidarın buna karşı alabileceği tek önlem onlara yapay bir şekilde yeniden can vermek ve bir halüsinasyona dönüştürmektir.

İşte bu yüzden İspanya'daki ölüm cezaları Batılı liberal demokrasiler açısından, ölmekte olan demokratik değerler sistemini bir tür teşvik anlamına gelmektedir. Bu tazelenen kanın kendilerini daha ne kadar idare edebileceğini sanıyorlar? Tüm iktidarlar kaçınılmaz bir çöküş süreci içine girmiş bulunuyorlar. "Devrimci güçlerse" bu çöküş sürecini ne yazık ki hızlandıramadıkları gibi çoğu kez tam tersini yapıyorlar. Sistem sık sık bu gücü kendine karşı kullanarak her türlü töz ve amacı yok etmeye çalışmaktadır. Böyle bir süreçle baş edebilmek için sisteme karşı koymaya kalkışmak anlamsız bir girişimdir. Onu bu şekilde yok edebilmek mümkün değildir. Çünkü sistemi öldürebilecek bir şey varsa o da sistemin ölümünün engellenmesidir. Sistem de zaten bizden bunu istemektedir: Ölmesini engellememizi ve olumsuz anlamda onu yeniden diriltmemizi arzulamaktadır. Burada devrimci "praxis"le diyalektik sona ermektedir. Her nedense Nixon, ruhsal dengesini yitirmiş sıradan biri tarafından öldürülmeye layık bulunmamıştır [başkanların gerçekten ruhsal dengesi bozuk kişilerce öldürülmesi tarih açısından hiçbir şeyi değiştirmemektedir. Burada solun, sağ tarafından tezgâhlanan komploya karşı ayaklanması gereksiz ve anlamsızdır. İktidarı ölüme mahkûm edeceğini önceden haber vermek gibi şeyler ilkel toplumlardan bu yana sürüp gelmiştir. Bu türden olayların kökeninde ya şeytanlar ya da deliler ve

nevrozlular vardır. Ne var ki bu insanların toplumsal işlevi başkanlara saldıranlarınki kadar önemlidir]. Ancak Watergate başkanı yine de ritüele uygun bir şekilde ölüme mahkûm etmiştir. Sonuç olarak Watergate de iktidarı güncel bir şekilde öldürme oyunundan/tezgâhından başka bir şey değildir. Bu açıdan Amerikan başkanlık kurumu Avrupalılar'ınkinden çok daha ilginçtir çünkü ilkel iktidarlarla vahşi ritüellerin tüm şiddet ve dengesizliğine sahiptir. Oysa günümüzde başkanların yasal açıdan mahkûm edilmeleri artık cinayetten sayılmıyor. Çünkü mahkûmiyet anayasaya uygun bir eylemdir. Sonuç olarak Nixon tüm iktidarların gerçekleştirmeyi düşlediği şeyi yani yeterince ciddiye alınmak, hayatî bir tehlikeye dönüşmek ve sonunda iktidardan düşürülerek, ıskartaya atılmayı becermiştir. Oysa Ford böyle bir şansa sahip olamamıştır. Ölmüş bir iktidar simülakrı olarak tüm iktidar göstergelerini, kendine karşı düzenlenen bir cinayet aracılığıyla tersine çevirmekten başka bir şey yapmamıştır. Onu çileden çıkaran şey de zaten bu ölüme karşı iktidarsızlıktan kaynaklanan bir şerbetlenmişliktir.

Kralın kutsal ve resmî bir törenle öldürülmesini isteyen primitif ritüellerin tersine (kendini kurban etme sözünü veremeyen biri ne kral ne de şef olabilmektedir), modern politikanın hayâl gücü Devlet başkanının ölümünü elden geldiğince geciktirmek ve gizlemekten öteye geçememektedir. Bu saplantı devrimlerle karizmatik liderler döneminde daha bir yoğunlaşmıştır. Hitler, Franko ve Mao'nun "yasal" mirasçıları olmadığından(!), iktidarı sürdürebilecek yeni liderler de bulunmadığından, bu liderler kendilerine rağmen sonsuza dek yaşamak zorundadırlar. Popüler mitler onların ölmesini engellemektedir. Firavunlar döneminde de benzer şeyler oluyordu. Birbirlerinin ardına sıralanan tüm Firavun hikâyelerinde kahramanların adı istisnasız bir şekilde nedense hep Firavun'dur.

Bugün de sanki Mao'yla Franko pek çok kez ölmüş ve yerlerini her seferinde "sosie"leri (ikiz denilebilecek benzerleri) almış ve yeniden yaşama dönmüş gibidirler. Politik açıdan bir-

birlerine benzedikleri sürece, devlet başkanlarının şu ya da bu kişi olması hiç önemli değildir. Çünkü çok uzun bir zamandan beri devlet başkanları (*hangisi olursa olsun*) kendi simülakrlarından başka bir şeye benzemiyorlar. *Zaten onların iktidarda kalmalarını sağlayan şey de budur.* Çünkü hiç kimse bu yaşayan/gerçek insanın görüşlerini paylaşmayacağı gibi, onun peşinden de gitmeyecektir. Asıl lider ölmüş olduğundan sadâkat gösterisi "benzerine" yapılmaktadır. Bu mit, kralın törensel bir şekilde öldürülme zorunluluğu karşısında uğranılan hayâl kırıklığının sürüp gitmesinden başka bir şey değildir.

Günümüzde de farklı bir durumda bulunduğumuz söylenemez. Aynı tükeniş sürecini yaşayan toplumlardan hiçbiri bugüne kadar gerçek, iktidar ya da *toplumsalın kendisini* öteki dünyaya yollayamamıştır. Biz bu gerçek iktidar ve toplumsalı yapay bir şekilde geliştirip güçlendirerek onlardan kurtulmaya çalışıyoruz. *Bu işin sonu kuşkusuz sosyalizme çıkacaktır.* Bu beklenmedik yön değişikliği ve tarihle hiçbir ilişkisi bulunmayan ironi sonucunda, Tanrı'nın ölümüyle ortaya çıkan dinler gibi, toplumsalın ölümüyle ortaya çıkan bir sosyalizmden söz edilecektir. Bu akla havsalaya sığmayacak düzeyde bir tersine çevirme olayıdır. Bu bir erdemsizlik örneği, dolambaçlı yoldan iktidara gelmektir. Tıpkı ortalıkta bir iktidar bulunmadığını gizlemeye çalışan iktidar örneğinde olduğu gibi. Bu sonsuza kadar sürüp gidecek bir simülasyon örneğidir. Çünkü bir yapı, bir strateji ve güç ilişkileriyle, uğruna mücadele edilecek bir nedenden oluşan hakiki iktidarın tersine, bu simülatif iktidar, varlığını *toplumsal* talebe borçludur. Öyleyse simülatif iktidar, bir arz ve talep nesnesidir yoksa şiddet ve ölümün egemen olduğu bir şey değil. Politik niteliğini yitirmiş bir iktidarsa, kitlesel üretim ve tüketim düzenine ait sıradan bir mala dönüşmüştür. İktidar ateşi *tamamıyla* sönmüş, geriye yalnızca sağlıklı bir evren düşü kalmıştır.

Çalışma konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Üretim coşkusuyla üretim üzerine kurulan şiddet oyunları artık sona

ermiştir. Günümüzde herkes üretmektedir. Oysa bu arada çalışma kavramının hiç fark ettirilmeden başka bir şeye dönüştürülmüş olduğu görülmektedir. Çalışma da (Marx'ın ideal anlamda açıkladığı ancak bugünkünden çok farklı olan) bir gereksinim, bir boş zamanları değerlendirme gibi toplumsal bir "talep" nesnesine dönüştürülmüştür, yani yaşamın genel gidişatını belirleyen temel bir kurum olmaktan çıkmıştır. Çalışma sürecinin anlamını yitirmesine koşut olarak, çalışma da toplumsal bir talebe dönüşmüştür.[6] Çalışma da iktidarın geçtiği aşamalardan geçmiştir. Çalışma senaryosu (önceden belirlenmiş bir süreç) ise aslında çalışma ve üretme olaylarının gerçekten de sona ermiş olduklarını gizlemeye çalışmaktadır. Grev senaryosunun gerçekte grevin sona ermiş olduğunu gizlemesi gibi. Çünkü grev bundan böyle işi bırakma değil, çalışma hayatının bir ritüele dönüşmüş, yarım yamalak bir alternatifidir. Grev başladığı anda fabrika yönetimine el koyan personel (gücül düzeyde) bir yandan grevde olduğunu söylerken, diğer yandan da normal üretimi sürdürmektedir.

Bu bir bilimkurgu öyküsü değildir. Söz konusu olan şey çalışma sürecine uydurulan kılıftır. Üstelik bu kılıfın adı grevdir.

---

[6] Çalışma ya da iş alanında yapılan yatırımlardaki artışa karşın tüketim alanındaki harcamalarda bir düşüş görülmektedir. Otomobilin kullanım değeri ve prestij denilen şey sona ermiştir. Hız ve çalışma nesnesini karşı karşıya getiren aşk söylevi de sona ermiştir. Bundan böyle bu söylevin yerini *tüketim nesnesi üstünde yoğunlaşan bir söylev almıştır.* Otomobilin özellikleriyle uyumlu hâle getirilen bir söylev (daha az benzin tüketin, güvenliğinizi düşünün, hız artık eski moda bir kavramdır, vb.) zorlayıcı, dolaysız ve etkin bir yönlendirme biçimi olmaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle kutuplara yer değiştirilerek oyun sürdürülmek istenmektedir. Çalışma bir gereksinime, arabaysa bir çalışma ürününe dönüşmek zorunda kalmaktadır. Tüm araçlar arasında hiçbir fark bulunmadığını gösteren en güzel kanıt budur. Politikanın anlamını ve önemini yitirmesiyle birlikte "seçme" hakkı düzeninden "seçme" yükümlülüğü düzenine geçilmiş olunmaktadır.

Bir üretim bunalımına dönüştürülen grev, modası geçmiş araç gereçle yapılan bir düşük üretim sürecine benzemektedir. Oysa böyle bir durumda ne grev ne de çalışmadan söz edilebilir. Yapılması gereken şey ikisinden aynı anda söz etmektir. Sonuç olarak ortaya bambaşka bir adı olan: *Çalışma sihirbazlığı*, göz aldatmacası (bir melodram dememek için), bir üretim "scénodrame"ı, bomboş bir toplumsal sahnesinde oynanan kolektif bir dramaturji çıkmaktadır.

Burada çalışma *ideolojisinin* "i"si bile yoktur ("nesnel" sömürü süreciyle "gerçek" çalışma sürecini gizlemeye çalışan şey geleneksel etiktir) yalnızca bir çalışma senaryosu vardır. Tıpkı bir iktidar ideolojisi değil de, bir iktidar *senaryosundan* söz edilebileceği gibi. İdeoloji, göstergelerin gerçekliğin üstüne yıktıkları bir suçluluk duygusundan başka bir şey değilken; simülasyon gerçekliğe kısa devre yaptırılarak, göstergeler aracılığıyla yeniden yaratılan şeydir. İdeolojik çözümlemenin amacı nesnel süreci yeniden oluşturmakken; hakikati bir simülakr şeklinde sunmaya kalkışmak sahtekârlıktan başka bir şey değildir.

İşte bu yüzden iktidar, ideolojik söylevlerle ideoloji üstüne çekilen söylevlerin hepsiyle aynı görüş ve düşünceleri paylaşmaktadır. Çünkü bunlar *hakikat*'le ilgili söylevler olup hepsi olumludur. Özellikle de devrimci olanlar simülasyonun öldürücü darbelerine karşı son derece etkilidirler.

Panoptiğin Sonu

Amerikan televizyonu (TV-vérité) günlük yaşam ideolojisiyle gerçekliğe ait sıradanlık ve özgünlüğü hâlâ bir referans olarak almaktadır. Örneğin 1971 yılındaki Loud ailesi deneyinde olduğu gibi. Yedi ay aralıksız bir şekilde sürdürülen çekim sonucunda 300 saatlik bir film elde edilmiştir. Üstelik bu filmin ne senaryosu ne de scripti vardır. Bir ailenin yaşadığı dramlar, keyifli anlar hiçbir atlama ve sıçrama olmadan, kesintisiz bir şekilde "el değmemiş" bir hikâye gibi sunulmuştur. Kısaca bu

"brüt" (ham, işlenmemiş) bir tarihî belgedir. Televizyonun, insanoğlunun aya ayak basmasını göstermesi kadar önemli bir belge, üstelik günlük yaşantımızla ilgili bir belge. Olayın kötü olan yanı, bu filmin çekimi bitirildikten sonra ailenin darmadağın olmasıdır. Loud ailesi boşanmış vs. Bu durum bizi içinden çıkılmaz bir tartışma ortamına sürüklemektedir. Bu parçalanmanın nedeni televizyon mudur? *Peki televizyon olmasaydı,* bu aile yaşantısını sürdürebilecek miydi?

Loud ailesini sanki TV kamerası evin içinde değilmiş gibi çektik yaklaşımıysa daha da tuhaftır. Yönetmen: "Aile sanki biz orada değilmişiz gibi davrandı ve yaşadı" diyerek kendi kendine böbürlenmektedir. Bu saçma ve paradoksal bir formüldür çünkü ne doğru ne de yanlıştır. Sadece ütopik bir formüldür. "Sanki biz orada değilmişiz gibi" sözüyle "sanki siz oradaymışsınız gibi" sözü aynı anlama gelmektedir. Zaten yirmi milyon seyirciyi baştan çıkartan şey de işte bu paradoks, bu ütopyadır. Bu programı izleyen seyircilerse, gerçekte "röntgencilik" yaparak alacakları zevkten fazlasını almışlardır. Söz konusu olan şey, günlük "hakikatin" bir parçası olan bir sır ya da ahlâksızlık değildir. Söz konusu olan şey gerçek ya da hipergerçek estetiğin sunduğu bir tür ürpertidir. Hem içine hile katılmış hem de insanı dehşete düşürecek bir gerçekliğin yarattığı ürperti. İnsanı hem yabancılaştıran hem de çok yakından izleyerek bakışımızı anormalleştiren, aşırı saydamlığın sonucu olan bir ürperti. Gösterge ibresi normal anlam çizgisi altına düştüğü anlarda anlam bolluğunun, aşırılığının getirdiği bir haz. Çekimler anlamsız olana aşırı anlam yüklemektedirler. Bugüne kadar gerçeğe hiç bu kadar çok yaklaşılmamıştı ("sanki o evin içindeymişiz gibi"). Gerçeği hipergerçeğe dönüştüren mikroskopik simülasyonun sunduğu haz budur. Pornografik filmlerdeki görüntüler de aşağı yukarı bu konuma sahiptirler. Pornonun büyüleyiciliği metafizik olmaktan çok cinseldir.

Zaten işin başından itibaren böyle bir ailenin seçimi hipergerçek bir olaydır. İdeal, tipik bir Amerikan ailesi. Kaliforniya'

da yaşayan, üç garajı, beş çocuğu olan, toplumda iyi bir yere sahip, meslekî açıdan oldukça iyi para kazanan, dekoratif bir ev kadınına (housewife) ve *uppermiddle standing* (orta sınıfın üst katmanlarındaki yaşam kolaylıklarına) sahip bir aile. Bu anlamda Loud ailesini ölüme mahkûm eden şey işte bu kusursuzluktur. "*American way of life*"ın ideal kahramanı olan bu aile, Antikçağ kurban törenlerinde yapıldığı gibi "medium"un (aracın ya da televizyonun) ışıkları altında yüceltilmek ve öldürülmek üzere seçilmiştir. Modern *fatum* (modern yazgı) işte budur. Kokuşmuş, çürümüş site toplumları artık Tanrıların gazabına uğramamaktadır. Çünkü bir kamera objektifi, tıpkı bir "laser"in yaptığı gibi yaşanan gerçekliği öldürebilmek için onu parçalarına ayırmaktadır. Yönetmen: "Loud ailesi televizyon ekranında görünmeyi kabul ederek kendini ölüme mahkûm etmiş bir ailedir" diyecektir. Öyleyse söz konusu olan şey gerçekten bir kurban törenidir. Yirmi milyon Amerikalı seyirciye sunulmuş bir kurban töreni. Kitle toplumunu anlatan (liturgique) dramatik özelliklere sahip bir tören.

TV-Hakikat. Çok anlamlılığı, anlam karmaşasını anlatacak daha güzel bir terim bulunamazdı. Söz konusu olan şey, bu ailenin hakikati midir yoksa televizyonunki mi? Gerçekte Loud'ların hakikati, televizyonun hakikatidir. Hakikat televizyonun kendisidir. Bu hakikat düşünce, ayna, perspektif kurallar, panoptik sistemle bakışa özgü bir hakikat değildir. Bu hakikat araştıran, soruşturan anketle; yoklayıp, parçalarına ayıran laser'ın; delikli bir film şeridine dönüşmüş yaşamsal kalıplarla davranışlarımızı belirleyen genetik kodun yanısıra duygusal evrenimizi de örgütleyen hücrelere özgü geçici bir hakikattir. TV adlı "medium" aracılığıyla Loud ailesinin karşı karşıya kalmış olduğu hakikat, işte böyle bir hakikattir. Bir anlamda bu bir öldürme eylemidir. Burada hâlâ hakikat denen bir şeyden söz edebilmek mümkün müdür?

Bu panoptik sistemin sonu olur. Televizyon hakikati görebilen yegâne göz değildir. İdeal denetim düzeni de şeffaflığın zo-

runlu kılmış olduğu değildir. Çünkü şeffaflık nesnel bir uzamla (Rönesans devri uzamı gibi), güçlü bir despotik bakışı zorunlu kılmaktadır. Bu da bir hapsetme ve gözaltına alma sistemidir. Panoptiğin odak noktası körleşse bile her zaman dış görünüş üzerine kurulan ve bakanla bakılan arasındaki karşıtlık üstünde oynayan çok kurnazca bir göz altına alma biçimi.

Loud ailesi başka gerçeklerin de farkına varmamızı sağlamıştır: Artık siz televizyona değil, televizyon sizin nasıl yaşadığınıza bakıyor ya da siz "Paniğe Gerek Yok"u değil; "Paniğe Gerek Yok" sizi izliyor. Panoptik gözetleme sisteminden (gözetlemek, cezalandırmak), aktifle pasifin yok edildiği bir caydırma sistemine geçilmiştir. Bundan böyle model ya da bakışa boyun eğme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Çünkü bundan böyle: "Model sizsiniz!", "Çoğunluk sizsiniz!". Modelle gerçeğin birbirine karıştığı istatistik işlemlerdeki gibi gerçekle "medium"un birbirine karıştığı (Loud ailesi örneğine bakınız) hipergerçek bir toplumsal da böyle bir şeydir. Artık ikna etme değil (propaganda, ideoloji, reklam, vb.), caydırma üstüne oturan toplumsal, yani bizim ilişkilerimizin ulaşmış olduğu son aşama budur: "Haber sizsiniz, toplumsal sizsiniz, olay sizsiniz, bu sizin sorununuz, söz sizin, vs." Bu tersine çevirme yüzünden model, iktidar, bakış ve "medium"a özgü sürecin herhangi bir ânını belirleyebilmek imkânsızlaşmaktadır çünkü bunu yaptığınız anda zaten karşı tarafa geçmiş oluyorsunuz. Bu noktada artık ne bir özne, ne bir odak noktası, ne merkez, ne de çevrenin sınırlarından söz edebilmek mümkündür. Çünkü burada yalnızca bir daireyi andıran bir eğimden başka bir şey yoktur. Burada şiddet ya da gözetleme yoktur; yalnızca "haber" vardır. Gizli bir şiddet, zincirleme tepki, için için kaynama-patlama ve gerçeği andıran bir şeylerin içinde devinmeye devam ettikleri uzam simülakrları vardır. Perspektif ve panoptik kuram gözümüzün önünde yok olup gitmektedir. Bu, iktidarın "nesnel" özü konusundaki tüm klasik çözümlemelerle dayanışma içinde olan ahlâkî bir varsayımdı. Öyleyse bu bir gösteriye benzeyen

her şeyin de sonu demektir. Örneğin Loud ailesi konusunda televizyon bir gösteri aracı değildir. Bundan böyle "situationniste"lerin sözünü ettikleri bir gösteri toplumu olmaktan çıktığımız gibi, gösteri toplumunun zorunlu kıldığı özgün bir yabancılaşma ve baskı tipine de sahip değiliz. Bundan böyle "medium"u da o eski biçimiyle algılayamayız. "Medium"la mesajın (Mc Luhan)[7] birbirine karıştırılması yeni çağın ilk önemli ve

[7] "Medium"la/mesaj karmaşası alıcıyla gönderici karmaşasının bir sonucudur. Çünkü alıcı/gönderici ikilisi her türlü ikili (ya da kutuplaşmış) yapıya bir son vermiştir. Oysa dilin söylevsel özelliğini oluşturan ikili yapıyla anlamın önceden belirlenmiş eklemlenme biçimi bizi Jacobson'un ünlü işlevler çizelgesine göndermektedir. Bu bağlamda söylev, sözcüğün gerçek anlamında oradan oraya "dolanan" bir şeydir, bir başka deyişle söylev bir noktadan yola çıkıp bir başka noktaya ulaşmak yerine bundan böyle hangisinin nerede olduğunun belli olmadığı gönderici ve alıcı konumları arasında *herhangi bir ayrım yapmadan* belli bir kısırdöngüsel düzeni izleyerek ortaya çıkan şeydir. Öyleyse bu durumda iktidara özgü ya da gönderici bir süreçten söz edebilmek olanaksızdır. Sürekli olarak el değiştiren iktidarın kökenlerini ortaya çıkarabilmek giderek güçleşmektedir. Klasik tanımını yitiren iktidar, egemenle bağımlı konumlarının sürekli tersine döndürüldüğü bir şeye benzemiştir. Durmadan el değiştiren bir iktidar, bilgi ve söylev, süreçlerin ve kutupların yerlerinin belirlenmesini olanaksızlaştırmaktadır. Örneğin psikanalitik yorumlamada yorumlayıcının sahip olduğu "iktidarın" kökeninde yorumladığı kişi vardır. Bu durum her şeyin değişmesine neden olmaktadır çünkü iktidarın geleneksel sahiplerine bu gücü nereden alıyorsunuz sorusunu sormamıza yol açmaktadır. Seni kim dük yaptı? Seni kim kral yaptı? Kim yaptı? Yanıt ancak Tanrı olabilir. Çünkü sorulan sorulara yanıt vermeyen tek varlık Tanrı'dır. Oysa seni kim psikanalist yaptı sorusuna hekim, sen (yani hasta) yanıtını verebilir! Bu durumda ters bir simülasyonla "çözümlenenden" "çözümleyene", pasiften aktife geçilmekte ve sonuç olarak kutupların sürekli olarak nasıl yer değiştirdikleri ve dolayısıyla iktidarın bu kısırdöngü içinde kusursuz bir güdümleme nesnesine dönüşerek aslında, nasıl yok olup gittiği görülmektedir. Bundan böyle

büyük formülüdür. Sözcüğün yazılı anlamında artık "medium" diye bir şey yoktur. Çünkü "medium" gerçeğin içine yayılmış ve dağılmış olduğundan algılanması imkânsızlaşmıştır. Üstelik gerçeği en ufak bir şekilde etkileyememektedir.

Sonuç olarak sözünü ettiğimiz şey dur durak tanımayan, kronik bir hastalık gibi gerçeğin içine yerleşerek onu değiştirmeye çalışan bir "medium"dur. Burada "medium"un, süzgeçten geçirerek sunduğu haber ya da bir lazer ışığının boşlukta oluşturduğu üç boyutlu bir reklam imgesi gibi bir hayalete dönüşmüş bir gerçekten söz ediyoruz. Tıpkı yaşamın içinde çözülerek eriyen televizyon ya da televizyonun içinde çözülerek eriyen yaşam gibi. Yaşamla televizyon birbirlerinden ayrılması imkânsız bir solüsyona benzemektedirler. Loud'lar gibi biz de yalnızca medya ve modellerin şantajına, şiddetine, baskısına ve

---

iktidar yönlendirici ve bakışın egemen olduğu bir düzene değil, dokunma ve yer değiştirmenin egemen olduğu bir düzene aittir. Bunun yanısıra Devlet/aile arasındaki kısırdöngüleşmiş ilişkinin toplumsal ve kişisel imgelerin metastatik düzenlemesi ve başıboşluğu sayesinde nasıl sürdürüldüğüne bir bakmak gerekir (J. Donzelot *La police des Familles*). Bundan böyle şu ünlü: "Nereden arıyorsunuz?" –"Nereden biliyorsunuz?", "Gücünüzü nereden alıyorsunuz?" sorularını, ânında verilecek bir "Sizden söz ediyorum, bu güce sizin sayenizde kavuştum!" yanıtını almadan sorabilmek olanaksızlaşmıştır. Burada imâ edilmeye çalışılan şey 'konuşan sizsiniz, öyleyse bilen ve iktidarın sahibi olan da *sizsiniz'*dir. Bu muazzam bir açmaz, dolaylı bir konuşmaya benzeyen bir şantajdır. Konuştuğu varsayılan ancak kendisinden bir yanıt alınamayan ve kendi hakkında sorulan sorulara bile hep yanıt *sizsiniz* ya da yanıt zaten sorunun içinde, vb. yanıtlarını veren kesinlikle caydırılmış bir özneye benzemektedir. Bu ele geçirildiği sanılan sözün çok karmaşık yollardan boğazlanmasıdır. Konuşma özgürlüğü adı altında zorla yaptırılan itiraflar. Özneye getirilen kendi sorularına kendi yanıt verme zorunluluğu. Yanıtın sorudan önce gelme (yani sorunun önüne ya da yerine geçmesi) önceliğine sahip olması (zaten yorumlamanın tüm şiddeti de burada gizlidir. Tabiî "söz"ün bilinçli ya da bilinçsiz özerk bir şekilde kullanımı da).

saldırısına değil aynı zamanda televizyona özgü o hissedilir görünmeyen şiddet, gizliden gizliye ele geçiriliyor ve elektrik enerjisi akımına mâruz bırakılıyoruz.

Bu tersine çevirme simülakrı ya da kutuplara yer değiştirtme olayı, her türlü güdümleyici söylevin sırrını oluşturan şu dâhice bir kaçak dövüştür. Sonuç olarak iktidar sahnesinin ortadan kalktığı günümüzde buna iktidarın sırrı deniyor. Bütün söylevlerin yüklendikleri ve zamanımızın en belirgin özelliğini oluşturan şu fantastik sessiz çoğunluk olayının kökeninde de aynı şey vardır. Bütün bunlar demokrasi simülakrı denilen şeyle birlikte ortaya çıkmışlardır. Bir başka deyişle iktidarın Tanrı'dan alınıp halka verilmesiyle başlamıştır. *Gücünü bir yerlerden* (Tanrı, ulus, vb.) alan iktidar yerine bir *yeniden canlandırma biçimine* dönüşmüş iktidarla başlamıştır. Bu Kopernik'in savunduklarının tam tersini öne süren; iktidar ve bilginin artık aşkın denilebilecek bir güneş ya da ışık kaynağına sahip olmadığını savunan bir devrim gibidir. Her şeyin başı artık halktır. Her şey halka aittir. Evrensel güdümleme simülakrı ya da halk oylaması senaryolarından güncel kamuoyu araştırma numaralarına kadar giden bu müthiş "yenilenme" hareketi yavaş yavaş yerli yerine oturmaktadır.

Bu söylevin zorunlu kıldığı olumsuzlukları göz ardı etmemek gerekiyor çünkü burada söz konusu olan şey ne bir hastalık ne de bulaşıcı bir mikroptur. Medyayı, gerçeği hipergerçeğe dönüştüren genetik bir koda benzetmek yanlış bir şey olmayacak. Tıpkı mikromoleküler kodun, anlamı, bir yeniden canlandırma ortamından söküp alarak, programlanmış bir sinyalizasyon ortamına yerleştirmesi gibi.

Burada söz konusu olan şey, o bildik geleneksel nedensellik yönteminin kendisidir. Bu yöntem bir perspektif sunan, deterministik, "aktif", eleştirel ve analitik bir yöntemdir. Zaten bu yöntem o yüzden birtakım sonuçlar sunabilmekte; bir aktifle bir pasife; özneyle nesneye sahip olabilmektedir. İşte bu anlamda televizyon bizi izlemekte, bizi kendimize yabancılaştır-

makta, güdümlemekte ve bilgilendirmektedir... Bütün bunlar olup biterken biz de analitik medya düşüncesiyle aktif ve etkin bir dış etken; kendini gerçek ve anlamla sınırlandırmayı seçmiş "perspektif" (üç boyutlu) bir haber düşüncesinin varlığını sürdürmesine katkıda bulunmaktayız.

Oysa televizyonu bir nedenle sonuç, bir özneyle nesne arasına minimal bir mesafe koyan, o eski iki kutuplu nükleer kasılma ve küçülme şemasına uygun bir şekilde zıt kutupları yok edebilen bir güce sahip DNA yöntemi gibi görmek gerekiyor.

Genetik kodlama sırasında ortadan kaybolan şey de bu farktır. Belirleyebilme gücünden yoksunlaşmayı, moleküller arası bir rastlantıdan çok *ilişki* yokluğunda aramak gerekir. DNA çekirdeğinden "bilgilendirdiği-oluşturduğu" "töze" kadar giden moleküler komut süreci içinde artık bir sonuç, bir enerji, bir determinasyon ya da bir mesaj aşaması yoktur. "Komut, sinyal, (impulsion) içtepi, mesaj, vs". Bütün bunlar olan biteni anlamamıza yardımcı olmaktadırlar. Ancak bu konuyu, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bu boyutu kayıt, vektör ve kod çözme terimlerinden yararlanarak analojik bir şekilde açıklamaya çalışanlar vardır. Oysa bu bir "boyut" bile değildir ya da ona dördüncü boyut demek gerekecektir (zaten Einsteincı görecelik terimleriyle konuşmak gerekirse bu dördüncü boyut da farklı kutuplardan oluşan zaman ve mekân boyutunun yutulmasıyla açıklanmaktadır). Sonuç olarak bütün bu süreç olumsuz bir şekilde algılanabilir. Bundan böyle bir kutbun diğerinden ayrılmasını sağlayabilecek hiçbir şey yoktur. İki kutup sanki akıl almaz bir şekilde birbirine geçmiştir. Sanki o geleneksel iki kutuptan biri, diğeri tarafından emilmiş gibidir. Bu bir *implosion*'dur (için için kaynama, patlama diyebileceğimiz bir şekilde bir kutbun, diğeri içinde erimesi olayı). Yıldızı hâlâ parlayan nedensellik, determinasyon ve ayrımlama yöntemlerinin pozitif ve negatif elektrik enerjileriyle birlikte yutulmaları. Bu bir anlam *implosion*'udur. *Simülasyon da zaten tam bu noktada devreye girmektedir.*

İki kutupluluğun sona ermiş olduğu tüm alanlarda; örneğin politika, biyoloji, psikoloji, medya, vb. alanlarda simülasyon evresine geçilmiştir. Öyleyse bu evre salt bir güdümleme evresidir ancak bu bir edilginlik evresi değildir çünkü aktifle pasif arasında bir fark kalmamıştır. İşte DNA bu rastlantısal indirgemeyi canlı bir töz gibi sunmaktadır. Loud ailesi örneğinde televizyon denilen araçta bu belirsizlik had safhaya ulaşmaktadır. Çünkü Loud'ların televizyon karşısındaki konumları canlı tözün, kendi moleküler kodu karşısındaki tözünden daha aktif ya da daha pasif değildir. Genetik kod ya da televizyon olayında, en yalın elemanlarına indirgendiğinde bile, kendisi ya da gerçekliği çözülemeyen bir (nebülöz) bilmece vardır.

Yörüngesel ve Nükleer

Nükleer, simülasyonun ulaşabileceği en üst aşamadır. Oysa yaşamın kılcal damarlarına kadar *içten içe* sızmış caydırıcı bir sistem, korkutabilmek için o muazzam gücünü bir gösteri nesnesine dönüştürmek zorundadır. Askıya alınan nükleer tehlike, dünyanın her yerinde sürüp giden nedensiz şiddet olaylarının yanısıra, bize sunulan seçeneklerden oluşan rastlantısal düzenekle medyanın merkezindeki caydırma düzenini kilitlemekten başka bir işe yaramamıştır. Davranışlarımızın en önemsizi bile nötralize edilerek, anlamsız ve birbirinden farksız (eşdeğerli) göstergeler tarafından belirlenmektedir. Tıpkı "strateji oyunlarını" düzenleyen anlamsız göstergeler gibi. Oysa gerçekler başka türlüdür ve buradaki bilinmeyen, nükleer silahların tamamına hipergerçek bir görünüm kazandıran simülasyonun bir değişkeninden başka bir şey değildir. Üstelik bu simülakr, bütün dünyayı egemenliği altına alıp, tüm olayları "anlamsızlaştırarak", anlamı kısa süreli "geçici" senaryolara, yaşamıysa bir hayatta kalma mücadelesine hattâ sıradan bir iddia, bir meydan okumaya dönüştürmektedir. Bu karşılığı ölümle ödenmeye

değmeyecek kadar anlamsız bahis, ortaya bile konulamadan devalüe olmuş bir senede benzemektedir.

İnsanın yaşantısını paralize eden şeyin adı atom bombası atma tehdidi değildir. Yaşamımızı kanser eden şeyin adı caydırmadır. Üstelik bu caydırma oyunun kökeninde bulunan şey *gerçek bir nükleer savaş olasılığının ortadan kalkmış olması bile değildir*. Çünkü bir göstergeler sisteminde gerçeğin gerçekleşme ihtimali önceden yok edilmiş durumdadır. Herkes nükleer bir savaş ihtimaline inanıyormuş gibi yapmaktadır. Askerlerin böyle bir olasılığa inanmaları anlaşılması kolay bir davranıştır çünkü onlar bunu büyük bir ciddiyet içinde ve "strateji" konusundaki tüm bilgilerini ortaya dökerek yapmaktadırlar. Oysa ortada bu düzeyde herhangi bir iddia ya da meydan okuma yoktur. Zaten durumun özgünlüğü de toptan yok oluşun ihtimal dışı olmasından kaynaklanmaktadır.

Caydırmanın amacı bir savaş ihtimalini devre dışı bırakmaktır. Bu yayılmak, daha da büyümek isteyen sistemlere özgü arkaik bir şiddettir. Caydırma: Metastaz ya da gerileme özelliğine sahip sistemlerde karşılaşılan, için için kaynayan-patlayan nötralize olmuş bir şiddettir. Bu sistemde caydırmanın ne öznesi, ne rakibi ne de stratejisi vardır. Caydırma, evrensel boyuttaki proje ve arzuları yok etme özelliğine sahip bir yapıdır. Truva'da nasıl bir savaş olmadıysa, günümüzde de bir nükleer savaş olmayacaktır. Atom silahlarının giderek karmaşıklaşan yapısıyla birlikte nükleer bir toza dönüşme ihtimalimiz de giderek bir bahaneye dönüşmektedir çünkü bu giderek karmaşıklaştırma işi, önceden saptanmış tüm hedefleri şimdiden aşıp geçmiş olduğundan artık olmasıyla olmaması arasında bir fark kalmayan bir semptoma dönüşmüştür. Nükleer savaşla hiçbir ilgisi olmayan caydırıcı özelliğe sahip evrensel bir denetleme, kilitleme ve güvenlik sisteminin yerli yerine oturtulmasındaki (dünyayı havaya uçurma fikri, belki bir anlığına o da soğuk savaş yıllarında henüz nükleer düzenle, geleneksel savaşın birbirine karıştırıldığı bir sırada söz konusu olmuş olabilir) amaç tüm

gerçek olayların yanısıra, daha genelinde, sistem içinde bir olay niteliğine sahip olabilecek ve onun dengesini bozabilecek her şeyi kapsayabilmektedir. Terör dengesi aslında bu dengenin yol açmış olduğu bir terörden ibarettir.

Caydırma bir strateji değildir. Tıpkı spekülatif para yörüngesine özgü akış süreciyle dünyadaki tüm para alım satımını denetleyen uluslararası sermayeler gibi, caydırma da, nükleer silahlara sahip başrol oyuncuları arasında değiş tokuş edilmekte ve el değiştirmektedir. Böylelikle uluslararası para piyasalarında gerçek bir üretim referansından yoksun spekülatif sermaye dolanımı gibi nükleer bir yörüngede dönüp duran *gerçek bir yok etme* referansından yoksun *yok edici nitelikteki para*, yeryüzündeki tüm potansiyel çatışma ve şiddetin denetlenebilmesini sağlamaktadır.

Gezegen boyutlarındaki bu tezgâh, dünyamızın başına çok büyük bir "nesnel" tehdit adı altında örülmeye çalışılan bu çorap ya da diğer adıyla Demokles'in kılıcı sonuç olarak, bugüne kadar hiç var olamamış maksimal bir denetleme sisteminin kurulmasına neden olmuştur. Çünkü böyle bir denetleme sisteminin asıl amacı, bu güvenlik hipermodeli aracılığıyla bütün dünyayı bir uyduya dönüştürebilmektir.

Aynı düşünce, barış amaçlı oldukları söylenen nükleer santraller için de geçerlidir. Barıştan yana olmanın sivil ya da asker olmayla bir ilişkisi yoktur. Tersine çevrilmesi imkânsız denetleme tertibatlarının bulunduğu; güvenliğin en önemli şeye dönüştüğü; güvenlik normunun (savaş da dâhil olmak üzere) eski yasalarla tüm şiddet olaylarının yerini almış olduğu, her yerde gelişen ve yaygınlaşan bir caydırma sistemiyle karşılaşmaktadır. Bu caydırma sisteminin çevresinde giderek genişleyen şeyin çölün adıysa; tarih, toplum ve politikadır. Muazzam bir gerileme tüm karşıtlıklar, tüm hedefler ve çatışmaların kasılıp kalmasına neden olmaktadır. Onları durduran, nötralize eden ya da donduran şey işte bu evrensel tehdittir. Bundan böyle hiçbir başkaldırı olayı, hiçbir hikâye kendi doğal mecrasını (mantıksal

silsilesini) izleyerek gelişemeyecektir. Bundan böyle strateji diye bir şey olmayacak, savaş tehdidi (saldırı) askerlerin elinde bir çocuk oyuncağına dönüşecektir. Artık politik hedefler ölmüştür, geriye yalnızca önceden belirlenmiş çatışma ve hedef simülakrları kalmıştır.

İnsanlığın "uzay macerasıyla", nükleer güçlerin tırmanışı benzer işlevlere sahiptir. Bu durum 1960'lı yıllarda Kennedy ile Kruşçev'in kolayca bir araya gelerek "barış içinde yaşama ve gelişme" düşüncesini benimsemelerini sağlamıştır. Öyleyse uzay araştırmalarında ulaşılan son hedef, son aşama nedir sorusunu sorabiliriz. Ayın fethi ne anlama gelmektedir, uzaya uydular yollamanın amacı nedir? Bütün bunların amacı evrensel bir yerçekimi modeli oluşturmaktır. Başka ne olabilir ki? Bütün bunların amacı bir uydulaşma modeli, *hiçbir şeyin rastlantısal olmadığı,* programlanmış bir mikro-evren hâline getirilmiş uzay kapsülünün kusursuz bir çekirdek görevi yapması değil midir? Yalnızca rota, enerji, hesap, fizyoloji, psikoloji ve çevreden oluşan, hiçbir şeyin rastlantısal olamayacağı, normların her şeyi egemenlikleri altına almış oldukları bir evren. Yasadan yoksun ancak ayrıntılara özgü işlemsel içkinliğin yasa yerine geçtiği bir evren. Her türlü anlam tehdidinden arındırılmış, yerçekiminin etkisinden kurtulmuş ve mikropların yok edilmiş olduğu (sterilize) bir evren. Zaten insanı büyüleyen şey de işte bu kusursuzluktur. Çünkü insanları büyüleyen şey Aya ayak basmak ya da bir adamın uzayda yürümesi değildir (böyle bir şey olsa olsa daha önce görülen düşlerin gerçekleşmesi anlamına gelecektir). Hayır, insanları hayrete düşüren şey teknik programlamayla manipülasyonun düzeyidir. Programlanmış bir serüvene özgü akış düzeninin içkinleşen büyüleyiciliğidir. İnsanın olasılıklara hâkimiyeti ve kusursuz bir norm düzeni karşısındaki büyülenmedir. Bu korku ve içtepiden yoksun bir ölüme benzeyen modelin yarattığı kaygıdır. Karşı gelmeden kaynaklanan bir cazibeye sahip düzen hâlâ ahlâksız bir düşsel üretim peşinde koşarken; norm büyülemekte, şaşırtmakta ve

dondurma işlemiyle her türlü düşsele karşı çıkmaktadır. Artık kusursuz bir program konusunda şaka bile yapılamamaktadır. Programı izlemek bile büyüleyici bir olaya dönüşmektedir. Bu kusursuz bir dünyanın ürünüdür.

Bu programlanmış kusursuzluk, bu maksimal güvenlik ve caydırıcılık modeli toplumsala da sıçrayarak onu da yönlendirmeye başlamıştır. Nükleer tehlikenin gerçek sonuçları toplumsalın içindedir, yoksa başka bir yerde değil. Teknik kusursuzluk, toplumsal kusursuzluğa modellik yapmaktadır. Bundan böyle toplumsal yaşamda da hiçbir şey *rastlantıya bırakılamayacak*'tır. Zaten yüzyıllar önce başlamış ve günümüzde hızlandırılmış bir evresini yaşayan ve devrimci bir özelliğe sahip olduğu sanılan toplumsallaşma bu anlama gelmektedir. Ne var ki, bu toplumsallaşma tam aksi yönde ilerleyen, için için kaynayan/patlayan ve tersine çevrilmeyen bir sürecin içine girmiştir. Bu süreç içinde her türlü rastlantı, kaza, sınırlandırma, amaç ve karşıtlığın içinde genelleşerek normlara boyun eğmiş haberiletişim mekanizmalarının sinyalleştirilmiş saydamlığına mahkûm bir toplumsalın karmaşık yapısı ya da yapısal bozuklukla yüz yüze gelinmektedir. Gerçekte uzay ve nükleer alana ait modellere özgü bir amaç yoktur. Onların amacı ne Ay'ı keşfetmek ne de askerî ve stratejik bir üstünlüktür. Onlar yalnızca ve yalnızca birer simülasyon modelidir, o kadar. Evrensel bir denetleme sistemine ait yönlendirme modelleridir (çünkü bu senaryonun başrol oyuncuları da özgür değildir zira herkes uydulaşmış bir durumdadır).[8]

Sakın görünüme aldanmayın: Çünkü uydulaştırma olayında uydulaşan, gerçekte uydulaştığı sanılan değildir. Bir uzay aracının belirlenmiş yörüngesine bakıldığında asıl uydulaşanın dünya olduğu söylenebilir. Merkezkaç, hipergerçek ve anlamsız bir

[8] Paradoks yani bombalar tertemiz nesnelerdir. Sahip oldukları tek kirletici özellik *patlamadıkları zaman* çevreye saçtıkları bir güvenlik ve denetleme sistemidir.

şeye dönüştürülen sürecin adı dünyaya özgü gerçeklik ilkesidir. Aslında bir denetleme sistemi olan bu süreç: Barış içinde birlikte yaşama gibi yörüngesel bir süreç görünümünü aldığında, yeryüzündeki tüm mikro-sistemler özerkliklerini yitirerek birer uyduya dönüşmüşlerdir. Tüm olaylarla enerjiler bu merkezkaç (eksantrik) yerçekimi denilen şey tarafından emilmektedir. Her şey sanki tek bir denetleme mikro-modeline (yörüngeleşmiş uydu) indirgenmeye çalışılmaktadır. Tıpkı biyoloji evreninde her şeyin genetik kodun moleküler mikro-modeline indirgenmeye çalışılması gibi. Aynı anda tırmanışa geçen nükleer ve genetik gibi iki temel caydırma kodu, her türlü anlam ilkesini emerek, gerçeğin çevreye yayılmasını imkânsızlaştırmaktadır.

1975 yılının Temmuz ayında yaşanan iki olay bu olguyu kesin bir şekilde doğrulamıştır. Bu olayların birincisi Amerikan ve Sovyet süper uydularının uzaydaki buluşmasıdır. Barış içinde birlikte yaşamanın en uç noktası; diğeriyse Çinliler'in zaman içinde ideogramlardan oluşan alfabelerini terk ederek Latin alfabesine geçişi benimsemiş olmalarıdır. Bu sonuncu olay soyut ve bir model özelliğine sahip bir göstergeler sisteminin "yörüngeleşme" sistemine girmeyi kabul etmesi anlamına gelir ki, bu yörünge stil ve yazımla ilgili daha önceleri özgün bir şekilde var olmuş tüm biçimleri kendiliğinden yutacak demektir. Burada uydulaşan şey bir dildir. Bu, Çin usulü bir barış içinde birlikte yaşama formülüdür. İki uydunun gökyüzünde buluştuğu anda, yeryüzünde de bu olay gerçekleşmiştir. İki Büyüğün yörüngeleşen uçuşuyla, yeryüzünde kalan tüm diğerlerinin nötralize olup, homojenleşmeleri.

Yörüngeleşme sürecinin getirdiği caydırıcılığa karşın, her nedense –nükleer kod ya da moleküler kod– yeryüzündeki olay sayısı, haberin yerküre üzerinde oluşturduğu bitişik düzen ve hız nedeniyle giderek artmaktadır. Ancak bu olaylar aynı süre içinde, açıklanması olanaksız bir şekilde, anlamlarını yitirmektedirler. Onlar zirveye tırmanmış olan bir simülasyonun (duplex) aynı anda farklı merkezlerden yayımlanan bir sonucundan

başka bir şey değildirler. Bunun en güzel örneğiyse Vietnam Savaşı'dır. Çünkü bu savaş olabilecek en "devrimci" ve tarihî bir amaca koşut denilebilecek bir caydırma sürecinin yerli yerine oturtulmuş olduğu bir anda ortaya çıkmıştır. Vietnam Savaşı'nın anlamı nedir? Bu savaş hem zamanımızın en önemli tarihî olayı hem de tarihi gömen bir olaya benzemektedir.

Böylesine acımasız, uzun ve vahşi bir savaş nasıl olur da bir hokkabaz numarasına benzer şekilde, birdenbire, aniden durur verir?

Amerika neden bozguna uğramıştır? (bu ABD tarihinin en büyük bozgunudur). Bu bozgunun Amerika'nın iç yaşantısı üstünde hiç mi etkisi olmamıştır? Bu savaş gerçekten de ABD'nin yeryüzü boyutlarındaki stratejisinin başarısızlığı anlamına gelmiş olsaydı Amerikan politik sistemiyle ülkedeki iç dengeyi de zorunlu olarak allak bullak etmesi gerekirdi. Oysa böyle bir şey olmamıştır.

Öyleyse başka şeyler oldu. Bu savaş, birlikte barış içinde yaşama düşüncesine en zor anlarından birini yaşatmaktan başka bir işe yaramamıştır. Bu savaş Çin'in, bu barış içinde birlikte yaşama sürecinin içine alınmasını sağlamıştır. Uzun yıllar boyunca Çin'in bu savaşa somut bir şekilde müdahale etmemesi sağlanmıştır. Bu arada Çin de dünya boyutlarındaki bir *modus vivendi*'nin ne olduğunu anlamıştır. Bu arada evrensel bir devrim stratejisinden; güçlerle, imparatorlukların paylaşıldığı bir sürece geçilmiştir. Bundan böyle radikal bir alternatiften, bir temele oturtulmuş münavebeli bir politik sisteme geçilmiştir (Pekin-Washington ilişkilerinin normalleştirilmesi). Zaten Vietnam Savaşı'nın asıl amacı da budur. Bu anlamda ABD, Vietnam'ı terk etmiştir ama savaşı da kazanmıştır.

Hedefe ulaşıldığı an, savaş "kendiliğinden" sona ermiştir. İşte bu yüzden bu kadar kolay bir bozgun ve çöküşle karşılaşılmıştır. Aynı şeyleri Vietnam için de söyleyebilmek mümkün. Çünkü (komünist Vietnamlılar da) sağlıklı bir politika ve disiplinli bir iktidarın var olmasını engelleyen tüm unsurları ortadan

kaldırmadıkça savaşı devam ettirmişlerdir. Savaş silahlı direniş gruplarından, düzenli Kuzey ordusuna devredildiğinde sona erdirilmiştir. Çünkü ulaşılmak istenen hedefe varılmıştır. Öyleyse bu tarafta da hedef politik bir değişikliğin sağlanmasıydı. Amerikalılar açısından bu işi başaran Vietnamlılar'a yardım etmemek için ortada bir neden kalmamıştı. Başta bir komünist iktidarın bulunması o kadar da önemli değildir çünkü ortaya en azından kendisine güvenebilecek bir düzen çıkmıştır. Üstelik bu düzen kapitalizm öncesi arkaik ve "vahşi" toplumsal yapılanmaların ortadan kaldırılmasında kapitalizmden daha etkin olmuştu.

Cezayir Savaşı sırasında da benzer bir senaryoya başvurulmuştu. Bu savaş ve bundan sonraki her savaşın ikinci bir yüzü olacaktır çünkü silahlı şiddetin gerisinde, rakipler arası öldürücü bir zıtlaşma vardır. Üstelik bu zıtlaşma bir hayat memat sorununa dönüşmüş gibidir (aksi takdirde insanları bu türden olaylar yüzünden ölüme gönderebilmek imkânsızlaşacaktı). Bu ölümüne mücadele ve dünya boyutlarındaki amansız bir çıkar sürtüşmesi simülakrının gerisinde, iki rakibin temelde adı söylenmeyen ve hiç söylenmemiş bir şeylere karşı çok sıkı bir dayanışma içinde oldukları söylenebilir. Bu iki rakibin suç ortaklığı sayesinde, savaşın nesnel sonuçları tribal, cemaat tipi, prekapitalist yapılarla, tüm değiş tokuş, dil ve simgesel örgütlenme biçimlerinin ortadan kaldırılması şeklinde olmaktadır. Bu savaşın nesnesi (ya da asıl amacı), işte bütün bu yok edilenlerdir. Savaş gerçekte muazzam bir ölüm gösterisine dönüştürülmüş bir tertibat olarak, toplumsalın terörist bir yöntemle rasyonalize edilme sürecinde bir araç olmuştur. Tutulan yol ister komünizm, isterse kapitalizm olsun toplumsalın üstüne oturduğu iktidar işte bu türden bir cinayet işlemiş olacaktır. Komünizmle kapitalizm arasında katıksız bir suç ortaklığı vardır. Bir başka deyişle bu iki rakip kendi egemenlik alanları içinde, toplumsal ilişkiler düzeyinde, birbirine benzeyen bir boyun eğme biçimi oluşturabilmek için (bunu gerçekleştirebilmek için her iki taraf

muazzam özverilerde bulunmayı kabul etmişlerdir) bir işbölümü yapmışlardır.

Örneğin, Kuzey Vietnamlılar, Amerikalılar'ın çekilme senaryosu konusunda, kendilerine verilen öğütleri dinlemek zorunda kalmışlardır. Çünkü bu senaryonun doğal olarak onları rezil etmemesi gerekiyordu.

Bu senaryo şöyle özetlenebilir. Önce Hanoy çok şiddetli bir şekilde bombalanmalıydı. Bir simülakrdan başka bir şey olmayan bu ağır bombardıman ateşi karşısında Vietnamlılar, oyun kuralı gereği, uzlaşmaya yanaşmak zorunda kalacaklardı. Nixon ise Amerikan halkına askerlerini geri çektiği numarasını yutturacaktı. Her şey önceden inceden inceye planlanmıştı. Geriye son rötuşların gerçeğe benzemesini sağlamaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu.

Savaş ahlâkıyla yüce savaş "değerlerinden" söz edenler fazla üzülmesinler: Çünkü savaş bir simülakra benzediği zaman bile insana yeterince acı çektirebilmekte ve sonuç olarak bu savaşın gazileri de diğerleriyle aynı düzeyde bir değere sahip olabilmektedirler. Bu açıdan hedefe ulaşma konusunda bir sorun yoktur, tıpkı toprak sınırlarının belirlenmesi ve disipline dayalı bir toplumsallığın gerçekleştirilmesi konusunda bir sorunla karşılaşılmaması gibi. Üstünde durmaya değmeyecek bir şey varsa o da rakipler arasındaki rekabete dayanan zıt amaçlar ve savaşın ideolojik ciddiyeti denilen şeydir. Sözü edilmeye değmeyecek bir şey varsa o da zafer ya da bozgunun gerçekliğidir. Çünkü savaş, görünümlerinin çok ötesinde zaferler kazanmayı başarabilen bir süreçtir.

Zaten günümüzde bizi egemenliği altına almış olan barış içinde birlikte yaşama (ya da caydırma) süreci, gerçekte savaşla barışın ötesinde bir şeydir. Caydırma her zaman için savaş ve barışla eşdeğerli bir şeydir. Orwell: "Savaş barış demektir" diyordu. Burada iki farklı kutbun birbiri içinde eriyip gidişine ya da birbirlerine taze kan taşımaya çalışma girişimlerine tanık olmaktayız. Karşıtlıkların zamansal çakışması hem bir parodi

hem de her türlü diyalektiğin sonudur. Bu yüzden bir savaşın gerçekliğinin farkına bile varmadan yanından geçip gidebilmek mümkün olmaktadır. Bir başka deyişle bu savaş gerçekte sona ermiş olduğu tarihten çok önce sona ermişti. Savaşa daha savaşılırken bir son verilmişti. Belki de böyle bir savaş hiç başlamamıştı. Buna benzer başka olayların da (petrol krizi, vs.) yapay bir evre olmanın dışında, tarihî bir araştırma girişimini engelleyebilme amacıyla uydurulan kriz, felâket ve tarihe özgü senaryolar, (ersatz) uyduruk ve kurmaca olaylar *hiçbir zaman için ortaya çıkmamış,* hiç var olmamıştır. Amaçların doğruluğu ve gerçekliğiyle olgulara özgü nesnellik illüzyonunu sürdürebilmek için resmî haber senaryosuyla medyanın tamamı emre hazır bir şekilde beklemektedirler. İşte bu yüzden tüm olayları tersine çevirmek zorundayız. Aksi takdirde (İtalya'da "iktidardaki" komünistler gibi, Gulag Takımadaları'nda yaşayanlarla Sovyetler Birliği'nden kaçanların farkına iş işten geçtikten sonra varırız. Tıpkı bu olaylarla aynı zaman dilimi içinde ortaya çıkan ve can çekişmekte olan bir etnolojinin, iş işten geçtikten sonra "farklılıklarını" yitirmiş Vahşilerin farkına varması gibi) bütün bu olayların ayırdına, farkına varılması gereken anda değil çok sonra varabiliriz. Olayların anlamlarını ortaya çıktıkları anda yitirmiş olduklarının farkına çok geç varılmaktadır. Bu olaylar göstergelerin yapay ve anlık pırıltıları sayesinde bir havai fişek gibi bir görünüp, bir kaybolmaktadırlar. Bütün bu olayların art arda sıralanmasında hiçbir mantık bulunmadığı gibi, akıl almaz boyuttaki bir eşdeğerlik ilkesine boyun eğdikleri ve kendi sonuçlarıyla kesinlikle ilgilenmedikleri görülmektedir [oysa bu olayların neden oldukları bir sonuç bile yoktur. Bu olaylar müthiş bir (saf) görüntü olmanın ötesine geçememektedirler.] "Güncel olaylar" (ya da haberler) adlı film insanda bir *kitsch*, bir retro ya da bir porno izlenimi uyandırmaktadır. Herkes bunun böyle olduğunu bilmekle birlikte kimse bu gerçeği kabul etmeye yanaşmamaktadır. Simülasyonun gerçekliği tahammül edilmesi imkânsız bir gerçekliktir. Artaud'nun "Vah-

şetin Tiyatrosu"ndan bile daha acımasızdır. "Vahşet Tiyatrosu", yaşama en azından dramatik bir biçim verme denemesiydi. Tek bir damla bile kan dökmeden, tüm önemli düşüncelerin yok edilmesini sağlayan bir sistemde, insanı sürükleyip götürecek ideal bir şiddet, yaşam biçimi ve vücuda sahip olma çabasıydı. Oysa bizim işimiz bitmiştir. Bizim için gerçek bir vahşet dramaturjisi üretme ya da gerçek bir şiddete başvurma şansı sıfırdır. Yaşamımıza egemen olan şey simülasyondur. Bizim için geriye retro ya da tüm yitirmiş olduğumuz gönderen sistemlerine parodik, fantomatik bir şekilde yeniden hayat vermekten (diriltmekten) başka yapacak bir iş kalmamıştır. Çevremizde ne olup bitiyorsa hepsi caydırıcılığın soğuk ışığı altında olup bitmektedir. Öyleyse Artaud da ya da vahşete özgü *referans sistemi* de herkes ve her şey gibi bir "revival"a yeniden gündeme getirilme hakkına sahiptir.

İşte bu yüzden nükleer tehlikenin giderek büyümesi, nükleer bir felâket ya da bir kazaya neden olması için yeterli değildir. "Genç" olarak nitelenebilecek güçler Amerikalılar'ın Hiroşima'da yaptıkları gibi (çünkü yalnızca Amerikalılar bu bombanın "kullanım değeri" hakkına sahip oldular. Bundan böyle atom bombasına sahip olacak güçler) atom bombasına sahip oldukları için bu bombayı kullanabileceklerini düşüneceklerdir. Atom severler kulübüne girme (işçi dünyası için sendikalaşma gibi bir şeydir bu), çok kısa bir süre içinde her türlü şiddete dayalı müdahaleden vazgeçilmesini sağlamaktadır. Sorumluluk, denetleme, sansür ve kendi kendini caydırma olayı her zaman için sahip olunan güç ve silahlardan daha hızlı bir tempoda gelişmektedir. Zaten toplumsal düzenin sırrı da burada yatmaktadır. Örneğin bütün bir ülkeyi tek bir manivelayı döndürerek kötürüm etme olasılığına sahip olan elektrik teknisyenlerini, böyle bir silahı kullanmaktan alıkoyan şey sorumluluktur. Total ve devrimci bir grev efsanesi de bu olanaklar sağlandığı anda ortadan kaybolmaktadır. Toplumsala böyle olanaklar

tanındığı için bu türden sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Zaten caydırma süreci de böyle bir şeydir.

İşte bu yüzden günün birinde nükleer güçlerin kolaylıkla atom bombası ve atom silahları ihraç edebileceklerini düşünebiliriz. Tehdit yoluyla denetim yerini bomba ya da bombaya sahip olma gibi çok daha etkili bir pasifikasyon stratejisine bırakacaktır. Kendi atom silahlarına sahip olacaklarını düşünen "küçük" güçlerin gerçekte satın alacakları şey bir caydırma virüsüdür. Onlar kendilerini caydıracak bir virüs satın almış olacaklardır. Bu türden ülkelere sattığımız santraller için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Onlara her türlü patlama riskiyle, her türlü tarihî şiddete yol açabilecek nötron bombasından istedikleri kadar satabiliriz. Nükleer tehlike bu anlamda her yerde hızlandırılmış birbiri içine yayılma sürecini başlatmış ancak bu arada çevresindeki her şeyi dondurarak, her türlü canlı enerjiyi de yutmuştur.

Nükleer, hem var olan tüm enerji çeşitlerinin en önemlisi; hem de bütün enerji denetim sistemlerinin maksimum düzeye çıkartılması demektir. Denetleme ve kilitleme düzeni, gücül/sanal düzeydeki özgürleştirme hareketleriyle aynı gelişme hızına sahiptir. Modern anlamda devrimlerin gerçekleşmesini engelleyen şey de bu mantıktır. Enerjileri donduran şey sahip oldukları ateş gücüdür. Enerjileri caydıran şey bizzat kendileridir. Sahip olduğu nötralize olmuş, işe yaramaz, anlaşılmaz, patlaması imkânsız güçlerin bizzat kendi üstünde muazzam bir bıkkınlık ve köşesine çekilme duygusu yarattığı sistemde, bunların gerisinde hangi amaç, güç, strateji ya da öznenin yattığı belli değildir. Belki de bütün bunların gerisinde, bir felâket süreci içinde yok olup gidecek bütün bu enerjilerin *içedönük bir şekilde patlama* olasılığı vardır. Sözcüğün yazılı anlamında ya da bir başka deyişle bütün sürecin tersine çevrilerek minimal bir nokta, tüm enerjilerin tersine çevrilerek minimal bir düzeye indirgenmesi vardır.

"Retro" Bir Senaryo Olarak Tarih

Şiddetin belirleyici olduğu tarihsel ve güncel bir dönemde (bu iki dünya savaşıyla soğuk savaş arasında kalan süre olsun), düşsel bir içerik olarak değerlendirilen mit, sinemada belirleyici bir rol oynamıştır. Bu dönem, önemli despotik ve efsanevî dirilişlerin altın çağıdır. Tarihsel şiddetin de etkisiyle gerçeğin dışına itilen mit sinemaya sığınmak durumunda kalmıştır.

Günümüzdeyse bu kez tarih aynı senaryo doğrultusunda sinemayı belirlemektedir. Tarihsel amaç, adına dünya boyutlarında barış içinde birlikte yaşama denen ve sesi soluğu çıkmayan gündelik yaşama özgü şu tekdüzelik, muazzam bir nötralizasyon süreci tarafından yaşantımızın dışına itilmiştir. Önemini ve anlamını yitirmiş tarihinden bir anda ya da yavaş yavaş koparak, günahlarından arındırılabilen bir toplum, mitleri yeniden yaşama döndürme sürecine benzer bir süreç aracılığıyla ekranlar üzerindeki yapay diriltilişini kutlamaktadır.

Tarih yitirmiş olduğumuz bir gönderenler sistemidir, yani tarih artık bize özgü bir mittir. Zaten ekran üzerindeki mitlerden nöbeti devralmasının nedeni de budur. "Politikanın üniversiteye girişi" gibi bir düşünce bizi nasıl keyiflendirdiyse, "sine-

ma aracılığıyla bir tarih bilincine sahip olma" gibi bir düşünceden alınacak keyif de bir illüzyondan başka bir şey olmayacaktır. Aynı yanlış anlama ve kandırmaca bu konu için de geçerlidir. Tarihi terk eden politika üniversiteye girmiştir. Bu tözünü yitirmiş ve kendisine yasal bir yüzeysel uygulama alanı sunulmuş retro bir politikadır. Bu politika cinsellik ya da meslek içi eğitim (ya da bir zamanların sosyal sigortası) gibi öldükten sonra liberalleştirilen bir politikadır.

Bu tarihî dönemde yaşanan en önemli olay, en büyük travma, o çok güçlü referans sistemlerinin can çekişmeye başlamış olmalarının yanısıra gerçek ve rasyonelin bir simülasyon çağının başladığını haber vermeleridir. Oysa pek çok kuşak ve özellikle de sonuncusu olumlu ya da olumsuz bir devrim düşüncesinin peşi sıra, tarihin arkasından sürüklenip gitmiştir. Günümüzde tarihin, ardında gönderenlerinden arındırılmış, akımlardan etkilenebilen, duyarsız bir (nebula) kütle bırakarak çekip gitmiş olduğu gibi bir izlenime sahibiz. Geçmiş bir tarihe ait hayallerin biriktirildiği, ideolojiler ve retro modaların tepeleme yığıldığı yer işte bu boşluktur. İnsanlar artık bütün bunlara pek inanıp, umut bağlamamakla birlikte en azından faşist de olsa tarih ve şiddet diye bir şeyin var olduğu ve bir ölüm kalım mücadelesinin yaşandığı o eski günleri diriltmeye çalışmaktadırlar. İçinde yaşanılan bu boşlukla tarih ve politika adlı bu kanser ve değer kaybından kaçabilmek için her yol mubahtır. Tüm içeriklerin karmakarışık bir şekilde dile getirilerek, tüm geçmiş tarihin gelişigüzel bir şekilde diriltilmesi bu rahatsızlıkla doğru orantılı bir şeydir. Seçici ideolojik düşünce yerini dur durak bilmeyen bir nostalji, yani savaş, faşizm, devrimci mücadele ya da "belle époque"un şaşaalı günlerini "biriktirme"/yeniden üretme eylemine bırakmıştır. Tüm farklılıklar ortadan kaldırıldığından artık hiçbir ayrım yapılmaksızın her şey aynı yapmacık ve sıkıcı coşku gösterisiyle aynı retro çekicilik içinde birbirine karıştırılmaktadır. Anlamını yitirmiş olsa bile bize çok yakın bir tarihî geçmişin ayrıcalığı vardır (faşizm, savaş, savaş

sonrası gibi konuları işleyen sayısız film bize daha tahrik edici, daha yoğun, daha baş döndürücü ve daha bildik kokular sunmaktadır). Bu durumu (belki bu da retro bir varsayımdır) Freudçu fetişizm kuramıyla açıklayabiliriz. Bu travma (gönderen sistemlerinin yitirilmesi) çocuktaki cinsel ayrımın keşfedilmesine benzemektedir (en az bu keşif kadar ciddi, önemli ve tersine çevrilmesi olanaksız bir şeydir). Bir başka deyişle bir nesnenin fetişleştirilmesi dayanması zor (insana acı veren) bir keşfin (=cinsiyet ayrımı) gizlenmesini amaçlamaktadır. Zaten Freud da, bu, herhangi bir nesnel değil, çoğu kez çocukta travma yaratan keşiften hemen önce farkına varılmış en son nesnedir demektedir. Öyleyse fetişleştirilen tarih özellikle bizim "göndermelerden yoksun" çağımızdan hemen önce yaşanmış olan dönemi kapsayacaktır. Böylelikle retro denilen dönemde faşizmle tarihe neden öncelik tanındığı ortaya çıkmaktadır. Bunun politik bir çakışma ya da benzerlikle ilişkisi yoktur. Faşizmi anlatan filmlerden yola çıkarak bunların faşizmin yeniden canlanmasına neden olacağına inanmak safça bir düşüncedir. Artık faşist bir dönemde yaşamadığımız, daha da kötü bir başka dönemde yaşadığımız için, vahşeti retro süzgecinden geçirilerek, estetize edilen faşizm yeniden çekici bir görünüme sahip olabilmektedir.[1]

---

[1] Bugüne kadar hiçbir yorumlamanın (ne egemen sınıfların politik güdümlemesi üzerine oturtulmuş Marksist yorum, ne Reich'ın cinselliği baskı altına alan kitleler yorumu ne de Deleuze'cü despotik paranoya yorumu) tam olarak açıklamayı başaramadığı faşizmin, ortaya çıkış biçimi ve sahip olduğu kolektif enerjinin sırrı şöyle açıklanabilir. Batı'da değer ve kolektif değerlerin çekiciliklerini yitirmeye, yaşamın çağdaş bir rasyonellik ve tek boyutlu bir görünüme kavuşturulduğu, toplumsal ve bireysel yaşamın bütünüyle işlemselleştirilmiş olduğu bir sırada faşizm, mitik ve politik gönderen sistemlerinin "irrasyonel" boyutlara ulaştırılması, kolektif değerin (kan, ırk, halk, vs.) çılgınca abartılması, ölümün ya da "politik bir ölüm estetiğinin" yeniden enjekte edilmesi anlamına gelmektedir. Bir kez daha bu değer felâketiyle

Tarih ancak öldükten sonra sinemaya böyle görkemli bir giriş yapabilmiştir ("tarihî" teriminin de başına aynı şey gelmiş ve öldükten sonra fosilleşmiş "tarihî" bir an, bir anıt, bir kongre, bir figür olarak yeniden ortaya çıkmıştır). Tarihin sinema aracılığıyla yeniden şırıngalanmaya çalışılmasının bilinçlenmeyle değil, yitirilmiş bir gönderenler sistemine duyulan özlemle ilişkisi vardır.

Bu sinemanın tarihe hiç önem vermediği, güncel bir süreç, bir diriliş değil bir direniş biçimi olarak gösterilmediği anlamına gelemez. Gerçek yaşamda da sinemadakine benzeyen bir tarih olmuştur, ancak bugün bu tarih ortadan kaybolmuştur. Sinemanın bize "gösterdiği" (bizden çalınmış) tarihin "tarihsel gerçek"le olan ilişkisi, resim alanında klasik gerçekçi görüntülerle neo-figürasyon arasındaki ilişkiden yoğun değildir. Neo-figürasyon bir yandan benzerlikten yardım dilenirken, bir yandan da yeniden canlandırılan nesnelerin artık namevcut olduklarını, yani hipergerçek bir şeye dönüşmüş olduklarını gösteren kesin bir kanıttır. Bu resimlerdeki nesneler hiperbenzerlikten kaynaklanan bir parlaklığa (tıpkı güncel sinemadaki tarihin parlaklığı gibi) sahiptirler ki, bu da onların aslında hiçbir şeyi yeniden canlandıramayan, gerçeğe benzeyen bomboş görüntüler oldukları anlamına gelmektedir. Bu bir ölüm kalım sorunudur, yani bu nesneler ne canlıdır ne de ölü. Zaten bu yüzden âni bir gerçek kaybına uğrayacak olursak gerçeğin tıpkısı, ku-

---

bu nötralize edilmiş ve pasifleştirilmiş yaşam biçiminden kurtulabilmek için her yol mübahtır. Faşizm bütün bunlara karşı bir direnme, çok derinden gelen, irrasyonel, şeytanî bir direnme biçimidir. Eğer böyle olmasaydı yani faşizmden daha da kötü sayılabilecek bir şeylere karşı bir direniş anlamına gelmeseydi, böylesine kitlesel bir enerjiyi peşinden sürükleyemezdi. Faşizme özgü şiddet ve terörün kökeninde Batı'da çok derinlere kadar inmiş bulunan *gerçekle rasyonelin birbirine karıştırılmasından kaynaklanan bir başka terör* vardır ve faşizm bu teröre verilen bir yanıttır.

sursuz, kaybedilmiş bir ikizi olarak onun yerini alabilecektir. *Chinatown, Akbabanın Üç Günü, Barry Lyndon, 1900, Başkanın Adamları,* vb. dâhil olmak üzere bütün bu tarihî filmlerdeki kusursuzluk insanı endişelendirmektedir. Bu yapıtları izlerken insanın gerçek filmlerden çok kusursuz benzerler, kombinatuvar (ya da McLuhancı anlamda mozaik) bir kültürün getirdiği olağanüstü kurgulama olanakları, muazzam foto, kino ya da sentetik tarihî görüntülerle karşı karşıya olduğuna inanası gelmektedir. Bir konuda anlaşalım. Söz konusu olan şey bu filmlerin nitelikleri değildir. Sorun bu filmler karşısındaki duyarsızlığımızdır. Örneğin *Last Picture Show*. Bu filmi izlediğim sırada dalgınlıkla onun 50'li yıllara ait özgün bir prodüksiyon olduğunu düşünmüştüm. Küçük bir Amerikan kentine özgü atmosferi ve görenekleri anlatan, vs. güzel bir film olduğunu düşünmüştüm. İçimde küçük bir kuşku uyanmıştı çünkü bu film gereğinden de iyi, aynı konuyu işleyen benzerlerinden daha güzel ve derli toplu bir filmdi. O dönemin diğer filmlerinde görülen duygusal, ahlâkî ve psikolojik izlerden eser yoktu. Onun 1970'li yıllara ait bir film olduğunu öğrendiğim zaman şaşkınlıktan neredeyse küçük dilimi yutacaktım. 1950'li yıllara ait filmlerin hipergerçekçi bir yeniden sunumu cilalanmış, temizlenmiş, kusursuz bir retro film. Şu sıralarda sessiz film yapılacağından dem vuruluyor. Kuşkusuz bu filmler de asıl üretilmiş oldukları dönemden çok daha güzel bir şekilde yapılacaklardır. Belli bir döneme ait filmler yeni biçimleriyle yeniden gündeme getirilmeye çalışılmaktadır. Oysa bu iki film tipi arasındaki fark, gerçek insanla ona benzeyen otomat arasındaki fark gibidir. Bir başka deyişle bu filmler kusursuz, olağanüstü "artefact"lar sinemayı sinema yapan halüsinasyon ve düş gücünden başka eksikleri olmayan dahice simülakrlardır. Gördüğümüz filmlerin büyük bir çoğunluğu (en iyileri) bu türden filmlerdir. Bu türün en güzel örneği *Barry Lyndon*'dur. Ondan daha iyisi yapılmamış, yapılmayacaktır. Çünkü bu bir yeniden canlandırma değil, bir *simülasyon*dur. Bu filmdeki tüm

zehirli ışınlar temizlenmiş, gerekli ve yeterince malzeme kusursuz bir şekilde yerli yerine oturtulmuştur. Hiçbir hata yoktur.

Gerçeği söylemek gerekirse bu filmden estetikle ilişkisiz "cool", soğuk, işlemsel, denklemsel ve güdümlenmiş bir keyif alınmaktadır. Visconti'nin (*Leopar, Senso,* vb. filmlerini düşündüğümüzde, ki bu filmler kimi açılardan *Barry Lyndon*'u andırmaktadırlar) filmleriyle karşılaştırdığımızda yalnızca aradaki stil farkını değil aynı zamanda sinematografik yaklaşım farkını da görebilirsiniz. Visconti'de anlam, tarih, çekici bir dil, boş anlar, tutkulu bir oyunculuk vardır. Bu tutku hem filmlerin tarihsel içeriklerinden hem de sahneye konulma biçiminden yansımaktadır. Kubrick'te bunların hiçbiri yoktur. O, filmini bir satranç tahtası gibi görmekte ve tarihi işlemsel bir senaryoya dönüştürmektedir. Doğal olarak bu yaklaşım biçimi bizi, o eski anlam oyunu ve anlama meydan okuma karşıtlığına yani, ayrıntı zenginliğine önem veren us'la, geometrik us karşıtlığına götürmemektedir. İçinde yaşadığımız anlamdan yoksun filmler çağında artık bunlar çeşitli boyutlarda, kocaman karmaşık sentetik görüntü sistemleridir.

Sanki Leone'nin westernlerinde de buna benzeyen bir şeyler var? Bilemiyorum. Bütün gelişmeler bu yöndedir. Örneğin *Chinatown* lazer tekniğiyle yeniden tasarımlanmış bir polisiye roman gibidir. Aslında bu bir kusursuzluk sorunu değildir çünkü teknik kusursuzluk da anlamın bir parçası olabilir. Bu durumda retro ya da hipergerçekçi bir teknikten söz edilemeyeceğinden insanda bir sanat olduğu izlenimini bırakacaktır. Burada teknik kusursuzluk modele borçlu olunmakta, gönderene özgü taktik değerlerden biri gibi algılanmaktadır. Anlama ait gerçek bir sözdiziminin (syntaxe) bulunmadığı bir yerde, bütüne özgü taktik değerlerden başkasıyla karşılaşamıyoruz. Örneğin, akla gelebilecek her şeyi yapan CIA adlı mitolojik makine, "her işi yapan" bir stara benzeyen Robert Redford, hikâyeyle ilgili zorunlu bir referansa benzeyen toplumsal ilişkiler ve si-

nemanın zorunlu kıldığı üst düzeyde bir teknik sihirbazlık bu filmde hayranlık uyandıracak bir uyum içindedir.

Sinema en fantastik ya da mitik olandan gerçekçi ve hipergerçekçi olana doğru giden bir gelişim çizgisi izlemiştir.

Sunduğu güncel ürünlere bakılacak olursa sinemanın teknik açıdan giderek mutlak gerçeğe yaklaştığı, gerçeği tüm sıradanlığı, hakikati tüm çıplaklığı ve can sıkıcılığıyla verdiği hattâ tekniğin sağladığı kendine güven duygusuyla gerçeğin kendisi, hemen şu anda burada olanın ta kendisi, anlamsız bir şey, inanılmaz bir çılgınlık modeline dönüştüğü görülmektedir. Keza fonksiyonalizme özgü nesne, işlevi ve kullanım değeri arasındaki en uyumlu çakışmanın –dizayn aracılığıyla– sağlandığı iddiasının da pek aklı başında bir girişim olmadığı görülmektedir. Bugüne kadar göstergeler konusunda hiçbir kültür, böylesine naif, paranoyak, püriten ve terörist bir bakış açısına sahip olmamıştır.

Gerçek her zaman için teröristtir.

Bu gerçekle yüzde yüz örtüşme/çakışma arzusu sinemanın aynı zamanda kendi kendisiyle de örtüşmesine neden olmaktadır. Bu çelişkili bir durum değildir, hattâ bunun hipergerçeğin tanımı olduğu söylenebilir. Sinema canlı ve çarpıcı bir betimleme, bir ayna işlevi gören bir şeydir. Kendi kendini taklit edebilmekte, kendi kendinden kopya çekebilmekte, kendi klasiklerini yeniden çekebilmekte, özgün mitlerini yeniden gündeme getirebilmekte, özgün sessiz filmlerden daha da kusursuz olan sessiz filmler yapabilmektedir. Bütün bunlar mantıklıdır. *Yitirilmiş nesne (yani biz) nasıl anlamını yitirmekte olan bir gönderen sistemi tarafından büyülenmişse(k), sinema da yitirilmiş bir nesne olarak kendi kendisi tarafından büyülenmiştir.* Eskiden sinema ve (kendine özgü tekniğin çılgınca kullanımı da dâhil olmak üzere romanesk, mitik, gerçek dışını kapsayan) düşsel arasında canlı, diyalektik, dopdolu ve dramatik bir ilişki vardı. Bugün sinema ve gerçek arasındaki ilişki bunun tam tersi sayılabilecek negatif bir ilişkidir çünkü hem gerçek hem de sinema özgün-

lüklerini yitirmişlerdir. Birbirlerine doğru asla birbirlerine kavuşamayacakları bir düzlemde ilerleyen iki soğuk medyanın, mutlak bir gerçek içinde yok olmaya çalışan sinemayla uzun bir süreden bu yana sinematografik (ya da televizüel) hipergerçeklik tarafından emilmiş bir gerçeğin, cinsellikten arındırılmış nişanlılığı, "cool" bir suç ortaklığı ve iletişimden yoksun birlikteliği.

Tarih, belki de bilinçaltıyla birlikte son büyük güçlü mitti. Bu mit olaylarla nedenler arasında "nesnel" bir mantıksal süreklilikle söyleve özgü bir anlatım sürekliliği olabileceği olasılığını dolaylı bir şekilde gündeme getirmektedir. Tarihle roman aynı yaşlardadır. Giderek yitirdiğimiz şey, işte bu bir olay ya da öyküye ait *mitik* enerjiyle *masalsı* özelliktir. Giderek başarılı ve ikna edici bir mantığın ardında yatan tarihe sadık kalma ya da kusursuz bir görüntü elde etme *saplantısı* (başka bir filmdeyse bulaşık yıkamakta olan Jeanne Hilmann'ın gündelik yaşamına ait, gerçek zaman dilimi içinde kaydedilmiş, kusursuz görüntüler vardır. Geçmişin gerçekliğine, geçmiş ya da günümüzden bir sahneye bu olumsuz anlamdaki sadakat; geçmiş ya da günümüze ait mutlak bir simülakrın kusursuz bir yeniden sunumu tüm değerlerin yerini almıştır. Bizler bu sürecin suç ortakları olup, bu durumu tersine çevirmenin bir olanağı yoktur. Çünkü sinema, tarihin ortadan kaybolmasına ve egemenliği bir arşivin eline geçirmesine bizzat katkıda bulunmuştur. Fotoğraf ve sinema, yararlandıkları mitlerden vazgeçme pahasına, tarihin çağdaşlaştırılma sürecine görsel ve "nesnel" bir biçim kazandırarak büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Bugün sinema tasfiye edilmesine katkıda bulunduğu tarihin yeniden yaşama döndürülebilmesi için tüm teknik olanaklarını onun hizmetine sunabilir. Ancak içlerinde yok olup gideceği hayaletlerden başka bir şey üretemez.

HOLOCAUSTE

Bir katliamı unutmak da katliam türünden bir şeydir. Çünkü bir katliamı unutmak insanın bir belleği olduğunu, bir tarihle bir toplumun varlığını, vb. unutmak demektir. Bu unutma olayı en az katliam olayının kendisi kadar önemlidir, ancak bu arada, bizim bu katliam olayı ve hakikatine tanık olabilme şansımız sıfırdır. Bu unutma olayı çok tehlikeli bir şeydir. Unutma olayı yapay bir bellekle engellenebilir (günümüzde etrafımızı sarmış olan bu yapay bellekler insan belleğinin yerini alarak, doğal belleği unutturmaya çalışmaktadırlar). Örneğin Yahudi katliamının yeniden sahneye konulması şeklinde yapay bir bellek üretebilirsiniz. Oysa bu konuda gerçekten bir şeyleri yerinden oynatmak ve derinlemesine etkileyebilmek için çok ama çok geç kalınmıştır. Üstelik bu iş soğuk bir iletişim aracı olarak nitelendirebilecek ve dünyaya unutma, caydırıcılık ve yok etme duygusu yayan ve bunu esir kamplarındakinden çok daha sistemli bir şekilde yapabilen televizyon adlı araç tarafından gerçekleştirilmektedir. Televizyon her türlü tarihsel olaya son verebilen gerçek çözümdür. Televizyonda Yahudiler gaz odaları ya da fırınlardan geçirilerek değil ses ve imge şeritlerinden geçirilerek

yok edilmektedir. Böylelikle unutma, yani yok etme sonunda estetik bir boyuta da sahip olabilmekte ve sonunda kitlesel bir düzeye ulaşarak geçmişe ait görüntüler içinde eriyip yok olmaktadır.

Tarihsel ve toplumsal açıdan bugüne kadar ağza alınamayan, söylenmesi ayıp olduğu için gizlenen, bir tür suçluluk duygusu şeklinde sürüp gitmekte olan şey artık "herkes tarafından bilinmektedir". Herkes bu yok etme olayı (film) karşısında titremiş ve ağlayıp zırlamıştır. Bu da "olayın" (katliamın) bir daha asla yinelenmeyeceğini gösteren en güvenilir kanıttır. Az bir masraf ve birkaç damla gözyaşıyla kotarılan(!) böyle bir olayın tam da yinelenmeyeceği düşünüldüğü bir sırada, bu katliamı kamuoyuna sunduğunu ilân eden televizyon adlı günah çıkartma aracı tarafından yeniden yaşatılmakta ve üretilmektedir. Bellekler ve tarih nasıl yok edilmeye çalışıldıysa, televizyon da onları aynı şekilde unutturmaya, yok etmeye ve katletmeye çalışmaktadır. Katliam olayı tersine çevrilmekte, için için kaynatılmakta, hiçbir yankı bırakmadan emilmesi sağlanmakta ve *Auschwitz* adlı karadeliğin yerini televizyon adlı karadelik almaktadır. Bize, televizyonun bu diziyle *Auschwitz* üzerindeki ipoteği kaldırarak bu konuda herkesi bilinçlendirdiği palavrası sıkılmaktadır. Oysa bizzat filmin kendisi katliamın başka bir kılığa, bu kez bir yok etme "kampı" değil bir caydırma "aracı" (medium) kılığına sokularak sürdürülmesinden başka bir şey değildir.

Hiç kimsenin anlamak istemediği bir şey varsa o da *Holocauste* adlı bu dizinin her şeyden önce (ve özellikle) televizyon dizisi hâline getirilmiş bir olay daha doğrusu televizüel bir nesne olduğu (bu unutulmaması gereken temel bir McLuhan kuralıdır) gerçeğidir. Bir başka deyişle soğumuş (küllenmiş) bir tarihsel olayı yeniden ısıtma denemesidir. Bu olay trajik, ancak geçen zaman nedeniyle sıcaklığını yitirmiş, soğuk bir olaydır. Bu daha sonra başka biçimlerin içine yerleşen (buna soğuk savaş, vs. de dâhildir) soğuk, soğutucu özelliğe sahip, caydırıcı

ve yok edici sistemlere ait ve soğuk kitleleri de kapsayan (bu katliam sırasında öldükleri için bu olayla daha da yakından ilgilenen, muhtemelen onu yönlendiren en kızgın kitle, bu işe ölümüne inanmış ve kendi ölümlerinden de emin olan Yahudiler'dir) ilk önemli olaydır. Bu soğumuş olay televizyon adlı soğuk iletişim aracıyla yeniden ısıtılarak, bu görüntüler karşısında caydırıcı özelliğe sahip gerçek bir ürperti hissedecek ve heyecan duymadan izleyecek, kendileri de soğuk olan kitlelere sunulacaktır. Sonuç olarak gerçek katliam bir tür iyi niyetli bir felâket estetiğiyle unutulmaya mahkûm edilecektir.

Bu tarihsel olayı yeniden gündeme getirebilmek amacıyla politik ve pedagojik bir tezgâh kurulmuş ve doğal olarak olay bu kez bir televizyon gösterisi olmanın ötesine geçmemiştir) olaya bir anlam yüklenmeye, dizinin çocuklar ve başkalarının düşgücü üzerinde neden olabileceği sonuçlar türünden bir korku duygusu yaratılmaya çalışılmıştır. Tüm pedagog ve sosyal danışmanlar sanki bu yapay yeniden canlandırma bir tür bulaşıcı hastalık tehlikesi arz ediyormuş gibi onu hafifletmeye (süzmeye) çalışmışlardır! Oysa asıl tehlike tam tersi bir şey olan soğuktan, soğuğa gidiştedir. Soğuk sistemlere özgü toplumsal tepkisizlik ve özellikle de televizyondadır. Dolayısıyla bu soğuk katliam canavarından yola çıkarak herkesin harekete geçmesi ve yeniden toplumsal; sıcak bir toplumsal üretmesi; sıcak tartışmaların olması öyleyse iletişimin gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Oysa ortada üstünde konuşmaya, tartışılmaya değer bir olay, bir tarih ya da bir söz yoktur. Zaten asıl sorun da budur. Öyleyse amaç her ne pahasına olursa olsun bunların üretilmesidir. Sonuçta televizyon yayını üstüne ölü toprağı serpilmiş bir toplumsalı yeniden harekete geçirebilmek için olup bitmiş (ölü) bir olayın yapay sıcaklığından yararlanmaktadır. Bu olayın etkisinin *feed-back* yöntemiyle sürdürülebilmesi içinse ek bir araçtan yararlanılmakta, anketlerle yayının kitlesel etkisi ve mesajın kolektif sonuçları belirlenmeye çalışılmaktadır. Oysa bu anketlerin yapabildikleri bir şey varsa o da televizyon

adlı aracın başarılarından söz edilmesini sağlamaktır. Bunun için, bu iki şeyin sürekli olarak birbirine karıştırılması gerekmektedir.

Buradan yola çıkıp soğuk televizyon ışığının insanın düşgücünü (buna çocukların düşgücü de dâhildir) neden etkileyemediği sorusunu sorabiliriz. Bunun nedeni televizyonun düşselle olan ilişkilerinin kopmasıdır çünkü televizyondan yansıyan görüntü bir imge bile değildir. Televizyon imgesiyle hâlâ yoğun bir düşselliğin ürünü olma özelliğini koruyan (ancak televizyon tarafından zehirlendiği için giderek bu özelliğini yitiren) sinema imgesini karşılaştırabiliriz. Çünkü sinema imgelerden oluşmaktadır. Çünkü sinema yalnızca beyaz bir perde ve görsel bir biçim değil aynı zamanda bir mittir. Çünkü hâlâ bir ikiz, bir fantazm, ayna, düş olabilme vs. özelliğine sahiptir. "Televizyon" imgesindeyse bunların hiçbiri yoktur. Televizyon imgesi insanı yerine mıhlayıp, mıknatıslayabilen bir özelliğe sahip değildir. Hiçbir şey imâ edememektedir. Belki televizyon ekranı diye bir şey yoktur. Bir başka deyişle televizyon minyatürleştirilerek beynimizin içine yerleştirilmiş, tüm nöronlara bir transistor işlevi yükleyen ve düğmesine basar basmaz manyetik bir ses/görüntü bandı gibi (bir bant yoksa bir imge değil) gözlerinizin önünden akıp geçen sizin ekran, televizyonun da sizi izleyen gözlere dönüştüğü bir terminaldir.

China Syndrom

Her şeyin televizyon ve haber düzeyinde olup bittiği bir dünyada yaşıyoruz. Örneğin Yahudi katliamının *Holocauste* adlı televizyon dizisi yüzünden anlamını yitirmesi gibi, Televizyon adlı soğuk iletişim aracı bu işi o küllenmiş katletme düzeninin yerini alarak becermiştir. Böyle bir film aracılığıyla toplumun başına gelen kötülükten tamamen arındırılacağı sanılıyordu. Keza *China Syndrom* adlı film, televizyon haberciliğinin, gerçekleşme olasılığı çok az olan, insanın neredeyse yalnızca düş düzeyinde gerçekleşeceğine inanabileceği nükleer bir tehlikeden daha önemli bir şey olduğunu göstermektedir.

Film bu olguyu bir anlamda farkında olmadan dile getirmektedir. Çünkü televizyon ekibinin olay yerindeki varlığı rastlantısal değildir. Tam tersine olaylar televizyon ekibi nükleer santralin içine girdikten sonra başlamaktadır. Çünkü televizyon günlük yaşantının bir modeli, olup bitecekleri önceden haber veren, gerçek dünya ile olan bağlantımızı, bize dünya görüntüleri sunarak koparan (telefission) bir şeydir. Rene Thom'a inanmak gerekirse genelde televizyon ve televizyon haberciliği bütün bir sistemi kesinlikle niteliksel değişime uğratabilecek

şeyler olup, birer biçimsel ve topolojik felâkete benzemektedirler. Bir başka deyişle Televizyon ve nükleer tehlike benzer şeylerdir, yani "sıcak" ve negantropik, enerji ve haber kavramlarının gerisinde her ikisinin de soğuk sistemlere özgü caydırıcı bir güce sahip oldukları söylenebilir. Televizyon da zincirleme giden bir nükleer süreçtir, ancak ondaki patlamanın için için kaynama şeklinde olduğu söylenebilir çünkü olayların sahip oldukları anlam ve enerjinin ateşini düşürerek, onları nötralize etmektedir. Keza nükleer tehlike olayında da sözde bir patlama riski olasılığıyla sıcak bir felâket ya da evrenselleştirilmeye çalışılan bir caydırma sistemi gizlenmeye çalışılmaktadır.

Filmin sonunda basın ve televizyonun toplu olarak ikinci kez nükleer santrale dalmaları bir drama yol açarak, teknik müdürün Özel Tim tarafından öldürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Bir başka deyişle gerçekleşmeyeceği bilinen bir nükleer felâket yerine dramatik bir ölüm olayı konulmaktadır.

İmgeler aracılığıyla hemen nükleer santral ve televizyon arasındaki benzerliğin farkına varılabilmekte, nükleer santralin kontrol ve uzaktan kumanda odasıyla bir televizyon stüdyosu arasında neredeyse hiçbir fark bulunmadığı görülmektedir. Nükleer santrallerin komut konsolları neredeyse televizyon stüdyosundaki kayıt ve yayın konsollarının aynısıdır. Olaylar bu iki kutup arasında cereyan etmektedir. Üçüncü yani reaktörün "kalbi" diyebileceğimiz ve öykünün temelini oluşturan kutup konusundaysa seyirciye bir şey gösterilmemektedir. Çünkü gerçeğin kendisi gibi o da gizlenmekte ve görünmez bir hâle getirilmektedir. Aslında film açısından reaktörün pek bir önemi yoktur. Filmde nükleer tehlike olasılığı ortaya çıktığı sırada görüntüler seyircinin düşgücünü etkileme açısından zayıf kalmaktadır. Dram yalnızca gösterildiği ekran üzerinde bir inandırıcılığa sahip olabilmektedir yoksa düşgücünde değil.

Harrisburg,[1] *Watergate* ve *Network* adlı üç film bir araya geldiğinde ortaya *China Syndrom* çıkmaktadır. Bu üçlemenin içinden çıkabilmek imkânsızdır çünkü hangisinin diğerinin sonucu ya da semptomu olduğu belli değildir. Watergate'in yol açtığı ideolojik argüman, nükleer patlama tehlikesinin (Harrisburg'un bir sonucu) yarattığı bir semptom mudur, yoksa enformatik modelin (*Network*'un bir sonucu) ürettiği bir semptom mudur? Gerçek (Harrisburg), düşselin (*Network* ve *China Syndrom*) yarattığı bir semptomdan başka bir şey değil midir? Yoksa tersi mi doğrudur? Bunları birbirlerinden ayırabilmek olanaksızdır, zaten bu bir ideal simülasyon takım yıldızıdır. Öyleyse *China Syndrom* muhteşem bir başlıktır çünkü semptomların tersine çevrilebilme olasılığı ve aynı süreç içinde birbirlerine yaklaşmaları bizim sendrom dediğimiz şeyi oluşturmaktadır. Adının *China Syndrom* olmasıysa ona kafa karıştırıcı ya da Çin işkencesi türünden şiirsel ve zihinsel bir lezzet katmaktadır.

China Syndrom ve *Harrisburg* arasında akıl almaz bir benzerlik vardır. Rastlantının bu kadarı da biraz fazla olmuyor mu? Simülakrla, gerçek arasında sihirli bir bağıntı kurmaya gerek kalmadan *China Syndrom*'un "gerçek" Harrisburg kazasından haberdar olduğunu anlıyoruz. Ancak bununla nedensel mantık arasında bir ilişki yoktur. Bunun gerçeği modellere ve simülakrlara bağlayan gizil benzerlik ve bilinçli öykünmeyle ilişkisi vardır. Filmde Televizyon kanalı aracılığıyla farkına varılan nükleer santraldeki kazayla Harrisburg'deki nükleer kazanın filme dönüştürülerek gecikmeli bir şekilde seyirciye aktarılması arasındakine benzer bir ilişki vardır. Düşünün ki, bir film gerçek olayın ortaya çıkmasından çok önce aynı olayın gerçekleşme sürecini bize adım adım izletmek gibi tuhaf bir şey yapmaktadır. Çünkü gerçek olay simülakrının gösterdiği her şeye,

[1] Filmin gösterime girmesinden birkaç gün sonra Three Miles Island'da bulunan nükleer santralde bu tür bir olay yaşanmıştır.

buna caydırıcılık açısından çok önemli olan felâketin gerçekleşmeyip seyirciyi merakta bırakması da dâhil olmak üzere, tıpatıp benzemiştir. Gerçek, filmdeki simülakrına benzemeyi becermiş ve bir felâket simülasyonu üretmiştir.

Bu olaydan yola çıkıp, mantığımızı tersine çevirerek *China Syndrom*'u gerçek olay ve *Harrisburg*'u da onun simülakrı olarak kabul etme arasında büyük bir keyifle atılabilecek bir adımlık mesafe vardır. Çünkü aynı mantık doğrultusunda filmde nükleer tehlike, televizyonun yarattığı bir gerçeklik olarak ortaya çıkmakta ve "gerçekteyse" Harrisburg olayı *China Syndrom* adlı filmin bir sonucuna benzemektedir.

Ancak bu film, özgün bir Harrisburg olayının ortaya çıkmasını sağlayan bir prototip de değildir. Biri gerçek, diğeri onun simülakrı değildir çünkü ortada yalnızca simülakrlar vardır ve Harrisburg bir anlamda ikinci dereceden bir simülakrdır. Bir yerlerde zincirleme bir tepki oluşmuştur ve belki de bu yüzden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz. Ancak bu zincirleme tepki, asla nükleer kökenli olmayıp simülakrlar düzeni ve simülasyon evrenine ait bir zincirleme tepki yani gerçeğe ait tüm enerjinin muazzam bir gösteriye benzeyen nükleer bir patlama şeklinde değil de gizli ve sürekli bir için için kaynama şeklinde yutulması, günümüzde korkutma amaçlı tüm patlama biçimlerinden çok daha ölümcüldür.

Patlama hep bir vaat, bir umut ışığı olmuştur. Örneğin Harrisburg'de herkes filmdeki gibi nükleer patlamanın gerçekleşeceği ânı beklemekte ve patlasa da biz de şu ne idüğü belirsiz panik duygusuyla caydırma amaçlı nükleer patlama düşüncesinden kurtulsak diyecek hâle gelmektedir. Şu reaktörün "kalbi" gerçek yok etme gücünü göstererek, bize gerçekten yok edici bir enerjiye sahip olduğunu kanıtlayarak bu felâket gösterisine tanık olmamızı sağlasa diyecek hâle gelmektedir. Aslında herkes nükleer bir felâket gösterisine tanık olamayacağını bilmektedir. Çünkü nükleer enerji bir gösteriye dönüşemez (Hiroşima artık geçmişte kalmıştır). Zaten nükleer bir felâket gös-

terisi de bu yüzden gerçekleşememektedir. Daha önceki enerji biçimlerine benzeseydi kuşkusuz bir gösteriye dönüşmesine itiraz edilmeyecekti. Ortaya çıkan bu ikinci kıyamet olasılığıysa kurtarıcı bekleyen libidomuzun temel gıdası hâline gelmiştir.

Böyle bir kıyamet olayıyla bir daha asla karşılaşmayacağız. Çünkü bundan böyle hep içe yönelik, için için kaynama/patlamalar olacaktır, yoksa asla dışa dönük patlamalar değil. Bundan böyle enerjinin asla bir gösteriye, destansı bir biçime dönüşmesine [dışa dönük bir patlamanın romantizmiyle çekiciliğine, ki bunlar aynı zamanda devrimin özellikleridir] tanık olmayacağız. Olsa olsa simülakrların soğuk enerjisiyle soğuk haber sistemlerinin içine homeopatik dozlarda (azar azar) karıştırılmasına tanık olabileceğiz.

Yalnızca var olmaları bile bir olay çıkması için yeterli olan iletişim araçları Tanrı'dan başka ne isteyebilirler ki? Bu durumdan herkes şikâyetçi olmakla birlikte gizliden gizliye bu olasılık tarafından büyülenmiş gibidir. Bu bir simülakr mantığıdır. Bundan böyle ilâhî bir yazgıdan çok gerçeğin yerini almış modellerden söz edilebilir. Ancak bu sonuncular da bir yazgı kadar acımasızdır. Zaten olaylar da bu yüzden anlamlarını yitirmişlerdir. Bir başka deyişle olaylar anlamsız şeyler değildirler sadece yerlerine geçmiş olan modelleriyle çakışmak zorunda olan süreçlere dönüşmüşlerdir. Keza *China Syndrom*'da anlatılan öykü, Fransız Elektrik Kurumu (EDF) gazetecilere Fessenheim'deki santralı gezdirdiği sırada yinelenseydi müthiş bir şey olurdu. Kameramanın o büyülü merceğinin ya da iletişim araçlarının o an orada bulunmalarından kaynaklanacak bir kaza! Ne yazık ki hiçbir şey olmadı. Hayır oldu! Çünkü simülakrların mantığı öylesine güçlüdür ki, bu ziyaretten bir hafta sonra sendikalar nükleer santrallerde çatlaklar bulmaya başladılar. Bir buluşma ya da benzer zincirleme tepkiler mucizesi!

Filmin asıl konusu, Jane Fonda kişiliğinin neden olduğu Watergate türünden bir olay ya da televizyonun nükleer santrallerde gizlenmeye çalışılan günahları açığa çıkarması türün-

den bir şey değildir. Tam tersine asıl konu, televizyonun nükleer fizikte görülen zincirleme reaksiyonlar ve bunlara ait yörüngenin bir ikizine dönüşmesidir. Zaten filmin sonunda (tam bu noktada filmin kendisi ortaya atmış olduğu argümana karşı acımasızlaşmaktadır). Jane Fonda canlı yayında gerçekleri topluma açıkladığı sırada (maksimum düzeye çıkartılmaya çalışılan Watergate türünden bir etki), bu görüntülerin ardından ekran üzerinde âniden beliren sıradan bir reklam görüntüsü Fonda'nın görüntüsünü ekran yüzeyinden silip atmaktadır. Network etkisi, Watergate etkisinden çok daha güçlü olduğundan Harrisburg etkisinin içine yayılıp dağılarak gelişmektedir. Bir başka deyişle nükleer bir tehlikenin yarattığı etkiden çok, nükleer bir felâket simülasyonunun içine yayılarak gelişmektedir.

Simülasyon her zaman gerçekten daha etkilidir. Nükleer bir felâket simülasyonu bu evrensel ve bildik caydırma girişiminin gizli stratejik nedenidir. Amacı halkları salt bir güvenlik ideolojisi ve disiplini doğrultusunda yönlendirebilmek, onları çatlak ve kaçak metafiziğine uygun hâle getirmektir. Bunun için çatlağın bir kurmacaya dönüştürülmesi gerekmektedir. Çünkü gerçek bir felâket şeylerde gecikmeye neden olabilir. Dışa dönük tipte bir patlamaya benzeyeceğinden (üstelik bu felâket olayların akışında hiçbir değişikliğe neden olmayacaktır. Örneğin Hiroşima olayı insanları evrensel bu caydırma sürecini yaşamaktan alıkoyabildi ya da geciktirebildi mi?) bu ters yönde (yani gelişmeye karşı, gelişmenin tersi sayılabilecek) bir kaza olacaktır.

Filmde gerçek bir patlamanın gösterilmesi çok kötü bir gerekçe olabilirdi. Bu durumda film sıradan bir felâket filmine dönüşebilirdi. Çünkü bu türden önemsiz filmlerde önemli olan tek şey felâket olayıdır. Oysa *China Syndrom* etkileyiciliğini felâket olgusunu filtre edebilmesine, olay ânında nükleer tehlikeyi orada hazır bulunan televizyon kameraları aracılığıyla damıtarak vermesine borçludur. Bize (bir kez daha farkında olmadan) söylemeye çalıştığı bir şey varsa o da *nükleer felâke-*

tin gerçekleşmemiş olduğu, gerçekleşmek gibi bir niyetinin olmadığıdır. Zaten gerçekte de nükleer felâketin gerçekleşmemesi gerekmektedir. Tıpkı soğuk savaş yıllarında atom silahlarının kullanılmaması gerektiği gibi. Çünkü insanları korkutma politikası, bu sonsuza dek sürüp gidecek her an bir nükleer patlama olabilir olasılığı üzerine kurulmuştur. Atom bombasıyla nükleer santraller, caydırma amaçlı bir kanser hastalığı gibi her yanı sarmışlardır. Felâketin gücünü aptalca bir şekilde göstermek yerine dur durak bilmeyen haber ağları içine homeopatik, moleküler dozlarda şırıngalamak çok daha akıllıca bir şeydir. Gerçek bulaştırma yöntemi, yani zihinsel bir felâket stratejisine uygun bir yapısal bozukluğa neden olan budur, yoksa biyolojik ya da radyoaktif yöntem değil.

Çok dikkatli bir şekilde izleyecek olursak filmin bize Watergate'tekinin tam tersi denebilecek bir şeyler söylemeye çalıştığını görebiliriz. Çünkü günümüzdeki temel strateji sonsuza dek sürdürülmeye çalışılacak bir felâket simülasyonu aracılığıyla zihinsel bir terör yaratma ve caydırma düşüncesi üzerine kuruluysa, bu senaryoyu gizleyebilmenin tek yolu bir *felâket yaratmak,* gerçek bir felâket üretmek ya da yeniden üretmektir. Zaman zaman doğa da böyle yapmaktadır. Zaman zaman Tanrı bu türden doğal felâketler yaratarak insanları içinde bulundukları bu terör düzeninden geçici olarak kurtarmaktadır. İç içe yaşadığımız terörizm de zaten böyle yapmakta ve bu gizli güvenlik saldırısına karşı gerçek, elle tutulabilen somut bir şiddete başvurmaktadır. Terörizmin ne yapmaya çalıştığını zaten bu yüzden anlayamıyoruz.

APOCALYPSE NOW (KIYAMET)

Coppola'nın "Kıyamet"i yapış biçimiyle, Amerikan ordusunun savaşma biçimi arasında bir fark yoktur. Zaten film bu olguyu çok güzel bir şekilde kanıtlamaktadır. Çünkü Coppola, filmini Amerikan ordusununkine benzer bir haddini bilmezlik, teknik rahatlık ve inanılması güç benzer bir saflıkla yapmış... ve sonuçta da benzer bir başarı elde etmiştir! Bir kafa bulma, teknolojik ve psikedelik bir hayâl kurma biçimi olarak savaş. Bir özel efektler silsilesi olarak savaş. Vietnam Savaşı öykülü bir film hâline gelmeden çok önce filme çekilmiş ya da bir filme dönüştürülmüş olan bir savaştır. Bu savaş teknolojik testler arasında gürültüye gitmiştir. Zaten Amerikalılar için savaş demek, önce teknolojik deneme yapmak yani silahlarını, yöntemlerini ve güçlerini test edebilecekleri devasa bir alan demektir.

Zaten Coppola da sinemanın müdahale gücünü yani inanılmaz maddî koşullara sahip, haddini aşan bir özel efekt makinesine dönüşmüş bir sanatın olanaklarını test etmekten başka bir şey yapmamaktadır. Bu anlamda, başka araçlardan yararlanılmış olmasına karşın Coppola'nın filmi, yarım kalmış bir savaş olan Vietnam Savaşı'nın bir uzantısı, bir tür bitirilmiş, en üst

düzeyde yüceltilmiş hâlidir. Savaş bir filme, filmse bir savaşa dönüşmüş, yani teknik bu iki olayı aynı potada buluşturmuştur.

Westmoreland, gerçekte nasıl savaştıysa, Coppola da tıpkı öyle savaşmıştır. Doğal olarak Güney Vietnam cehennemini yeniden canlandırabilmek için Napalm bombalarının atıldığı Filipin ormanları ve köylerinin oluşturdukları o müthiş ironik görüntüleri saymazsak! Bu film olan biten her şeyin tıpatıp aynısını yeniden yapmıştır. Örneğin çekim sırasında da o insafsız Mısır tanrısı Moloch'un aldığı keyfin bir benzeri yaşanmıştır. Milyarlar harcanır, yani o kadar araç gereç ve malzeme yok edilir, o kadar olay yaşanırken de kutsal bir keyif alınmıştır. Bu film bir olanaklar ve olaylar şenliğidir. Dünya çapında tarihî bir olay olarak tasarlanan bu film çarpıcı bir paranoyanın ürünüdür. Yaratıcının usunda Vietnam Savaşı budur, bir başka deyişle ona göre böyle bir savaş olmamıştır. İnanın ki adına Vietnam Savaşı denilen bir şey hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Bu savaş yalnızca bir düş, yani Napalm bombalarıyla tropik ormanlar sayesinde baroklaşan bir düştür. Asla politik bir içeriğe sahip olmamış ya da zaferi amaçlamamış (psikotropik) bir ilâcın neden olduğu bir düş, ama aynı zamanda savaş sırasında bu savaş görüntülerini çeken bir gücün sayısı belirsiz bir kurban verme gösterisi. Coppola Vietnam Savaşı'na adadığı bu süper filmle bir kitle gösterisine dönüşmüş olan bu savaşa da bir son verecektir.

Filmde savaşa karşı herhangi bilinçli bir "tavır alma", herhangi bir eleştiri, gerçek savaşla gösterisi arasına konmaya çalışılan herhangi bir mesafe (yabancılaştırma) yoktur. Bir başka deyişle filme vahşi bir nitelik kazandıran şey, savaşın yol açtığı ahlâk psikolojisi tarafından kirletilmemiş olmasıdır. Coppola, kimseden çekinmeden helikopter pilotunun başına bir hafif süvari alayı şapkasını geçirebilmekte ve Wagner müziği eşliğinde ona bir Vietnam köyünü bombalatabilmektedir. Bunlar yabancılaşmayı hedefleyen eleştirel göstergeler değildir. Film, bunlarla dolup taşmaktadır. Bunlar yalnızca birer özel efekttir. Cop-

pola'nın filmi de aynı tarihî megalomanyak düşünce tarafından güdümlenmiştir. Filmin çekiliş biçimi Amerikan ordusunun savaşma tarzına benzemektedir. Filmde de aynı anlamsız kudurganlık ve abartılı bir kukla oyununu andıran savaş görüntüleriyle karşılaşılmaktadır. Bütün bu korkunç görüntüleri bizim suratımıza çarparak, insanın kendi kendisine böyle bir vahşet nasıl olabilir sorusunu sormasına neden olmaktadır (savaşın vahşetinden değil, bu filmin görüntülerinden söz ediyoruz)! Bu soruya verilebilecek bir yanıt ya da getirilebilecek bir değerlendirme yoktur. Wagner'i dinlerken nasıl keyif alıyorsak, bu korkunç şeyi izlerken de benzer bir keyif alabilmek mümkün. Ancak bu esnada anlamsız, dürüst ve bir değer yargısı niteliği taşımayan ve bu filmle Vietnam Savaşı'nın aynı kumaştan biçilmiş olduklarını, hiçbir şeyin onları birbirlerinden ayıramayacağını ve bu filmin de savaşın bir parçası olduğunu dile getiren bir fikir araya sıkıştırılmıştır. Görünüşe göre Amerikalılar gerçek savaşı kaybetmiş olsalar bile bu Amerikan filmi kendi savaşını kazanmıştır. *Apocalypse Now* dünya çapında bir zaferdir. Sinemanın gücü sınaî ve askerî araçların gücüne eşit, hattâ onlardan daha büyüktür. Sinemanın gücü Pentagon'la, hükümetlerin gücüne eşit, hattâ onlardan daha büyüktür.

Zaten film de bu andan itibaren ilginçleşmeye başlamakta yani bizi birkaç yıl öncesine götürerek (hattâ birkaç yıl öncesine bile götürdüğü söylenemez çünkü zaten filmin kendisi bu sonuçlanamayan savaşın bir evresidir), politik terimlerle konuşmak gerekirse, bir savaşta neyin mantıksız neyin yok edici olduğunu göstermektedir. Çünkü Amerikalılar'la Vietnamlılar daha savaş sırasında uzlaşmışlar ve çatışmalar biter bitmez de Amerikalılar Vietnamlılar'a ekonomik yardımda bulunmuşlardır. Amerikalılar tropik ormanlarla kentleri hangi mantığa uyarak yok ettiler, ekonomik yardımı hangi mantığa uyarak yaptılarsa filmi de aynı mantığa uyarak çekmişlerdir. Eğer bu iki olgu yani iyilikle kötülük, ahlâk ve ideoloji arasında herhangi bir fark bulunmadığını, bunların ne iyi ne de kötü olduklarını,

buna karşılık yıkıp yok etme ve üretim süreçlerinin birbirlerinin yerini alabileceğini; bomba yağdırmadan film şeridine kadar uzanan tüm teknolojilerin organik metabolizmasıyla şeylerde içkin bir devrimcilik potansiyeli bulunduğunu anlamadığımız sürece ne savaşı anlayabiliriz ne de filmi.

Beaubourg'un Bıraktığı İzlenim/Etki

İçin İçin Kaynama/Patlama ve Caydırma

Beaubourg'u etkileyici bir mekân, bir makine ya da bir şey olarak mı adlandırmak gerekiyor bilemiyorum. Işık ve göstergelerle donatılmış, çeşitli ağ ve devrelerden oluşan bu iskelet bir bilmeceye benzemektedir. İsimsiz, yani yüzeysel bir değişikliğe uğratılan [animasyon, öz (erk) yönetim, enformasyon, medya] tersine çevrilmesi olanaksız ve dipten dibe için için kaynayan/patlayan toplumsal ilişkiler adlı bir yapıyı zorla isimlendirmeye çalışmak. Kitlesel simülasyon oyunlarından oluşan bir anıta benzeyen Merkez, her türlü kültürel enerjiyi emerek yok eden bir ölü yakma fırını gibidir. Bu olay biraz *2001* adlı filmde, tüm içerikleri somutlaştırabilen, emebilen ve yok edebilen siyah anıtsal kayaya benzemektedir.

Beaubourg'u çepeçevre saran mahalle bir cilâ vazifesi görmektedir (yapıların duvarları temizlenip, boyanmakta, gösterişli ve sağlıklı tasarımlar yapılmaktadır). Özellikle zihinsel açıdan, merkez, çevresinde boşluk yaratmaya çalışan bir makine gibidir. Bu açıdan nükleer santrallere benzediği söylenebilir çünkü bu santrallerin yaratabilecekleri gerçek tehlikeler güven-

sizlik, çevre kirliliği ya da patlama olasılığı değil çevrelerinde oluşturulan maksimal güvenlik sistemi, yani tüm çevreyi kapsayan bir denetim ve caydırma oyunu, bir başka deyişle tüm çevrenin teknik, ekolojik, ekonomik ve jeopolitik bir cilâlama sürecinden geçirilmesidir. Nükleer tehlike o kadar da önemli değildir çünkü nükleer bir santral tüm toplumsala yayılabilecek ve kesinlikle bir caydırma modeli olarak nitelendirilebilecek (tüm dünyayı barış içinde birlikte yaşama ve nükleer savaş tehlikesi simülasyonu adı altında yönlendiren de aynı olgudur) *mutlak* bir güvenlik modeli olarak geliştirilmiş bir ana kalıp (model) gibidir.

Merkez de bu modele uygun bir şekilde çalışarak, kültürel sızıntı ve politik caydırma görevini yerine getirmektedir.

Bununla birlikte Merkezdeki dengeli bir akışkan madde dolanımından söz edebilmek mümkün değildir. Havalandırma, soğutma, elektrik ağı gibi "geleneksel" akımlarda hiçbir sorun yoktur. Buna karşın ziyaretçi akışı iyi düzenlenmemiştir. Plastik saydam boruların içinde yürüyen merdivenler arkaik bir çözümdür. Bana kalırsa ziyaretçiler, örneğin, girişte emilmeli ve bir yerlere doğru fırlatılmalıydı, en azından böylesi, bu iskeleti oluşturan akışkanların barok işleyişine uygun bir çözüm olurdu. Yapıtları, nesneleri, kitapları taşıyan malzemeyle, güya "çok işlevli" iç mekânı oluşturan malzemelerin hiçbiri yerinden bile kıpırdamamaktadır. Merkezin içinde ilerledikçe devinim giderek azalmaktadır. Bu durum yolcuları "uzay" dizaynlı fütürist bir merkezden "uydulara", vb. doğru gönderen ama sonunda basbayağı yolcu uçaklarına bindiğimiz Roissy havaalanındaki durumunun tam tersidir. Uyumsuzluk her ikisinin ortak özelliğidir (Ya şu bir başka akışkan olan paranın Beaubourg'daki dolanma, emilme ve saçılma biçimi konusunda ne söylenebilir?).

Bu merkezde çalışan personelin davranışlarında da benzer bir çelişkiyle karşılaşılmaktadır. Bu "çok işlevli" (polyvalent) uzamda görevlilerin kendilerine ait bir çalışma alanları yoktur.

Ayakta durup, sürekli olarak hareket eden bu insanlar rahat, esnek, gösterişli bir davranış biçimi sergilerlerken, dolayısıyla "modern" bir mekânla "uyum" içinde bulunduklarını kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Oysa bir köşeye bile benzemeyen köşelerine oturdukları zaman bu köşeden çevreye yapay bir yalnızlık duygusu, kendi dünyasına kapanmış insan izlenimi yaymaktadırlar. Bu insanların tüm enerjilerini bireysel bir savunma için tüketmeye mahkûm eden güzel bir caydırma taktiğidir. Her nedense bu çelişkiyle yani devingen, değişken, rahat (cool) ve modern bir dış görünüme sahip (iç mekân eski buruşmuş değerler üzerine oturtulmuştur) "şey" dediğimiz Beaubourg'da karşılaşıyoruz.

Bir görülebilirlik, saydamlık, çok işlevlilik, "consensus" ve ilişki kurma ideolojisine eklemlenen ve üstelik bir de güvenlik şantajı yaptırımıyla karşı karşıya bulunan bu caydırma merkezi, günümüzde sanal bir toplumsal söylevin bütün özelliklerine sahiptir. Gerek tüm toplumsal ilişkileri temsil eden bir alan, gerekse kültürü işleyişi açısından Beaubourg, ileri sürdüğü hedeflerle tamamen çelişki içinde olan dâhice bir modern anıttır. Böyle bir anıt yapma fikrinin devrimci düşünce sahiplerinin değil de her türlü eleştirel düşünce yeteneğinden yoksun yani hakikate daha yakın olan mevcut düzenin mantığını savunanların aklına gelmiş olması rahatlatıcı bir düşüncedir. Çünkü ancak bu sonuncular denetlemekten âciz oldukları, kazandığı başarının sırrını açıklayamayacakları şeylerin güncel konumlarını çelişkilerine kadar kusursuz bir şekilde yansıtabilecek Beaubourg gibi bir makine yapılması konusunda inat edebilirlerdi.

Doğal olarak Beaubourg'un sunduğu kültürel içeriklerin tamamı çağdışıdır çünkü bu mimarî biçime uyabilecek en uygun içerik olsa olsa içsel bir boşluk olabilirdi. Bu mekânın insanın üzerinde bıraktığı genel bir izlenim varsa o da derin bir koma durumudur. Bu arada bir animasyon izlenimi bırakmaya çalışan şeylerin aslında bir "reanimasyona" benzediğini ve böyle olmasının daha uygun olacağını çünkü kültürün zaten çoktan

ölmüş olduğunu söyleyebilmek mümkün. Beaubourg'un ayıplansa bile hayranlık uyandıracak bir şekilde dile getirdiği kültürün ölümü zafer çığlıklarıyla kutlanabilir ve şerefine bir zamanlar fallik bitkinlik simgesi olan Eyfel Kulesi'nin güncel eşdeğerlisi bir anıt ya da anti-anıt dikilebilirdi. İçin için kaynayan, hipergerçek ve toplumdan bütünüyle kopmuş bir kültürün anısına dikilecek bir anıt. Oysa günümüzde transistorlu devrelere dönüştürülen bu kültüre muazzam bir kısa devre yaptıracak olay sabırsızlıkla beklenmektedir.

Beaubourg yani kendi ağırlığı altında ezilen bir kültür figürü, tıpkı dirençli düzgün bir geometrik yüzeye âniden saplanıp/sabitlenen otomobil tekerlekleri gibi Sezar usulü bir basınç altındadır. Şu dış yüzeylerin/kaportaların çarpışmasıyla gerçekleşen ideal bir kazanın elinden sağ kurtulan yerine; araçların mekanik ve metalik iç yapısına bağlı çok küçük mekânsal boyutlara indirgenmiş ölçülere uygun demir boru, levye, kaporta, metal ve insan eti parçalarının karmakarışık bir görünüm sundukları binlerce kübik demir parçasından oluşan içsel bir kazaya uğramış Sezar'ın arabaları gibi. Beaubourg'un sunmaya çalıştığı kültür parçalanmış, bükülüp kesilerek, presleme yöntemiyle en yalın ve küçük elemanlarına indirgenmiş bir kültürdür. Beaubourg ölü, donmuş bir metabolizma olup etrafa ışık hüzmeleri yayan mekanik bir bilimkurgu yaratığına benzemektedir.

Oysa burada kültürün tamamını, zaten ezici bir görüntüye sahip Beaubourg adlı iskelet içinde parçalamak ve ezmek yerine Sezar'ın 'yapıtlarıyla' Dubuffet ve karşı-kültür *sergilenmektedir* ki, bunların tersine çevrilen simülasyonu, ölmüş bir kültüre ait gönderen sistemi görevi yapmaktadır. Göstergelerin bu yararsız işlemselliğini simgeleyen bir anıt kabir olabilecek Beaubourg adlı bu iskeletin içinde Tinguely'nin çabuk bozulan ve kendi kendilerini yok eden makineleri, kültürün sonsuzluğu başlığı altında tekrar tekrar sergilenmektedir. Böylelikle her şey, aynı devinim içinde nötralize edilmekte, yani Tinguely'nin

sergilediği şeylerin içi (içleri doldurularak dekoratif nesnelere dönüştürülen gerçek ölü hayvanlar gibi) müze özelliği taşıyan bu kurum tarafından doldurulurken, Beaubourg da görev edindiğini söylediği o sözde sanatsal içeriklerine indirgenmiş olmaktadır.

Neyse ki bütün bu kültürel değerler simülakrı binanın dış[1] mimarî görünümüne bakar bakmaz sıfırlanmaktadır. Çünkü borularla örülmüş bu hassas (bilinçli) dış cephe görüntüsü, evrensel bir fuar ya da sergi binasını andırmaktadır. Bu görüntüsüyle her türlü geleneksel zihniyet veya anıtsallık anlayışını değiştirebilecek bir güce sahip olan bu bina, içinde yaşadığımız çağın bundan böyle asla süreye bağımlı olmayacağını; sahip olabileceğimiz tek zaman anlayışının, hızlandırılmış bir yinelenme ve yeniden-yinelenme, devre ve transit akışkanlar şeklinde olabileceğini açıkça haykırmaktadır. Bizim kültürümüz hidrokarbürler, rafine etme, filtreden geçirme, kültürel moleküllerin parçalanması ve bu parçaların yeniden sentetik bir ürün hâline getirilmelerinden ibarettir. Müze-Beaubourg, bu olguyu gizlemeye çalışırken iskelet-Beaubourg bunu yüzümüze haykırmaktadır. Zaten iskeletin gerçekten bu kadar güzel ve iç mekânların da gerçekten bu kadar başarısız olmasının nedeni budur. "Kültürel üretim" ideolojisi denilen şey her türlü kültürün antitezidir; tıpkı görsel ve çok işlevli mekân antitezi olması gibi, zira kültür sır, ayartma, öğreti, gelişmiş bir ritüelle kısıtlı bir simgesel değiş tokuş alanıdır. Hiçbir şey bunu değiştiremez. Kitlelerin ve Beaubourg'un hoşuna gitse de gitmese de bu böyledir.

Öyleyse Beaubourg'un içine neler konulmalıydı sorusuna: "Hiçbir şey" yanıtı verilebilir. Çünkü bu boşluk anlam ve estetik duygusu üzerine oturtulmuş her türlü kültürün ortadan

[1] Beaubourg'un kültürel bir işleve sahip olmasını engelleyen başka şeyler vardır. Örneğin keyif alabilmek için sağa sola saldıran bir ziyaretçi kitlesi gibi (bu konuya ileride değineceğiz).

kayboluşunu simgelemekten başka bir işe yaramayacaktır. Bu bile oldukça romantik ve iç parçalayıcı bir düşüncedir. Oysa bu boşluk bir anti-kültür başyapıtı olabilirdi.

Belki de kendi ekseni etrafında dönüp duran ve sürekli yanıp sönen ışıkların, mekânı çizgisel bir şekilde tarayıp böldüğü bir ortamda ziyaretçi kalabalığı asal bir devingen unsur olabilirdi(?)

Aslında Beaubourg bir simülakrlar düzeninin ancak kendinden önceki düzenin desteğiyle ayakta durabildiğini göstermektedir. Burada akışkanlardan oluşan bir iskeletle dış yüzey bağlantıları bize içerik olarak derin bir geleneksel kültür sunmaktadır. Ortaya ilk çıkan simülakrlar (yani anlam) düzeni, kendinden sonra gelen ve hem gösteren/gösterilen hem de içeren/içerik ayrımından haberdar olmayan bir düzene boş bir töz sunmaktadır.

Öyleyse "Beaubourg'un içine neler konulmalıydı?" sorusu saçma bir sorudur. Bu sorunun bir yanıtı yoktur. Çünkü bu, içsellik ve dışsallık ayrımından yoksun bir sistemdir. Möbiyüs şeridine benzeyen hakikatimiz böyle bir şeydir. İfade ettiği her içeriğin *tersi sayılabilecek bir anlama sahip olan* ve dolayısıyla içeren tarafından başlangıçta yok edilen bu (gerçekleştirilmesi kuşkusuz olanaksız) ütopyanın doğruluğu Beaubourg tarafından onaylanmaktadır.

Oysa Beaubourg'un içine illâ bir şey konulması gerekiyorsa bu bir lâbirent, sonsuz sayıda kombinezon sunabilen bir kütüphane olabilir ya da bir oyun veya piyango çekilişi aracılığıyla insanlara yeni birer yazgı dağıtım yeri, özetle Borges'e özgü bir evren hâline getirilebilir ya da içine çembersel bir görünüm sunan Harabeler yerleştirilebilirdi. Borges'in öyküsünde anfitiyatroda oturan kalabalık öğrenci grubu arasından giderek daha az sayıda insanın birbirlerinin düşlerinde yaşamayı sürdürdüğü (hayır düş ürünü bir Disneyland değil, uygulamalı bir kurmaca laboratuarından söz ediyoruz) bir yer. Çeşitli yeniden canlandırma süreçlerinin, yani difraksiyon, için için kaynama/patla-

ma, boyut küçültme, gelişigüzel zincirleme art arda gelmeler ya da gelişigüzel bir şekilde ortalığa dağılmaların denendiği bir yer. San Francisco'daki Exploratorium ya da Philip Dick'in romanlarında olduğu gibi. Kısaca bir simülasyon ve büyüleme kültürü, yoksa sanıldığı gibi bir üretim ve anlam kültürü değil. Sefil bir antikültür kapsamına girmeyecek tek öneri bu olabilirdi. Böyle bir şey mümkün müdür? Bu ülkede değil! Oysa bu kültürle her yerde ve hiçbir yerde karşılaşmıyorsunuz. Bundan böyle tek gerçek kültürel uygulama, şu bizim kitlelere, yani bize ait (ikisi arasında artık bir fark yoktur) ve anlamdan yoksun göstergelerin rastlantısal ve içinden çıkılması olanaksız bir şekilde güdümlenmesi üzerine oturan bir uygulamadır.

Bir başka açıdan değerlendirildiği zaman bile Beaubourg'un içereni ve içeriği arasında bir uyumsuzluk yoktur. Bu düşünce ancak resmî kültürel projeye önem verildiğinde bir doğruluk payına sahip olabilmektedir. Oysa yapılmaya çalışılan şey bunun tam tersidir. Çünkü Beaubourg anlam üzerine oturan şu ünlü geleneksel kültüre, binanın dış yüzeyini oluşturan akışkan ve boruların türdeşi sayılabilecek (üçüncü grup) simülakrlara ait rastlantısal bir göstergeler düzeni görünümü kazandırmak için harcanan muazzam çabadan başka bir şey değildir. Zaten kitlelerin buraya davet edilmelerinin nedeni de kendilerini bu yeni semiyürjik düzene alıştırabilmektir. Tabiî bu iş kendilerine bir anlam ve bilgece kültür kazandırma gibi ters bir bahaneye dayanılarak yapılmaktadır.

Öyleyse Beaubourg, aslında bir *kültürel caydırıcılık anıtıdır* aksiyomundan yola çıkmak gerekmektedir. Kültürün insanî bir şey olduğu düşüncesini savunmaktan başka bir işe yaramayan o çok eski senaryoyla kitleler aslında *ölmüş bir kültürün yasını tutmak* gibi keyifli bir olaya katılmaya davet edilmektedirler.

Onlar da bu davete koşa koşa icap etmektedirler. Beaubourg'un yol açtığı en ironik şey budur. Bir başka deyişle kitlelerin Beaubourg'a koşmalarının nedeni yüzlerce yıldır kendilerini yoran, bıktıran bu kültür karşısında salya akıtmak değil,

her zaman nefret etmiş oldukları bir kültürün yasını tutma fırsatını kitle hâlinde ilk kez ellerine geçirmiş olmalarıdır.

Beaubourg'un kültürel açıdan kitleleri kandırmayı amaçladığı gibi bir düşünce tamamen yanlıştır. Kitleler sonunda kültürün ulaştığı en üst aşama olan karşı-kültür de dâhil olmak üzere kültürün öldüğünü, paramparça, yani gerçekten tasfiye olduğunu gösteren bu işlemsel fahişeliğe tanık olup, keyif alabilmek için koşa koşa Beaubourg'a gitmektedirler. Kitleler Beaubourg'a, dayanılmaz bir cazibeye sahip felâket bölgelerinden birine koşar gibi koşmaktadırlar. Daha da güzeli bu kalabalıklar Beaubourg için bir felâket, yani son anlamına gelmektedir. Sayıları, kalabalıklar hâlinde dolaşmaları, büyülenmişlikleri, her şeyi görme ve elleme arzuları her binayı yıkabilecek türden nesnel bir ölümcül davranışa tekabül etmektedir. Yoğunlukları yalnızca binayı tehlikeye atmakla kalmayıp, olaya katılma ve ilgilenme biçimleriyle de bu animasyon kültürünün sunduğu içerikleri yok edebilecek kapasitededir. Bu gürûh davranışının kültürel amaçla bir ilişkisi yoktur. Başarılı ve abartılı olduğu ölçüde beklenen ilişkinin tam tersine yol açmaktadır. Çünkü potansiyel bir felâket alanına benzeyen bu yapı içinde dolaşan kitleler bir felâkete yol açabilecek temel unsurdur, yani *kitle kültürüne ancak kitle bir son verebilmektedir.*

Boş bir alanda dolaşan kitle bir akıma dönüşürken, aynı zamanda "opaque"lık ve tepkisizliğiyle de bu "çok işlevli" alanı dümdüz etmektedir. Katılmaya, simüle etmeye, modellerle oynamaya davet edilen bu kitle, kendisinden istenilenden fazlasını yaparak, sunulan nesnelerle o kadar çok oynayıp, olaylara öyle yoğun bir şekilde katılmaktadır ki, hem kültürel girişim hem de binanın altyapısını tehlikeye sokmaktadır. Böylelikle kültür simülasyonuna bir tür parodi, bir hipersimülasyonla karşılık veren ve aslında kültürün sermayesi olması gereken kitleler, Beaubourg denilen utanç abidesinin temsil ettiği bir kültürü yok etme aracına dönüşmektedirler.

Bu kültürel caydırıcılığın başarısını kutlamak gerekir. Tüm antisanatçılar, solcular ve kültür eleştirmenlerinin gücü devasa bir kara deliğe benzeyen Beaubourg'un sahip olduğu caydırma gücünün zerresi bile değildir. Bu gerçekten de devrimci bir eylemdir çünkü bu istem dışı, *çılgınca* ve denetlenmesi olanaksız bir girişimdir. Oysa kültürü yok etmek isteyen her anlamlı girişimin onu diriltmekten başka bir işe yaramadığı görülmektedir.

Beaubourg'un sahip olduğu tek içerik ziyaretçi kitlenin bizzat kendisidir. Merkez, bu kitlelere bir karanlık oda, bir enerji dönüştürücüsü gibi davranmakta ya da bir rafinerinin petrol ürünlerini ya da ham madde akışını *input-output* terimleriyle açıklaması gibi kitleleri *input-output* terimleriyle açıklamaktadır.

İçeriğin –burada kültür, orada haber ya da mal olmasının bir önemi yoktur– iletişim sürecine özgü bir dayanak olduğu hiç bu kadar açık ve seçik bir şekilde ortaya konulmamıştır. Aracın (medium) işlevi kitleler oluşturup, türdeş bir insan ve zihniyet akışı üretmektir. Banliyölerde oturan ve çalışma (iş) merkezleri tarafından her gün belli saatlerde emilen ve geri püskürtülen, belli istasyonlarda araç değiştirmek zorunda kalan kitleler gibi Beaubourg'da da devasa boyutlara ulaşan bir gelgit vardır. Bu da bir tür iştir. Test ve anketlerle, yönlendirici sorgulama çalışmaları yani ziyaretçiler buraya kendi kendilerine sordukları soruların nesne-karşılıklarını seçmeye (bulmaya) ya da burada sergilenen nesnelerin kendilerine yönelttiği güdümlenmiş ve işlevsel soruların *yanıtı olmaya gelmektedirler.* Öyleyse bu bir iş ve disiplin düzeninden çok, dayattığı koşullar bir hoşgörü kandırmacasına benzeyen, programlanmış bir disiplin düzenidir. Geleneksel kapitalist kurumların çok ötesinde bir yerlerde bulunan hipermarket gibi bir "kültür hipermarketi" olan Beaubourg gelecekte karşılaşılabilecek her türlü denetim altına alınmış toplumsallaşma biçimine şimdiden modellik yapmakta, yani beden ve toplumsal yaşamın (iş, eğlence, medya, kültür) dağınık işlevlerini bir araya getirip, tüm karşıt akış-

kanları entegre devre terimlerine dönüştürmektedir. Toplumsal yaşamın işlemsel simülasyonuna ait bir zaman-mekân.

Bunun için tüketiciler kitlesiyle ürünler kitlesi arasında bir eşdeğerlik ya da benzerlik olması gerekmektedir. Hipermarkette olduğu gibi Beaubourg'da da bu iki kitlenin birbiriyle karşılaşması ve birbirine karışması gerekmektedir, zaten onları geleneksel kültür yerlerinden (anıt müzeler, galeriler, kütüphaneler, kültür evleri, vs.) çok ayrı şeyler hâline getiren de bu özellikleridir. Malı bir hipermala, kültürü de bir hiperkültüre dönüştüren *tehlikeli kitle* tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır, bir başka deyişle belirli gereksinimler ya da farklı değiş tokuş biçimlerine değil bir çeşit tamamıyla işaretlerden oluşan evren ya da bir kapalı devrenin bir ucundan diğerine durmaksızın gidip gelen bir itki, yani sonu gelmeyen bir seçim yapma, okuma, gönderen, marka, dekodaj etkileşimi. Hipermarketlerdeki tüketim nesneleri gibi buradaki kültürel nesnelerin amacı da sizi entegre olmuş bir kitle, transistorize olmuş bir akım ya da mıknatıslanmış bir molekül konumunda tutabilmektir. Bütün bunları, yani malın hipergerçek bir şey olduğunu bize hipermarket öğretmiştir. Beaubourg da bize kültürün hipergerçek bir şey olduğunu öğretmektedir.

Geleneksel müzeyle birlikte bütün kültürler birbirlerine geçmiş, gruplaşmış, bölünmüş ve kültürü hipergerçek bir şeye dönüştüren her şeyi estetize etme süreci başlamıştır. Müze, en azından, bir belleğe benzerken; Beaubourg'da kültür bir bellekten çok bir depo, işlevsel bir yeniden dağıtım merkezine benzemektedir. Bu olgu, yani "uygar" dünyada adım başında karşımıza çıkan nesne stokları, insan stokları bir başka deyişle kuyruklar, beklemeler, trafik sıkışıklıkları, (konsantrasyon) yoğunlaşmalar, kamplar, bu birinciyi tamamlayan daha genel bir olguya yol açmaktadır. "Kitle üretimi" de zaten budur. Bu kitlesel üretim ya da kitlelere hizmet amacıyla yapılan üretim değil, *kitle üretimiyle* ilişkili bir şeydir. Her türlü toplumsallaşma biçiminin son ürünü olan kitle bir anda toplumsallığa son ver-

miştir. Oysa bize toplumsalın kendisi olarak yutturulmaya çalışılan kitle, tam tersine toplumsalın için için kaynayıp, ortadan kaybolduğu yerdir. *Kitle toplumsalın için için kaynadığı ve dur durak tanımayan bir simülasyon süreci tarafından yutulduğu, giderek yoğun bir görünüm arzeden şeydir.*

Bu da içbükey bir ayna örneğine götürmektedir. Bu açıklamaya göre, kendilerini bu aynada gören kitleler giderek kitleselleşmek isteyeceklerdir. Bu tipik bir "marketing" yöntemi, yani saydamlık ideolojisinin her yönüyle bir anlama kavuştuğu yerdir. Belki de akla gelebilecek en küçük ideal kültür modelinin sahneye konulmasıyla kültürün ve uzantısı sayılabilecek kitlenin hızla yaygınlaşıp gelişebileceği düşünülmektedir. Aynı süreçle zincirleme tepkinin görüldüğü nükleer operasyon ya da speküler büyü operasyonunda karşılaşmaktayız.

Böylelikle mal düzeyinde hipermarket neyse kültürel düzeyde de Beaubourg ilk kez o anlama sahip olmuştur. Bir başka deyişle *kusursuz bir kısır döngü operatörü* ya da aklınıza gelebilecek her şeyi temsil edebilen bir şey (mal, kültür, kalabalık, basınçlı hava).

Eğer nesne stoklama işi, insan stoklanmasına yol açıyorsa nesne stoğunun yol açtığı gizli şiddetin insanlarda bunun tersi sayılabilecek bir şiddet türüne yol açtığı söylenebilir.

Aklınıza gelebilecek her türlü stok şiddet yüklüdür. Her insan kitlesi de özgün bir şiddetle yüklüdür. Kitlenin çekim gücü ve neden olduğu tepkisizliğin giderek yoğunlaşmasından kaynaklanan bir şiddet. Bir atalet odağı olan kitle aynı zamanda yepyeni, açıklanması olanaksız ve dışa dönük şiddetten farklı bir şiddet biçiminin de merkezidir.

Tehlikeli kitle. İçin için kaynayan kitle. Ziyaretçi sayısı 30.000'i aştığı takdirde Beaubourg'un iskeleti "yamulabilir". Yapının bir mıknatıs gibi çektiği kitle yapının kendisini yok edebilecek bir değişkene dönüşmektedir. Binayı tasarlayanlar bunu bilinçli olarak yapmış olabilirler mi (nerede o günler)? Eğer binayı ve kültürü aynı anda yok etme şansı tanıyacak şe-

kilde programladılarsa, o zaman, Beaubourg bu yüzyılın en pervasız nesnesi ve en başarılı *happening*idir.

Beaubourg'u yamultun! Bu yeni devrimci bir gündem maddesi olabilir. Onu yakmaya çalışmak ya da varlığını tartışmak anlamsız bir şeydir. Onu ziyaret edin yeter! Beaubourg'un başarısının nedeni artık bir sır değildir. İnsanlar merkezî binayı *yıkmak için* ziyaret etmektedirler. Çevresine bir felâket kokusu yayan, hassas bir mimariye sahip bu büyük binayı yamultabilmek için, akın akın ziyarete gitmektedirler. Kuşkusuz o caydırıcı komuta itaat etmekte, yani kendilerine tüketilmek ve yok edilmek üzere sunulan bir kültürle yamultabilecekleri bir bina verildiğinde söyleneni yapmaktadırlar. Ama aynı zamanda ısrarla, ancak bunun farkında olmadan, bu yok oluşa tanık olmak istemektedirler. Binayı yok edebilmek için, Merkeze akın akın koşmak kitlenin gerçekleştirebileceği tek eylem biçimidir. Kitle kültürüne ait büyük bir binaya yani Beaubourg'un kültür kazandırma adlı meydan okuyan tavrına, kitle sanki bir mermiye/bombaya dönüşerek meydan okumakta, ona *ağırlığı* yani en anlamsız, en aptalca, en az kültürel sayılabilecek yanıyla karşılık vermektedir. Sterilize edilmiş bir kültürü kitlesel düzeyde öğrenmeleri istendiğinde, kitle, bu meydan okumaya, bir süre sonra vahşi bir güdümleme biçimine dönüşen, yıkıcı bir akın akın saldırma eylemiyle karşılık vermektedir. Zihinsel bir caydırma girişimine doğrudan bir fiziksel caydırma eylemiyle karşılık vermektedir. Bu da onun meydan okuma biçimidir. Kitlenin kurnazlığı oyunu kuralına göre oynamasından kaynaklanmaktadır ama o bununla yetinmeyip içine kapatıldığı simülasyon sürecine, amaçlarını aşan ve yok edici bir hipersimülasyon işlevi gören şen şakrak bir toplumsal süreçle karşılık vermektedir.[2]

[2] Bu tehlikeli ve Beaubourg'un ne anlama geldiğini kesinlikle anlamış bulunan bir kitleye oranla, Vincennes Üniversitesi öğrencilerinin açılış gecesi yaptıkları gösteri oldukça komik kalıyordu.

İnsanlar her şeyi alıp götürmek, yağmalamak, yemek, yutmak ve güdümlemek istemektedirler. Onlar görme, deşifre etme ve öğrenme olayıyla pek ilgilenmemektedirler. Kitlesel olan tek duygu güdümleme duygusudur. Organizatörler (sanatçılar ve aydınlar) bu denetlenmesi olanaksız isteksizlikten korkmaktadırlar çünkü onlar kültürün *seyirlik* bir olay olmaktan çok öğretici bir şey olduğuna inanmaktadırlar. Anlaşılmaz bir kültüre karşı verilebilecek, bir mabedin kapılarını kırarak tecavüz etmeye benzeyen, bu özgün ve vahşi yanıt, yani bu etkin, yok edici büyülenme olayını göz ardı etmektedirler.

Açılışının ertesi günü kalabalık tarafından demonte edilerek, kaçırılacak bir Beaubourg, bu kültürel demokrasi ve saydamlık adlı saçma meydan okuma düşüncesine karşı verilebilecek en güzel yanıt olabilirdi. Herkes bu fetişleştirilmiş kültürden birer fetiş-somun götürebilirdi.

İnsanlar buraya *dokunmak* amacıyla gelmektedirler. Bakışları dokunur gibidir. Bu bakışlar elle dokunma arzusunun bir parçasıdır. Burası dokunma üzerine oturtulmuş bir evrendir, yoksa görsellik ya da söylev çekme üzerine değil. İnsanlar günümüzde artık güdümlemek/var olmak, dağıtmak/dağıtılmak, dolaşmak/dolaştırılmak gibi doğrudan yeniden canlandırma, mesafe ya da düşünce düzenine ait olmayan bir sürecin içine sokulmuşlardır. Bu bir paniğe kapılma olayına, paniğe kapılmış bir dünyaya benzemektedir.

Hiçbir görünür nedeni olmayan yavaş çekim bir panik... Tıkanıp kalmış bir topluma özgü içsel bir şiddet yani *için için kaynama/patlama.*

Beaubourg'u artık yakamazsınız çünkü bu olasılığa karşı her türlü önlem alınmıştır. Yangın, patlama ve yıkma bu türden bir anıtı yok edebilecek alternatifler arasında değildir. (Quaternaire) Dördüncü zamana ait sibernetik ve kombinatuvar bir dünyayı yok etmenin yolu, için için kaynamadan geçmektedir.

Yıkıcı eylem ve şiddet aracılığıyla ortadan kaldırma bir üretim biçimine uygun düşmektedir. Şebeke, ağ, kombinatuvar ve

ışık akımlarından oluşan bir evreneyse tersine çevirme ve için için kaynayıp/erime uygun düşmektedir.

Kurumlar, devlet, iktidar, vs. için de aynı şey geçerlidir. Bütün bunların çelişkiler aracılığıyla ortadan kalkacağını düşlemek bir düş olarak kalmaya mahkûmdur. Çünkü artık giderek karmaşıklaşan kurumlar, *feed-back*, çok gelişkin denetim devreleri nedeniyle kendiliklerinden için için kaynamaya başlamışlardır. *İktidar da için için kaynamaktadır*. İktidar günümüzde bu şekilde ortadan kaybolmaktadır.

Aynı şey kent için de geçerlidir. Yangınlar, savaşlar, veba, devrimler, marjinalleşen suçluluk, felâketler, yani antikent sorunsalıyla, kente özgü içsel ve dışsal olumsuzluklarda gerçek bir yok oluş biçimine kıyasla arkaik bir şeyler vardır.

Bir yeraltı kenti senaryosu bile (yapıların Çin usulü gömülme biçimi) naif bir senaryodur. Halen kentler genel bir üretim ya da bir yeniden canlandırma şemasıyla ilintili bir *yeniden üretim* şeması doğrultusunda yinelenmemektedirler (İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kentler bu şemaya uygun bir şekilde restore edilmişledir). Kentleri diriltebilmek artık bir rüya. İçerik düzeyinde de bu böyle (kentler artık zaman içinde birikmiş sibernetik bellek aracılığıyla genetik koda benzer bir şekilde kendini durmadan yineleyebilmektedir). Borges'in bütün o coğrafî alanı kaplayan ve onun ikizi sayılabilecek harita ütopyası sona ermiştir. Bugün simülakr üretimi ikiz ya da düplikasyon yoluyla değil genetik minyatürleştirme sayesinde gerçekleştirilmektedir. Burada da yeniden canlandırma ve için için kaynama sona ermiştir çünkü bundan böyle kentler de hiç kimseye ait olmayan ve hiçbir şeyi unutmayan bir bellek tarafından en küçük boyutlara indirgenmektedir. Tersine döndürülmesi olanaksız, içkin, giderek yoğunlaşan, potansiyel olarak tıkanmış ve özgürleştirici bir patlamaya asla tanık olmayacak bir düzen simülasyonu.

Bir zamanlar kültürümüz bir özgürleştirme gücüne (rasyonel) sahipti. Bu kültür ister kapital, ister üretici güçlerin özgür-

leştirilmesi, ister akıl ve değer alanlarının tersine çevrilmesi olanaksız uzantıları, isterse evrensele kadar giden bir uzay fetih ve kolonizasyonuna (isterse geleceğe yönelik toplumsal ve toplumsal enerji biçimlerini öngören devrime) ait olsun şemada bir değişiklik yoktur. Bu yavaş yavaş ya da âni ataklarla yayılıp, genişlemeye çalışan bir sistem ve özgürleştirilen bir enerji üzerine kurulmuş bir şema ya da her şeyi egemenliği altına alma üzerine oturtulmuş bir düşselliktir.

Bu kültüre eşlik eden şiddetse ortaya çok daha geniş, büyük bir dünya, yani üretim dünyasının çıkmasına neden olmuştur. Bu tür bir şiddet diyalektik, enerjetik, katartik bir şiddettir. Bu toplumsala yön veren ve sonunda toplumsal alanın bütünüyle tıkanmasına yol açan bir şiddettir. Bu *belirlenmiş,* analitik ve özgürleştirici bir şiddettir.

Günümüzde ortaya, geleneksel dışa dönük şiddet şemasına uymadığı için, henüz çözümlemeyi beceremediğimiz bambaşka bir şiddet türü çıkmıştır. Bu, bir sistemin genişlemesi sonucunda değil, fizikteki takımyıldızı sistemlerine benzeyen bir sistemin büzülmesi ve tıkanması sonucunda oluşan *için için kaynama/patlama* cinsinden bir şiddettir. Toplumsalın akıl almaz boyutlarda yoğunlaşmasıyla, aşırı derecede düzenli bir sistem, aşırı yüklenmiş bir (bilgi, enformasyon, iktidar) ağıyla, tüm kılcal boşluklara kadar egemen olabilen, abartılı boyutlara varmış bir denetim sonucunda ortaya çıkan bir şiddet.

Bizim bu şiddeti anlayamayışımızın nedeni düşgücümüzün yayılmacı sistemler mantığı doğrultusunda yönlendirilmiş olmasıdır. Bu mantık belirsizliğin sürüp gitmesine yol açmakta ve şiddette bu şemaya uygun bir şekilde üretilmektedir. Çünkü klasik belirleyicilik ve nedensellik modellerinden nöbeti devralan bu rastlantısal modeller bildik yayılmacı sistemlerden her yönde (ister yıldız isterse toprak altına kök salma biçiminde olsun) ve her şekilde genişleyen üretici ve yayılmacı sistemlere geçişi simgelemektedirler. Enerjileri özgürleştirmek, yoğunlukları yaygınlaştırmak, arzuya moleküler bir biçim vermekten

yana olan bütün felsefe akımları aynı yönde yani kılcal boşluklara kadar tıkanma ve sonsuzluğa yönelik bir ağlaşma doğrultusunda ilerlemektedirler. Molerle moleküler arasındaki fark bir modülasyon farkından ibarettir. Belki de bu, yayılmacı sistemlere özgü temel enerjetik süreç içinde yer alan, en son modülasyondur.

Bin yıl süren bir enerjiyi özgürleştirme ve salıverme evresi ve bir tür maksimal düzeye ulaşmış bir parıldama, ışık saçma sürecinden sonra (Bataille'ın kayıp ve kazanç kavramlarıyla, o muhteşem antropolojisini üzerine oturtmuş olduğu tükenmek bilmeyen bir parıltıya sahip güneş mitini, bu bakış açısı doğrultusunda yeniden gözden geçiriniz. Çünkü bu bizim ışık saçabilen ve devrimci özelliğe sahip felsefemize ait "son" miti genel bir ekonomi düşüncesine ait son havai fişektir. Ancak bunun bizim için bir anlamı kalmamıştır) bir için için kaynama, *toplumsalın tersine çevriliş* evresine geçiyorsak o zaman başka. Tıkanma noktasına gelmiş bir toplumun devasa boyutlara ulaşan tersine çevrilme süreci. Yıldız sistemleri ışın yayma güçlerini yitirdikten sonra da varlıklarını sürdürürler; yani önce yavaş bir için için patlama sürecine boyun eğerler, daha sonra da giderek hızlanıp, müthiş bir süratle küçülürler ve bir kara delik görünümünü alıncaya kadar çevrelerindeki tüm enerjileri yutarak dıştan içe doğru eğilip, kıvrılan sistemlere dönüşüp, bizim bildiğimiz anlamda tükenmek bilmeyen bir yansıma ve sonsuz bir potansiyel enerji kaynağı olarak bildiğimiz dünyayı içlerine çekerek yok ederler.

Belki de büyük metropoller (eğer bu varsayımın bir anlamı varsa kuşkusuz öyle olması gerekiyor) bu anlamda için için patlayan merkezlere dönüşmüşlerdir. Kapital ve devrim gibi iki kavramın çağdaşı olan ve altın çağını kapatarak bugün anlamını yitiren toplumsalın emildiği ve yutulduğu merkezler. Politikayı sarıp sarmalayan bir tepkisizlik ortamında âniden ya da yavaş yavaş dıştan içe doğru kıvrılan bir toplumsal (Bu tersine çevrilmiş bir enerji midir?). Dilin yaptığını yapmamak yani için

için kaynamayı olumsuz, tepkisiz, geriletici bir süreç olarak dayatıp bunun tersi olan gelişme, devrim gibi kavramları yüceltmemek gerekir. İçin için kaynama/patlama sonuçlarını ön görebilmenin olanaksız olduğu bir süreçtir. İlk için için patlama olayı, kuşkusuz 1968 Mayıs'ı, bir başka deyişle devrimci terimlerle yapılan yorumlamanın tam tersine, toplumsal tıkanmaya karşı gösterilen ilk şiddetli tepki; bir büzülme ve bizzat olaya katılanların, toplumu daha üst bir konuma götürmeyi amaçlayan ideolojisiyle çelişen toplumsalın egemenliğine karşı, bir meydan okumadır. Hâlen bu rüyanın etkisi altında bulunduğumuz söylenebilir. Zaten 1968 olaylarının büyük bir bölümü bu devrimci dinamikle ilgili olup, devrimci bir şiddettir. Ancak aynı anda ortaya belli bir konuda âniden dıştan içe doğru kıvrılan bir toplumsal ve bunun sonucunda da âniden için için kaynamaya başlayan bir iktidar çıkmıştır. Kısa sürede ortaya çıkan bu için için kaynama o gün bu gündür devam etmektedir. Toplumsalın, kurumların ve iktidarın bu için için kaynaması derinden derine sürüp gitmektedir. 1968 Mayıs'ı enerjisini nerden aldığı belli olmayan devrimci bir dinamiğin ürünü değildir. Tam tersine devrimin, hattâ devrim fikrinin kendisi bile için için kaynamakta/patlamaktadır ve bu için için patlamanın yol açacağı sonuçlar devriminkinden çok daha önemlidir.

Kuşkusuz 1968 Mayıs'ından bu yana ve 1968 Mayıs'ı sayesinde toplumsal giderek büyüyen bir çöle benzemektedir (katılma, yönetim, genelleştirilmiş özerk yönetim, vs.) Ancak toplumsal aynı zamanda 1968'dekine oranla pek çok konuda kendinden tamamen kopmuş ve bütünüyle tersine çevrilmiş durumdadır. Tarihsel aklın anlayabileceği türden bir hafif deprem geçirmiştir.

HİPERMARKET VE HİPERMAL

Otuz kilometrelik bir alan içinde karşınıza çıkan ok işaretleri sizi, şu büyük seçip alma merkezleri olan hipermarketler, yani birçok bakımdan yeni bir toplumsallık biçiminin gelişmekte olduğu şu hiperalanlara doğru yönlendirmektedir. Bir hipermarketin nasıl bütün bir yerleşim bölgesi nüfusunun merkezi hâline geldiğine, çalışma ve alışveriş saatleriyle yol güzergâhları ve çeşitli günlük alışkanlıkları nasıl yönlendirdiğine bir bakalım. Bu hipermarketler, iş merkezleri tarafından belli saatlerde püskürtülen banliyö yolcularının tren, metro, otobüs *aktarma* istasyonlarında neden oldukları devasa gelgit olayına benzer bir hareket yaratmaktadırlar.

Burada karşımıza kesinlikle bir başka tür çalışma, toplumsal bir kültür yaratma, karşılaştırma ve inceleme yapmayla toplumsal bir yasa ve yargılamaya dayalı biçim çıkmaktadır. Çünkü insanlar buraya kendi kendilerine sorabilecekleri her türlü sorunun nesneleşmiş-yanıtlarını bulmaya ve aralarından bir seçim yapmaya gelmektedirler. Daha doğrusu nesnelerce oluşturulan işlevsel ve yönlendirilmiş bir sorunun *karşılığı olmaya* gelmektedirler. Nesneler burada bir mal olma özelliklerini yitirerek,

taşıdıkları anlam ve mesajın çözülüp, onaylanması gereken türden göstergelerle çoktan seçmeli bir *teste* benzemektedirler. Bize sorular sorup, yanıt vermeye zorlamaktadırlar. Üstelik yanıtlar sorunun içindedir. Medya mesajları da benzer bir şekilde iş görmekte ve bunlar da insanı ne bilgilendirmekte ne de insanla iletişim kurmaktadır. Medyanın mesajları bir referandum, sonu gelmeyen testler, kısırdöngüleşmiş yanıtlar, özetle kodun geçerliğinin sınanmasından başka bir şey değildir.

Bakışlarımızı etkileyebilecek bir rölyef, bir perspektif, bir ufuk noktasından yoksun olan hipermarket; düzenlenme biçimi nedeniyle art arda gelen ve eşdeğerli göstergelere benzeyen reklam panoları ve ürünlerden oluşan total bir ekrana benzemektedir. Bu hipermarketlerde yalnızca ön sahne düzenlemesiyle uğraşan, yani boşalan rafları düzenleme işinden sorumlu insanlar vardır. Bunlar tüketicilerin açtığı delikleri tıkamakla görevlidirler. Bu derinlikten yoksunluğa bir de "self-service" olayını ekleyin, yani her yeri birbirine benzeyen, alıcıyla satıcının karşı karşıya gelmeyip, insanlarla şeylerin bir araya getirildiği dolaysız bir güdümlenme mekânını. Peki kim kimi güdümlüyor?

Bu simülasyon evreninde baskı bile ancak bir göstergeye dönüştüğü ölçüde onunla bütünleşebilmektedir. Bu ikna etme evreninde caydırıcı bir güce dönüşen baskı, diğerlerinden farksız bir göstergedir. Hırsızlığı önlemek amacıyla konulan televizyon kameraları bu simülakrlardan oluşan dekorun bir parçası gibidir. Çünkü kusursuz bir güvenlik sistemi mağazanın maliyetinden daha büyük bir yatırım yapmayı gerektirecektir. Böyle bir güvenlik sistemi mağaza açısından verimli bir yatırım olmayacaktır. Öyleyse var olan güvenlik düzeni baskıyı anıştıran, yani baskı simülasyonuna benzeyen bir şeydir. Bu göstergeleşmiş baskının diğer göstergelerle bir arada bulunmasında hiçbir sakınca yoktur. Hattâ bu göstergenin tam tersi bir anlama sahip ve sizi rahatlatarak sakin sakin alışveriş yapmaya davet eden devasa panolar bile. Aslında bu panolar da sizi o

"polis görevi yapan" kameralar kadar iyi ya da kötü bir şekilde gözetlemekte ve izlemektedirler. Televizyon kamerası size bakarken, siz de kalabalığın arasında kendi kendinizi izliyorsunuz. Tüketim adlı etkinliğin bir parçası olmamızı sağlayan sırsız bir ayna gibi. Bu dünyayı kendi içine kapatan bir ikiye bölme ve ikizini üretme oyunu.

Hipermarketler kendilerini besleyen ve bir buluşma merkezi hâline getiren otoyollardan, otomobillerle örtülü bir alana benzeyen parkinglerden, bilgisayar terminalinden, (daha geri planda benzer halkalardan oluşan) bütün etkinlikleri yansıtan işlevsel bir ekrana benzeyen kentten ayrı bir şekilde ele alınamaz. Hipermarket büyük bir montaj fabrikası gibidir. Aradaki tek fark mantıken art arda gelen safhalardan oluşmak zorunda olan çalışma düzeni yerine, buradaki görevlilerin (ya da hastaların) ortalıkta alık alık dolanarak çalışma zincirinin bir bölümünden diğerine gelişigüzel bir şekilde gidip gelmeleridir. Yine çalışma düzeninden farklı olarak insanlar buraya istedikleri zaman gelmekte, seçmekte ve satın almaktadırlar. Ancak burada da yine de yasakların bir hoşgörü, kolaylık sağlama ve hipergerçeklik cilâsı ardına gizlendiği programlanmış bir disiplin düzeni ve montaj bandıyla karşılaşılmaktadır. Kapitalin geleneksel kurumları ve fabrikanın ötesinde bir yerlerde bulunan hipermarket, gelecekte karşımıza çıkacak her türlü toplumsal denetim biçimi, yani toplumsal yaşam ve birlikteliğin dağınık işlevlerini (iş, boş zamanları değerlendirme, beslenme, sağlık, ulaşım, medya, kültür) tek bir homojen çatı (zaman/mekân) altında buluşturma modelidir. Tüm karşıt akımların kapalı devre terimiyle yeniden yorumlanmasından başka bir şey değildir. Toplumsal yaşamla bir yerleşim ve trafik düzenine ait işlemsel bir simülasyonun gerçekleştirildiği zaman-mekân.

Geleceği önceden haber veren bir model olarak hipermarket (özellikle de ABD'de) yerleşim bölgelerinin dağılımını belirlemektedir. Oysa geleneksel çarşılar kentin tam merkezine yerleştirilerek kentliyle köylünün buluşmasını sağlardı. Hipermar-

ket kırsal kesimle kentin ortadan kalkarak yerini köyle-kent arası bir yere (agglomeration) bırakan yeni bir yaşam biçiminin dışavurumudur [tüketime eşdeğer, onun mikromodeli, tamamıyla işaretlerden oluşan işlevsel bir kent dışı– *banliyö tipi alışveriş yeri* (zoning)]. Dahası hipermarket "tüketim" merkezi olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Burada sergilenen nesneler özgün bir gerçeklikten yoksundur, bir başka deyişle önemli olan onların geleceğe özgü toplumsal ilişki modelini andıran seriler, daireler ve seyirlik şeyler şeklinde düzenlenmiş olmalarıdır.

Bir "biçim" olarak hipermarket modernliğin nasıl sona ereceğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Büyük kentler yaklaşık yüzyıllık (1850-1950) bir süre içinde "modern" (çoğu şu ya da bu şekilde bu başlığı taşıyordu) büyük mağazaların doğuşuna tanık olmuşlardır. Ancak ulaşımla birlikte ortaya çıkan bu asal modernleşme süreci kentsel yapıyı allak bullak etmemiş ve kentler, kent olarak kalmışlardır. Oysa yeni kentler, hipermarket ya da *shopping center'ların uydularına* dönüşmüşlerdir. Bu uydulara programlanmış bir taşıma düzeniyle ulaşılmaktadır. Bunlar kentten çok bir banliyöye benzemektedirler. Ortaya sibernetik özelliğe sahip yeni bir yapılaşma biçimi çıkmıştır (bir başka deyişle yaşama ve yerleşim alanıyla ulaşım alanı açısından genetik kodunkine benzeyen moleküler komut senaryolarının aynısı). Bu yapılaşma nükleer ve uydu özellikleri taşıyan bir biçime sahiptir. Hipermarket bir *çekirdek* gibidir. Modern bir kent bile onu emememektedir. Çevresinde oluşturduğu yörüngeye banliyöler oturtmakta, kimi zaman da üniversite hatta fabrika gibi yeni yerleşim alanları için, bir *gref* vazifesi görmektedir. Bu XIX. yüzyıla ait ya da merkezî bir yapısı olmayan ve kent yörüngesini bozmadan banliyöye yerleşen fabrikaya değil, elektronik kumanda düzenine sahip otomatik montaj fabrikasına bir başka deyişle mekânsal zorunluluktan tamamen arındırılmış bir çalışma düzeni ve bir işleve sahip fabrika tanımına uyan fabrikaya benzemektedir. Bu fabrikada da hiper-

market ya da yeni üniversitede olduğu gibi özerkleşen (ticaret, iş, bilgi, boş zamanları değerlendirme) ve yer değiştiren (ki bu olay, kentin "modern" yayılma biçimini belirlemektedir) işlevlerden çok *işlevlerin birbirleriyle olan bağlantılarını kopartan bir model*, belirsiz işlevlerle karşılaşılmaktadır. Kent dışına taşınmış hipergerçek bir model, bir kentle hiçbir ilişkisi kalmamış sentetik bir yerleşim bölgesi çekirdeğine benzeyen bu fabrika, kentin, kendi kendisiyle olan tüm bağlantılarını kopartmıştır. Özgün bir toplumsal senteze benzeyen, belli bir alana ve niteliğe sahip kent, hattâ modern kentin bile ölümü anlamına gelen bu fabrikalar kente özgü negatif uydulardır.

Bu yerleşme biçimiyle, çeşitli işlevlerin rasyonelleştirilmesi arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir. Oysa belli bir işlev konusunda hiperuzmanlaşılarak "anahtar teslimi" düzeyine gelinmişse, bu fabrikanın özgün amacını yitirerek bambaşka bir şeye yani çok işlevli bir çekirdek, çoğul bir *input-output* düzenine sahip "kara kutulardan" oluşan bir bütün, yapısal bir bozulma ve deformasyon merkezine dönüşmüş olduğunu gösterir. Bu fabrikalarla bu üniversiteler artık birer fabrika ya da üniversite değildirler. Zaten hipermarketlerin de bir pazar yeriyle artık uzak-yakın hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Bu yeni ve tuhaf mekânların en kusursuz örneği, kuşkusuz yaşam alanını nötralize edebilen bir caydırma gücüne sahip olan nükleer santraldir. Bu mekânların görünür işlevlerinin gerisinde gizlenen asıl işlevleri caydırmadır. İşlevlerini yitiren işlevsel çekirdekler hipergerçekleşmektedir. Artık birer simülasyon kutbuna dönüşmüş bulunan bu yeni nesnelerin çevresinde eski garlar, fabrikalar ya da geleneksel ulaşım sistemleri yani "modernliğe özgü" şeylerden çok bir hipergerçeklik, geçmiş ve gelecekten yoksunlaştırılmış işlevsel aynı andalık, her şeyi etkileyebilme arzusu vardır. Doğal olarak aynı zamanda yeni bunalım ya da felâket biçimleri de vardır. Örneğin Mayıs 1968 Sorbonne'da değil Nanterre'de başlamıştır, bir başka deyişle Fransa'da ilk kez bir bilim yuvasının kendi "duvarları dışına" çıkartılarak hiperişlevsel hâle geti-

rilmesinin, yani programlanmış neo-fonksiyonel bir düzen içinde bilgiye işlevini ve amacını yitirtmenin, mekânsal ve anlamsal zarar vermeyle eşanlamlı bir şey olduğu görülmüştür. Bu noktada sahip olduğu gönderenler sistemini yitirerek yörüngeye oturtulmuş bir uydu modeline (bilim, kültür) karşı ortaya yeni ve özgün bir şiddetin çıktığı görülmüştür.

İLETİŞİM ARAÇLARINDA İÇİN İÇİN KAYNAYAN/PATLAYAN ANLAM

Her geçen gün daha çok haber ve bilgiye karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşıyoruz. Bu bakış açısından yola çıkarak üç varsayımdan söz edebiliriz:

– Birinci varsayıma göre haber, anlam (negantropik unsurdur) üretmekte ancak tüm alanlarda karşılaşılan genel bir anlam kaybını engelleyememektedir. İletişim araçları aracılığıyla istediğimiz kadar mesaj ve içeriği yeniden topluma pompaladığımızı varsaysak bile anlamın yok oluş sürecinin hızı, anlamın pompalanma sürecinin hızından daha yüksektir. Bu durumda var olan iletişim araçları yetersiz kalacaklarından devreye ek iletişim araçlarının sokulması gerekmektedir. Bunun adıysa özgür konuşma ya da bireysel yayın hücreleri şeklinde sonsuz sayıda çoğaltılabilen iletişim araçları hattâ "anti-iletişim araçları" (korsan radyolar, vb.) ideolojisidir.

– İkinci varsayıma göre haberin anlamla hiçbir ilişkisi yoktur. Öyleyse, haber bir başka düzen ya da gruba aittir. Haber, anlamla anlam dolanım ya da dolaşım düzeni dışında kalan

işlemsel bir modeldir. Bu Shannon varsayımına göre iletişim evreninde üretilen haber saf bir araçtır. Teknolojik özelliğe sahip bu araçların içerdiği herhangi bir anlam yoktur. Öyleyse iletişim araçları tarafından üretilen haberlerin anlamları başka alanlara özgü değer yargıları tarafından belirlenemez. Bu türden bir anlam genetik kod tarafından üretilen koda benzemektedir, bir başka deyişle aktarılan haberden ne anlıyorsanız anlam odur. Haberin sahip olduğu anlam böyle bir şeydir. Oysa bizim bildiğimiz anlam başka bir şeydir. Anlam, Monod'un *Rastlantı ve Zorunluluk* başlıklı metninde açıkladığı gibi sonradan ortaya çıkan bir şeydir. Bu açıdan haber enflasyonuyla anlam deflasyonu arasında hiçbir anlamlı ilişkinin bulunmadığı söylenebilir.

– Üçüncü varsayıma göre, haber, anlamı doğrudan yok ya da nötralize eden bir şey olduğu ölçüde haber enflasyonuyla anlam deflasyonu arasında, oldukça belirgin ve zorunlu bir ilişki vardır. Anlam yitiminin doğrudan iletişim araçları yani anlamı yok edip, ikna edici bir haber biçime sokan kitle iletişim araçlarının müdahaleleriyle bir ilişkisi vardır.

En ilginç varsayım bu sonuncusudur, ancak şu anda kabul gören düşüncelerin tam tersini savunmaktadır. Nereye baksanız toplumsallaşmanın iletişim araçlarının gönderdiği mesajlarla ilgilenme düzeyiyle doğru orantılı bir şekilde ölçüldüğünü görürsünüz. İletişim araçları ve gönderdikleri mesajlarla ilgilenmeyenler gücül ya da gerçek düzeyde toplumsallaşmamış insanlar olarak kabul edilmektedir. Haber her yerde hızlı bir anlam dolanımını sağlamakla yükümlüdür. Bu durum ekonomik açıdan Kapitalin hızlı bir şekilde el değiştirme zorunluluğu sonucunda üretilen artı değer olayına benzetilebilir. Haber, iletişim yaratan bir şey gibi sunulmaktadır. Boşa üretilen haber oranı muazzam boyutlara ulaşsa bile, genel bir "consensus"a dayanılarak bu haddinden çok anlamın toplumsalın kılcal damarlarına kadar dağıtılması istenmekte ve bu yüzden boşa üretilen haber kadar anlam üretimi konusunda da kimsenin sesini

çıkarmadığı görülmektedir. Tıpkı kendinden kaynaklanan bozukluklara ve irrasyonel yanlarına rağmen maddî üretimin daha çok zenginlik ve toplumsal uyum üretmesini isteyen bir "consensus" gibi. Hepimiz bu efsanenin suç ortaklarıyız. Bizim modernliğimizin başında da maddî üretim vardır sonunda da! Zaten maddî üretim olmasaydı bizim toplumsal örgütlenmemiz inandırıcı olmazdı. Oysa sahip olduğumuz *toplumsal örgütlenme düzeni* yine maddî üretim yüzünden *çökmektedir.* Haberin anlam ürettiğini sandığımız sırada aslında tersi olmaktadır.

Haber kendi ürettiği içerikleri yok etmektedir. İletişimi ve toplumsalı yok etmektedir. Bunun iki nedeni vardır.

1. İletişim kurmak yerine *sahnelediği iletişim oyunu içinde kaynayıp gitmektedir.* Anlam üretmek yerine sahneye koyduğu anlam üretimi oyunu içinde kaynayıp gitmektedir. Bu devasa simülasyon sürecini biz çok yakından tanıyoruz. Yönlendirici olmayan karşılıklı konuşmalar (interview), konuşma hakkı tanımalar, izleyici telefonları, her türlü katılma biçiminden yararlanma, konuşmayanlara şantaj yapma, yani "Bu sizin sorununuz, haber demek siz demektir, vb." Dört bir yanımız bu türden bir hayalî içerik, homeopatik (dozda) bir aşı ya da uyanıkken görülen düş türünden bir iletişim, bir haber ağıyla sarılmıştır. Seyretme arzusunun sahneye konulduğu kısır döngüsel bir düzenleme, bir tür iletişim antitiyatrosu, sonuç olarak geleneksel kurumun olumsuz anlamda sağlığına kavuşturularak, yeniden devreye sokulması yani kapalı devre bir olumsuzluk süreci. Bu haber simülakrını ayakta tutabilmek için muazzam bir enerji harcanmaktadır. Bunun amacı bizi radikal bir anlam yokluğu gerçeğiyle karşı karşıya getirecek âni bir simülasyondan kurtulma olayını engelleyebilmektir.

Burada iletişimin ortadan kaybolmasının mı simülakrın bu boyutlara varmasına neden olduğu ya da caydırıcı amaçlara sahip simülakrların mı ilk önce ortaya çıkarak (gerçeğin yerini alarak gerçeğe bir son veren model) her türlü iletişimin olasılığını ortadan kaldırmış olduğu gibi bir soru sormak gereksizdir.

Burada hangi terimin öncelikli olduğu sorusu yersizdir çünkü öncelikli bir terim yoktur. Bu, kısırdöngüleşmiş bir simülasyon süreci, yani hipergerçek bir süreçtir. Anlam ve iletişim hipergerçekleşmiştir. Gerçeğe bir son veren şey gerçekten daha da gerçek gibi görünendir.

Birer kapalı devreye benzeyen iletişim ve toplumsal bir *yem* işlevine sahiptirler. Üstelik bu yem bir *mitin* gücüne sahiptir. Sistemin kendi gerçekliğini kanıtlayabilmesi için göstergelerin (haberin) sürekli olarak yinelenmesi gerekmektedir. Olmayan varlığını imgeler yani göstergelere dönüşerek yineleten sistem bu sayede bir gerçeklik katsayısına sahip olabilmektedir. Habere inanılmasının ve iman edilmesinin nedeni de zaten budur.

Oysa bu inanç biçiminin arkaik toplumlardaki mitlere inanma biçimi kadar karmaşık bir şey olduğu söylenebilir. Çünkü insanlar *hem inanırlar hem inanmazlar*. Bu konuda kendi kendilerini sorgulamayı gereksiz bulurlar. "Yalan söylediklerini biliyorum, ama herhâlde o kadar da değil". Sistemin bizi içine kapatmış olduğu bu anlam ve iletişim simülasyonuna kitlenin tamamı, yani her birimiz bir tür ters bir simülasyonla karşılık veriyoruz. Sistemin caydırıcılığına karşı soğuk bir tavır alıyor ya da daha da karmaşık bir inanç biçimiyle karşılık veriyoruz. Mit diye bir şeyin varlığı, insanların mite inandıklarını göstermez. Eleştirel düşüncenin bizi bu tuzağa düşürmeye çalışmasının nedeni, kitlelerin aptal ve naif olduğu gibi bir önyargı sayesinde ayakta duruyor olmasıdır.

2. İletişimin bu anormal boyutlara ulaşan görüntüsü, iletişim araçları ve haber bombardımanının toplumsal yapıyı bozmalarını engelleyememektedir.

Haber, anlamla toplumsalı ardı arkası kesilmeyen bir tür nebulayı andıran yeniliklerle değil, bunun tam tersi sayılabilecek mutlak bir antropiye[1] mahkum ederek yapmaktadır.

---

[1] Burada haberi yalnızca iletişimin toplumsal boyutu içinde ele alıyoruz. Oysa bu varsayımı sibernetik haber *kuramına* uyarlamak çok

Öyleyse iletişim araçları toplumsallaşmayı sağlamaya yönelik araçlar değil, toplumsalın kitleler içinde için için kaynamasını/erimesini sağlayan araçlardır. Zaten bu mikroskopik gösterge düzeyindeki *anlam erimesinin* makroskopik düzeydeki uzantısından başka bir şey değildir. Bu olayı güncelliğini henüz tüm boyutlarıyla yitirmemiş olan McLuhan'ın *medium is message* formülünden yola çıkarak çözümleyebilirsiniz.

Burada anlam, anlama ait içeriklerin tümünün egemen bir iletişim aracı tarafından yutulması demektir. Olay çıkmasını sağlayabilen tek şey iletişim aracıdır. İçeriklerin tutucu ya da yıkıcı olması arasında bir fark yoktur. Bu durum her türlü antimedya, korsan radyoculuk gibi olaylar için de ciddi bir sorundur. Ancak McLuhan'ın bile içinden çıkamadığı daha ciddi sorunlar vardır, zira tüm içeriklerin nötralizasyonunun ötesinde,

---

ilginç sonuçlar doğurabilir. Çünkü oradaki temel varsayımda da haber negantropinin, yani antropiye direnme, gereğinden çok anlam ve örgütlenmenin eşanlamlısı olarak kabul edilmektedir. Oysa bunun tam tersi olan bir varsayımın yani: HABER (Information) = ANTROPİ'nin ileri sürülmesi daha uygun olacaktır. Örneğin *bir sistem ya da olay konusunda haber ya da bilgi sahibi olmak zaten bir anlamda bu sistemi nötralize etmek ve sistemde antropi anlamına gelmektedir* (bu örneği genelde tüm bilimsel alanlara, özellikle de insan bilimleriyle sosyal bilimlere doğru genişletebiliriz). *Yansıtılmış bir haber ya da yayımlanmış bir olay zaten bu haber ya da bu olayın çaptan, değerden düşmüş hâlidir.* İletişim araçlarının 1968 Mayıs'ına müdahale etme, yani araya girme (yorumlama) biçimlerini bu bakış açısı doğrultusunda çözümlemekten kaçınmayınız. Öğrenci hareketinin yaygınlaş(tırıl)ması genel bir grev eylemine yol açmış ancak bu (televizüel) olay aslında harekete özgü yayılma ve buluşma biçimini nötralize eden bir kara kutuya dönüşmüştür. Eylemlerin haber aracılığıyla evrenselleştirilmeye çalışılmasından kuşku duymak gerekir. Dünyanın dört bir yanına gönderilen mesajlar aracılığıyla oluşturulmaya çalışılan bu hem elektronik hem de dünyevî dayanışma kampanyalarından kuşkulanmalıyız. Farklılıkları evrenselleştirmeye çalışan strateji bir antropik sistem stratejisidir.

iletişim aracı kendi gücünden bir biçim olarak yararlanarak gerçeği dönüştürebilir. Tüm içerikler iptal edilseler bile bir biçim olarak iletişim aracının kendisi devrimci ya da yıkıcı bir kullanım değerine sahip olabilir, kim bilir? Zaten McLuhan'ın formülünü gidebileceği en uç noktaya kadar götürdüğünüzde ulaşacağınız nokta budur. Oysa yalnızca mesajın iletişim aracı içinde eriyip gitmesinden değil, aynı devinim içinde iletişim aracının gerçeğin içinde eriyip gitmesiyle *iletişim aracı ve gerçeğin de* (iletişim aracıyla iletişim tanımının birbirine karışması gibi) bir tür hipergerçek bir nebula içinde eriyip gitmesinden söz etmek gerekir.

Tipik modern biçimlerden biri olan iletişim araçları da dâhil olmak üzere tüm modern biçimlerin "geleneksel" konumları bugün tartışmalı bir hâle gelmiştir. McLuhan'ın simülasyon çağına ait emektar formülü *Medium is message* (mesaj iletişim aracının kendisidir) –yayıcı gerçekte alıcıdır– tüm kutuplar birbirlerine karışarak kısır döngüsel bir görünüme bürünmüşlerdir. Panoptik ve perspektif uzam sona ermiştir. Bütün bunlarla modernliğimizin hem başı hem de sonunda karşılaşılmaktadır, bir başka deyişle tüm içerik ve mesajlar iletişim aracı tarafından buharlaştırılıp yok edildiğinde geriye kalmış tek şey gibi görünen bu formülü gidebileceği en uç noktaya kadar götürdüğümüzde, iletişim aracının bizzat kendisi de buharlaşıp yok olmak durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Aslında iletişim aracına bir inandırıcılık katarak, ona farklı, belirgin bir iletişim aracı konumu kazandıran şey mesajdır. Mesajdan yoksun bir iletişim aracı bizim tüm önemli güncel değer ve yargılama sistemlerimiz gibi tanımı belirsiz bir şeye dönüşecektir. Etkisini *ânında* hissettiren tek bir *model* mesaj, iletişim aracı ve "gerçeği" aynı anda üretmektedir.

Sonuç olarak *medium is message* yalnızca mesajın değil, aynı zamanda iletişim aracının da sonu demektir. Sözcüğün yazılı anlamında artık iletişim aracı diye bir şey yoktur. Özellikle elektronik kitle iletişim araçlarından söz ediyorum. Bir başka

deyişle bir gerçeklikle bir diğeri, gerçeğin bir konumuyla başka bir konumu arasında aracılık yapan bir süreç yoktur. Ne içerik ne de biçim düzeyinde. İçin için kaynama denilen şey budur. Kutupların birbirleri tarafından emilmeleri, iletişim aracı ve gerçek gibi belirgin karşıtlıkların yok edilmesi de dâhil olmak üzere farklı anlamlar üreten kutuplara sahip sistemlerde kutupların birbirlerine kısa devre yaptırmaları –öyleyse iki kutup ya da bir kutupla diğeri arasında aracılık yapma ya da diyalektik bir müdahalede bulunabilme olanaksızlığı. İletişim araçlarının etkisi denilen şey kısır döngüsel bir görünüm arz etmektedir. Sözcüğün yazılı anlamında anlamı bir kutuptan diğerine tek yönlü bir şekilde sürdürebilmek olanaksızdır. Bu tehlikeli, ancak özgün durumu gidebileceği en uç noktaya kadar götürmem gerekiyor çünkü bundan başka seçeneğim yok. İçeriğe dayalı bir devrim düşlenmesi aynen biçime dayalı bir devrim düşlenmesi kadar anlamsızdır. Çünkü iletişim aracı ve gerçek içinden çıkmanın olanaksız olduğu tek bir nebulaya dönüşmüşlerdir.

Bu içerik erimesi, anlam emilmesi, iletişim aracının giderek anlamsızlaşması, iletişim diyalektiğinin tamamının modele özgü kısır döngüleşmiş bir biçim içinde tamamıyla eriyip gitmesi, toplumsalın kitleler içinde için için kaynayarak bir felâket duygusuna yol açması, insanın umutsuzluğa kapılmasına neden olabilir. Oysa bu saptama habere bakış biçimimizi temelinden belirleyen idealizme oranla doğrudur çünkü hepimiz kudurmuş bir anlam ve iletişim idealizminin, yani anlama dayalı idealist bir iletişimin peşinden gittiğimizden doğal olarak ölümümüz de bu perspektif doğrultusunda *anlamın elinden olacaktır.*

Oysa "felâket" (ölüm) teriminin böyle bir "felâketimsi" son ve yok oluş anlamını kazanması ancak sistemin bize dayatmaya çalıştığı üretim ve çizgisel bir kapitalizm anlayışıyla mümkündür. Etimolojik anlamda felâket sözcüğü bizi ortadan kaldırılması olanaksız "haberin sınırları", "anlamın sınırları" denilen bir eğrilik, aşağı doğru sarmal bir şekilde inen yineleme düze-

nine götürmektedir. Bunun ötesinde *bizim için bir anlam ifade eden hiçbir şey* yoktur. Anlam şantajına boş verdiğimiz anda felâket güncel düşgücümüzün ürettiği nihilist ve ölüm gibi bir anlama sahip olma ayrıcalığını yitirmektedir.

Anlamın ötesine geçtiğinizde karşınıza anlamın nötralize edilmesi ve erimesiyle elde edilen bir çekicilik çıkıyor. Toplumsal adlı sınırın ötesine geçtiğinizdeyse karşınıza toplumsalın nötralize edilmesi ve erimesiyle oluşan kitleler çıkıyor.

Günümüzde sorun, bu karşılıklı meydan okuma oyununu iyi değerlendirmekten ibarettir. Anlama meydan okuyan sessiz kitleler (bu kesinlikle pasif bir direniş biçimi değildir) iletişim araçlarının sundukları anlamla, araçların çekiciliğine meydan okumaktadır. Bu bakış açısı doğrultusunda değerlendirildikleri zaman anlamı diriltmeye yönelik tüm marjinal ve alternatif çabalar önemsiz girişimlere benzemektedirler.

Doğal olarak kitlelerle kitle iletişim araçları arasındaki bu içinden çıkılması olanaksız karmaşa bir paradoksa benzemektedir. Anlamı nötralize eden iletişim araçlarının "biçimden yoksun" (haberden yoksun) bir kitle üretmelerinden söz etmek daha doğru olacaktır, yoksa iletişim araçlarının ürettikleri tüm mesajları yanıtsız bırakıp, emerek ya da mesajları kendince dönüştürerek iletişim araçlarına karşı başarıyla direnen kitlelerden söz etmek mi? Eskiden "İletişim Araçları İçin Ağıt"ta kendilerine yanıt verilemediği ve tersine çevrilemedikleri için kurumlaşmış bir model olarak iletişim araçlarını mahkum etmiştim. Ya bugün ne yapıyorum? Bugün bu yanıtsızlık biçimini bir iktidar stratejisi ürünü gibi değil, kitlelerin iktidara karşı yürüttükleri bir tür karşı-strateji gibi gösteriyorum. O hâlde?

O hâlde, kitle iletişim araçları ya kendilerinden kitleleri güdümleyebilme amacıyla yararlanan iktidarın yanında ya da anlamı yok eden, anlama şiddetle saldıran ve büyülenmek isteyen kitlelerin yanında(?) Kitleleri büyüleyen şey iletişim araçları mıdır, yoksa kitleler mi iletişim araçlarını bir gösteri aracı olmaya zorlamaktadırlar? Mogadiscio Stammheim olayında ileti-

şim araçları bir yandan politik nedenlerle terörizm ve korku sömürüsü yapılmasını ahlâkî açıdan mahkûm ettirmeye çalışırlarken diğer yandan da açıklanması olanaksız bir mantığa dayanarak, terörist eylemin sahip olduğu o hayvanî çekiciliğini sunarak, insanları büyülemeye çalışmışlar ve bu yüzden de birer teröriste benzemişlerdir. Bu çözümü olanaksız bir ahlâkî sorundur (bkz. Umberto Eco: Terörizmden söz etmemek ya da iletişim araçlarının *yararlı bir kullanımından* söz edebilmek mümkün müdür?) İletişim araçlarının *yararlı kullanımı diye bir şey olamaz*. İletişim araçları anlamla yanılgıyı birlikte sırtlayıp götürmekte ve bunları diledikleri şekilde kullanmaktadırlar. Bu sürecin denetlenebilmesi mümkün değildir çünkü bunlar sisteme özgü içsel simülasyonla sistemi yok edici simülasyonu kesinlikle Möbiyüs şeridi türü, kısırdöngüleşmiş bir mantıkla yansıtmakta ya da iletmektedirler. Böyle olmasında hiçbir sakınca yoktur. Bunun bir alternatifi ya da mantıksal bir çözümü yoktur. Tek alternatif mantıksal açıdan bu olayı gidebileceği *en uç noktaya kadar götürmek* ve felâket türünden bir çözüm önermektir.

Burada bir düzeltme yapmamız gerekiyor. Bu sisteme oranla bizler bir "double bind" konumunda (popüler bir deyimle açıklamak gerekirse bu konum aşağı tükürsen sakal yukarı tükürsen bıyık konumudur –ç.n.) bulunuyoruz. Tıpkı çocukların büyüklerin evreninde karşılaştıkları türden zorunluluklar gibi. Çocuklar bir yanda özerk, sorumlu, özgür ve bilinçli varlıklar olmak zorundayken öte yandan boyun eğmek, tepki göstermemek, itaat etmek ve kurallara uymak zorundadırlar. Çocuk, bütün bu alanlarda mücadele etmek durumundadır. Örneğin, uymak zorunda kaldığı çelişkili bir mecburiyete ikili bir stratejiyle karşı koymaktadır. Kendisinden bir nesne olması istendiğinde buna her türlü itaat etmeme, karşı koyma, özgürlük arzusu kısaca bir özne tavrıyla karşı koymakta; bir özne olması istendiğindeyse bu kez aynı inat ve kararlılıkla bir nesne direnişi göstermektedir. Bir başka deyişle bir öncekinin tam

tersi denebilecek bir şekilde davranmakta, yani çocuksulaşmakta, aşırı uyumlu olmakta, kendisine her söyleneni yapmakta ve edilginleşip, aptallaşmaktadır. Nesnel olarak her iki strateji de aynı değere sahiptir. Günümüzde direnen-özne tek taraflı bir değerlendirmeye tâbi tutulmakta ve olumlu olarak nitelendirilmektedir. Tıpkı politikada yalnızca özgürleşme, haklarına sahip, dışavurma uygulamalarının politik bir özneye benzeyebilmek için geçerli ve yıkıcı şeyler olarak kabul edilmesi gibi. Oysa böyle bir değerlendirmenin bizim aşağılayıcı yabancılaşma ve edilginlik terimleriyle özdeşleştirdiğimiz nesneye özgü tüm uygulamalarla özne konumu ve anlamdan vazgeçme (tıpkı kitlesel uygulamalar gibi) uygulamaları gibi çok daha üst düzeyde yer alan karşıt çözümden bîhaber olduğu görülmektedir. Özgürleştirmeye yönelik uygulamalar sistemin yalnızca bir *yüzünü,* yani bize sürekli olarak saf bir nesne olmamızı ihtar eden yüzünü gösterirken bizden bir özne olmamızı, özgürleşmemizi, ne pahasına olursa olsun konuşmamızı, oy vermemizi, katılmamızı ve oyunu oynamamızı isteyen diğer yüzünü gizlemektedir. Bu şantaj ve ihtar da en az diğeri kadar ciddidir. Hattâ günümüzde çok daha ciddi boyutlara ulaşmış olduğu söylenebilir. Varlığını baskı ve cezalandırmayla kanıtlamaya çalışan bir sistemde stratejik direnişin adı özgürlük isteyen özne olabilir. Oysa böyle bir olay, sistemin bir önceki evresini kapsamaktadır. Böyle bir durumla karşılaşsak bile stratejik açıdan aynı çözümlere başvurmak gereksizdir. Çünkü günümüzde sistem kendini herkese maksimum söz hakkı tanıyarak, maksimum düzeyde anlam üretiminden yana bir tavır koyarak kanıtlamaya çalışmaktadır. Öyleyse direniş stratejisinin adı anlam üretimi ve konuşmayı reddetmek (ya da bir tür yadsıma ve reddetme biçimi olarak değerlendirilebilecek sisteme ait mekanizmalara hiperuyumlanma simülasyonu) olabilir. Kitle de zaten böyle yapmakta, sistemin mantığını tamamıyla benimseyerek bu mantığı kendisine karşı direnmek amacıyla kullanıp, bir tür ayna görevi yaparak, sistemin gönderdiği anlamı hiçbir

şekilde etkilenmeden kendisine geri göndermektedir. Bugün bu stratejinin belirleyici olmasının nedeni (doğal olarak hâlâ bir stratejiden söz edebilmek mümkünse) sistemin bu aşamaya gelmiş olmasıdır.

Güdülecek stratejide yanılmak çok ciddi bir şeydir. Yalnızca özgürlük ve özgürleştirici eylemlerle bir tarih öznesine bağlı kalan, grup ve konuşma hakkının bilincine varılması hattâ öznelerle kitlelerin "bilinçaltlarının bilincine varılmasını" isteyen tüm güdümleyici hareketler, sistemin göstermiş olduğu yönde ilerlediklerinin farkında bile değildirler. Çünkü günümüzde sistem kesinlikle eski zindeliğine sahip anlam ve söz üretimi istemektedir.

Reklamın Mutlakiyeti
Reklamın Hiçliği

Günümüzde tüm sanal/gücül dışavurum yöntemleri reklamcılık tarafından emilerek yutulmuştur. Bir derinlikten yoksun, anlık ve ânında unutulma özelliğine sahip olan reklamlar, tüm özgün kültürel biçimlerle tüm özgün dil yetilerini yutmaktadırlar. Buna yüzeysel bir biçimin zaferi, tüm anlamlandırma biçimleri arasındaki en küçük ortak payda, anlamın sıfır derecesi, antropinin tüm olası söz (mecazlar) oyunlarına karşı kazandığı zafer de diyebilirsiniz. Reklamda göstergenin enerjisi en alt seviyeye inmektedir. Bu bir eklemlenme değil görünme özelliğine sahip, bir geçmiş ve gelecekten başka bir şeye dönüşme olasılığı bulunmayan bir biçimdir. Çünkü reklam kendinden önceki biçimleri egemenliği altında tutmaktadır. Tüm güncel eylem biçimleri reklama benzemeye çalışmakta ve pek çoğu da bu biçimin içinde yok olup gitmektedirler. Yalnızca marka olayı üzerine oturtulan ya da böyle adlandırılan bir reklamcılık anlayışı içinde değil [bizzat reklam yapma *biçiminin* kendisi (reklam tüm yöntemleri hafifletip hızlandırarak birbirlerine karış-

tırmaktadır), basit, işlemsel, az buçuk ayartıcı ve uzlaştırmacı bir biçim üzerine oturmaktadır]. Daha genelinde reklam, tüm tuhaf içeriklerin birbirlerine dönüştükleri anda, birbirleri içinde yok olabildikleri bir biçimdir. Oysa "dopdolu" olarak nitelendirilebilecek önermelerden oluşan ve birbirlerine eklemlenebilen anlamlar (ya da bir stil) birbirlerine dönüştürülemezler, tıpkı birbirlerine dönüştürülmesi mümkün olmayan oyun kuralları gibi.

Propaganda aşamalarını izleyerek oldukça uzun sayılabilecek bir süre sonunda propagandanın nasıl her şeyi birbirine dönüştürebilen yani *her şeyi yüzeyselleştirebilen, her şeyi reklam malzemesi hâline getirebilen,* mutlak bir kombinezonlar düzenine dönüşmüş olduğunu (öyleyse profesyonel reklamın bu olayın yalnızca bir aşaması olduğunu anımsatmakta yarar var) çözebiliriz.

Reklam ve propaganda Ekim Devrimi ve 1929 Ekonomik Bunalımı'yla birlikte önem kazanmışlardır. Her ikisi de kitlesel fikir ya da mal üretimi kökenli olup başlangıçta iki ayrı şeyken zaman içinde birbirine meyletmiş olan iki kitlesel dil yetisidirler. Propaganda önce politikacılarla politik partilerin toplum nazarında o âna kadar oluşturmuş oldukları "imaj"dan yararlanarak başvurdukları bir "temel hedeflerini", kendilerini ve pratiklerini pazarlama ve satma yöntemi olmuştur. Rekabete, yani mal ve markaya yaslanmış bir toplumdaysa ileride tek ve hakiki bir büyük itici güç modeline dönüşecek reklama benzemeye başlamıştır. Politika ve ekonomi arasındaki bu amaç birliği bize, bizim toplumumuza özgü bir durumdur çünkü aynı dil yetisi hem ekonomi hem de politikayı belirleyerek aralarında hiçbir fark kalmamış olduğunu, bu toplumun sözcüğün gerçek anlamında artık ekonomi politiğin egemenliği altına girmiş olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle özgün bir süreç (toplumsal çelişkinin tarihsel açıklaması) olarak, sadece yüzeysel yoğunlaşmalardan oluşan düş misali, çelişkiden yoksun bir dil tarafından yutulmuş, çözülmüş ve eritilmiştir.

Politikanın dilinden sonra toplumsalın dili de bu dinamik dil yetisinin büyüleyiciliğine kapıldığında, yani sahip olduğu toplumsallık "imajını" dayatabilmek için bir referanduma gitmeye ya da kendi reklamını yapmaya başladığında bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Tarihsel bir belirleme gücüne sahip bir toplumsal, sonunda her yolu deneyerek kendi reklamını yapan "kolektif bir girişime" dönüşmüştür. Bunu anlamak için her reklamın hangi toplumsal artı değerin üretilmesine katkıda bulunduğuna bakmak yeterlidir (Werben, Werben). Duvar afişlerinde, spikerin insanı baştan çıkaran sıcak ses tonlarında, ses şeridinin tiz ve bas sesleriyle, gözlerinizin önünden akıp geçen çeşitli renk tonlarına sahip imge şeridinde bir toplumsallaşma çağrısı vardır. Her yerde toplumsallaşmadan söz edilmektedir. Sonuç olarak mutlak bir reklam düzeni mutlak bir toplumsallaşmaya yol açmıştır. Bir başka deyişle toplumsal, tamamıyla çözülüp erimiş ve basitleştirilmiş bir toplumsallaşma talebi ve duvar afişlerinden yansıyan çökmüş bir toplumsal yansımasından ibaret bir şeye dönüşmüştür. Duvar afişlerinde hayalete dönüşmüş bir toplumsallık vardır. Bizler bir senaryoya indirgenmiş toplumsalın hayatı kaymış okuyucularına benziyoruz.

Sonuç olarak reklam, tüm diğer dil yetileri aleyhine sayılabilecek bir gelişme temposuyla giderek nötr, birbirinin aynı, duyarlıktan yoksun, Yves Stourdze'nin dediği gibi bizi çepeçevre kuşatan (böylelikle çok tartışmalı bir şey olan "inanç" ve etkinlik sorunu da bir anda ortadan kaybolmaktadır. Çünkü reklam düşünmeye iten gösterilenler yerine eskiden birbirlerinden farkı olan göstergeleri aynı düzeye indirgeyerek, onları böyle olması gerektiğine inandırmaktadır) 'sözdizimsel-karşıtı (asyntaxique) bir nebulayı andıran bir retoriğe dönüşmüştür. Böylelikle reklamın sahip olduğu gücün güncel sınırları ve ortadan kayboluş koşullarını anlamamız kolaylaşmaktadır. Çünkü günümüzde önemini ve anlamını yitirmiş olan reklam "geleneksel bir alışkanlığa dönüşmekte" ve bir anda yirmi yıl önce sahip olduğu toplumsal ahlâk ve dramatürjinin dışına itilmektedir.

Bunun nedeni insanların artık reklama inanmamaları ya da onu sıradan günlük yaşamın bir parçası gibi görmeye alışmış olmaları değildir. Reklam bir zamanlar tüm dil yetilerini yalınlaştırabilen büyüleyici bir şeyken, reklamın bu yalınlaştırma gücü günümüzde daha basit ve işlemsel dil yetilerine sahip enformatik tarafından elinden alınmıştır. Bir ses, bir imge-bandı, bir görüntü modeli sunan ve diğer büyük iletişim araçlarıyla atbaşı giden reklamın çektiği 'söylevler' arasında oluşturduğu kombinatuvar dağılım modeli, etrafımızı çepeçevre saran ve hâlâ bir retorik özelliğine sahip sloganlar, göstergeler, işaretler ve sesler; yüzyılın sonuna yaklaşmakta olduğumuz şu günlerde simüle etme işlev ve özelliklerini yitirerek bu işi şu manyetik şerit ve elektronik sürekliliğe devretmişlerdir. En yalın biçimleriyle reklamda karşılaştığımız düşsel ve bir gösteri özelliğine sahip süreçler sibernetik dil yetileri, *microprocessus* ve dijital teknoloji aracılığıyla çok daha yalın (buna mutlak yalınlık da denebilir) biçimlere indirgenmişlerdir. Zaten reklamı fersah fersah geride bırakmış olan bu sistemler, günümüzde, reklamın büyüleyiciliğinden yararlanmaya kalkışmaktadırlar. Reklamın egemenliğine bir son verebilecek, hattâ bir son vermiş olan şey terimin enformatik anlamındaki bilgidir (enformasyon). Bu olay insanı hem korkutmakta hem de heyecanlandırmaktadır. Reklam "tutkusu" günlük yaşantımıza girmiş olan bilgisayarlarla birlikte minyatürleştirilmiş bir enformatiğe doğru kaymıştır.

K. Ph. Dick'in bir tür meme başı olarak adlandırılabilecek (papoula'sı) bu dönüşümü bize çok önceden haber vermiştir. Bu, vücuda yerleştirildikten sonra kendisinden kurtulmanın çok güç olduğu bir tür yayıcı vantuz, elektronik parazit, transistorlu, reklam yayını yapan bir (implant ya da) gref'tir. Bu 'meme başı' aslında tam anlamıyla oluşmamış bir "ara" biçimdir. Vücuda yerleştirilen bir tür protezdir ancak beyine durmadan reklam mesajları göndermektedir. Öyleyse bu melez, ancak reklama özgü "koşullandırmayla" karşılaştırıldığında nefis bir

ara kademeye benzeyen, bireyleri otomatik bir pilota bağlar gibi enformatik ve psikotik ağlara bağlama taslağıdır.

Günümüzdeki reklamın en ilginç yanı özgün bir biçim ya da bir iletişim aracı olarak yoğunluğunu yitirmesi ve ortadan kaybolmasıdır. Reklamcılık artık bir iletişim ya da haber-bilgi verme aracı değildir (acaba hiç olmuş mudur?). Acaba reklam şu kendi varlıklarını kanıtlayabilmek için her an referanduma giden aşırı gelişmiş sistemlere özgü bir çılgınlık hastalığına yakalanarak bir reklam parodisine mi dönüşmüştür? Bir zamanlar sınaî bir mal nasıl aynı zamanda kendi kendinin reklam aracı olduysa (zaten o zamanlar başka reklam yapma biçimi ya da türü yoktu), günümüzde de reklam bunun tam tersini yaparak ticarî bir mala dönüşmüştür. Reklam mı, yoksa ticarî bir mal mı? İkisi birbirine karışmış durumdadır (kendini gülünç bir duruma sokmasına neden olan erotizm ise, aslında yalnızca kendi kendine gönderme yapan bir sisteme ait "auto-erotique endeks"ten başka bir şey değildir. Burada kadın vücudunun "yabancılaşması" gibi bir şeyden söz etmek saçmalıktır).

Kendi kendinin mesajına dönüşen bir iletişim aracı olarak (bunun anlamı bundan böyle reklam denilen şeyin var olmuş olmaktan başka bir amacı olmayacağıdır ki, bu durumda reklama "inanma" ya da "inanmama" gibi bir sorundan söz edebilmek de mümkün değildir) reklam, toplumsalla tam bir uyum içindedir çünkü bu aşamada tarihî zorunluluk denilen şey saf ve yalın bir toplumsallık talebi tarafından emilip yutulmuştur. Bu noktada toplumsaldan bir şirket, bir hizmet kurumu, bir yaşam ya da bir hayatta kalabilme biçimi gibi iş görmesi istenmektedir. Nasıl doğanın korunmasından söz ediliyorsa günümüzde toplumsalın da kurtarılması gereken bir şeye dönüştüğü söylenebilir çünkü toplumsal bizim yuvamızdır. Oysa bir zamanlar toplumsal devrim demekti. Bu düşünce artık rafa kaldırılmalıdır çünkü toplumsal artık bu illüzyon gücünü yitirmiş ve arz-talep düzeninin bir parçası hâline gelmiştir. Tıpkı çalışmanın kapitalin karşısında yer alan bir güç olma niteliğini yitirerek

sıradan bir "iş sahibi olmaya" indirgenmiş olması yani bir mal olarak algılanmaya başlanması (muhtemelen de zor bulunan bir mal) ve diğerleri gibi sıradan bir hizmete dönüşmüş olması gibi. Öyleyse bundan böyle tıpkı toplumsal gibi çalışmanın, bir iş sahibi olmanın sağladığı coşkunun da reklamı yapılabilecektir. Günümüzde reklam bu toplumsalı biçimlendirmeye, bin bir kılığa sokarak övmeye, eksikliği her geçen gün daha derinden hissedilen bir toplumsalı inatla ve kışkırtıcı bir şekilde anımsatmaya çalışma biçimidir.

Metrodaki folklorik danslar, güvenlik konusunda sonu gelmek bilmeyen kampanyalar, eskiden yalnızca eğlenceyle ilgili afişlerde görülen gülümsemenin "yarın işe başlıyorum" gibi afişlerde görülmeye başlanması ve işçiyle işverenler arasındaki uyuşmazlıklara bakan mahkeme üyelerinin seçiminde yararlanılan: "Kimse benim yerime oy veremez" türü, bu neye benzediği belli olmayan bir özgürlükten söz eden ve toplumsalı yadsıdığı zaman bile toplumsal bir özellik taşıyan muhteşem bir sahtekârlık ürünü bir slogandır. Eğer reklam uzun bir süredir bıkıp usanmadan olayın ekonomik yanını da içeren: "Satın alıyorum, tüketiyorum, keyif alıyorum" türünden bir ültimatomu sürekli olarak dile getirip yineledikten sonra, bugün, akla gelebilecek her yönteme başvurarak: "Oyumu veriyorum, katılıyorum, ben buradayım, bu benim sorunum" türünden sözcükleri usanmadan yineliyorsa bu bir rastlantı olamaz. Reklam, kamusal alana ait her şeye karşı duyarsız kalındığını gösteren, paradoksal bir aşağılama aynasıdır.

Bir panik olayının tersini düşünün yani denetlenmesi olanaksız, paniğe yol açan zincirleme kitlesel tepki içinde eriyip gidecek bir toplumsalı. Ancak toplumsal aynı zamanda ters bir tepki, yani zincirleme bir kitlesel tepkisizlik içinde de eriyip gidebilir. Bu tıkanmış toplumsal, kendi varlığını sürdürebilecek hâle getirilmiş, enformatize edilmiş ve bir otomatik pilota bağlanmış (kişisel) mikro-evrenin içinde eriyerek gidebilir. Bunun ilk örneği reklam, yani bir teleks şeridine benzeyen ardı arkası

kesilmeyen, düzenlenmiş göstergelerden oluşan şerittir. Herkes kendi tepkisizliğinin içine gömülmüştür. Bu, tıkanmış evrende yaşandığını haber veren bir biçimdir. Duyarsız ve tıkanmış bir evren. Duyarsızlaştırılmış ve patlama aşamasına gelmiş bir evren. İşte böyle bir evrende Paul Virilio'nun yok oluşun estetiği dediği şey bütün açıklığıyla ortaya çıkmaktadır. İşte böyle bir evrende fraktal nesneler, fraktal biçimler ve hiçbir şeyden etkilenmeyen tıkanıklığın yaratmış olduğu fay (çöküntü) bölgeleriyle, kendi kusurlarını tümüyle sergileyen (saydam) bir toplumun kitlesel bir şekilde yadsındığı, bastırılmış duyguların dışavurulduğu bir şaşkınlık süreciyle karşılaşılmaktadır. Reklam göstergeleri gibi biz de sayısal açıdan çoğaldıkça gücümüzü yitiriyor ve tepkisizlik denilen şeyin elinden kurtulabilmek anlamsızlaşıyor, inanılmaz şekilde çoğalarak, ışığın geçmesine bazen izin verip bazen vermiyor; bir şeylerin yörüngesine girip, bir şeyler tarafından yönlendiriliyor, bir şeylerin uydusu oluyor ve kendi kendimizi arşivliyoruz. Bütün şeritler, yani ses ve imge bantları gibi yaşama özgü çalışma, eğlence, ulaşım bantları, vs. de birbirlerine karışıp tek bir reklam bandı hâline gelmektedirler. Her yerde karşınıza bu üç ya da dört bant çıkıyor ve siz de bunların çakışma noktası üzerinde bulunuyorsunuz. Bu yüzeysel bir tıkanmışlık ve büyüleyiciliktir.

Ne var ki büyüleyicilik etkisini sürdürüyor. Kusursuz bir reklam kenti olan Las Vegas'ı (yani çılgıncasına reklam yılları olan 1950'li yıllardan kalan ve bugün hâlâ o "retro" özelliklere sahip Las Vegas'ı) gördüğünüzde bunun ne demek olduğunu anlıyorsunuz. Çünkü günümüzde farklı kentlerin ortaya çıkmasına neden olacak enformatik programlama mantığı reklamı gizlice mahkûm etmiştir. Gün batımında Las Vegas'a çöl tarafından baktığımızda reklam ışıklarının pırıl pırıl aydınlattığı bir kent görürsünüz. Gün doğarken çöle geri döndüğünüzde reklamın duvarları süsleyen ya da şenlendiren bir şey değil duvarların görülmesini engelleyen, sokakları, bina yüzeylerini, tüm mimariyi yok eden, her türlü dayanak ve derinliği ortadan kal-

dıran bir şey olduğunu görürsünüz. Zaten her şeyin reklam denilen yüzey tarafından emilmesi, anlamsızlaştırılması (burada görülen göstergelerin ne oldukları önemli değildir) insanı şaşırtıcı bir hipergerçekliğin içine sokarak rahatlatmakta ve ayartma adlı karşı konulmayan bu boş biçimi hiçbir şeyle değiş tokuş etmeyecek hâle gelmemizi sağlamaktadır.

> Dil yetisi kendi ikizi tarafından sürüklenip götürülürken, aynı anda en iyiyle en kötüyü yan yana getirebilen tükenmiş bir akılcılıkla buluşturarak: "Herkes inanmak zorundadır" gibi bir formüle indirgemektedir. Kitle iletişim araçlarıyla bize masaj yapanların verdikleri mesaj budur.
>
> J. L. Bouttes,
> *Le Destructeur d'Intensites.*

Öyleyse reklam da haber gibi anlamlı yoğunlaşmalara son vererek, tepkisizliği hızlandırmaktadır. Tüm anlam ve saçmalık oyunlarının bıkkınlık veren yinelenme sürecine bakın. Aynı şeyle iletişimin tüm düzenek ve yöntemlerinde de karşılaşabilirsiniz (ilişki kurma işlevi yani "Beni duyuyor musunuz?" "Beni izliyor musunuz?" "Konuşsana ya!" gibi. Gönderge işlevi hattâ poetik işlev, anıştırma, ironi, söz oyunları, bilinçaltı bile buna dâhildir. Bunlar tıpkı porno filmlerde kimseyi kandıramayan yorgunluk emareleriyle bezeli bir müstehcenlik anlayışının sahneye koyduğu cinsel ilişkiye benzer bir şekilde sahneye konulmaktadır. İşte bu yüzden bundan böyle reklamı bir dil gibi çözümlemek anlamsız bir girişimdir çünkü artık başka şeyler vardır, yani bu dil (keza görüntü) dublörünü ne dilbilim ne de göstergebilim çözebilir. Çünkü onların asıl derdi tüm işlevleri komik derecede abartılan dil yetisinin bu durumundan hiç etkilenmeden, anlamın nasıl ortaya çıktığını belirleyebilmek, bir başka deyişle gülünçleşmiş (saçmalaşmış), gülünç oldukları ve tüm önemlerini yitirerek kolektif bir gösteri nesnesine dönüştükleri için "tüketilen" göstergelerden oluşan muazzam bir alan araştırmasıdır. Tıpkı beyaz perde üzerinde devasa boyutlara

varan kurmaca, gülünç, baroklaşmış bir cinsel ilişkinin kolektif bir gösteri nesnesine dönüştürülerek tüketildiği porno filmler gibi. Orgazm hâlindeki heykellerde dinî içeriği yok eden barok sanat, sahtenin gülünç bir zafer kazanmasını sağlamıştır.

Ya reklamcılığın altın çağında ne yapılmıştır? Sorun bir nesnenin bir imge tarafından yüceltilmesi miydi, yoksa muazzam reklam harcamalarıyla satın alma ve tüketimin yüceltilmesi mi? Kapitalin yönlendirilmesinde reklamın rolü nedir? Oysa yapılan açıklamalarda reklamın ekonomik ve toplumsal boyutu her zaman için atlanmış ve bu soru yanıtsız kalmıştır. Reklam her zaman boyun eğmeden fazlasını yapmış ve ekonomi politikle ticarî eşyayı yansıtan bir ayna işlevine sahip olmuştur. Paramparça olsa da yüzeysel gelişmesini sürdüren bir dünyada, bir ara görkemli bir düşselliğin temsilciliğini yapmıştır. Ticarî mal günümüzde doyuma ulaştığı (tıkandığı) için artık yeni bir şey üretmeyen bu dünyaya değil, kendi üstüne kapanmış bir dünyaya aittir. Bu yüzden bir anda o görkemli düşselliğini yitirmiş ve bir anlamda ayna evresinden, yas tutma evresine geçmiştir.

Artık bir ticarî eşya sahnesi yoktur. Yalnızca anlamsız ve müstehcen biçimlere sahip ticarî eşya vardır. Reklam da zaten bu tıkanmış ve boş biçimi görüntülemekten başka bir şey yapmamaktadır.

İşte bu yüzden reklama özgü bir alan yoktur. Reklam biçimiyle görüntülerinin bir anlamı kalmamıştır. Örneğin "Forum des Halles" muazzam bir reklam alanıdır. Bir tür reklam propagandasının yapıldığı alan. Bu reklamlardan geçilmeyen alanda aslında hiç kimsenin, hiçbir firmanın reklamı yoktur. Burası gerçek anlamda bir ticaret merkezi ya da mimarî bütünselliğe sahip bir alan değildir. Tıpkı Beaubourg'un bir kültür merkezi olmaması gibi. Bu tuhaf nesneler, bu "super gadgetler" bizim anıtsal bir görünüm kazanan toplumsallığımızın reklamını yapmaktan başka bir şey yapmamaktadırlar. "Forum des Halles" gibi bir yer reklamın (publicité) ne hâle geldiğini, kamusal ala-

nın (domaine public) neye dönüşmüş olduğunu çok iyi bir şekilde göstermektedir.

Ticarî eşya tıpkı haberlerin kendilerini arşivlere, arşivlerin beton sığınaklara, füzelerin ise atomik silolara gömdüğü gibi gömmektedir.

Bundan böyle mutlu ve ortalıkta açık saçık bir şekilde dolanan bir ticarî eşya olmayacaktır. Ticarî eşya artık güneşten kaçan, gölgesini yitirmiş bir adama benzemektedir. Keza bu açıdan "Forum des Halles"in bir cenaze levâzımatçısı dükkânına benzediğini söyleyebiliriz. Işıksız, siyah bir güneşin ışınları karşısında saydamlaşan, toprağa gömülmüş bir ticarî eşyanın süslü püslü lüks tabutuna benzeyen bir şey. Bir ticarî eşya sandukası.

"Forum des Halles"deki her şey ölümü anımsatmaktadır. Şu siyah, beyaz ve somon renkli mermerler gibi. Burası siyah, gösterişli ve mat betondan yapılmış bir mücevher kutusu gibidir. Yer altına inşa edilmiş taş bir mekândır. Suyla ilgili hiçbir şey yoktur. Örneğin Parly 2'deki gibi göz yanılsamasına neden olan ve sudan bir perdeye benzeyen sıvı bir "gadget" bile yoktur. Yalnızca sahneye konulmuş kibirli bir yas tutma biçimi vardır. Buradaki tek eğlenceli şey, insanın yürürken, dikey bir konumda bulunan beton karolar üstüne düşen ve göz yanılmasına neden olan gölgesidir. Bu kendine rağmen canlı duvar devasa boyutlara sahip güzel bir gri tuvale benzemekte ve bir göz yanılsamasına neden olmaktadır. Bu duvar aynı zamanda "Forum"da oluşturulan "haute couture" ve konfeksiyon sektörüne ait aile mezarlığıyla tam bir tezat oluşturmaktadır. Duvar üstüne düşen bu gölge güzeldir çünkü gölgenin olmadığı bir yer altında gölgesini yitirmiş bir dünyayı anımsatmaktadır.

Bu kutsal mekânın kamuya açılmasından sonra insanın dileyebileceği tek şey, Lascaux mağaralarında olduğu gibi çevre kirliliğinin Forum'u bir daha temizlenemeyecek bir şekilde pisletmemesi için (RER–tren/metro'dan çıkan kitlesel dalgaları düşünecek olursak) bölgenin ânında trafiğe kapanması ve tüm

alanın bir kefen beziyle kaplanarak, ticarî eşyayı ulaşabileceği en üst aşamaya çıkardıktan sonra şimdi de mezara gömen bir uygarlığın el değmemiş kanıtı olarak saklanmasıdır. Burası Tautavel'den, Marx'a oradan Einstein ve nihâyet Dorothee Bis'e kadar giden uzun süreci anlatan bir fresk gibidir... Bir parçalanmayı tasvir eden bu freski neden koruma altına almayalım ki? Geleceğin yeraltı araştırmacıları, gölgesinden kurtulabilmek için Forumla birlikte yeraltına kaçan, ayartıcılığı ve kandırıcı imgelerini de (sanki onları bilinçli olarak öteki dünyaya yollamak ister gibi) kendisiyle birlikte yer altına gömmüş bir kültür bulacaklardır.

Clone Story

Vücut tarihinin başından sonuna kendisiyle en çok karşılaşılan şey protez olup, bunu vücudun ikizi olarak adlandırabiliriz. Oysa ikiz bir protez değil, ruh ya da gölge gibi düşsel bir görüntüdür. Aynadan yansıyan ikiz saplantısı öznenin peşini bırakmamaktadır çünkü aynadaki görüntü onun için hem kendi benzeri hem de kendisiyle hiçbir ilişkisi bulunmayan bir şeydir. Bu yüzden kendi ölüsüne benzettiği, bir görünüp bir kaybolan bu aksini aynada gördükçe ondan şeytan görmüş gibi korkup, kaçmaktadır. Bu her zaman böyle değildir çünkü öznenin ikizi somutlaşıp görünür hâle geldiğinde, bu, ölümün soluğu ensesinde anlamına gelebilmektedir.

İkizin düşsel gücü ve zenginliği, yani özneyi kendine yakınlaştıran ve kendinden uzaklaştıran (heimlich/unheimlich) özelliklerin kökeninde ikizi somutlaştırma olanaksızlığı ve dolayısıyla bir hayal ürünü olarak kalmayı sürdürmesi vardır. Yaşamı boyunca herkes kendine kusursuz bir şekilde benzeyen bir ikiz düşlemiş ya da düşlüyor olabilir. Ancak bunun bir düşten başka bir şey olma şansı yoktur çünkü bu düşü gerçeğe dönüştürmeye kalkıştığımız anda onun öldüğünü görürsünüz. (İlkel) ayart-

ma "sahnesi" konusunda da aynı şey söylenebilir. Çünkü bu sahne asla gerçekleşmediği, yalnızca anımsanabildiği, bir hayal ürünü olarak kalabildiği ölçüde etkilidir. Yaşadığımız dönem bu hayali de diğer hayaller gibi gerçekleştirmeye, onu et ve kemikten oluşmuş bir canlıya dönüştürmeye çalışmakta ve anlaşılması olanaksız saçma bir tavırla "ikiz" oyunu yerine sonsuza kadar Değişmeyecek Ölü Diğerini koymaya çalışmaktadır. Bir başka deyişle hayalî Ben'i, gerçek Ben yerine koyarak sanki gerçek Ben ölmüş gibi yapmak istemektedir.

Klonlar ve klonlama. Sonsuza dek sürüp gidebilecek bir "klonlama" yöntemiyle bireyselleştirilmiş bir organizmanın her hücresi bu varlığın tıpatıp aynısının dünyaya getirilmesini sağlayabilecek bir ana kalıp şeklinde tasavvur edilebilir. Birkaç ay önce ABD'de bir çocuğun bir sardunya çiçeği gibi yetiştirilerek dünyaya getirildiği söyleniyordu. Bu klonlaştırma yoluyla dünyaya getirilen ilk klon çocuktur (yani ilk kez bitkisel bir çoğalma yöntemine başvurularak dünyaya bir insan getirilmiştir). Bu "babasının" verdiği tek bir tohumla bütünüyle "babasının" aynısı, kusursuz bir ikizi, yeniden doğmuş birebir benzeri[1] olan ilk çocuktur.

Ölümle bağlantısı olan bir cinsel üretim yerine sonsuza dek sürüp gidebilecek bir "birebir ikizini" yaratma düşü. İkiye bölünen hücre düşü. Diğerinden (yani karşı cinsten) vazgeçilerek (oysa yine de bir kadın rahminin döllendiği bir kadın yumurtasının varlığı zorunludur. Nereden bakarsanız bakın anonim ve kısa ömürlü bir dayanaktır bu. Onun yerine dişi bir protezden de yararlanılabilir) tıpkısının aynısının dünyaya getirilmesini sağlayan en saf akrabalık biçimi. Genetik yöntemle karmaşık varlıklar olan insanları tek hücrelilere benzetmeye çalışan bir tek hücreliler ütopyası.

---

[1] Bkz. D. Rorvik, *A son image: la copie d'un homme*, Paris, Grasset, 1978.

Bir cinselliğe sahip olan varlıkları, bir cinsellik öncesi üretim biçimine yani geriye doğru gitmeye zorlayan şey bir ölüm içtepisi değilse nedir? Zaten cinsellikle ilişkisi olmayan bu örneksemeli üreme ve çoğalma biçimi bizim hayal gücümüzün derinlerinde bir yerlerde gizlenmiş olan bir ölüm ya da ölüm içtepisi anlamına gelmiyor mu? Bu üreme biçimi cinselliği yadsıyan ve yok etmeye çalışan bir şeydir çünkü cinsellik yaşamsal sürekliliktemektir, bir başka deyişle tehlikeli ve ölümcül bir yeniden üretim biçimi. Bu arada bir cinselliğe sahip bu varlıkları metafiziğe benzer bir yoldan her türlü başkalaşma biçimi, yani Aynıyı başkalaştırabilecek her türlü yaklaşımı yadsıyarak, aynı kimliği sonsuza dek sürdürme ve doğumla ilgili tüm aşamalardan arındırılmış saydam bir genetik yazılıma doğru iten bir ölüm içtepisi.

Ölüm içtepisini bir kenara bırakalım. Söz konusu olan şey bir kendi kendini doğurma fantazmı mıdır? Hayır, çünkü bu olay her zaman biri erkek biri dişi olan bir ana ve bir baba figürünü zorunlu kılmaktadır. Özne onları devre dışı bırakarak yerlerine geçmeyi düşleyebilir ancak bu işi üremenin simgesel yapısını yadsımadan yapmak, kendi kendinin çocuğu olmayı kabul etmek durumundadır. Oysa bu yine de birinin çocuğu olmak anlamına gelecektir. Halbuki klonlaştırma Analık ve Babalığın yanısıra genlerinin birbirine karışmasını, farklılıklarının karmaşıklaşmasını, özellikle de iki kişinin varlığını zorunlu kılan üreme eylemini radikal bir şekilde ortadan kaldırmaktadır. Bir klon üretmek isteyen kişi kendi kendini doğurmamakta, kendine ait tüm bölütlerin yardımıyla bir sürgün gibi gelişmektedir. Gerçekten de Oidipus özelliği taşıyan her türlü cinselliğe ânında çoğalma ve örnekseme yoluyla üreme, yani "insana özgü olmayan" bir cinsellikle son veren bitkisel bir dallanma ve budaklanmanın çeşitliliği konusunda tartışılabilir. Burada söz konusu olan şey, artık kendi kendini doğurmak değildir çünkü Ana ve Baba kuşku uyandıran bir özne özgürlüğü yararına değil kod olarak adlandırılabilecek bir kalıp yararına orta-

dan kaybolmaktadır. Artık bir ana ve bir babaya değil bir kalıba ihtiyacımız olacaktır. Genetik kod adlı bu ana kalıp bundan böyle cinsellik konusunda her türlü kuşkuya son veren işlemsel bir yöntemle dünyaya sonsuz sayıda "çocuk getirebilecektir". Bundan böyle bir özne olmayacaktır çünkü bir kimlik (kopyası) tekrarı söz konusu olacağından özne (Ben ve Öteki olarak) bölünmesi diye bir şey de olmayacaktır. Ayna evresi klonlaşmada öznenin ideal alter egosundaki narsistik ve bellek dışı (immemoriale) düşsel projeksiyon yüzünden bir imge aracılığıyla gerçekleşmek durumundadır, yani öznenin aynada kendine yabancılaşmasından sonra her aynaya bakışında kendini tanımasını sağlayan ya da aynaya her bakışında kendi ölüsünü gördüğünü sanmasına neden olan ayartıcı ve ölümcül bir imge. Oysa klonlaşma olayında bunların hiçbiri yoktur. Burada ne medyum vardır ne de imge. Seri/sınaî üretim ürünü nesnelerin hiçbiri diğerinin tıpatıp aynısı değildir. Bu nesnelerden birine baktığınızda diğerini görmüş olmaz ya da unutmazsınız. Bu nesneler birbirlerine eklenerek çoğalabildiklerinden cinselliğe dayalı üremeyle nesnelerin ölümlü olduklarından bîhaberdirler.

Üstünde durulan şey ikizlik değildir çünkü *İkizler*de iki kişi olmanın sağladığı bir özgünlük, daha ilk andan itibaren bir değil *İki* kişi olmaktan kaynaklanan özel ve kutsal bir büyüleme gücü vardır. Oysa klonlaşmada aynının yinelenmesi yani:

1+1+1+1+1, vs.'den başka bir şey yoktur.

Ne çocuk ne ikiz ne de narsistik bir yansımaya benzeyebilen klon genetik yoldan nesneleştirilen bir ikiz, başka bir deyişle her türlü başkalaşma ve hayal gücünü ortadan kaldıran bir şeydir. Üretici bir teknolojinin çılgınlık boyutlarına ulaşan yüceltilmesi.

Bir bölütün üreyebilmek için hayalî bir aracıya ihtiyacı yoktur. Tıpkı parçalanmış bir solucanın her bir parçasından yeni bir solucanın üreyebilmesi, tıpkı bir Amerikalı genel müdürün her hücresinin yeni bir genel müdür üretebilme yeteneğine sahip olması gibi. Tıpkı hologramın her bir parçasının hologra-

mın tamamını yeniden üretebilen bir kalıba dönüşebilmesi gibi. Her bir hologram parçası tamamlanmada biraz sıkıntı çekse bile bütünün sahip olduğu bilgilerin yüzde yüzüne sahiptir.

Bütünsellik olayına işte bu şekilde bir son verilmiştir. Eğer bütüne ait özellikler her bir parçada bulunabiliyorsa o zaman bütün, anlamını yitirmektedir. Bu aynı zamanda birbirlerine eklenebilen türden bir hücre bölünmesi düzenine sahip olmama gibi bir sırra sahip vücut ya da adına vücut denilen tuhaf şeyin sonu demektir (bu bir paradokstur çünkü klonlaştırma sonsuza dek bir cinselliğe sahip varlıklar üretecektir, zira klonlar modelin aynısı olmak zorundadırlar). Bu durumda cinsellik yararsız bir işleve dönüşmektedir. Zaten cinsellik diye bir işlev yoktur. Cinsellik bir vücudu vücut yapan şeydir. Vücut kendine ait tüm parçalarla, bu parçaların işlevlerinin ötesine geçen bir şeydir. Cinsiyet (ya da ölüm, bu durumda ikisi arasında bir fark yoktur) bir vücut konusunda sahip olunabilecek bilgilerin tümü demektir. Peki bu bilgilerin bir araya getirildiği yer neresidir? Genetik formüldür. Zaten genetik formül de bu yüzden cinsellik ve ölümden bağımsız, özerk bir üreme biçimi bulmaya çalışacaktır.

Daha şimdiden biyo-fizyo-anatomik bilim organlar ve işlevlerine bölünerek, vücudun analitik ayrışma sürecini başlatmıştır. Mikromoleküler genetik ise doğrudan genetik kodla bağlantılı ve bütün bu hayallerin doğmasına neden olan çok daha üstte yer alan (nükleer) çekirdek, komut hücresi düzeyindeki soyutlama ve simülasyonun mantıksal bir sonucundan başka bir şey değildir.

İşlevsel ve mekanist bir bakış açısından her organ kısmî ve farklı bir protezdir, bir başka deyişle bunun adı "geleneksel" simülasyondur. Sibernetik ve enformatik bir bakış açısından ise, bu vücuda ait her hücre onun "embriyon" cinsinden bir protezine dönüşmektedir. Her hücrede kayıtlı olan genetik formül tüm vücutlara ait gerçek birer modern proteze dönüşmektedir. Genelde kabul gördüğü şekliyle eğer protez bozuk bir

organın yerine geçen yapay bir organ ya da bir vücudun yerine getirmesi gereken görevi yerine getiren araçsallaşmış bir uzantıysa, o zaman, vücutla ilgili tüm bilgilere sahip olan ve bu vücudun *kendi kendini kendisi aracılığıyla sonsuza dek sürdürüp götürmesini sağlayabilecek* olan DNA formülünün en kusursuz protez olduğu söylenebilir –DNA formülü tarafından bakıldığında bu vücut kendine ait sayısı belirsiz serilerden oluşan protezlerden ibaret bir şeydir.

Her türlü mekanik protezden hem çok daha karmaşık hem de çok daha yapay bir sibernetik protez. Çünkü genetik kod "doğal" değildir, yani özerk bir bütüne ait her soyut parça bu bütünün yerini (etimolojik anlamı pro-thesistir) alarak değişmesine yol açabilecek yapay bir protezdir. Bir canlıya ait bütün verilerin içinde yoğunlaştığı yani bu canlıyla ilgili tüm "bilgilerin" içine kapatılmış olduğu (genetik simülasyondaki inanılmaz şiddetin kaynağında da bu vardır) ileri sürülen genetik kodun bundan böyle yeniden üretilmek yerine yalnızca *yinelenme* yöntemiyle elde edilerek aynı komutlara boyun eğecek birbirlerinin tıpatıp aynısı olacak varlıklar üretmeye yarayacak yapay bir şey, işlemsel bir protez, soyut bir kalıba benzeyeceği söylenebilir.

> Bir sperm, bir yumurtayla karşılaştığında sahip olabileceğim genetik servet artık bir daha değişmemek üzere sabitlenmiş demektir. Bu servet beni ortaya çıkaran ve çalışmamı sağlayan tüm biyo-kimyasal süreçlerin bir özetinden oluşmaktadır. Bu özetin birer yazılı kopyasını bugün beni oluşturan on milyarlarca hücrenin her birinde bulabilirsiniz. Bu hücrelerin her biri benim nasıl ben olabileceğimi açıklayabilecek bilgiye sahiptir. Daha benim karaciğerim ya da kanıma ait bir hücre olmadan önce, o bana ait bir hücreydi. Kuramsal olarak bu hücrelerden biriyle benim aynım sayılabilecek ikinci bir varlık yaratabilmek mümkündür.
>
> Profesör A. Jacquard

Öyleyse tarihsel açıdan klonlaştırma, vücudun bir modele dönüştürülmesinin, soyut ve genetik bir formüle indirgenen bireyin seri hâlinde çoğalmaya mahkûm edilişinin son aşamasıdır. Burada Walter Benjamin'in teknik yeniden çoğaltılabilirlik döneminde sanat yapıtı konusunda söylemiş olduklarını yinelemek gerekecektir. Seri hâlinde üretilen yapıtın yitirdiği şey, sahip olduğu *"aura",* yani şu anda burada olma gibi tuhaf nitelikle, sahip olduğu estetik (zaten ritüel biçimini önceden estetik nitelik içinde yitirmiş olmaktadır) biçimdir ve Benjamin'e göre bu kendinden kaçılması olanaksız yeniden üretilmeye mahkumiyet, onu *politik* bir biçime dönüştürecektir. Orijinal yitirilmiştir. "Asıl" yalnızca nostaljik ve retrospektif bir tarih tarafından yeniden oluşturulabilir. Benjamin'in de varlığını sinema, fotoğraf ve çağdaş kitle iletişim araçlarında saptamış olduğu bu biçimin en gelişmiş ve modern örnekleri artık aynı anda sınırsız sayıda çoğaltılabilme özelliğine sahip, orijinale gerek bile duymayan süreçlerdir.

Bu olayla yalnızca kitle iletişim araçlarındaki mesajlar düzeyinde değil, bireyler düzeyindeki "klonlaştırmada" da karşılaşıyoruz. Aslında yalnızca bir mesaj, bir bilgi ve mesaj deposu, enformatik bir töz olarak tasarlandığı gün vücudun başına da benzer bir şey gelmiştir. Çünkü bu durumda Benjamin'in sınaî nesneler ve kitle iletişim imgeleri konusunda yararlanmış olduğu terminolojiden seri hâlinde yeniden üretilen vücutlar konusunda yararlanmamızı engelleyebilecek bir şey göremiyorum. Üretimin yerini yeniden üretim, tüm olası vücutların yerini ise genetik bir model almaktadır. Bu tersine çevirme işi teknolojinin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. Teknolojik gelişmeyi gidebileceği en uç noktaya kadar götürerek onu sanayi çağına ait total bir medyum olarak betimleyen, aralarında *hiçbir* fark bulunmayan, birbirinin tıpatıp aynısı olan nesne ve imge üreten devasa bir protez. Benjamin o sıralarda günümüzde birbirinin aynı olan varlıklar üretme (hiçbir zaman için orijinale geri dönüş söz konusu olmama) aşamasına kadar gidebilecek bir tek-

nolojik gelişmeyi öngörememişti. Sanayi döneminin protezleri dışsal, yani *"exotechniques"*tir. Oysa bizim bildiklerimiz dal budak salan cinsten içselleştirilmiş: *"esotechniques"* protezlerdir. Bundan böyle yumuşak teknolojilerle bağlantılı bir genetik ve zihinsel "software" çağına girmiş bulunuyoruz.

Sanayileşmenin altın çağındaki mekanik protezler vücut üzerinde oynayarak görünümünü değiştirebilmekteydiler. Düş gücümüzün ters bir mantıkla metabolize ettiği dışsal protezlerle birlikte bu teknolojik metabolizma vücut imgesinin bir parçası hâline gelmiştir. Oysa simülasyon evreninde ulaşmış bulunduğumuz bu geriye dönüşü olmayan nokta (dead line) yani vücudun en kuytu noktalarına, anonim ve mikro-moleküler merkeze kadar sızarak, içselleşen dolayısıyla kendinden sonraki tüm simgesel devreleri yakarak kendini vücuda "özgü" bir model olarak dayatan protez, bütün vücutların bu modelin kusursuz bir kopyası hâline gelmesine ve böylelikle vücut, vücut tarihi ve aşamalarının da sona ermesine neden olmaktadır.

Bu durumda insan kendine ait temel formülün kanserli bir metastazına dönüşmektedir. Zaten X adlı bir kişiden klonlaştırma yoluyla türetilecek bireyler de (bir kanser hastalığında aynı hücrenin çoğalması gibi) kanserli bir metastaza benzemeyecekler mi? Genetik kodu ortaya çıkaran düşünceyle, bütün bir insanı minimal bir formüle indirgeyerek, tıpkısının aynısını yeniden üretmek zorunda bırakan kanser patolojisi, yani en yalın elemanı belirleyen kod arasında çok yakın bir ilişki vardır. Kanser, bütünün organik yasalarına aldırmayan temel bir hücrenin sonsuz sayıda çoğalması demektir. Klonlaştırma olayında da aynı şey vardır, Aynının kopyasının çıkartılmasını ve aynı kalıpla sonsuz sayıda varlık üretilmesinin önünde herhangi bir engel yoktur. Bu olaya eskiden cinsel üreme karşı çıkıyordu, oysa bugün kimliğin genetik kalıbını çıkartabilmek ve bireylerdeki rastlantısal çekiciliğe özgü farklılaştırma aşamalarının tümünü ortadan kaldırabilmek mümkündür.

Eğer tüm hücreler öncelikle aynı genetik formülü içermek üzere tasarlandıysalar, bu durumda onları temel formülün kanserli bir (yalnızca bireyler birbirlerinin aynısı olmakla kalmayacak, bir bireyin tüm hücreleri hepsinde aynı olacaktır) uzantısından başka bir şey olarak nitelendirmek mümkün müdür? Sınaî nesnelerle başlayan metastaz, hücresel örgütlenmeyle sonuçlanmaktadır. Kanserin, kapitalist döneme ait bir hastalık olup olmadığı sorusuysa anlamsızdır. Çağdaş patolojiyi yönlendiren bir hastalık olarak kanser, kodun iltihaplaşmış bir biçimi olup, aynı göstergelerle aynı hücrelerin dur durak bilmeden yinelenmesi anlamına gelmektedir.

Vücut adlı sahne tersine döndürülmesi olanaksız bir teknolojik "gelişme" sonucunda değişmek zorunda kalmıştır. Örneğin doğal çevreden yapay bir şekilde yararlanma anlamına gelen "güneşte yanma", yani güneşi vücuda ait bir protez gibi görme eyleminden (burada simüle edilen şey doğal çevredir, oysa vücudun gerçekliği denilen bir şey olması da gerekmiyor mu?) İç mekânda iyot ışığıyla (yine eski bir mekanik teknik) ya da hap ve hormonlarla bronzlaşma (kimyasal ve ağız yoluyla alınan protez) ve nihâyet genetik formüle müdahaleyle bronzlaşmaya (kuşkusuz en ileri aşama budur ancak bu yine de bir protezdir aradaki tek fark vücuda kesinlikle entegre edilmiş olması ve deri adlı yüzey ya da bedensel girinti çıkıntılar yoluyla alınmamasıdır) uygun vücut çeşitleri vardır. Biçimsel dönüşüme uğrayan şey genel şemadır. Bozuk ya da eksik bir organı onarmaya yarayan geleneksel protez, vücudun genel yapısında herhangi bir değişikliğe neden olmamaktadır. Organ nakilleri de aynı türden şeylerdir. Peki ya psikotroplar ve uyuşturucu maddeler aracılığıyla gerçekleştirilen zihinsel vücut üretimi konusunda neler söylenebilir? Değişen tek şey *"vücut adlı sahnedir"*. Psikotrop vücut, yeniden canlandırma, ayna ve söylev perspektifine özgü uzama gerek duymadan "içsel" denilebilecek şekilde biçimlendirilmiş bir vücuttur. Sessiz, zihinde oluşturulan ve bu hâliyle bile moleküler (yoksa speküler değil) bir

vücut. Doğrudan metabolize edilerek, eylem ya da göz gibi bir aracıya gerek duymayan içkin, başkalaşması olanaksız; sahne ve aşkınlıktan yoksun, beyinsel, içsalgısal akımların içsel patlamaya benzeyen metabolizmalara mahkûm edilmiş olduğu, duyarsız çünkü algılamayı değil içsel terminallerle (zaten bu yüzden vücut "hiçleşip", anlamını yitirmiş bir duyarlılık içine hapsedilebilir. Bunun için kendisini çevreleyen dünyayı değiştirmeden hassas noktalarıyla olan bağlantısını kesmek yeterlidir) bağlantılı bir vücut. Daha şimdiden homojenleşmiş, dokunsal anlamda kendini yenileyebilen bir doku ve zihinsel esnekliğe sahip, her çeşit psikotropizme açık, nükleer ve genetik güdümlemeyi andıran, bir başka deyişle vücut imgesinin tamamıyla yok olduğu, ne kendisi ne de diğerleri tarafından yeniden canlandırılmasının olanaklı olduğu, genetik bir formüle dönüştürme ya da biyo-kimyasal bir devinimle çekirdeği alınmış ve anlamsızlaştırılmış vücutlar, yani geriye dönüşü olmayan, kendisi de kılcal damarlara kadar etkin olabilen bir moleküler teknolojinin göklere çıkartılması.

NOT: Kanserli yayılmayı, genetik kodun komutlarına sessiz bir karşı gelme biçimi olarak da yorumlayabiliriz. Kanser, canlı varlıkların nükleer enformatik algılanma mantığına hem uyan hem de akıl almaz boyutlara ulaşmış bu mantığın yadsınması demektedir. Çünkü gidişat total bir çözülme, total bir enformasyondan yoksun bırakılmaya doğrudur. Richard Pinbas, "Fictions" ("Gizemli Bir Hastalık Konusunda Sinoptik Notlar") adlı çalışmasında bunu organik bağlantı kopukluğu konusunda geliştirilen "devrimci" bir patoloji olarak adlandıracaktır. Buna enformasyonel sistemlerde negantropiye direnen organizmaların antropik çılgınlıkları da denilebilir (Yapılandırılmış toplumsal formasyonlar açısından kitleler de aynı konjonktüre boyun eğmektedir, bir bakıma kitleleler de her türlü organik toplumsal yapılanmanın dışında kalan kanserli metastazlardır).

Klonlaştırmada da aynı karmaşayla karşılaşılmaktadır çünkü klonlaştırma yönlendirici bir varsayım yani kodla genetik enformasyonun kazandığı bir zafere benzemekle birlikte aynı zamanda bu uyumu bozan eksantrik bir bozgundur. Zaten görünüşe göre (ancak bunu ilerideki bir tarihe bırakabiliriz) "klonlaşmış ikiz" bile dünyaya gelmesini sağlayan orijinalin tıpatıp aynısı olamayacaktır. Bu "klonlaşmış ikiz" ancak "genetik kodun kendisini değiştirdiği ölçüde değişebilecektir". Birbirine geçen binlerce veri içermesi nedeniyle ikiz yine de farklı bir varlık olacaktır. Evet babasının mavi gözlerine sahip olabilir, ancak bu yeni bir olay değildir. Ve klonlaştırma deneyi en azından enformasyon ve koda egemen olunduğu zaman bile bir süreci denetleyebilmenin olanaksız olduğunu herkesin kesin bir şekilde görmesini sağlayacaktır.

HOLOGRAMLAR

Kendi aksini suda izleyen Narsis'ten bu yana, gerçekliği tüm canlılığıyla hemen o an yakalayabilme hayali bugünlere kadar sürüp gelmiştir. Gerçeği dondurabilmek (kaydedebilmek) amacıyla yakalamak. Vadesi dolan ikizini askıya almak. Tanrı kendi yarattığı kulların üzerine nasıl eğiliyorsa siz de hologramınızın üzerine o şekilde eğilebiliyorsunuz. Çünkü yalnızca Tanrı duvarların ve insanların içinden geçebilme ve onların karşısında bir ruh gibi durabilme gücüne sahiptir. Oysa biz kendi içimizden geçerek, kendi kendimizin karşısına bir ruh gibi dikilmek istiyoruz. Karşınızdaki uzam içinde holografik ikiziniz muhtemelen devinir ve konuşurken siz de böyle bir mucize gerçekleştirmiş olacaksınız. Bir düş olma özelliğini yitireceği için bu olay kuşkusuz çekiciliğini de yitirmiş olacaktır.

Televizyon stüdyosu insanları holografik kişiliklere dönüştürmektedir. Tıpkı gerçek bir elin (irréel) gerçek dışı bir hologramın içinden hiçbir direnişle karşılaşmadan geçmesi gibi, televizyon stüdyosunda oturan insan da projektör ışıkları sayesinde, uzamda, somut ve saydam bir kişiliğe dönüşerek (örneğin milyonlarca televizyon izleyicisinin) kütlenin içinden hiçbir

direnişle karşılaşmadan geçiyormuş izlenimini bırakmaktadır. Bu arada hologramın içine daldırılan elin de gerçek dışı bir şeye dönüştüğü unutulmamalıdır.

Ön taraftan yansıtıldığında holografik halüsinasyon kusursuz olduğu kadar büyüleyicidir de. Sanki onunla sizin aranıza giren bir şey yok gibidir (hologramın insanda bıraktığı etki fotografik ya da sinematografik etkiden çok farklı değildir). Bu göz yanılmasında da karşımıza çıkan bir özellik olmakla birlikte resimdekinden farklıdır çünkü burada perspektif bakış sanki tersine çevrilmiş yani seyirci olarak siz kaçış noktasının kendisine dönüşmüş gibi oluyorsunuz... Tren vagonu ya da satranç örneğinde olduğu gibi rölyefin göze batması gerekmektedir. Bununla birlikte hangi tip nesne ya da biçimlerin "holojenik" olacaklarını keşfetmek gerekmektedir çünkü sinemanın tiyatroyu, fotoğrafın resme ait içerikleri yeniden üretmesi gibi hologram da üç boyutlu bir sinema olmaktan başka bir misyona sahip olamaz.

Klonların hikâyesinde olduğu gibi hologram da bıkıp usanmadan bir ikizin "aurasına" sahip olma hayali peşinde koşmaktadır. Oysa benzerlik bir düştür ve en alt düzeyde kalsa bile bir illüzyon ve düşselliğin varlığını sürdürebilmesi için öyle kalmak zorundadır. Asla gerçekten yana olmayın. Asla dünya ve özneye tıpatıp benzeyen ikizlerinden yana olmayın. Çünkü o zaman hem ikili (karşılıklı) ilişki ortadan kaybolur hem de her türlü ayartma sona erer. Oysa hologramla birlikte, tıpkı klon konusunda olduğu gibi, özne hakkındaki tüm bilgiler somut bir projeksiyon ve saydamlaştırmayla iletildiğinden illüzyon, sahne ve sırra son veren ters bir büyülenme ve arzudan söz edilebilir.

Kendi aksini görme hayalinden (ayna, fotoğraf) sonra şimdi sıra kendi aksi etrafında dolanmaya ve özellikle de bir hayalete dönüştürülen kendi aksimiz ya da vücudumuzun içinden geçmeye gelmiştir. Holografik özellikler taşıyan herhangi bir nesne öncelikle medyumların vücudundan çıktığı söylenen uçucu madde (ectoplasme) örneği vücudunuzdan çıkarak yayılan bir

ışık gibidir. Oysa bunun bir anlamda estetiğin sonu ve medyumun zaferi olduğu söylenebilir, tıpkı sofistike edile edile (giderek daha karmaşık bir hâle getirile getirile) müziğin çekicilik ve kavramsal boyutuna son veren streofonik ses düzeni gibi.

Hologramda, anıştırmalardan yararlanan görünümler kuralına uygun bir yapıya sahip göz yanılsamasının ayartıcı zekâsı yoktur. Hologram bir şeyin ikizini üretebilen büyüleyici bir şey olmak istemektedir. Mach'a göre evren ikizi olması yani aynadan yansıması olanaksız bir şeyse, bu durumda hologramın bizi bir başka sanal evrende yaşattığı söylenebilir. Öyleyse bu evrenin adı nedir?

Her zaman düşlerimizi süslemiş olan hologram (oysa bunlar uyduruk kaydırık şeylerdi) bizi duygulandırmakta, ışıktan klona benzeyen ikizimiz yani vekâleten bizim adımıza doğamadığı için, bizi bu süreci yaşamaktan alıkoyarak, kendi vücudumuzun içinden geçip, arkasından çıkmak gibi ürkütücü bir duygu yaşatmaktadır.

Kusursuz bir imge olan hologram düşselliğin sonu demektir. Daha doğrusu hologram bir imge bile değildir. Gerçek medyum yoğunlaştırılmış, rafine edilmiş, görünmez ya da yansıtıcı özellik taşımayan ancak soyut bir simülasyon ışığına benzeyen lazerdir. Lazer/bıçak. Sizi bir tümörden kurtarır gibi ikizinizden kurtaran ışıklı ameliyat. İçimizde (Vücudumuz, bilinçaltımız?) saklanan ve sırrı çözülememiş gizemli biçim olarak, sırrı çözülmediği sürece düşgücümüzü beslemiş olan bu ikiz lazerle vücuttan sıyrılıp alınmakta, sentetize edilerek içinden yürüyüp geçebileceğimiz bir şekle sokulmaktadır. Bu tarihî bir andır çünkü zihinsel bir simülakr düzeni ve çevredeki özel efektler sayesinde bir masal dünyasında yaşamaya mahkûm edilen bizim gibi insanlar için bir tür yazgı anlamına gelen "rahatlığın en uç biçiminin" bir parçası hâline gelmiştir. Toplumsal ya da toplumsal adlı hayalet bile ışık hüzmeleriyle tasarlanıp oluşturulan, havası alınmış kolektif bir mutluluk hayaleti, bir özel efekte dönüşmüştür.

Simülakr üç boyutlu olup, gerçeğe iki boyutlu simülakrdan daha çok benzer. Üç boyutlu simülakr gerçeğe daha yakın olduğunu iddia etmektedir. Oysa gizli hakikat yani her şeyin sırrını gizleyen boyut olarak sunduğu dördüncü boyut bir anda somutlaşarak üzerimizde tuhaf bir izlenim bırakmaktadır. Simülakr giderek kusursuz bir görünüm kazandıkça (bu nesneler kadar sanat yapıtları ya da toplumsal ve psikolojik ilişki modelleri için de geçerlidir) karşımıza (simülasyonun kötülük meleğinden daha da kötü olan ve içimize yerleşen inançsızlığın kötülük meleği olarak nitelendirilebilecek) her şeyin yeniden canlandırma, ikiz ve benzerliğin elinden kaçabildiği bir durum çıkmaktadır. Kısaca gerçek diye bir şey yoktur ve üçüncü boyut denilen şey iki boyutlu dünyanın; dördüncü boyut ise üç boyutlu bir evrenin yarattığı düşsel bir şeydir... Art arda eklenen bu boyutlar sayesinde gerçek üretiminde de bir artış görülmektedir. Ancak bu durum bir karşı hareketin de tırmanışa geçmesine neden olmuştur, bir başka deyişle gerçekten ayartıcı ve doğru olan tek şey bir boyut eksiğiyle oynayabilendir.

Kim ne derse desin bu gerçek ve gerçekçi halüsinasyon üretimi adlı koşuşturmacının bir sonu yoktur çünkü bir nesne bir başka nesnenin tıpatıp aynısıysa *bu o nesnenin kusursuz bir benzeri olduğu anlamına değil ondan daha da kusursuz bir şey olduğu anlamına gelir.* Kesinlik gibi birebir benzerlik de yoktur. Kesin zaten *aşırı* kesin anlamına gelmektedir. Kesin olan tek şey gerçeğin kendisi olduğu iddiası taşımadan gerçeğin aynısı olabilendir. Bu birbirine doğru giden iki bilardo topundan birincinin diğerine, ikinciden daha önce çarpacağını söyleyen paradoksal formüle benzemektedir ya da biri, diğeri kendine çarpmadan önce ona çarpmaktadır. Bu mantığa göre zamansal düzende bir eşzamanlılık olasılığı yoktur. Aynı şekilde görüntüler düzeninde de bir eş zamanlılık yoktur. Birbirinin tıpatıp aynısı olabilen hiçbir şey yoktur ve holografik yeniden üretim tıpkı her sentetik gerçek ya da gerçeği diriltmeye çalışan gelip geçici istek gibi (bu olay bilimsel deneyler için de geçerli-

dir) gerçeğin kendisi olmaktan vazgeçerek *hipergerçek* olmayı yeğlemektedir. Öyleyse hologram hiçbir zaman yeniden üretilen bir şey (hakikat) değerine sahip olmamış hep bir simülasyon olarak kalmıştır. Hayır, bu doğru değildir çünkü hologram aşılıp geçilmiş bir hakikat simülasyonu bir başka deyişle hakikat ötesi bir hakikat simülasyonudur. Peki, hakikatin yani yalancı olanın ötesine değil de hakikatten daha hakiki görünen hakikatin ötesine geçildiğinde neler olmaktadır? Kuşkusuz akıl dışı olaylar ve hakikat düzeni açısından hakikatin yadsınmasından daha yıkıcı olabilecek türden saldırılarla karşılaşılmaktadır. Potansiyel gerçekle potansiyel hakikat tuhaf ve öldürücü bir güce sahiptirler. Belki de bu yüzden pek çok vahşi kültür ikizleri önce tanrılaştırıp sonra da kurban ediyordu çünkü hiperbenzerlik orijinalin ölümü, yani anlamsızlık demektir. Her türlü sınıflandırma ya da anlamlandırma biçimiyle her türlü anlam modeli mantıksal olarak X üssüne yükseltilerek yok edilebilir. Gidebileceği en uç noktaya kadar götürüldüğünde bu mantık tıpkı bir insanın "kendi nüfus kâğıdını" yutarak anlamını yitirmesi gibi herhangi bir hakikatin kendi hakikat ölçütünü yutarak anlamsızlaşmasına yol açmaktadır. Örneğin yeryüzü ya da evrenin ağırlığını göreceli bir kesinlikle hesaplayabilirsiniz, ancak bu yapıldığı an anlamını yitiren türden bir işlem olacaktır. Çünkü bu işlem gönderme yapabileceği bir gerçeklik ya da üzerinde yansıyabileceği bir aynadan yoksun olacaktır. Bu hipergerçek ikizinin içinde tüm boyutlarıyla yer alan gerçek ya da genetik ikizinin (klon) sahip olduğu tüm bilgilere sahip olan gerçek bireyin anında düşsel bilimler kapsamına girmesi türünden bir kusursuzluk örneğidir. Bir bütün olarak ele alındığında evren yeniden canlandırılması, aynada yansıyan görüntüsüyle bir bütün oluşturabilmesi ve kendine anlam verilebilmesi olanaksız bir şeydir. Evrene bir anlam vermeye, anlamsal bir boyut kazandırmaya kalkışmak en az evrenin ağırlığını hesaplamak kadar saçma bir şeydir. Anlam, hakikat ve gerçek ancak yerel olabilir ve kısıtlı bir alanda ortaya çıkabilir. Bunlar kısmî

nesnelerdir. Kısmî ayna ve eşdeğerlilik oyunlarıdır. Her türlü ikizleşme, her türlü genelleştirme, her türlü sınırları zorlama ve her türlü holografik gelişme (evrenin abartılmış bir görüntüsünü yaratma hevesi) bu kısmî nesnelerin saçma bir görünüme bürünmelerine neden olmaktadır.

Bu bakış açısı doğrultusunda fen bilimlerinin bile tehlikeli bir şekilde düşsel bilimlere doğru kaydıkları görülmektedir. Çünkü onlarda şeylerin kendi kendilerine benzediklerinden söz eden naif ve inatçı bir anlaşmanın yanısıra dünyayı en küçük ayrıntılarına kadar bozarak yeniden yapmak gibi nesnel bir heves ya da holograma benzeyen bir şeyler vardır. Gerçek ya da gerçek nesnenin kesinlikle kendinin ikizi, tıpkısının aynısı olması, aynaya bakan bir insanın yüzü kendine ne kadar benziyorsa gerçeğin de kendine o kadar benzemesi gerektiği düşünülmektedir. Gerçeğin tek tanımı bu gücül benzerlikle sınırlı olandır. Oysa holografik olan da dâhil olmak üzere bu tanım üzerine oturan bütün girişimler başarısızlığa mahkûmdurlar çünkü *kendi gölgesinin,* görünmeyen görüntüsünün içinde yitip giden nesneyi ve "sırrını" göz ardı etmektedirler. Çünkü bu gölge sayesinde gerçek kendi kendinin ikizi olmaktan kurtulmaktadır. Bu evrende sözcüğün gerçek anlamında kendi gölgesinden kurtulan (kendi kendini aşıp geçen) gerçek, saydamlaşarak gözden kaybolmaktadır.

CRASH

Klasik (hattâ sibernetik) bir perspektiften bakıldığında teknoloji, vücudun bir uzantısıdır. İşlevsel açıdan insan organizmasının daha karmaşık hâle getirilmiş bir biçimi olan teknoloji doğaya kafa tutmaya ve ona üstünlük taslayıp egemenliği altına almaya çalışmaktadır. Marx'tan McLuhan'a makineler ve dil yetisi aynı pragmatist bakış açısı doğrultusunda, insan vücudunun organik bir parçası olmakla yükümlü ideal doğal (mekanik anlamda) aracılar/araçlar, uzantılar ve medya-medyatörler olarak değerlendirilmişlerdir. Bu "rasyonel" bakış açısı doğrultusunda vücut bir araçtır.

Oysa *Crash*'ın[1] o barok ve sanki bir kıyametten söz eden versiyonunda teknik, tam tersine, vücudun anatomik yapısını öldürücü darbeler vurarak parçalayan/bozan bir şeydir. Teknik artık işlevsel bir araçtan çok, ölümün bir uzantısı gibidir. Aşağılayıcı bir anlatımla (kurmacayla değil) örneğin, organları kopan ve parçalanan bir vücut, benliğini yitiren özne misali (nedense psikanaliz hâlâ bunun üzerine oturmayı sürdürmek-

[1] J. G. Ballard, *Crash*, Calman-Levy, 1974.

tedir), "simgesel yaralar" almakta ve insanın ırzına geçecek kadar şiddet yüklü, devrimci bir bakış açısıyla vahşi bir ameliyatı andıran teknoloji birbirine karıştığında yara ve "cinsel" haz; ardı arkası kesilmeyen iç ve dış organ kesimleri, hacamat işlemleriyle beden üzerine açılan koca deliklerin özel bir versiyonu hâline gelmektedir. Çalışma düzenine özgü mekanikleşmiş kölelikse bunun yumuşatılmış bir karikatürü gibidir. Organlarını yitirmiş, artık onlar aracılığıyla haz alamayan, bütünüyle teknik izlere maruz kalma, parçalanma ve yaralanma sürecine boyun eğen, bir gönderen sisteminden yoksun ve sınırsız cinselliğin yüklenmiş olduğu parlak bir vücut.

> Ölü ve paramparça olmuş bedenine ait her organ, yüzünün çeşitli görünümleri, tenindeki her ben izi ve cesedin duruşu, vücudu paramparça eden teknolojik bir işlemle biçimsel dönüşüme uğratılıyordu... Araçların birbirleriyle çarpışmasını izleyen herkes, o tanınmaz hâle gelen cinsel organla, o insafsız otomobil teknolojisinin (bilimle) birbirine geçmiş olduğu, bu parçalanmış kadın cesedi görüntülerini unutamayacaklardı. Herkes kendi arabası içinde oturup ünlü yıldızın yaralarını kendi hayâl gücüyle örtmeye çalışıp, bir yandan aracını kullanmak için kalıplaşmış bir davranış biçimini benimserken diğer yandan yumuşak, sümüksü maddeleriyle sertleşen organını okşayacaktı. Herkes dudaklarını o kanlı yarığa dayayıp (...), göz kapaklarını işaret parmağının yırtılmış kirişlerine bastırarak, erkeklik organını, dişilik organının fıtık gibi şişmiş çeperlerine sürtecekti. Hasretle beklenen ünlü yıldızla hayranlarının buluşması sonunda bir araba kazası sayesinde gerçekleşecekti (s. 215).

Tekniğin kavranması ancak otomobil kazalarının yardımı yani araç ve bizim bedenimize karşı bir şiddet olayına dönüştüğünde mümkün olmaktadır. Oysa ikisi arasında bir fark yoktur çünkü her türlü şok, çarpışma, çarpma ve kazayla ilgili meta-

lürjik bilgiyle vücut semiyürjisinde karşılaşabilmek mümkündür. Bu anatomik ya da fizyolojik bir şey olmaktan çok vücut üzerinde oluşan bir tür yeni 'cinsel organlar' olarak nitelendirilebilecek ezikler, yara bere izleri, sakatlanmalar ve yaralanmalar semiyürjisidir. Üretim düzeninde tamamlayıcı, bütünleyici bir işleve sahip bir iş gücü olarak kabul edilen vücuda, sakatlanma düzeninde anagram (çevrik söz şeklinde dağılımıyla) işlevi gören bir vücutla karşı çıkılmaktadır. Bundan böyle (erogene) "cinsel istek uyandıran bölge" yoktur çünkü anlık bir deşarj hizmeti vermesi için her organ bir deliğe dönüştürülmektedir. Oysa vücudun tamamı sanki (ilkel toplumlardaki öğreti amaçlı işkencelerde olduğu gibi. Oysa bizde böyle bir şey yoktur) bilinçli bir şekilde kendine ait göstergelerin her biriyle değiş tokuş edilebilecek bir göstergeye dönüşmek ister gibidir. Vücut ve teknik birbirleri aracılığıyla çılgınca gösterge yaymaktadırlar. Bu bir tensel soyutlama ve tasarımlamadır.

Bütün bunların gerisinde bir duygusallık, bir psikoloji, duygusal bir kabarma ya da bir arzu, bir libido ya da ölüm içtepisi türünden bir şey yoktur. Ölüm, vücuda karşı girişilen bu önlenemez şiddet açıklamasının içinde doğal bir yere sahiptir, ancak bu asla sadistçe veya mazoşistçe bilinçli ve sapık bir şiddet ya da anlam ve cinsel ilişkiyi (neye oranla?) çarpıtmaya yönelik bir şiddet değildir. Baskı altında tutulan bir bilinçaltı (etkilemeler ya da zihinsel yeniden canlandırmalar) yoktur ya da varsa psikanalitik modele göre kendisine zorla anlam yüklenmiş ikincil bir okumaya uygun bir bilinçaltı vardır. Vücutla teknik arasındaki bu karışımda içkin bir saçmalık ve vahşilik vardır çünkü bu karışım birinin ânında diğerine dönüşmesi şeklinde gerçekleşmekte ve ortaya daha önce hiç görülmemiş türden bir cinselliğin çıkmasına neden olmaktadır. Aynı vücuda ait anlamsız göstergelerin yazıya dökülmesiyle ortaya çıkan bir tür potansiyel şaşkınlık biçimi. New York metrosundaki graffitilerde rastlanan türden bir simgesel çizme, yaralama ve iz bırakma ritüeli.

Bir başka ortak nokta da, *Crash*'ta yalnızca sistem dışı rastlantısal göstergelerle karşılaşılmasıdır. Burada otomobil kazası, bildiğimiz trafik kazaları gibi insanın kılcal damarlarına kadar giden bir onarım işlemi değildir. Bu boş zamanlarını değerlendirmek isteyen yeni sınıflar için ölüm itkisi adlı kalıntının onarılması türünden bir şeydir. Araba artık evcilleştirilmiş durağan bir evrenin (evin) uzantısı değildir çünkü bundan böyle özel ve evcil bir evren yoktur, olsa olsa kesintisiz bir trafik düzenine ait figürlerden söz edilebilir. Asal ve tersine çevrilmesi olanaksız bir şey olan ölümün anormalliğini sıradan bir şeye indirgeyen Kazayla artık her yerde karşılaşıyoruz. Kaza, marjinal değil, düzenin tam merkezinde yer alan bir şeydir. Kaza, bundan böyle o görkemli rasyonel evrene özgü bir istisna değil, bir Kuraldır. Kuralı yok etmiş bir şeydir. Kaza, genel sistem muhasebesi içinde kendi kaderine terk edilen bir "lanetli pay" bile değildir. Her şey tersine dönmüştür. Saçma bir şey olan Kaza, yaşamı biçimlendiren bir şeye, *yaşamın cinsel organına dönüşmüştür.* Sonuç olarak otomobil ya da otomobile özgü o manyetik alan kazaya neden olan tüm tünel, otoyol, çelik köprü, yol değiştirme yoncaları ve evrensel bir prototip olan mobil yol barınaklarını egemenliği altına alarak tükenmez bir kaza metaforuna dönüşmektedir.

Kazanın egemen olduğu bir evrende psikolojik rahatsızlıktan, öyleyse sapıklıktan da söz edilemez. Ölüm gibi kaza da nevrotik bir baskılama, kalıntı ya da yasak çiğneme düzenine ait olamaz. Kaza ölümden yola çıkılarak oluşturulan yeni bir yaşam stratejisi düzenlemesi (girişte yeni bir sapıklık mantığından söz eden yazara rağmen *Crash*'ı *ahlâkî* bir bakış açısından yola çıkarak sapık bir metin okur gibi okumamak gerekiyor), *sapık sayılamayacak* bir orgazm olma biçimidir. Bundan böyle ölüm, yaralanmalar, sakatlanmalar iğdiş edilmenin tam tersi sayılabilecek metaforlardır. Aslında tersi bile değildirler. Sapıkça olduğu söylenebilecek tek şey fetişist metafor, fetiş, dil yetisi ya da model aracılığıyla ayartmadır. Bu metinde ölüm, cinsel

organlar, hattâ vücut bile bir fantazm, bir metafor, bir tümce şeklinde algılanamamaktadırlar –*La Colonie Penitentiaire*'in Makinesinde, metinsel bir dayanak işlevi gören yara bere içindeki vücuttan farklıdırlar. Keza Deleuze'e göre Kafka'nın makinesi bile bunun yanında püriten, baskıcı bir "anlam üretim makinesine" benzemektedir çünkü *Crash*'taki teknoloji ışık saçan, ayartıcı, mat ya da masum bir teknolojidir. Ayartıcıdır çünkü anlamsızdır. Parçalanmış, perişan insan vücutlarından başka bir şey yansıtamayan yalın bir aynadır. Vaughan'ın vücudu büzülmüş krom parçaları, buruşmuş çamurluklar ve spermlerin ıslattığı bir saç aksamı gibidir. Birbirine geçmiş, birbirleri tarafından ayartılmış, içinden çıkılması olanaksız bir vücut ve teknoloji.

> Vaughan'ın yanaştığı benzin istasyonunda yanıp sönen neon ışıklı tabela, korkunç yaralar, ön panonun ezdiği yetişkin bir kız çocuğunun memeleri, kısmen parçalanmış memeler... ön panodaki çelik bir araba markası amblemi tarafından kesilip, parçalanmış memeler; direksiyon milinin (çarpma sırasında) ve ön camın neden olduğu cinsel organ yaralarıyla bezenmiş bu fotoğrafların üzerine lâl renkli kırmızı bir ışık düşüyordu... Parçalanmış erkeklik organları, ezilmiş yumurtalıklar, kesilmiş dişilik organı fotoğrafları bu soğuk ışık altında gözlerimin önünden akıp geçiyorlardı. Bu belgelerin büyük bir çoğunluğu yaralanmaya neden olan mekanik ya da dekoratif parçaların yakın çekim, büyütülmüş görüntüleriyle tamamlanmaktaydı. Çatal batırılmış gibi görünen bir erkeklik organını gösteren fotoğrafın hemen yanı başında bir el freninin görüntüsüyle karşılaşılmaktaydı. Yakın çekim zedelenmiş bir dişilik organının hemen üstünde, üretici firma ambleminin görüldüğü yakın çekim bir direksiyon göbeğiyle karşılaşılıyordu. Bu yırtılmış cinsel organlarla araçların kasa aksamı ya da önpanoya ait parçaların buluşması ortaya etkileyici ölçü

> birimleri, yeni bir acı ve arzu dolanımıyla ilgili maddi birimler çıkmasına neden oluyordu (s. 155).

Tıpkı bir vücut düşüncesinden yoksun vahşilerin vücutları üzerinde yaralar açarak bu düşünceye bir şiddet eylemiyle karşı çıkmaları gibi, vücut üzerinde oluşturulan her çizik, her iz ve her yara suni bir tersine çevirme işlemine benzemektedir. Yalnızca simgesel düzeyde yaralı bir vücut (kendisi ve diğerleri için) var olabilir. "Cinsel" "arzu", vücutların sahip oldukları göstergeleri değiş tokuş edebilme ve birbirine geçirme/karıştırma olasılığı demektir. Oysa cinsel organlarla cinsel eylemleri kendilerine atfetme alışkanlığına sahip olduğumuz birkaç doğal delik, tüm yaralar ve kazaların neden olduğu tüm yapay delikler (neden "yapay" olsunlar ki?), iç ve dış olarak ayrımlanma özelliklerini yitirmiş yarıklardan oluşan kimi topografik uzamlar gibi, ters yüz edilmiş bir vücut karşısında anlamlarını tamamen yitirmektedir. Bizim düşündüğümüz şekliyle cinsel ilişki bir vücudun; doğal yollardan çok yapay, bir simülakr, bir kaza aracılığıyla içinde yer alabileceği tüm simgesel ve kutsal uygulamaların ayrıntılı ve uzmanlaşmış bir tanımından başka bir şey değildir. Cinsel ilişki önceden belirlenmiş bölgeler üzerinde arzu olarak adlandırılan itkisel yoğunluğun azalmasından başka bir şey değildir. Cinsel ilişki bir tür, vücudun tamamını kapsayacak bir şekilde anagramlaştırılan simgesel yara çeşitlerinden oluşmaktadır. Öyleyse bunun adı cinsel ilişkiden başka bir şeydir çünkü cinsel ilişki denilen şey ayrıcalıklı bir gösterenin belleğe geçirilmesi ve birkaç sıradan izden başka bir şey değildir. Bu, vücudun değiş tokuş edebileceği tüm göstergelerle üzerinde oluşturabileceği yara sayısı yanında solda sıfır kalır. Vahşiler dövme, işkence ve öğreti yoluyla bütün vücuttan bu amaca uygun bir şekilde yararlanabiliyorlardı. Onlarda cinsellik simgesel değiş tokuş düzenine ait çok önemli ve çok itibarlı sayılamayacak sıradan bir metafordu. Oysa biz (orgazm olma da dâhil olmak üzere) onu organik ve işlevsel bir şey olarak

dayatarak, zaman içinde gerçekçi ve saplantısal gönderene dönüştürdük.

> Saatte 40 km gibi bir hıza ulaştığımızda Vaughan, parmaklarını kızın deliğinden çekti ve kalçalarından tutup, çevirerek erkeklik organını içine soktu. Çelik köprü üzerinde ilerlemekte olan aracın farları önümüzü ışıl ışıl aydınlatıyordu. Aynada Vaughan'la sevişmekte olan kızı görebiliyordum. Arkamızdan gelen araçların farları, onların yapışık vücutlarını Lincoln'un siyah bagaj kapağıyla içerideki çeşitli krom aksam üzerine yansıtıyordu. Kızın memesi dikleşmişti. Sol göğsünün görüntüsü küllüğün üzerinde oynayıp duruyordu. Vaughan'ın bölük pörçük kalça görüntüleriyle, kızın göbeği ön camın parlak çerçevesi üzerinde tuhaf bir anatomik figür oluşturuyordu. Vaughan kızı kucağına oturttu ve erkeklik organını yeniden soktu. Cinsel ilişkinin hız, saat ve devir göstergelerinin ışıklı camındaki yansımalarını izleyebiliyordum... Araba 80 km'lik bir hızla çelik köprüye tırmanırken, Vaughan'ın memelerinden tutarak vücudunu arkaya doğru büktüğü kızın bedeni arkadan gelen araçların farları tarafından aydınlatılıyordu. Kızın dikleşmiş göğüsleri hızlanmakta olan aracın cam ve krom kafesi içinde pırıl pırıl parlıyordu. Vaughan'ın kızın kalçalarını şiddetle ileri geri oynatma düzeni yol kenarına her yüz metrede bir dikilmiş lambaların flaş gibi yanıp sönen ışıklarıyla çakışmaktaydı... Erkeklik organı kızın dişilik organına girerken eliyle kızın kıçını iki yana doğru açmakla meşgul olduğu sırada, aracın içini dolduran sarı ışıkta kızın anüsü görünüyordu (s. 164).

Buradaki erotik terimler birer teknik terimden başka bir şey değildirler. Örneğin (cul, queue, con, vb.) kıç, sap, ferç yoktur. Anüs, rectum, vulva, verge (kamış), coit (çiftleşme) vardır. Burada argo yoktur, bir başka deyişle cinsel şiddetle içli dışlı olunmamaktadır. Yalnızca işlevsel bir dil vardır çünkü bir biçimle diğeri arasında yani krom parçalarıyla mukoza arasında

bir uyum vardır. Ölüm ve cinsel ilişki arasında da aynı ilişki vardır çünkü ikisi birlikte orgazm olma eylemine eklemlenen bir tür süper-tasarım içine oturtulmuşlardır. Zaten burada söz konusu olan şey, orgazm olmaktan çok en basit ve saf biçimiyle bir deşarj olma eylemidir. Kitabın başından sonuna kadar karşımıza çıkan çiftleşmeyle spermin sahip oldukları duygusal değer, arka plandaki yaraların sahip olduğu şiddet ya da metaforik değerden daha çok değildir. Bunlar birer imza gibidir. Son sahnede X parçalanmış araç kalıntılarını spermiyle damgalamaktadır.

Sapıkça olsun ya da olmasın, orgazm olma eylemi okuyucuya her zaman teknik bir araç/âlet, mekanik bir yapı, gerçek nesneler ve çoğu kez de fantazmlar aracılığıyla iletilmiştir. Araya her zaman güdümleyici sahneler ya da nesneler konulması gerekmektedir. Buradaki zevk almanın adı orgazm olmadır bir başka deyişle teknik aracın yarattığı şiddetle aynı dalga uzunluğu "buluşan/birleşen" ve yalnızca teknikle türdeşleştirilebilen otomobil adlı nesne.

> İnanılmaz bir trafik tıkanıklığının tam ortasındaydık. Otoyolla Western Avenue'yü birbirine bağlayan yol ve yukarı doğru çıkan çelik köprü arasında kalan bütün yollar araçlar tarafından tıkanmıştı. Londra'nın batısına doğru uzanıp giden kenar mahallelerin ardından batmakta olan güneşin ışınları araçların ön camlarından belli belirsiz bir şekilde yansıyorlardı. Alacakaranlığa doğru ilerleyen akşam saatinde stop lambaları, selülozlu maddelerle dolu muazzam bir ovanın ortasındaki ateş ışıkları gibi yanıyorlardı. Aracın açık olan penceresinden kolunu çıkarmış olan Vaughan parmaklarını sabırsızlıkla kapı üzerinde tıkırdatmaktaydı. Sağımızdaki iki katlı yüksek otobüs, insanda yüzlerden oluşan bir falez (yalıyar) izlenimi bırakıyordu. Camların gerisinden bize bakan yolcular mezarlıklarda üst üste istiflenen ölüleri andırıyorlardı. Bizi daha hoşgörülü bir yıldız çevresinde yörüngeye oturtmaya yetecek olan

> XX. yüzyıla ait o inanılmaz enerjinin tamamı sanki bu evrensel görünümde bir değişiklik olmaması için harcanıyordu (s. 173).
>
> Kaza çevrede, Western Avenue ve çelik köprü kulvarları boyunca uzanıp giden muazzam bir trafik tıkanıklığına yol açmıştı. Bu kaskatı bir görünüme sahip kasırganın tam merkezinde kendimi çok huzurlu hissediyordum. Bu uçsuz bucaksız araba kuyruklarının üzerimde yaratmış olduğu saplantılar sanki bir anda uçup gitmişti (s. 178).

Oysa *Crash*'ta teknolojiyle cinselliğin birbirlerine karışmalarının (bu "birleşme" bir ölüm düşüncesine yol açmaktadır, yoksa bir yas tutma düşüncesine değil) dışında yer almakla birlikte bu karışımın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilebilecek bir başka boyut, fotoğraf ve sinema boyutu vardır. Kaza ve sonu gelmeyen bir araç trafiğine doymuş parlak asfalt yüzey bir derinliğe sahip olmamakla birlikte yine de Vaughan'ın kamerasına ait objektif tarafından görüntülenmekte yani yinelemektedir. Vaughan kaza fotoğraflarını tanık-kanıt belgeler gibi stoklamaktadır. Tezgâhlamaya çalıştığı bu çok önemli olayın genel provası (tek başına aracında ölüşüyle yıldızın Elizabeth Taylor'la çarpışarak ölmesi aynı anda gerçekleşmektedir. Oysa bu çarpışma aylar öncesinden tekrar tekrar simüle edilerek kusursuz bir hâle getirilmiştir) bir film çekimi sırasında yapılmıştır. Bu hipergerçekçi kopukluk olmadan bu evren hiçbir şeye benzemeyecektir. Teknoloji, cinsellik ve ölümün birbiriyle kaynaştırılmasını sağlayan bir şey varsa o da suretini çıkarma ya da ikinci dereceden bir görsel sergilemedir. Aslında fotoğraf burada ne bir araç ne de yeniden canlandırma düzenine ait bir şeydir. Burada söz konusu olan şey, ne imgenin "daha da" soyut hâle getirilmesi, ne de tamamıyla kontrolden çıkmasıdır. Fotografik film şeridi (tıpkı otolar ve evlerdeki transistorlu radyo müziği gibi) hipergerçek, metalik ve bir yek vücut görünümü sunan araç trafiği ve trafik akışları tarafından oluşturulan ev-

rensel şeridin bir parçasıdır. Fotoğraf, teknik ya da vücudun ötesine geçmeyi becerebilmiş bir araç değildir. Olayın tasarlanış ânıyla, yeniden üretiliş hattâ "gerçek" üretiliş ânının çakıştığı bir evrende bütün her şey aynı anda olup bitmektedir. Burada zamansal bir derinlik yoktur. Ne geçmiş ne de gelecek vardır. Aslında kameranın objektifi (gözü) zamana koşut bir şekilde derinlik, duygu, uzam ve dil yetisinin yerini almaktadır. Kamera bizi bir başka boyuta taşımaz, yalnızca içinde yaşadığımız evrenin bir sırrı olmadığını gösterir.

> Havada yaratılan basınç dalgasıyla çenesi kalkan manken iyice geriye doğru kaykılmıştı. Elleri bir kamikaze gibi aracın komut kollarına bağlanmış, sırtı ise ölçüm aletleriyle doldurulmuştu. Onun kadar soğukkanlı diğer dört mankenden oluşan aile, karşıdaki arabanın içinde onun gelmesini bekliyorlardı. Yüzlerine içrek (aynı gruba ait olduklarını belirten) göstergeler çizilmişti.
>
> Kulaklarımızda âniden bir kırbaç şıkırtısı çınlar gibi oldu. Bir başka deyişle ölçüm kabloları rayların yanındaki otların içinde döne döne sürüklenerek kaydılar. Metalik bir patlamayla birlikte bir motosiklet aracın ön tarafına çarptı. Her iki araç seyircilerin taş kesmiş bakışları arasında ilk sıralara doğru sürüklendiler. Motorla sürücüsü ön kaportanın üstünden uçarak, ön cama çarptıktan sonra parçalanarak kara bir kütleye dönüşmüş olan tavanda dans etmeye başladılar. Arabanın iskeleti geriye doğru üç metre kayarak rayların üstünde durdu. Ön kaporta, ön cam ve tavan çökmüştü. İçerdeki aile fertleri alt alta üst üsteydiler. Kadının sırtında patlayarak parçalanan ön camın pırıltılı kırıntıları parçalanmış vücudunu kaplamıştı... Mankenin yüzü ve omuzlarından çıkartılan parlak ve sivri cam parçaları arabanın çevresinde gümüş renkli kardan bir örtü ya da iç karartıcı bir konfeti yığınına benziyordu. Helene, sanki zihinsel engelli bir çocuğa yardım eder gibi elimden tuttu ve

> "Ampex sistemde her şeyi yeniden görebiliriz. Kazayı yavaş çekim gösterecekler" dedi (s. 145).

Crash'ta her şey hiperişlevseldir çünkü araç trafiğiyle kaza, teknikle ölüm, cinsel ilişkiyle simülasyon senkron tek bir makine gibidirler. Bu, malın "hipermala" dönüştüğü hipermağaza bir başka deyişle hipermal ve çevresini saran araç trafiğinin dur durak bilmeyen görüntülerinden oluşan evrenin tıpkısıdır. Oysa *Crash*'taki işlevselci tavır kendi rasyonelliğini yok etmektedir çünkü işlevsizlik denilen şeyden bîhaberdir. Bu, paradoksallık sınırlarını yıkarak, aşmaya gidebilecek kadar radikal bir işlevselciliktir. Bir anda belirginliğini yitiren bu işlevselciliğin, ilgi çekici bir şeye dönüştüğü görülmektedir. Bu ne iyi ne de kötü, yalnızca çok işlevli bir şeydir. *Hedefe bir anda kestirmeden ulaşmak* isteyen ölüm ya da moda gibi. Bir tartışma konusu hâline geldiğinde bile o eski işlevselciliğin böyle bir şey yapabilmesi söz konusu değildir, bir başka deyişle bunun hiç de kestirme sayılamayacak, uzun bir yolun götürmediği yere götüren, daha da iyisi düşsel bilimler yöntemiyle bir Littre (Sözlük) taklidi yaparak, "hiçbir yere çıkmayan ancak diğerlerinden daha kısa bir yol" olduğunu söyleyebiliriz.

Zaten *Crash*'ı, hâlâ şu normal dünyaya ait itici güçlerin geleceğini düşlemeye çalışan ve o eski işlev/işlevsizlik çiftinin etrafında dönüp duran tüm diğer bilimkurgu öykülerinden ayıran özellik de budur. Kurmaca da aynı oyun kuralına göre gerçekliği aşıp geçmekte ya da tersi olmaktadır. *Crash*'taysa ne düşgücü vardır ne de gerçeklik çünkü hipergerçeklik her ikisine de bir son vermektedir. Bundan böyle tehlikeli bir gerilemeden de söz edilemeyecektir. Bu simülasyon ve ölüm aracılığıyla değişen ve bir başkasının yerine geçen; arzudan yoksun şiddet yüklü bir cinsellikle nötralize edilmiş vahşi ve ırzına geçilmiş bedenlerle dolu izlenimi bırakan; metalik ve koyu renklerden oluşan içi boş hiperteknik dünya iyi midir yoksa kötü mü? Bunu asla öğrenemeyeceğiz. Bu dünya yalnızca büyüleyicidir

ve büyüleyicilik bir değer yargısı değildir. *Crash*'ın gerçekleştirdiği mucize budur. Hâlâ eski işlevsel dünyaya ait bu eleştirel yargılama ve ahlâkî bakışla hiçbir yerde karşılaşılmamaktadır. Crash (burada da yazarın girişte "bas bas bağırarak bizi sürekli olarak teknolojik evrenin dışına çıkmaya zorlayan bu vahşi dünyaya karşı koyucu işlev" demesine karşın) hipereleştirel bir yapıttır. Pek az kitap ya da film her türlü ereklilik ya da eleştirel olumsuzluğun ortadan kayboluşunu bu kadar sıradan ve şiddetli bir şekilde sergilemektedir. *Nashville, Otomatik Portakal* bu türden filmlerdir.

Borges'ten sonra ve bir başka düzlemde, *Crash* bundan böyle kendisinden kaçamayacağımız simülasyon evrenine ait ilk büyük romandır. Bu *asembolik* evrenin kitle iletişimselleştirilmiş tözü bir tür ters yüz etmeyle (neon ışıkları, beton, araba, erotik mekanik) sanki ilkel bir öğreti düzenine özgü büyük bir güç tarafından belirlenmiş gibidir.

> Sirenlerin uğultusu arasında son ambulans da uzaklaştı. İnsanlar kendi araçlarına döndüler. Blue-jeanli genç kız yanımızdan geçip gitti. Onunla birlikte ilerleyen ve elini kızın omuzuna atmış olan oğlan parmaklarını kızın meme uçlarına sürterek sağ göğsünü okşamaya başladı. Birlikte üstü çıkartmalarla bezeli, sarıya boyanmış, bagajı olan bir spor arabaya bindiler. Havada ağır bir cinsellik kokusu vardı. Tanıdık olalım ya da olmayalım hepimiz toplu hâlde, bir cinsel ilişki bayramına gidilmesini buyuran bir âyin töreninden sonra mabedi terk eden kongre üyelerine benziyorduk. Az önce tanık olduğumuz kanlı "eucharistie"ye özgü gizemi yeniden yaşayabilmek için, gecenin bir vaktinde, hiç tanımadığımız partnerlerimizle yola koyulmuştuk (s. 179).

SİMÜLASYON VE BİLİMKURGU

Simülakrlar üç gruba ayrılır:

– Uyumlu, iyimser ve Tanrı'nın yarattığı ideal doğanın tıpkısını/ikizini oluşturmayı amaçlayan imgeleme, taklit ve kopyalama üstüne kurulmuş doğalcı, doğal simülakrlar,

– Tüm üretim düzenini kapsayan enerji ve güç üstüne kurulmuş, makinelerle somutlaşan, üretici özelliğe sahip, üretken simülakrlar. Evrensel boyutlara insana inanmayı hedefleyen, sürekli bir yayılma eğiliminde olan ve nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan bir enerjiyi özgürleştirme (arzu, göreceli ütopyalarla simülakrlar grubuna aittir) peşinde koşan simülakrlar,

– Information=bilgi, model ve sibernetik oyunlardan oluşan, total bir işlemsellik, hipergerçeklik ve mutlak bir denetimi hedefleyen simülasyon simülakrları.

Birinci grupta, *ütopya* üreten bir düşsellikle karşılaşıyoruz. İkincide *bilimkurgu* üreten bir düşsellik. Günümüzde üçüncüye özgü bir düşsellikten söz edebilmek mümkün müdür? Bu soruya olsa olsa o eski günlere özgü güzelim bilimkurgusal düşselliğin ölmüş ve yerini başka şeylerin almaya başlamış olduğu

türünden bir yanıt verilebilir. Bu düşünce hem romanı hem de kuramı kapsamaktadır. Aynı belirsizlik ve anlamsızlığın belirlediği alınyazısı özgün birer tür olarak bilimkurgu ve kurama bir nokta koymuştur.

Aralarında belli bir mesafe yoksa ne gerçekten söz edilebilir ne de düşselden. Gerçekle düşsel arasındaki bu mesafe modelin çıkarına kemirilmeye, yok edilmeye başlandığında neler olmaktadır? Oysa bir simülasyon grubundan (düzeninden) diğerine geçişte de genel eğilim, bu mesafenin emilerek, yerini ideal ya da uydurma bir düşsel evren üretimine bırakmasından yanadır:

– Ütopyada en üst düzeye ulaşan bu mesafe ortaya kesinlikle farklı bir evrenle bir aşkınlık çıkmasına yol açmaktadır. Aşkınlığın çok derinlere hattâ bilinçaltına kadar nüfuz edebildiği romantik düş bunun bireysel bir biçimidir. Zaten bu evrende gerçek ve düşsel dünya arasındaki mesafe en üst düzeyde olup, Ütopya adasının karşısındaki kıtanın adı gerçektir.

– Bilimkurguda bu mesafe büyük ölçüde kısalmaktadır. Çünkü bilimkurgu nitelik açısından, çoğu kez, gerçek üretim dünyasından nitelik açısından farklı olmamakla birlikte bu dünyanın gereksiz bir şekilde abartılmış *projeksiyonundan* (bir perde üzerinde yansıtılmasından) başka bir şey değildir. Mekanik ya da enerjetik uzantılarla hızlar ya da güçlerin *n* üssüne yükseltildiği bu şemalar ve senaryolar aslında aynı mekanik ve metalürjik, vb. dünya tarafından üretilmektedirler. Bu dünyada insanın yerini robotlar almaktadır. Sanayileşme öncesine ait sınırları belli bir evrenin *karşısına/yerine*, ideal bir alternatif evren olan ütopya konuluyordu, bir başka deyişle sınır tanımayan potansiyel bir üretim evrenine kendi olanaklarını ekleyen bilimkurgu bu sınır tanımazlığın boyutlarını daha da genişletiyordu.

– Model patlamasının yaşanmaya başlandığı bir dönemde bu mesafe neredeyse sıfırlanmıştır. Modeller aşkınlaşamadıkları ya da yansıtıcı olamadıklarından gerçeğin karşısına düşsel bir

evrenle çıkamazlar. Çünkü ortaya çıkacak gerçeğin yerini onlar aldıklarından, kurgulanmış bir gerçek düşüncesinin varlığına kesinlikle tahammül edememektedirler. İçkinleştikleri için hiçbir düşsel aşkınlık biçimine yaşam hakkı tanımamaktadırlar. Yalnızca sibernetik anlamda bir simülasyon evreninin yaşamasına bir başka deyişle bu modelleri (senaryolar, simüle edilmiş durumlara alışılmasını sağlama, vs.) keyfinize göre güdümleyebileceğiniz bir evrenin var olmasına müsaade etmektedirler. Oysa bu durumda *gerçeğin güdümlenmesi ve gerçeğin üretilmesi arasında bir fark kalmayacağından kurmacaya da (düşgücüne) gerek kalmayacaktır.*

Gerçekliğin kurmacayı aşıp geçebildiği günlerde, bunun, düşselliğin varlığını kanıtlayan en önemli gösterge olduğu söylenebilirdi. Oysa modelin bir kopyasından başka bir şey olmayan bir gerçeğin, modeli aşıp geçebilmesi mümkün değildir.

Gerçeklik ilkesinin egemen olduğu bir dünyada gerçek, düşsel adlı bir "bahaneye" sahipti. Simülasyon ilkesinin belirlediği günümüz dünyasındaysa gerçek, modelin kopyasından başka bir şey olamamaktadır. Paradoksal bir şekilde gerçek bizim için hakiki bir ütopyaya dönüşmüştür oysa bu ütopyanın gerçekleşme olasılığı sıfırdır çünkü bu ütopya yitirdiğimiz gerçeği bir daha ancak rüyamızda görebileceğimizi söyleyen türden bir şeydir.

Sibernetik ve hipergerçek bir çağa özgü bir bilimkurgu belki de yalnızca "tarihe" mâl olmuş dünyalar "yapay" bir şekilde diriltildiğinde sona erecektir. Geçmişe ait olayları, kişilikleri, anlamlarını yitirmiş, modası geçmiş ve de orijinal süreçlerinden arındırılmış ideolojileri en küçük ayrıntısına kadar yine geçmişte yaşanmış olan hakikatin bir tür sanrı (serap) gibi (in vitro) tıpatıp benzerini yeniden oluşturmaya kalkışmasının bundan başka bir anlamı olabilir mi? Ph. Dick "Simulacres" (Simülakrlar) başlıklı yapıtının Kuzey-Güney savaşını anlatan bölümünde aynen böyle yapmıştır. Bu üç boyutlu devasa hologramda, kurmaca, geleceği yansıtmaya çalışan bir ayna görevi

görmek yerine, geçmişi tüm ayrıntılarıyla, umarsız bir şekilde, bir tür halüsinasyona dönüştürmenin peşinde koşmaktadır.

Bir başka evren düşleyebilmemiz imkânsız çünkü aşkınlıktan yoksun bir dünyada yaşıyoruz. Klasik anlamdaki bilimkurgu, yayılmacı bir politikanın egemen olduğu bir dünyaya aitti. XIX. ve XX. yüzyılların kolonizasyon ve keşifleriyle suç ortaklığı yapan, mekânsal araştırmayı ön planda tutan öyküler içinde kendine bir yer edinmiş gibiydi. Oysa burada nedenle sonuç arasında hiçbir ilişki yoktur. Çünkü günümüzde yeryüzünün yüzeyi sanal/gücül anlamda kodlanıp bir haritaya dönüştürülmüş, hattâ gereksiz ayrıntılara kadar belirlenmiş ve tüketilmiş olduğundan bizde dünyanın bir şeylerin içine hapsedildiği izlenimini bırakmaktadır. Çünkü evrensel Pazar, mallar kadar düşselliği de yok eden değerler, göstergeler ve modellerden oluşmaktadır. Bilimkurgunun (teknik, zihinsel ve kozmik) araştırmalar yapan evreni işlevini işte bu yüzden tamamen yitirmemiştir. Bu iki olay geçmiş yüzyıllara özgü o muazzam patlama ve yayılma süreçlerinin yerini alan genel bir için için kaynama (implosion) sürecinin ön ve arka yüzü gibidir. Bir sistem gidebileceği en uç noktaya kadar giderek, doyuma ulaştığı, yani tükenmeye başladığı zaman bir tersine çevirme olayıyla karşılaşılmaktadır. Bu arada düşselin başına bir şeylerin gelmesi kaçınılmazdır.

Bugüne kadar hep belli bir düşsellik rezervine sahip olduk oysa bu düşsellik rezervine bir anlam kazandıran şeyle gerçeklik katsayısı arasında belli bir orantı vardır. Bu düşünce coğrafî ve mekânsal keşifler için de geçerlidir. Düşselliğin ulaşıp, içinde dolanabileceği bâkir bir alan kalmadığı ve *harita tüm coğrafî alanları belirlediğinde, gerçeklik ilkesi de ortadan kaybolmaktadır.* Dünya yüzeyini bir gönderen olmaktan çıkartan uzayın fethi bu anlamda geriye dönüşü olanaksız bir noktanın da habercisidir. Gerçekliğin sınırları sonsuzluğa çekilince, bu, sınırları belli bir evrende iç uyum anlamına gelen gerçeklik ilkesinin kanama yapmasına neden olur. Dünyanın keşfinden sonra ger-

çekleşen uzayın keşfi, insanlığa kendi gerçekliğini yitirtme ya da bir simülasyonun hipergerçekliği içine itmeyle eşdeğerli bir şeydir. Ay'a gönderilen son uzay aracının içine yerleştirilen ve böylelikle kendisine bir uzay katsayısının yüklenmiş olduğu söylenebilecek iki oda, bir mutfak bunun en güzel kanıtıdır. Dünyaya ait, içinde oturulan sıradan bir mekâna kozmik bir değer katılarak, uzayda yüceltilmesine tanık olunmaktadır. Uzaysal aşkınlıkta uydulaşan gerçek. Bu, metafiziğe, hayallere ve bilimkurguya bir son vermek demektir. Yeni çağın adı hipergerçeklik çağıdır.

Bu noktadan itibaren bir şeylerin değişmesi gerekmektedir. Çünkü bilimkurguyu cazip hâle getiren bir evren yaratmak, bu evreni dönüştürmek ya da ona akıl almaz boyutlar kazandırmak, abartmak artık olanaksızdır. Bundan böyle gerçekten yola çıkarak gerçek olmayan, gerçek verilerden yola çıkarak düşsel bir şeyler üretebilmek mümkün değildir. Bu sürecin tersine dönmüş olduğunu ve bu yeni süreçte eskisinin yerine gerçekliğini yitirmiş yeni durumlarla kendilerine gerçeğin, sıradanlığın, yaşanmışlığın renkleri yüklenmeye ve bu arada yaşantımızdan çıkıp gitmiş olan gerçeği kurmacayla yeniden yaratacak olan simülasyon modellerinin konulacağını söyleyebiliriz. Bize kimi zaman insanı ürkütebilen ayrıntılara kadar gidilerek yeniden oluşturulmuş/üretilmiş çok başarılı bir gerçek, gündelik olaylar ve yaşanmışlık sanrısı sunulmaktadır. Tıpkı koruma altına alınarak yeniden üremeleri sağlanmaya çalışılan hayvanlara ait bir 'doğal park' ya da bir 'doğal botanik bahçesi' gibi. Bütün bunlar bizde, neredeyse gerçeğinin üzerine gelip yapışan ve aralarında bir fark bulunduğunu saptayabilmenin imkânsız olduğu bir ikiz izlenimi bırakmaktadır. Oysa bunların hepsi bir tözden yoksun, gerçekliklerini çoktan yitirerek, hipergerçekleşmiş şeylerdir.

Bu anlamda sahip olduğu keşfetme çekiciliğinin kendisine "katmış olduğu" o saf ve özgürlük saçan roman olma özelliğini yitiren bilimkurgu, buna karşın, bizim güncel evren anlayışımı-

za uygun bir şekilde adına "gerçek" dünya dediğimiz, şu evrensel simülasyon parçalarına yeniden can vermeye, onları güncelleştirmeye ve yeniden gündelik yaşamın bir parçası hâline getirmeye çalışarak için için denebilecek bir şekilde gelişecektir.

Bu tersine döndürme ya da bu tersine döndürülmüş durumun açıklamasını bundan böyle hangi yapıtlar yapacaktır? Görünüşe göre K. Philip Dick'in öyküleri, tabiri caizse, bu yeni uzam içinde kendilerine yeni bir çekim merkezi bulmaya çalışıyorlar denebilir. Oysa böyle bir açıklama geçerliğini yitirmiştir çünkü bu yeni evren "yerçekimine karşıdır" (antigravitationnel), eğer hâlâ bir yerçekiminden söz etmek gerekiyorsa bu öykülerin gerçek ve düşsel adlı *deliklerin* çevresinde dönüp durdukları söylenebilir. Bu öykülerde ne alternatif bir kozmos, kozmik bir egzotizm ya da folklordan söz edilmektedir, ne de galaksiler arası kahramanlık öykülerinden. Bu öykülere ait tüm veriler mutlak bir simülasyon evrenine aittir. Çünkü hiçbir şeyin nereye ait olduğu belli değildir. Her şey içkindir. Geçmiş ya da gelecek yoktur. Öykülerle ilgili tüm veriler (coordonnées) boşlukta bırakılmış (zihinsel, zamansal, mekânsal ve gösterge anlamında demek istiyoruz) gibidirler. Bu, mevcut bir gerçek evrene paralel olarak yaratılmış, birincinin tıpatıp bir benzeri ya da var olabilmesi mümkün olacak türden bir evren değildir. Böyle bir evren hem olabilir hem de olamaz. Bu hem gerçek hem de gerçek dışı bir evrendir. *Hipergerçeğin* ta kendisi yani bir simülasyon evrenidir, kısaca bambaşka bir evren. Bunun bir simülasyon evreni olmasını sağlayan şey Dick'in simülakrlardan bilinçli bir şekilde söz etmiş olması değildir (bilimkurgu bunu her zaman yapmıştır, ancak bunu her zaman için asıl dünyanın *ikizini* (double) üreterek yapay veya düşsel bir şekilde benzeterek yapmıştır. Bu öykülerde artık bir ikiz yoktur. Doğrudan doğruya gerçeğinden, kendisini yansıtabilecek bir ayna, bir yansıtma aracı ya da ütopyadan yoksun bir ikizden söz edilmektedir. Simülasyon evrenine özgü *saydamlık soluktur/bulanıktır*, dışsal bir görünümden yoksun olduğu için

de aşılıp geçilebilmesi olanaksızdır. Bir anlamda bu evrende "aynanın içine yerleşerek dünyayı oradan izleyebilmek" yani bir ayna görevini yerine getirebilmek bile mümkün değildir zira bu ancak aşkınlığın altın çağında yapılabilen bir şeydi.

Bu konuda Ballard'ın gelişim çizgisi belki daha inandırıcı bir örnek oluşturacaktır. Yazmış olduğu aşırı "fantazmagorik", bir düşü andıran, ilk şaşırtıcı ve şiirsel öykülerinden biri olan ve artık bir bilimkurgu öyküsü olarak nitelendirilemeyecek ancak günümüzde (IGH ya da *Beton Adası* başlıklı öykülerine oranla) kuşkusuz bir bilimkurgu modeli/örneği olarak gösterilebilecek *Crash*'a bir göz atalım. *Bizim* dünyamızı anlatan *Crash* adlı bu öyküde "yeni olarak nitelendirilebilecek" hiçbir şey yoktur. Bu öyküde anlatılan trafik ve kaza, teknik ve ölüm, cinsellik ve fotoğraf makinesi objektifi, vb. her şey hiperişlevselidir. Sanki her şeyin senkronik bir şekilde çalıştığı, simüle edilmiş büyük bir makineden söz edilmektedir. Bir başka deyişle bize özgü, bizi çevreleyen boşlukta, birbiriyle iç içe geçmiş hiperişlevsel modellerin hızlandırılmasından söz edilir gibidir. *Crash*'ı o eski (mekanik ve mekanist) işlev/işlevsizlik çifti çevresinde dönüp duran bütün diğer bilimkurgu yapıtlarından ayıran şey, "bildiğimiz" (normal) dünyayı aynı ana konular ve amaçlar doğrultusunda gelecek adlı bir zaman dilimi içinde yansıtabilmesidir. Az önce açıklamış olduğumuz kurallar çerçevesinde kurmaca, gerçekliği aşıp geçebilmektedir (ya da tersi olmaktadır ki, bu çok daha ilginç bir şeydir). Oysa *Crash*'ta ne kurmaca vardır, ne de bir gerçeklik. Çünkü hipergerçeklik denilen şey her ikisine de aynı anda son vermektedir. Günümüze özgü bize ait çağdaş bilimkurgu örnekleri olarak *Jack Barron ya da Sonsuzluk*, *Herkes Zanzibar'a*'nın kimi bölümleri verilebilir.

Aslında bu anlamda bir bilimkurgudan söz edilemez çünkü bu tür bir bilimkurguyla her yerde karşılaşılmaktadır. Modellerin akış düzeni içinde, bilimkurgu dediğimiz şey, şu anda burada, yanı başımızdadır. Çevremizi saran şu simülasyon adlı kanıtlanması imkânsız hakikatin içindedir. Bu işlemsel dünya-

nın tepkisizliği sayesinde onu doğal ve işlenmemiş hâliyle görebilmek mümkündür. Batı Almanya'da bulunan ancak *hiçbir* şey üretmediği hâlde işsiz insanlara geleneksel çalışma sürecine ait işler verip çalıştıran ve tüm faaliyetleri fabrikalar arası karşılıklı sipariş, rekabet, yazışma, muhasebe işlemlerinden ibaret olan ve hep birlikte muazzam bir şebeke oluşturan şu simülakr-fabrikalar adlı "gerçeklik" hangi bilimkurgu yazarının aklına gelebilir? Zaten günümüzde böyle bir "gerçeklik"le kimse ilgilenmemektedir. Anlamsız bir şekilde boşu boşuna çalışıp, 'üreten' bu fabrikaların 'ürettikleri' maddeler günlük yaşamda hiçbir işe yaramamaktadır. Üstelik bu hayalet fabrikalardan biri günün birinde "gerçekten" iflâs etmiş ve çalışanları ikinci bir kez işsiz bırakmıştır. Simülasyon budur. Bunlar yalancıktan fabrikalar değil, gerçek ya da hipergerçek fabrikalardır. Sonuç olarak bunlar "ciddi" olarak tanımlanabilecek fabrikalara ait "gerçek" üretimin de hipergerçeklik evreni doğrultusunda yorumlanmasına neden olmaktadırlar. Burada insanı hayretler içinde bırakan şey, gerçek/yalancı fabrika karşıtlığı değil, tam tersine ikisi arasındaki farksızlıktır. Oysa bu farksızlık gerçek fabrikalardaki üretimin de bu "simülakr" işyerlerininkinden farklı bir amaca sahip olmadıkları düşüncesini çağrıştırmaktadır. Üretim adlı öykünün bu bölümüne gerçek bir "bilimkurgusal" nitelik kazandıran şey, işte bu hipergerçek düzeydeki benzerliktir.

Günümüzde karmaşık bir görünüm sunan bilimkurgu dünyasında, içinden çıkılması en güç olan şey (hâlâ büyük ölçüde) ikinci grupta yer alan üretici/yansıtıcı (=düşsel bir dünya yaratan) bir düşsellikle üçüncü grup simülasyon olayı içinde yer alan düşsellik arasındaki ayrımın kalkmış olması, yani belirsizliktir. Örneğin ikinci gruba özgü tipik bir örnek olan mekanik robotlarla aslında üçüncü gruba ait olan sibernetik, bilgisayarlı makineler arasında kesin bir ayrım yapabiliyoruz. Ancak bir düzey, diğerinin içine karışıp onu kirleterek, saflığını bozabilir. Örneğin üçüncü gruba ait bilgisayar, süper mekanik bir araç, süper bir robot ve aynı zamanda ikinci grup simülakrlara özgü

bir üretkenliğe sahip süper güçlü bir makine gibi iş görebilir, bir simülasyon sürecinden çok, belli amaç ve hedeflere sahip bir evrenin reflekslerine sahip olabilirler (buna *2001'*deki bilgisayarın değer karmaşası ve başkaldırmasıyla, *Herkes Zanzibar'a*'daki Şalmanazar da dâhildir.)

Birinci gruba ait (opératique) *güdümleyici* bir özelliğe sahip (teatral bir konuma, teatral ve fantastik bir düzeneğe sahip şu teknik adlı "büyük opera") olanla, ikinci gruba ait (opératoire) *güdümleyebilme özelliğine* (sanayileşmiş, üretici, güç ve enerji üreten bir konuma) sahip olan üçüncü gruba (opérationnel) "*güdümlenebilen*"e (metatekniğin sibernetik, rastlantısal ve değişken konumuna) ait tüm veriler bilimkurgu düzeyinde birbirleriyle iç içe geçebilirler. Üçüncü gruptan başkasınınsa bizim ilgi alanımıza girmediğini söyleyebiliriz.

HAYVANLAR

territoire et métamorphoses

Yaşam Alanı ve Biçimsel Dönüşüme Uğramalar

Engizisyon cellâtlarının sorunu neydi? Onlar Kötülüğün, Kötülük İlkesinin itiraf edilmesini istiyorlardı. Suçlulara kazara suç işlemiş olduklarını, ilâhî düzenin bir parçası olan Kötülük ilkesine istemeden uymuş olduklarını söyletmek gerekiyordu. Böylelikle itiraf olayı insanı rahatlatan bir nedenselliğin sürdürülmesini sağlarken; öte yandan işkence, yani kötülüğün işkence yoluyla yok edilmesi "bir neden olarak kötülük üretiminin" (bu ne sadistçe ne de bağışlatıcı türden bir işkencedir) baş tâcı edilmesine neden oluyordu. Aksi takdirde imandan en küçük sapma bile Tanrı'nın yarattığı her şeyden kuşku duyulmasına neden olabilirdi. Laboratuarlarda ya da füzelerde hayvanlardan bilim adına yine böylesine vahşi bir şekilde yararlanır, onları kötü emellerimize alet edip elektrotlar ve ameliyat bıçaklarıyla tehdit ederken kendilerine zorla itiraf ettirmeye çalıştığımız şey nedir?

Bilimin hayvanlardan beklediği bir şey varsa, o da, hiçbir zaman varlığından emin olamadığı ve gizliden gizliye umudunu kesmeye başladığı bir nesnellik ilkesi itirafıdır. Hayvanlara hay-

van olmadıklarını, akla ters düşen radikal tuhaf ve anlaşılmaz yanlar içermesine rağmen hayvanlık, vahşilik diye bir şeyin bulunmadığını itiraf ettirmek. Buna karşın en hayvanî, en tuhaf ve *anormal* davranışların bile bilim tarafından fizyolojik mekanizmalar, beyinsel bağlantılar şeklinde çözülebildiğini göstermektedir. Hayvanlarda hayvansal olanla o hayvanî belirsizlik ilkesinin yok edilmesi gerekmektedir.

Öyleyse deney, bir amacın aracı olmaktan çok *güncel* bir meydan okuma ve günahtan arındırma işkencesidir. Akla uygun bir ortam oluşturamayan bilimsel deney, eskiden inancını topluluk önünde bağırta çağırta itiraf ettirmeye çalışan işkenceciler gibi hayvanlara bilimsel denek olduklarını itiraf ettirmeye çalışmaktadır. Hastalık, çılgınlık, hayvanlık gibi görünür nedenlerin, gerçekte açık bir nedensellik anlayışı açısından geçici bir çatlak oluşturduklarını itiraf ettirmek. Eskiden ilâhî akıl nasıl kendini kanıtlama deneyleri yaptıysa, bugün de bilim sürekli benzer deneyleri her yerde tekrarlamaktadır. Bu anlamda hepimiz, üzerlerinde sürekli testler yapılan ve son aşamada her biri akıl (rasyonel) yoluyla açıklanabilecek refleks davranışlar gösteren birer deney hayvanı sayılırız. Sessizlikleri nedeniyle bizim için çözülmesi olanaksız vahşi bir düzeni temsil eden hayvanların dünyasının bilinmezliğine bir son verilerek, reflekse dayalı bir hayvanlık anlayışı geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Öyleyse liberal yok etme düzeninde hayvanlara öncelik tanınmaktadır! Hayvanları modern yöntemlerle inceleme yollarının hepsi, hayvancılıkta deneyden sınaî zorlamaya giden deneyler aslında insanları güdümlemenin ara kesitleri gibidir.

> Lyon'da yapılan bir kongrede Avrupalı veterinerler sınaî boyutlarda hayvan yetiştiren işletmelerdeki psişik rahatsızlıklar ve hastalıkların giderek artışından endişe duymaktadırlar.
>
> *Science et Avenir*, Temmuz 1973.

Tavşanlarda hastalıklı bir huzursuzluk hâli görülmekte, kendi pislikleriyle beslenmeye başlamakta ve kısırlaşmaktadırlar. Tavşan, söylentiye göre doğuştan "rahatsız" ve "uyumsuz" bir hayvandır. Enfeksiyonlara ve parazitlere karşı aşırı duyarlıdır. Antikorlara karşı direnç kazandıklarından dişiler kısırlaşmaktadır. Ölüm oranları neredeyse doğal denebilecek bir artış göstermektedir.

Tavuklardaysa histeri tüm grubu etkilemekte ve kolektif "psişik" tansiyon tehlikeli boyutlara ulaşabilmektedir. Bu durumda bütün tavuklar, kümesin dört yanına doğru uçuşup bağırmaya başlamaktadırlar. Kriz sona erince genel bir bezginlik, bir terör ortamıyla karşılaşılmakta ve hayvanlar bir köşede suskun, felç olmuş gibi durmaktadırlar. En ufak bir olay krizin yinelenmesine neden olmakta ve bu durum bazen haftalarca sürebilmektedir. Tavuklara yatıştırıcı ilâçlar verilmeye çalışılmıştır...

Domuzlardaysa etoburlaşma olayıyla karşılaşılmaktadır. Hayvanlar birbirlerini ısırmaktadır. Danalar ise kimi zaman çevrelerindeki her şeyi ölünceye dek yalamaktadırlar.

"Sınaî yöntemlerle yetiştirilen hayvanların *psişik* açıdan acı çektikleri doğrudur... Bu yüzden bir zoo-psikiyatri zorunlu hâle gelmektedir... Huzursuz bir psişik yapı normal gelişme açısından engel teşkil etmektedir."

Loş alanlar, kırmızı ışık, çeşitli oyuncaklar ve yatıştırıcıların hiçbiri iyi gelmemektedir. Tavuklarda bir yeme hiyerarşisi, yani bir *pick order* vardır. Bu aşırı kalabalık yaşama koşullarında sona kalanlar hemen hiç beslenememektedirler. Bu *pick order*'a son verilerek, yem verme *demokratik* bir dağıtım yöntemiyle çözülmeye çalışılmış, ancak girişim tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü bu simgesel düzenin bozulması hayvanların yaşantısında bir karmaşa ve kronik dengesizliğe yol açmıştır. Güzel bir saçmalık örneği. Daha önce tribal toplumlarda benzer bir iyi niyetli demokratik girişimin hangi felâketlere yol açtığını biliyoruz.

Psikolojik rahatsızlıklar hayvanlarda fizyolojik hastalıklara yol açmaktadır! Olağanüstü bir buluş! Farelerde, domuzlarda, tavuklarda kanser, mide ülseri ve kalp damar pıhtılaşmasına bağlı enfarktüsler görülmektedir! Araştırmanın yazarı sonuç olarak hayvanlar için daha büyük alanlar yaratılmasını tek olası çözüm olarak göstermektedir. "Biraz daha geniş alanlar yaratılırsa hâlen gözlenen pek çok rahatsızlık ortadan kalkacaktır." En azından "hayvanlar bu kadar sefil, perişan olmayacaklardır". Sonuç olarak araştırmacımız bu kongreden hoşnuttur: "Sınaî yöntemlerle üretilen hayvanların kaderiyle ilgili güncel araştırmalar, görüleceği gibi *bir kez daha* iyi bilinen bir ahlâk ve doğal olarak bir çıkar anlayışıyla buluşmaktadır". "Doğayla istediğiniz gibi oynayamazsınız". Hayvanlardaki rahatsızlıkların boyutları işletmenin verimliliği açısından zarar veren bir düzeye ulaşmış bulunduğundan, bu verim düşüklüğü işletme sahiplerinin hayvanlara daha normal yaşam koşulları sağlamasına yol açabilecektir. "Sağlıklı bir üretim için bundan böyle *hayvanların zihinsel sağlığıyla da* ilgilenmek gerekecektir". Aynı araştırmacı hayvanların yeniden sağlıklı bir psikolojik yapıya kavuşabilmeleri için tıpkı insanlar gibi onların da tatile gönderilebileceğini öngörmektedir.

"İnsaniyet", "normallik" ve "yaşam standardının" bir verimlilik olayı olduğu bundan daha güzel ve iyi bir şekilde ifade edilemezdi. Artı değer hastalığına yakalanmış olan bu hayvanlarla; sınaî konsantrasyon, bilimsel bir şekilde örgütlenen çalışma düzeni ve zincir (bant) usulüyle çalışan fabrikalar arasındaki paralellik oldukça aydınlatıcıdır. Burada da kapitalist "işletmeciler" insanbilimler ve fabrika arasındaki "psiko-sosyolojik" boyutu keşfedip, "işin niteliği" ve "görevlerin anlamlandırılması" gibi yenilikler ve buluşlara başvurarak sömürü biçimini neredeyse insanın gözlerini yaşartacak bir şekilde gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Bu yöntemlere çözümü olmayan bir ölüm olayıyla karşılık veren hayvanlar, insanlarınkinden çok daha parlak bir örnek sunmaktadırlar.

Ölümün sınaî örgütlenme biçimine karşı hayvanlar, ancak intihar ederek meydan okuyabilmektedirler. Betimlenen bütün anormallikler intiharla ilişkilidir. Bu direnişler sınaî anlayışın (verimin düşmesi) başarısızlığı anlamına geldiği gibi, özellikle de uzmanların yürüttükleri mantığı sarsmaktadır. Refleks ve makineleşmiş hayvan davranışları mantığıyla rasyonel mantığa göre bu anormal davranışlar açıklanamamaktadır. Bu yüzden işletmelerin nihaî amacı olan ölüm konusunda herhangi bir değişikliğe yol açmayan liberal ve insancıl bir bakım düzenine mahkûm edilmiş hayvanlar psikolojik, irrasyonel ve bozuk bir psikolojik yapıyla ödüllendirilmektedirler.

Böylelikle kendileri için hazırlanan ölüm düzenine uyumlanamayan hayvanların daha önce keşfedilmeyen psişik yapılarının incelenmesi de yeni bir bilimsel inceleme alanı hâline gelecektir. Tıpkı tutukluları hücrelere tıkmak olanaksızlaştığı zaman tutuklu psikolojisi, sosyolojisi ve cinselliğinin yeniden keşfedilmesi gibi! Tutuklunun özgürlük, cinsellik ve "normalliğe" gereksinim duyduğu ve hapishane yaşamına ancak bu şekilde tahammül edebildiği keşfedilmiştir.[1]

Tıpkı sınaî yöntemle üretilen hayvanların normlara uygun bir şekilde ölebilmek için "belli yaşam koşullarına sahip olması gerektiği gibi". Burada hiçbir çelişki yoktur. Üretim zorunluluğunun gereklerini yerine getirebilmek için işçi, sorumluluk almak ve özerk yönetimi bilmek durumundadır. Uyumlanabil-

[1] Örneğin Teksas'taki bir hapishanede tutuklu bulunan dört yüz kadın ve erkek, dünyanın en yumuşak cezaevi yönetimine sahiptir. Geçtiğimiz haziran ayında bu hapishanede bir çocuk doğmuş ve son iki yılda yalnızca üç kişi kaçmıştır. Kadın ve erkek tutuklular öğle yemeklerini birlikte yemekte ve grup psikolojisi seanslarında bir araya gelmektedirler. Her tutuklu kendi odasına ait tek anahtarın sahibidir. Kimi tutuklular boş odalarda bir araya gelebilmektedirler. Bugün itibariyle otuz beş tutuklu bu hapishaneden kaçmış, ancak büyük çoğunluğu kendiliğinden geri dönmüştür.

mek için her insanın psişik bir yapıya ihtiyacı vardır. Bilinçli ya da bilinçsiz bir psişik yapının başka bir varoluş nedeni olamaz. Altın çağı sürüp giden bu psişik yapı tüm alanlarda rasyonel toplumsallaştırmanın olanaksız olduğu bir dönemle çakışacaktır. İnsanı mucizevî bir yöntemle "rasyonel" davranışlara sahip bir varlığa indirgeyebilmek mümkün olsaydı, bugün ne insan bilimleri ne de psikanaliz diye bir şey olurdu. Karmaşık yapısı sınırsız bir şekilde uzatılıp, genişletilebilecek psikoloji adlı disiplinin ortaya çıkmasının kökeninde (işçileri) öldürünceye kadar sömürebilme, (tutukluları) öldürünceye kadar kapalı tutabilme, (hayvanları) öldürünceye kadar şişmanlatma olanaksızlığı vardır. Şaşmaz bir eşdeğerlikler yasasına göre:

–Şu kadar kalorisi olan enerji ve zaman için=şu kadar işgücü
–Şu suça=şu kadar ceza
–Şu kadar gıdaya=optimal ağırlık ve sınaî ölüm.

Bu tehlikeli gelişme engellendiğindeyse ortaya psikolojik yapı, nevroz, psiko-sosyal, vb. şeyler çıkmakta ve bu çılgınca denklemlere bir son vermek yerine üzerinde uzlaşma sağlanmış eşdeğerlikler ilkesi sürdürülmektedir.

Yük hayvanı olup insanlar için çalıştılar. Deney hayvanı olup bilimin sorularını yanıtlamaya zorlandılar. Tüketim hayvanı olup sınaî ete dönüştüler. Psikolojik rahatsızlıkları fizyolojik hastalıklara yol açmış hayvanlar olarak bugün bu "psikoloji" terminolojisini bilmek ve kendi psikolojik yapıları ve bilinçaltlarındaki kötülükleri açıklamak durumundalar. Onların başına bütün bu işleri açanlar bizleriz. Bizim yazgılarımızla hayvanlarınki hep aynıdır. Bu olay İnsanın, ayrıcalıklı bir varlık olarak Hayvandan önce geldiğini kabul ettirmeye çalışan İnsan Aklını bozguna uğratan acı bir rövanştır.

Hayvanların insanlık dışı bir konuma geçişleri akıl ve insan sevgisinin (humanisme) gelişmesiyle birlikte olmuştur.

Bu, ırkçılığa paralel giden bir mantıktır. Nesnel bir hayvanlık düzeninden ancak İnsanın ortaya çıkmasından bu yana söz edilebilir. Geçmişten günümüze insanla hayvanın karşılıklı konumlarını belirleyen soy ağacını oluşturabilmek çok güçtür ancak ikisi arasındaki uçurum, bir başka deyişle uzay boşluğu ve laboratuvar adlı cehennemlerde hayvanları, sorulan sorulara, bizim yerimize yanıt vermeye zorlayan ya da Afrika'daki rezervler ve hayvanat bahçeleri adlı cehennemlerde canlı birer örnek olarak muhafaza edip, arşivledikten sonra yok eden anlayışın gerisinde ırkçı denilebilecek bir duygusallık yatmaktadır (Brigitte Bardot ve bebek fok balıkları gibi). Bu, köleliğin ortadan kaldırılmasından sonra ortaya çıkan gerçek ırkçılık gibi, hayvanların evcilleştirilmesinden sonra ortaya çıkan bir uçurumdur.

Eskiden hayvanlar, ilâhî ve kutsal varlıklar olarak kabul ediliyorlardı. İlkellerde "insan" egemenliği diye bir şey yoktur. Hayvanların düzeni uzun bir süre insanlar için bir referans düzeni olmuştur. Kurban edilmeye değer ilk varlıklar bir Tanrı olarak görülen hayvanlardı. İnsan, hayvandan sonra kurban edilmeye değer ikinci varlık olabilmiştir. İnsanlar, hayvanların bir devamı olarak gösterilmektedir. Örneğin Bororolar kendilerinin (araras) hayvan ruhları taşıyan varlıklar olduklarına inanmaktadırlar. Bunun mantık-ötesi ya da Lévi-Strauss'un hayvan görünümüne büründürmüş olduğu zihinsel sınıflama düzeniyle bir ilişkisi yoktur (hayvanların konuştukları bir *dilin* varlığı ve bunun onların tanrısal özelliklerinin bir parçası olarak kabul edilmesi bile müthiş bir düşüncedir. Bu, Bororolar'la, "Araraslar'ın düzenli bir yinelenmenin (cycle) bir parçası olduklarını ve bu yinelenme düzeninin bizim oluşturduğumuz her tür sınıflandırma ve ayrımlayıcı karşıtlığı dışladığını göstermektedir. Yapısal karşıtlık *şeytanî bir şeydir* çünkü insanî olanı hayvanlardan ayırarak onu bir alt sınıfa düşürdükten sonra hayvanla insanı farklı kimliklere bölerek karşı karşıya getirmektedir. Yinelenme düzeniyse *simgesel bir şeydir* çünkü

konumların tersine çevrilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Bororolar hayvan ruhuna sahip "varlıklardır", tıpkı Kanaklı yerlilerin ölüleri için, hayvan görünümüne bürünerek canlılar arasında dolanıyorlar demeleri gibi (Acaba Deleuze'ün hayvanlaşmak dediği böyle bir şey midir? Birer "Pembe Panter olun" demesinin nedeni bu mu?).

Ne olursa olsun bize kadar ulaşan tüm mitolojiler hayvanların ilâhî ve kutsal bir soya sahip olduklarını göstermektedir. Avlanma sırasındaki öldürme eyleminin bile, deneysel bir parçalanmanın tersine, simgesel bir ilişki olduğu söylenebilir. Sınaî hayvan üretimine karşılık evcilleştirme simgesel bir ilişki biçimidir. Bunu anlamak için hayvanların köylerdeki konumlarına bakmak yeterlidir. Öte yandan hayvanların da katıldığı bir akrabalık sistemi olan ve bir toprak parçası, bir klanın varlığını zorunlu hâle getiren evcilleştirmenin konumuyla evde bakılan hayvanın konumunu (rezervlerle sınaî hayvan yetiştiriciliğinin dışında kalabilen tek hayvan türü budur) birbirine karıştırmamak gerekir. "İçleri" sahiplerinin sevgisiyle "doldurulmuş" köpek, kedi, kuşlar ve hamsterler gibi ev hayvanlarından söz ediyoruz. Hayvanların kutsal kurbanlıktan, ambians müziği bulunan köpek mezarlıklarına; kutsal meydan okumadan, ekolojik duygusallığa izlemiş oldukları yol, zaman içinde sıradan bir varlığa dönüşen insanın sıradan konumu konusunda yeterince bilgi vermektedir. Bu olay bir kez daha hayvanlarla insanlar arasında öngörülmemiş bir karşılıklılık ilişkisi bulunduğunu göstermektedir.

Hayvanları aşağıladığımızı gösteren en belirgin işaret kendilerine karşı beslediğimiz duygulardır. Onları ne kadar seviyorsak, o kadar aşağılıyoruz demektir. Hayvanlar sorumsuz ve insanlık dışı bir yaşama mahkûm edilip aşağılandıkları oranda, insan sevgisi ve şefkatiyle ödüllendirilmektedirler. Tıpkı masumluk ve çocukluğa mahkûm edilerek sevgi ve şefkat gösterilen çocuklar gibi. Duygusallık, hayvanlığın en alt boyutlara indirgenmiş biçimidir. Bu ırkçı olarak nitelenebilecek türden

bir acıma duygusudur ve biz hayvanlara bile bu türden bir duygusallık yüklemeye çalışıyoruz.

Eskiden hayvan kurban eden insanlar, onları birer hayvan olarak görmezlerdi. Hattâ bizim tiksintiyle karşıladığımız hayvanları biçimsel olarak mahkûm eden ve cezalandıran şu Ortaçağ bile onlara bizden daha yakındır. Ortaçağ'da hayvanları suçlamak onları onurlandırmak anlamına geliyordu. Günümüzdeyse onları adam yerine koymayarak, hiç muamelesi yapıyor ve bu düşünceden yola çıkarak kendileriyle "insanca" ilişkiler kurmaya kalkışıyoruz! Artık onları kurban etmiyor ve cezalandırmadığımız gibi, bununla gurur duyuyoruz. Oysa bunun nedeni onları evcilleştirmiş olmamızdır. Daha da kötüsü onları insana özgü bir adalet anlayışından çok, toplumsal iyilikseverlik ve şefkat hattâ cezalandırma ve ölümden çok, kasaplık et olarak yok etmeye ve deney hayvanı olarak öldürmeye lâyık gördüğümüz bir dünyaya ait varlıklar hâline getiriyoruz.

Günümüzde kendilerine karşı güdülen şiddetin tamamen ortadan kalkmasıyla hayvanlar inanılması güç bir durumla karşı karşıyadırlar. Kurban etme, yani hayvanlarla "içli dışlı" olmanın (Bataille) yarattığı şiddetin yerini hayvanlarla mesafeli olmanın yaratmış olduğu duygusal ya da deneysel şiddet almıştır.

Korkunçluk kavramı anlam değişikliğine uğramıştır. Bir terör ve büyülenme nesnesi olan hayvanî korkunçluk anlam değişikliğine uğramıştır, ancak bu asla olumsuz bir korkunçluk değildir, zira her zaman için karmaşık bir anlama sahip olmuştur. Örneğin kurban töreni, mitoloji ve hayvan figürü kakmalı nesneler de bir değiş tokuş ve metafor nesnesi olmuştur. Tüm tehdit ve biçimsel dönüşüme uğrama (metamorfoz) çeşitlerinin süslediği ve yaşayan insan kültürünün içine gizlice yayılarak bir tür dost olma biçimini andıran bu korkunçluğu biz, gösteri özelliği taşıyan bir korkunçlukla değiş tokuş ettik. Bu, ormanından çekilip alınarak, bir müzikhol yıldızına dönüştürülen King-Kong'a özgü bir korkunçluk türüdür. Burada kültürel senaryo bir anda tersine dönmektedir. Eskiden kültürel hayvan

vahşi hayvanı, yani canavarı yok ederdi. Her yere yayılan kanlardan bitkiler, insanlar ve kültür fışkırırdı. Bugün artık, King-Kong sanayileşmiş metropolleri yıkmaya ve bizi her türlü gerçek vahşetten kurtarmaya gelmektedir. Vahşetle yapmış olduğu anlaşmayı (filmde bu olay kadının ilkel bir şekilde hayvana sunulması şeklinde ortaya çıkmaktadır) bozmuş olan ölü bir kültürü yok etmek için gelmektedir. Filmin büyüleyiciliğinin kökeninde bu anlamın tersine çevrilme olayı yani insanlık dışına ait olanın, insanın hesabına geçirilmesi ve tüm insanlığın avlanan hayvana dönüşmesinin yanısıra kadınla hayvanın karşılıklı olarak birbirlerini ayartmaları bir başka deyişle bir düzenin diğerini ya da insanî ve hayvanî düzenlerin birbirlerini müthiş bir şekilde ayartmaları vardır. Kong, bugüne kadar insanlarla hayvanlar arasında hiç yaşama geçirilmeden hep simgesel ve bir ritüel şeklinde var olmuş tabu sayılabilecek bir suç ortaklığını, ayartma yoluyla bir düzenin diğerine dönüşebilirlik olasılığını yeniden ortaya çıkarttığı için ölmüştür.

Hayvanların izlediği yol, temelde delilik, çocukluk, cinsellik ya da zenciliğin izlemiş olduğu yoldan pek farklı değildir. Dışlama, içine kapanma ve ayrımcılık mantığı sonucunda, ortaya kendinden kaçılması olanaksız bir ters yüz etme çıkarak şiddeti de ters yüz etmiş ve tüm toplumu (tabiî ki dışlanmanın merkezinde yer alan radikal sorgulamadan kurtulduktan sonra) delilik, çocukluk ve aşağı ırklar aksiyomuna indirgemiştir. Bunun uygarlaşma süreciyle göz kamaştırıcı bir paralelliği vardır. Ölüler ve başka pek çoğu gibi hayvanlar da bu sonu gelmez yok etme yöntemiyle kendi bünyesine katma yani türleri önce yok edip sonra da onlara söz hakkı tanıyarak, kendi yok oluş nedenlerini kendilerine itiraf ettirme sürecinden geçmişlerdir. Hayvanlara tanınan bu söz hakkı delilere, çocuklara ve cinselliğe (Foucault) tanınan söz hakkı gibi bir şeydir. Bu olay hayvanları öylesine şaşkınlığa uğratmıştır ki, insanlarla olan bağlarını koparttıkları günden bu yana kuşku uyandırıcı bir suskunluk evresine girmiş oldukları söylenebilir.

Delilik denilen meydan okuma biçimine tarihsel açıdan bir bilinçaltı varsayımıyla karşılık verilmiştir. Sınırlarını saçmalık boyutlarına kadar genişleten ve bundan böyle saçmalığın yaratacağı teröre hak ettiği yeri verecek olan bir anlam sistemi, bilinçaltı, delilik (ve daha genelinde her anormal ve tuhaf oluşumun) psişik, içtepi, baskı altında tutma vb. terimlerle mantıksal bir söylev çekmeye çalışmaktadır. Deliler bizi bir bilinçaltı varsayımını kabul etmeye zorladılar, biz de karşılığında onları bu bilinçaltı adlı tuzağa düşürdük. Çünkü ilk aşamada Bilinçaltı, Akla karşı gelerek ona bir son vermeye kalkışmış ve deliliğin hâlâ potansiyel düzeydeki aklı yok edebilme gücüne sahip olsa bile, sonradan kendisini klasik akla oranla evrensel bir akıl içine hapsedecek deliliğe karşı çıkacaktır.

Eskiden deliler dilsizdi. Oysa bugün herkes onları dinlemektedir çünkü günümüzde, eskiden saçma ve çözülmesi olanaksız görünen deli mesajlarını çözebilen bir yöntem bulunmuştur. Artık çocuklar da konuşmaktadır. Çocuklar, artık büyüklerin evreni dışında kalan anlaşılması olanaksız tuhaf yaratıklar değildirler. Anlam üreten çocukların bir anlamı olmalıdır. Konuşmalarının nedeni onlara bir konuşma "özgürlüğünün" tanınmış olması değil, büyüklerin kafayı çalıştırarak bu sessizliğin bir tehdide dönüşmesini engelleyecek bir kurnazlık düşünmüş olmalarıdır. İlkellere bile söz hakkı tanınmaktadır. Konuşmaları istenmekte ve söyledikleri dinlenmektedir. Onlar artık bir hayvan gibi görülmemektedir. Zaten Lévi-Strauss'da ilkellerin zihinsel yapılarının bizimkilerin aynısı olduğunu söylemedi mi? Psikanaliz de onları Ödip kompleksi ve libidoyla buluşturmadı mı? Bize ait kodların tümüne uyduklarına göre bir sorun yok demektir. Eskiden sessizliğe mahkûm etmiş olduğumuz insanları bugün "konuşmaya" mahkûm ediyoruz. Doğal olarak "farklı" şeyler söylüyoruz çünkü gündemi belirleyen madde: "Farklılıktır". Tıpkı eskiden Akıl birliğinin gündemi belirlemiş olması gibi. Bunda şaşıracak bir şey yok çünkü düzende bir

değişiklik yok. Aklın emperyalizminden sonra şimdi de farklılığın neo-emperyalizmi.

Önemli olan hiçbir şeyin bu anlam imparatorluğuyla anlam bölüşümü düzeninin elinden kaçmamasıdır. Doğal olarak bütün bu olup bitenlere rağmen ne deliler, ne ölüler, ne çocuklar ve ne de vahşiler bizimle konuşmaktadırlar. Zaten bizim de onlar hakkında pek fazla bir şey bildiğimiz söylenemez. Ancak düzen açısından önemli olan Aklın rezil olmaktan kurtulması ve herkesin konuşmasının sağlanmış olmasıdır.

Hayvanlar konuşmazlar. Giderek daha çok konuşulan, insanın itiraflara ve konuşmaya zorlandığı bir evrende yalnızca onlar sessiz kalmakta ve bu yüzden hakikat dünyasından giderek uzaklaşmaktadırlar. Oysa bizi hayvanlara yakınlaştıran şey budur. Bir çevre sorunu hâlini almış olan hayatta kalma sorunları önemli değildir. Asıl sorun her zamanki gibi sessizlikleridir. Konuşmaktan başka bir şey yapılmayan, göstergeler ve söylevin hegemonyası altındaki bir dünyada hayvanların sessizliği bizim anlam düzenimizi giderek tehdit etmektedir.

Doğal olarak onları konuşturabilmek amacıyla, hiçbiri masum sayılmayacak pek çok yöntem bulunmuştur. Masallarda hayvanlar, insanlara özgü ahlâkî söylevler çekmişlerdir. Totemizm kuramında yapısal söyleve tahammül etmek zorunda kalmışlardır. Laboratuarlarda her gün bize (anatomik, fizyolojik ve genetik) "nesnel" söylevler çekmektedirler. Erdemlerle günahlar konusunda bir metafor görevi yaptıktan sonra ekolojik ve enerjetik bir model, biyonikteyse mekanik bir model görevini yerine getirmişler, bilinçaltı için fantazmatik bir repertuar oluşturmuşlar ve son olarak da Deleuze'ün "hayvanlaşma" örneğinde arzunun yaşamsal bir alandan tamamıyla mahrum bırakıldığı modele dönüşmüşlerdir (belli bir yaşama alanını temsil eden hayvanları yaşamsal bir alandan mahrum bırakma modeli olarak sunmak paradoksal bir düşüncedir). Bütün bu metafor, kobay, model, alegori karmaşası içinde hayvanların (besleyici bir "kullanım değerine" sahip olduklarını unutma-

dan) çektiği söylev oldukça açıktır. Hiçbir yerde gerçek anlamda konuşmamakta, yalnızca kendilerinden beklenen yanıtları vermektedirler. Böylelikle insanları o kısır döngüleşmiş kodlarıyla baş başa bırakarak, sessiz sedasız bir şekilde bizi çözümlemektedirler.

Bir dışlama eyleminden sonra, her zaman, kendinden kaçılması olanaksız bir tersine çevirme olayıyla karşılaşılmaktadır. Delilerde akıl bulunmadığını söylemek, er ya da geç bu aklın kökten darmadağın edilmesine yol açmaktadır (bir anlamda deliler öç almaktadır. Hayvanları bilinçaltı, baskı altında tutma ve dil yetisiyle karıştırılan simgesellikten yoksun bırakmak, bugün, ruhsal yaşantımızı belirleyen ve hayvanlarla aramızda bir fark olduğunu söyleyen delilik ve bilinçaltı gibi kavramların geçerliliğinin tartışılmasına neden olacağı gibi, er ya da geç bir gün, bu kavramlardan kurtulmamızı sağlayacaktır. Eskiden İnsanı ayrıcalıklı kılan şey bilinç tekelini elinde tutmasıyken, bugün ayrıcalıklı kılan şey bilinçaltı tekelini elinde tutuyor olmasıdır.

Hayvanlarda bilinçaltı olmadığını herkes bilir. Kuşkusuz onlar da düş görmektedirler, ancak bu biyo-elektrik türden bir varsayımdır. Çünkü düşü simgesel düzene taşıyabilen yegâne araç olan dil yetisine sahip değillerdir. Kendi fantazmlarımızı hayvanların düşlerine taşıyabilir, onların düşleri konusunda çeşitli düşünceler uydurabilir ve bu oyunu bizimle paylaştıklarını düşünebiliriz. Çünkü böylesi işimize daha çok gelir. Gerçekte hayvanları bilinç ya da bilinçaltı düzeniyle açıklayamayız. Burada sözü edilen şey, onların bu yoldan açıklanması değil, tam tersine *bu bilinçaltı varsayımının hangi açıdan sorgulanmasına yol açtıkları ve bizi hangi değişik varsayım üretimine doğru ittikleridir.* Onların sessizliğinin anlamı ya da anlamsızlığı budur.

Bizi bir bilinçaltı varsayımına sürükleyen delilerin sessizliği bu türden bir sessizlikti. Bizi başka bir varsayıma iten hayvanların sessizliği de bu türden bir şeydir. Onları anlamıyoruz ve

anlayamayacağız, oysa onlarla bir şekilde anlaşabildiğimiz söylenebilir. Eğer onlarla birlikte yaşayacaksak bu işi hiç olmazsa genel bir ekoloji göstergesinin ardına sığınarak, ekonomi politikten kaçıp kurtulmuş insan gölgeleriyle hayvan hayaletleri ve doğal unsurların birlikte yaşayacakları Platon'un mağarasının genişletilmiş bir biçimine benzeyen dünya adlı oyukta yapmayalım. Hayvanlarla yapmış olduğumuz güçlü mutabakat yok olmaya yüz tuttuğu bir sırada, görünüşe göre, bunun tam tersi sayılabilecek metamorfoz ve yaşam alanı adlı göstergelerle dile getirilmektedir

Hayvanlar bir türün sonsuza dek sürüp gitmesini sağlayabilen en şaşmaz varlıklarken, onları birer biçimsel dönüşüme uğrama modeline dönüştürdük. Akla gelebilecek her türlü olası biçimsel değişim modellerine. Kimilerine göre hayvanlardan daha başıboş ve göçebe varlıklar yoktur. Oysa onların temel yasası yaşam alanlarıdır.[2] Ancak bu yaşam alanı kavramı konu-

[2] Hayvanların başıboşluğu bir masaldan ibarettir. Bugün bilinçaltı ve arzunun başıboşluk ya da göçerlik göstergeleriyle yeniden canlandırılması da bu türden bir şeydir. Hayvanlar asla başıboş yaratıklar olmamışlardır. Modern toplumun zorunlu kıldığı yaşam koşullarının aksine ortalığı özgürleştirmeyle ilgili masallar kaplamıştır. Doğa ve hayvanlar vahşi yaratıklar olarak sunulmakta, "gereksinimlerin karşılanması", bugün " arzularını gerçekleştirmeye" dönüşmektedir. Zira modern Rousseau'culuk belirsizleşen bir iç-tepi, başıboşlaşmış bir arzu ve sonsuz evrendeki göçmenliğe benzemektedir. Üretilmekten başka bir şey istemeyen kodlama, başıboş güçler masalının aynısı.

Oysa özgür, bâkir, sınırlar ve bir yaşama mekânı olma özelliğine sahip olmayan, herkesin içinde istediği gibi dolanabildiği bir doğa egemen düzenin düşgücünden başka hiçbir yerde yoktur. Ekonomik ve kapitalist düzene özgü benzer bir yaşama alanından yoksun bırakılma (doğa, arzu, hayvansılık, bir yere bağlı olmama) vahşi yaşamı yansıtan ideal bir şemadır. Bu durumda özgürlüğü yaratan ve ona bir derinlik kazandıran şeyin kapitalizm olduğunu kabul etmek gerekecektir. Öyleyse değerin (kentsel, sınaî, baskıcı vb.) toplumsal düzenle-

sundaki tüm yanlış anlamalardan kurtulmak gerekmektedir. Burada sorun bir özne ya da bir grubun kendine özgü yaşam alanıyla kurmuş olduğu ilişki değildir. Bu birey, klan ya da türün organik özel mülkiyet hakkı türünden bir şey değildir. Bu ekolojik boyutlara sahip bir psikoloji ve sosyoloji fantazmıdır. Bütün bu gereksinimler[3] sistemini özetleyen çevreci bir alan ya da bir tür hayatî fonksiyon değildir.

---

mesiyle karşısına çıkartılan düşsel vahşilik arasında karşılıklı bağıntı vardır. Çünkü biri, diğeri örnek gösterilerek, diğeriyse beriki örnek gösterilerek bir "yaşama alanından yoksun bırakılmışlardır". Zaten güncel kuramlarda uygarlık soyut bir görünüm kazandıkça "arzunun" da buna koşut olarak, içinde yaşadığımız gerçek ve düşselliği belirleyen koda, merkezî yapıdan uzaklaşan daha "özgür" ancak benzer bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Doğa, özgürlük, arzu, vs. kapitalin tersi sayılabilecek bir düş anlamına gelmedikleri gibi, bu kültürün gerçekleştirdiği aşama ya da yıkımlar konusunda yol gösterici bir konuma sahip olmaktadırlar çünkü sistemin göreceli bir hâle getirdiği yaşama alanından yoksun bırakmayı onlar mutlak bir zorunluluğa dönüştürmektedirler. "Özgürlük" isteği sistemden daha hızlı bir şekilde aynı yönde gitme arzusundan başka bir şey değildir.

Hayvanlar ya da vahşiler "doğaya" bizimkine benzer bir anlam yüklememektedirler çünkü onlar için doğa sınırlandırılmış, belirlenmiş ve herkesin bir diğerininkine girmesinin kesinlikle yasak olduğu *yaşam alanlarından* ibarettir.

[3] Henri Laborit de yaşama alanını içgüdü ya da özel mülkiyet terimleriyle yorumlamayı reddetmektedir. "Hipotalamus ya da başka bir yerde yaşama alanı kavramıyla ilişkili sinir kanalları ya da hücre grubu bulunduğuna dair kesin bir bilgi yoktur... Beyinde bir yaşama alanı merkezi olmadığı söylenebilir... özel bir içgüdüye başvurmanın bir yararı yoktur". Bunun yapılmasının nedeni kültürel davranışlara kadar genişletilen gereksinimlerin belli bir işleve kavuşturulmasını sağlayabilmektir. Çünkü bugün bu terminoloji ekonomi, psikoloji ve sosyolojide, vs. ortaklaşa bir şekilde kullanılmaktadır. "Böylelikle yaşama alanı hayatî öneme sahip, içinde mutlu olunan bir mekâna dönüşmektedir... Bu kapalı alan, yani bu yaşama alanı organizmayla sürekli

Yaşama alanı terimi bize özgü bir özgürlük ve sahiplenme duygusunu içeren bir mekân da değildir. İster "kültürel", isterse "davranışla ilgili olsun" bir içgüdü, bir gereksinim ya da bir yapıyla ilişkisi olmayan yaşama alanı şu ya da bu şekilde bilinçaltına karşı çıkmaktadır. Bilinçaltı sınırlanamayan, "yer altına gömülmüş", baskı altında tutulan bir yapıdır. Yaşama alanıysa açık ve sınırlıdır. Bilinçaltı öznenin fantazmları ve baskı altında tutmanın sürekli yinelendikleri bir alandır. Yaşama alanıysa sınırlı bir akrabalık ve değiş tokuş alanıdır. Özneden ve istisnadan yoksun bir hayvanlar ve bitkiler, bir mal ve zenginlik, akrabalık ve tür, kadınlar ve ritüel üzerine kurulu bir düzen. Bu özneden yoksun düzende her şey değiş tokuş edilebilmektedir. Bu mutlak bir yükümlülük alanıdır. Burada istisnasız her şeye karşılık verilebilmekte, ancak hiç kimse ölmemektedir çünkü her şey bir başka biçime bürünmektedir. Burada ne özne, ne ölüm, ne bilinçaltı ne de baskı altında tutma vardır çünkü art arda sıralanan biçimleri hiçbir şey durduramamaktadır.

Hayvanların bilinçaltı yoktur çünkü bir yaşama alanları vardır. İnsanlar kendi yaşama alanlarını yitirdikleri gün ortaya bilinçaltı denilen şey çıkmıştır. Yaşama alanlarıyla birlikte insanlar biçimsel dönüşüme uğrama olanağını da yitirmişlerdir. Bilinçaltı bu kayıp nedeniyle sürekli ve umutsuz bir şekilde yas tutan bireysel yapıdır. Hayvanlar da bu özlemi temsil eden varlıklar. Artık hayvanlar bize çizgisel ve biriktirmeye dayalı bir

---

ilişki içinde olan bir mekândır. Bu yaşama alanı içinde hayvan kendi varlığını koruyabilmek için termodinamik bilgi alışveriş mekanizmasını "harekete geçirmektedir"... İnsanların giderek bağımsız bir konuma kavuşmalarıyla birlikte modern büyük kentlerin belirgin özelliği olan suç ortaklığı sayesinde bu bireysel yaşama alanında müthiş bir daralma olmuştur.... "Mekânsal, işlevsel ve homeostatik bir kavram. Sanki bir insan, bir grup ya da bir hayvanın var olabilmesi yalnızca içine kapandığı alanın dengeli bir yapıya sahip olmasıyla iç ve dış bilgi alışverişlerindeki homeostaza bağlıymış gibi."

aklın bıraktığı izlerle bilinç ve bilinçaltının bıraktığı izlerin ötesinde yer alan vahşi, simgesel, sınırlı bir alan üzerinde kesintisiz tekrar ve tersine çevirmelerden oluşan bir dünyada yaşamıyor muyuz sorusunu sormaktadırlar. Bizim kültürümüz ve belki de bütün kültürlerin oluşturdukları enerji biriktirimi ve özgürleştirimi üzerine oturtulmuş bulunan ideal şemanın ötesinde yer alan dışa dönük bir patlamadan çok bir için için kaynama; enerji yerine bir biçimsel dönüşüme uğrama; özgürlükten çok ritüel meydan okuma hayalleri görmüyor muyuz? Oysa hayvanlar soru sormuyorlar susmayı yeğliyorlar.

KALINTI

Her şeyi alıp götürseniz geride hiçbir şey kalmaz düşüncesi yanlıştır.

Kalıntının ya hep ya hiç denklemiyle hesaplanması yani geriye kalandan çıkartılmasıysa hepten yanlıştır.

Evet, kalıntı diye bir şey vardır ancak tek başına bir gerçekliğe sahip olamaz. Çünkü kalıntı bir bölümlenme, bir sınırlandırma ve bir eleme işleminin sonucudur... Başka? Bir çıkartma işlemiyle açıklanan kalıntı ancak bu şekilde bir gerçekliğe sahip olabilmektedir... Daha başka?

İşin tuhaf yanı karşıtlardan oluşan bir ikilide karşıt terim yoktur. Örneğin sağ/sol, aynısı/diğeri, çoğunluk/azınlık, deli/normal, vb. şeylerden söz edebilirsiniz ama kalıntı konusunda ne söyleyebilirsiniz ki? Çizginin (/) öteki tarafına ne koyabilirsiniz? "Bütün ve kalıntı", ilâveler ve kalanlar, işleme dâhil olanlar ve olmayanlar (kalanlar). Bunlar ayrımlayıcı özelliği olan karşıtlıklar değildir.

Oysa çizginin öte yanında kalıntı karşıtı bir şey vardır hattâ bu şey bir yapıya sahip görünmekle birlikte bir yapıdan yoksun, tuhaf bir asimetrik özellik gösteren, ayrıcalıklı ve belirgin bir

terimdir. Bu belirleyici terimin bir adı yoktur. Bu anonim, dengesiz ve tanımlanamayan bir terimdir. Bu pozitif bir terimdir, ancak bu pozitif gerçekliğin gerisinde yine negatif bir terim vardır. Olsa olsa onu, her şeyden geriye kalan şey (kalıntı) olarak tanımlayabiliriz.

Kalıntı terimi belirgin, açık ve seçik ikili bir karşıtlık düzeni yerine, tersine çevrilebilen ve dönerli bir yapıyla *asla hangisinin diğerinin kalıntısı olduğu anlaşılmayan* ters yüz edilebilir içkin bir düzene aittir. Başka bir düzende bu tersine çevirme ya da iç içe geçirme olayını gerçekleştirebilmek mümkün değildir. Eril dişinin dişisi, normal delinin delisi ve sağ da solun solu değildir, vs. Sorulması gereken soruyu belki de yalnızca bir ayna sorabilir bir başka deyişle gerçek mi görüntünün, yoksa görüntü mü gerçeğin bir yansımasıdır? Bu anlamda kalıntıyı bir aynaya benzetebilir ya da buna kalıntının aynası diyebiliriz. Her iki durumda da sonuç olarak yapısal bir ayrım çizgisinin (/), anlamı bölen çizginin belirsizleştiğini ve anlamın (yazınsal anlamda: bir noktadan diğerine, terimlerin karşılıklı konumlarıyla belirlenmiş bir çizgiyi izleyerek gidebilme olasılığı) ortadan kalktığını görürsünüz. Artık terimlerin karşılıklı konumları diye bir şey yoktur. Gerçek, yerini gerçekten daha gerçek olan bir imgeye bırakarak ortadan kaybolurken kalıntı, tam tersine, kendisi için belirlenen yerde buharlaşıp, uçarak kalıntısı olduğu şeyin içinden tersine döndürülmüş bir anlamla yeniden ortaya çıkmaktadır, vs.

Aynı şey toplumsal için de geçerlidir. Toplumsalın kalıntısının, toplumsallaşamayanın kalıntısı olup olmadığını ya da bizzat toplumsalın kendisinin bir kalıntı, muazzam bir çöp yığınından başka bir şey olup olmadığını kim söyleyebilecektir... Daha başka? Bütünüyle ortadan kalkmış, hattâ bir addan yoksun bir süreçte bile toplumsal bir kalıntı olmaktan kurtulamaz. Belki de kalıntı tüm gerçeği kapsayabilecek boyuta ulaşmıştır? Bir sistem her şeyi emerek, yuttuğunda ve her şey birbirine

eklenip ortada birbirine eklenecek hiçbir şey kalmadığı zaman *bir kalıntıya dönüşmekte* ve öyle kalmaktadır.

Le Monde gazetesinin "Toplum" başlığı altında yayımladığı yazılara dikkat edecek olursanız paradoksal bir şekilde göçmenler, suçlular, kadınlar, vs. türünden şeylerle karşılaşırsınız. Bütün bunlar toplumsallaştırılamayan unsurlardır. Patolojik özellikler taşıyan hastalar gibi bunların da "toplumsal" özellikler gösteren hastalar oldukları söylenebilir. Bunlar, "toplumsalın" her şeyi kapsamasıyla birlikte yalıtmaya çalıştığı grupçuklar, emilmesi gereken keseciklerdir. Toplumsalın ulaşabildiği nihaî noktada "artık" olarak nitelendirilen bu gruplar toplumsalın hukukî yapısı içine çekilerek, genişletilmiş bir toplumsallık anlayışı içinde kendilerine bir yer aramak ve bulmak zorunda kalmaktadırlar. Zaten toplumsal adlı makine de bu artıklar sayesinde kendinden söz ettirebilmekte ve böylelikle yeni bir enerji kaynağına sahip olabilmektedir. Her şey toplumsal tarafından emilerek toplumsallaştırıldığında neler olmaktadır? Bu aşamaya gelindiğinde toplumsal adlı makine durmakta ve toplumsal dinamik denilen şey tersine dönmekte ve toplumsal sistemin tamamı bu yöntem sayesinde bir artığa dönüştürülebilmektedir. Geliştikçe bünyesinde bulunan ya da çevresini saran tüm kalıntılardan arınan toplumsal sonunda bir kalıntıya dönüşmektedir. Kalıntıların oluşturduğu bir kategoriyi "Toplum" olarak nitelendiren bir *toplumsalın aslında kendinin bir kalıntı olarak nitelendirilmiş olduğu söylenebilir.*

Kalıntıyla kalıntı olmayanı ayırabilme olanaksızlığı ayrımlayıcı sistemlere özgü bir ölüm ve simülasyon evresinin temel özelliğidir. Bu evrende her şey bir kalıntıya dönüşmektedir. Bunun tersine kalıntıyı kalıntı olmayandan ayıran zorunlu yapısal ayrım çizgisinin ortadan kaybolmasıyla her terim diğerinin kalıntısına dönüşebildiği gibi, gücül/sanal düzeyde, bir *kalıntıyla* karşılaşmanın olanaksız olduğu bir tersine çevrilebilirlik evresine girilmiş olduğu görülmektedir. İki önermeden her birinin aynı anda aynı "gerçeklik" değerine sahip olduklarını ve

birbirlerini dışlamadıklarını söyleyebiliriz. Bu önermelerin her ikisi de tersine çevrilebilme özelliğine sahiptir.

Karşıt terimlerin varlığı kadar tuhaf sayılabilecek bir başka nokta da, kalıntının gülünçlüğüdür. Bu temayla ilgili tüm tartışmalar hep aynı dil oyunlarıyla sonuçlanmakta, benzer bir karmaşaya yol açmakta ve cinsellik ya da ölüm konusundaki tartışmalar kadar müstehcen olmaktadır. Gülmeye yol açan bir karmaşıklığın sonucunda ortaya iki önemli tema: Ölüm ve Cinsellik çıkmaktadır. Kalıntıysa insanı güldüren üçüncü, belki de gerçekten var olan tek temadır çünkü diğer ikisi, kendilerini, birer tersine çevrilebilirlik modeli olarak sunmaktadırlar. İnsan neden güler? Şeylerin tersine çevrilmesi bizi güldürür. Tersine çevrilebilen en ünlü biçimler ölüm ve cinselliktir. Erille dişi ve yaşamla ölümün her an için tersine çevrilebilme olasılığı cinsellikle ölüm konusunun bir gülme nedenine dönüşmesini sağlamaktadır. Karşıt terimlerin varlığından bîhaber bir süreçte tek başına yaşayan ve kendi gölgesiyle,[1] kendi hayali peşinden ko-

---

[1] *Gölgesini Yitiren Adam,* Peter Schlemihl'e yapılan gönderme rastlantısal değildir. Çünkü gölge de (Praglı Öğrenci'de olduğu gibi) aynadan yansıyan imge gibi kusursuz bir kalıntı örneğidir. Tüm arkaik dönem büyü düzeni boyunca gölge, insanın dökülen saçları, dışkısı ya da tırnak parçaları gibi vücudun dışa attığı (düşürdüğü) kalıntılardan biridir. Bilindiği gibi bütün bunlar aynı zamanda ruhun, nefesin, Varlığın, özün "metaforları" insana derinlemesine bir anlam kazandıran şeylerdir. Aynadan yansımayan ya da bir gölgeye sahip olmayan bir vücut saydam bir şeye, bir hiçe yani *bir kalıntıya dönüşmektedir.* Kalıntı müstehcendir çünkü ne tersine çevrilebilmekte ne de kendi kendisiyle değiş tokuş edilebilmektedir. Müstehcen ve komiktir tıpkı insanı gülmekten öldüren dişiyle erkek, yaşamla ölüm arasındaki benzerlik gibi.

Bir kez gölgesinden sıyrılan vücut saydam bir töze dönüşmektedir. Vücut gerçekliğini yitirmekte ve bu gerçekliğin tamamına, gölgeleşen vücut sahip olmaktadır (Praglı Öğrenci'de de böyle olmaktadır, aynayla birlikte parçalanan görüntü kahramanın ölmesine neden olmak-

şan Peter Schlemihl gibi kalıntı da kendini karşıtından ayıracak ayrım çizgisinin (/) peşinde koşmaktadır. Kalıntı müstehcendir çünkü tersine çevrilerek, kendi kendisiyle değiş tokuş edilebilmektedir. Tıpkı dişiyle-erkek, yaşamla-ölüm arasındaki farksızlık gibi müstehcen ve komik kalıntı da insanın katıla katıla gülmesine neden olmaktadır.

Kalıntı bugün güçlü ve gözde bir terimdir. Çünkü günümüz dünyasının başka bir şekilde algılanmasına yol açmaktadır. Ayrımlayıcı bir karşıtlık üstüne oturan ve zayıf teriminin bir kalıntı işlevine sahip olduğu o mantık artık sona ermiştir. Bugün her şey tersine dönmüştür. Psikanaliz kalıntılarla ilgili (lapsus, düşler, vs.) ilk kuramlaştırma girişimidir. Bugün üretime bağlı bir ekonomi politikle değil, bir yeniden üretim, yeniden kazanmaya (ekoloji ve çevre kirliliği), kalıntıya bağlı bir ekonomi politikle yönetiliyoruz. Bugün normallik, anlamsız bir kalıntısı sayılan delilik üzerinden değerlendirilmektedir. Üzerinde konuşulmayan kadın sorunları, deli, marjinal, sanatta dışkı ve kalıntı, vb. tüm alanlarda kalıntı, istisnasız ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Oysa bütün bunlar bir tür tersine çevrilmiş bir yapı, baskı altına alınmış olanın yüzeye çıkması, kalıntının bir aşırı anlamlılık ya da anlam fazlası şeklinde geriye dönmesi (fazlalık, biçimsel olarak kalıntıdan farklı bir şey değildir ve Bataille'daki

---

tadır. Fantastik masallarda bu klasik bir şemadır. Hans Christian Andersen'in "Gölge"sine de bakabilirsiniz). Böylelikle vücut kendi kendinin kalıntısı, kendi kendinin bir sonucundan başka bir şey olmamaktadır. Yalnızca gerçeğe ait bir düzen vücudun ayrıcalıklı bir gönderene dönüşmesini sağlayabilir. Oysa simgesel düzende hangisinin (gerçek vücudun mu yoksa gölgesinin mi) bir önceliğe sahip olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Gölgenin vücuda galip geldiği tersine çevirme, asılın uğradığı değer kaybı ve anlamsızlığın darbeleri altında yok oluşuyla anlamın geriye kalan artıklar karşısında uğradığı sonu gelmeyen bozgun (Bu ister tırnak kalıntısı, isterse "küçük a" (J. Lacan) nesnesi olsun) bu hikâyelerdeki korkutucu tuhaflık, güzellik ve çekiciliğin temel unsurudur.

fazlalığın yok ediliş biçimi, hesabını kitabını bilme ve "sıkıntısını çekme" üzerine kurulmuş bir ekonomi politikteki kalıntıların emiliş biçiminden farklı değildir. Farklı olan felsefeleridir) yani kalıntılaşmış bir anlam üzerine oturtulan meydan okuma şeklinde de algılanabilir. Çizginin (/) öteki tarafına gizlenen enerjilerden yararlanan tüm "özgürleştirme" biçimlerinin sırrı bundan ibarettir.

Oysa bizim karşı karşıya bulunduğumuz durum çok daha orijinaldir çünkü yalnızca basit bir tersine çevirme ve kalıntıların pazarlanması değil, her türlü yapı ve karşıtlığı yerinden oynatarak *ortada bir kalıntı bile bırakmayan* ve bunun sonucunda da her yeri kaplayan kalıntının, o ikiye bölücü çizgiden (/) yararlanıp kendi kendini yok ettiği bir evrende yaşıyoruz.

Her şeyi alıp götürürseniz geride hiçbir şey kalmaz demek yerine, şeyleri sürekli olarak tersine çevirdiğinizde ve artık toplama çıkarma yapmanın bir anlamı kalmadığında geride hiçbir şey kalmaz demek daha doğru olacaktır.

Doğum olayı, daha sonra simgesel düzeydeki bir öğretiyle yinelenmediği (kültürel doğuş) takdirde bir kalıntıya dönüşmektedir.

Bir yas ya da kolektif yas şöleniyle noktalanmayan ölüm bir kalıntıya dönüşmektedir.

Mübadele düzeni tarafından emilip yok edilemeyen doğa bir kalıntıya dönüşmektedir.

Bir cinsel ilişki üretiminden başka bir anlama sahip olamayan bir cinsellik kalıntıya dönüşmektedir.

"Toplumsal İlişkiler" üretmekten öteye geçemeyen bir toplumsal kalıntıdan başka bir şey değildir.

Gerçeğin tamamı kalıntılaşmıştır ve kalıntılaşan her şey bir hayal olmanın ötesine geçemeyeceği için sonsuza dek yinelenecek hayallere dönüşmektedir.

Her türlü birikim bir kalıntıdan başka bir şey değildir. Bu anlamda kalıntı birikimi bir ittifak düzeninin sona ererek yerini sınırsız bir biriktirmeyle bitip tükenmek bilmeyen hesap kitap,

üretim, enerji ve değerin sonsuza doğru uzanan çizgisellikle-rine bırakması demektir. Sınırlı bir zaman dilimi içinde yaşayabi-lenin gerçek olma şansı vardır, oysa bir sonsuzluk boyutuna sahip olan bir süreç içinde sonsuzluk çizgisinin altında yer alan her şey (bu zamanı stoklama biçimi de her stoklama biçimi gibi bir işbirliğinin sona ermiş olduğunu göstermektedir) bir kalın-tıya dönüşmektedir.

Kalıntı bir birikimin sonucudur. Baskı altında tutmaysa bu-na tamamıyla ters ve simetrik bir yerdedir. Duygu depomuzla baskı altında tutulan duyguların zihinsel düzeyde canlandırıl-masını sağlayan stok yeni ittifak alanımızı oluşturmaktadır.

Her şeyin baskı altında tutulduğu bir yerde aslında hiçbir şey baskı altında değildir. Stokların kendi kendine dağılarak, hayal stoklarının eriyip gideceği o salt baskı altına alma nokta-sına çok yaklaştık. Stoklama, enerji ve geriye kalan her şeyle ilgili düşgücümüzün kökeninde baskı altında tutma vardır. Baskı altında tutma tehlikeli bir tıkanma noktasına ulaşarak, (tersine çevrilip) belirginliğini yitirdiğinde enerjilerin özgürleş-tirilmesine, tüketilmesine, ekonomik bir şekilde kullanılarak üretilmesine gerek kalmayacaktır çünkü enerji kavramı kendi-liğinden buharlaşarak yok olacaktır.

Bugün kalıntı, geriye kalan enerjiler, kalıntıların muhafaza edilmesi ve yeniden işlenmesi insanlığın temel sorunu hâline getirilmiştir. Enerji sorunu bu şekilde çözülemez. Özgürleştiri-len ya da tüketilen her yeni enerji biçimi yeni bir artık bırakmak durumundadır. Her arzu ya da cinsel enerji, yeni bir baskı altı-na alma biçimi yaratacaktır. Bunda şaşıracak bir şey yoktur çünkü enerji kavramı ancak onu stoklayan, özgürleştiren, baskı altına alan ve "üreten" süreç, bir başka deyişle, kalıntı ve ikiziy-le birlikte algılanabilmektedir.

Enerji kavramını yok edebilmek için enerji tüketimini akıl almaz boyutlara ulaştırmak gerekmektedir. Enerji kavramını yok edebilmek için üzerindeki baskıyı en üst düzeye çıkartmak gerekmektedir. En son enerji katresi, en son ekolog tarafından

tüketildikten; en son vahşi yerli, en son etnolog tarafından çözümlendikten; en son eşya geriye kalan en son "çalışma gücü" tarafından üretildikten; en son fantazm en son psikanalist tarafından çözümlendikten ve her şey "geriye kalacak en son enerji" tarafından özgürleştirilip tüketildikten sonra, işte o zaman, her şeyin bu muazzam enerji ve üretim sarmalıyla baskı altına alma ve bilinçaltı sarmalı sayesinde antropik ve felâketi andıran bir denklem içinde yer alabileceği ve bütün bunların kalıntıya özgü metafizik bir oyun olduğu ve bu oyunun kendini görünümler şeklinde sunacağı görülecektir.

SARMALLAŞAN CESET

Toplumsal açıdan bir pazar ve iş olma işlevini yitiren, kültürel bir töz ya da bilimsel bir amaçtan yoksun kalan Üniversite çökmüştür.

Ortada gerçek anlamda bir iktidar yoktur çünkü o da çökmüştür. Bu yüzden yeni bir 1968 Mayıs'ının gerçekleşebilmesi olanaksızdır yani bilginin (üniversitedeki sol aydın kesimi – ç.n.) iktidarı yeniden sorgulamak gibi bir niyeti yoktur. Üniversite ve iktidar arasındaki çarpıcı karşıtlığın ya da bilgiyle iktidar arasındaki suç ortaklığının su yüzüne çıkması da aynı anlama gelmektedir. Bu olgu politik olmaktan çok simgesel sayılabilecek bir yöntemle tüm toplumsal ve kurumsal yapıya bir anda bulaştırılmıştır. *Neden Sosyologlar Var?* başlıklı metinde de bu durum, yani bilginin içine düştüğü açmazlar, bilememenin yarattığı korkunun (bir başka deyişle bilgi düzeninde bir değer birikimi sağlayamama olanaksızlığı ve saçmalığı) nasıl iktidarı ortadan kaldırmaya yönelik bir silâha dönüştüğü konusu sorgulanmaktadır. İktidarın başına da, bilginin başına gelenler gelecek ve benzeri bir ürkütücü senaryoya uygun olarak iktidar, iktidarını elinden kaçıracaktır. Bunlar 1968 Mayıs'ının

sonuçlarıdır. Bugün bilgiden sonra İktidar da cehennem olup gitmiş ve ele geçirilmesi olanaksız bir şeye dönüşmüştür. İktidar artık iktidarı elinden kaçırmıştır. Bundan böyle bilimsel içerik ve siyasî yapılanmadan yoksun bir üniversite boşlukta uçmaya mahkûmdur ya da onun kendine bir yön verebilmekten âciz, yapay bir hayatta kalma mücadelesi veren tiyatro ve kışlalar gibi bir makine simülakrını yöneten arkaik bir feodal düzene dönüşmüş olduğu söylenebilir. Üniversitenin beklenmedik bir saldırıya geçme olasılığı sıfırdır. Bugün yalnızca olayın parodi, simülakr tarafını ön plana çıkararak can çekişmekte olan bilgi ve iktidar oyunlarının çürümesini hızlandıran düşüncenin bir anlamı vardır.

Bunun tam tersini yapan grev eylemleriyse, olası bir üniversite idealiyle herkesin (nerede olduğu bilinmeyen, artık bir anlamı kalmamış) bir kültüre sahip olabileceği rüyasını sürdürmeye çalışmaktadır. Grev, eleştirel açıdan üniversitenin çalışma düzeni içine yerleşerek, ona bir alternatif ya da sağaltıcı bir yöntem olmaya çalışmaktadır. Çünkü grevciler hâlâ bilimsel bir demokrasi ve tözün var olduğunu düşünmektedirler. Zaten bugün her yerde sol, bu rolü oynamaya çalışmaktadır. Çürümüş, dağılmış, yasallığını ve bilincini yitirmiş ve işleyiş düzenine kendiliğinden son vermiş bulunan bir düzende sol, toplumsal ahlâk, mantıksal bir zorunluluk ve kendine özgü bir adalet *fikrini* yeniden devreye sokmaya çalışmaktadır. Umutsuzca yeniden iktidar üretme ve yeniden iktidar salgılama mücadelesine girişmiş bulunan sol, aslında iktidarı istediği ve iktidara inandığı için de, sistemin kendisine son vermiş olduğu noktada iktidarı diriltmeye çalışmaktadır. Solun tüm aksiyom ve kurumlarına teker teker bir son veren sistem; tarihsel ve devrimci amaçlarını teker teker hayata geçirmekle meşguldür. Köşeye sıkışmış olan solun ise, günün birinde ben de yararlanabilirim umuduyla özel mülkiyetten küçük işletmeye, ordudan ulusal güce, püriten ahlâktan küçük burjuva kültürüne, adaletten üniversiteye giden tüm kapitalist çarkları diriltmekten başka bir

şansı yoktur. Sistemin, vahşice olduğu doğru ancak o tersine çevrilebilmesi olanaksız bir devinim içinde yok etmiş olduğu her şeye sahip çıkmaya çalışmaktadır.

İşte bu yüzden politik çözümlemelerde kullanılan bütün terimlerin paradoksal ancak zorunlu denebilecek bir şekilde tersine çevrilmiş olduğu görülmektedir.

İktidar (ya da onun yerini almış olan şey) artık Üniversiteye inanmamaktadır. Sonuç olarak bu kurumu belli bir yaş grubuna ait insanı bakım ve gözaltında bulundurduğu bir yer olarak görmektedir. Aralarında bir seçim yapmaya kalkışmasının bir anlamı yoktur çünkü iktidar seçkinlerini başka yerlerden seçmekte ya da başka şekilde arayıp bulmaktadır. Diplomalar artık bir işe yaramadığından, dağıtmayı reddetmesinin bir anlamı yoktur. Bu yüzden sistem artık herkese bir diploma vermeye hazırdır. Öyleyse bu kışkırtıcı politikanın amacı enerjileri, çoktan ölmüş ve çürümekte olan gönderen sistemleriyle sözde amaçlar üzerinde (seçim, iş, diploma) yoğunlaştırmak değilse nedir?

Çürüyen bir Üniversite uzun müddet çevresine zarar verebilir (çürüme simgesel bir mekanizmadır, yoksa politik değil. Simgesel olduğu için de bizim açımızdan yıkıcı bir anlama sahiptir). Bunu anlayabilmek için işe çürüme olayından başlamak gerekir yoksa diriltmeyi düşlemenin bir anlamı yoktur. Bu çürüme olayını şiddet yüklü bir süreç, alaycı, meydan okuyan şiddet yüklü bir ölüme dönüştürüp, simülasyonla çoğaltarak, üniversitenin ölümünü bütün topluma bir çürüme modeli ritüeli olarak sunmak gerekmektedir. Uzun zamandır sistemle işbirliğindeki bu çürümüşlüğü, artık yıkıcı bir eylem alanı, saldırgan bir tersine çevirme olayı olma özelliğini yitirmiş olan grevin umutsuz bir mücadeleyle olsa olsa yavaşlatabildiği, geciktirebildiği bu ölümü, artık ortalığı kırıp geçirerek tüm toplumsal yapıya bulaştırılacak bir duyarsızlık modeli olarak sunmak gerekmektedir.

1968 Mayıs'ı bunu başarmıştır. Üniversiteyle kültürün yok edilme sürecinin henüz günümüzdeki boyutlara ulaşmadığı bir sırada, öğrenciler, mobilyaları kurtarmaktan çok (yitirilmiş objeyi idealleştirme yöntemiyle yeniden diriltmeye çalışmak), iktidara üniversite denilen kurumu derhal yok etmek gibi bir iddiayla karşılık vererek, sistemden daha hızlı davranıp, üniversiteyi terk etmişler ve ona meydan okuyarak, bu bilim kurumunun batışı yani tek bir mekânda bir araya gelmeyi reddetme denilebilecek bilinçli ölüm olayına karşılık vermeye zorlamışlardır. Bu bir üniversite *bunalımı* değildir çünkü bunalım bir meydan okuma değildir. Tam tersine sistemin oynadığı oyun üniversiteyi *ölüme* mahkûm emektedir. İktidarın yanıtlayamadığı soru da budur ya da bu soruyu ancak çökerek yanıtlayabileceği söylenebilir (iktidar belki bir anlığına ölmüştür ve biz bu ölümü izleme şansına iyi ki sahip olduk).

10 Mayıs'ta kurulan barikatlar bir *alan* yani şu eski dükkân, Quartier Latin'i koruma ve müdafaa etmeyi amaçlayan barikatlara benziyorlardı. Bu doğru değildir çünkü bu görünümün gerisinde yatan gerçeğin adı ölü bir üniversiteyle ölü bir kültürün iktidara meydan okuyarak muhtemelen kendi ölümlerini tasdik ettirmeleridir. Sistemin uzun vadede öngördüğü: Kültür ve bilimin tasfiye işlemini onlar ânında bir kendini kurban etme eylemi, yani kendi kendilerini tasfiye etme eylemine dönüştürmüşledir. Barikatların amacı Sorbonne'u kurtarmak değildi. Öğrencilerin karşı tarafa salladıkları şey, Üniversitenin cesediydi, tıpkı Wattslı ve Detroitli zencilerin kendi ateşe verdikleri mahallelerinin kalıntılarını karşı tarafa sallamaları gibi.

Bugün artık karşı tarafa "sallanabilecek" bir şey kalmamıştır. Artık bilim ve kültürden geriye kalan harabeler bile yeraltındadır, yani ölüler gömülmüştür. Bundan eminiz çünkü Nanterre'de yedi yıl boyunca bu olayın yasını tuttuk. 1968 Mayıs'ı ölmüştür. Yalnızca bir yas tutma fantazmı olarak ara sıra tekrarlanabilir. Bu fantazm simgesel yani politika ötesi bir şiddet olup, bilimsel-olmayanı yere seren türden bir işlemdir. İktidara

çürüyerek karşı çıkan biliminki kadar şiddetli olacaktır. Bu müthiş enerjiyle sarmalın aynı halkasında değil bir üst halkasında yani iktidar-olmayanla çürüyen iktidarın şeyle tokuşturulduğu sırada karşılaşılmaktadır. Neyle tokuşturulduğu sırada? İşte bütün sorun budur. Bu belki de çözümü olmayan bir sorundur. İktidar yitirilmektedir, hattâ yitirilmiştir. Çevremizde iktidar kuklalarından başka bir şey yoktur ancak mekanikleşmiş bir düzen yanılsaması toplumu hâlâ yönlendirmektedir. Bunun gerisinde denetim ya da artık hiç değişmeyecek bir kodun yol açtığı, giderek büyüyen, anlaşılması olanaksız sessiz bir terör, her birimizi minicik birer terminale dönüştürmektedir.

Artık iktidara saldırmak anlamsız bir şeydir. İktidarı temsil etme, vekâleten devretmeyle ilgili tüm öğrenci hareketlerinin (daha geniş bir planda toplumun tamamını kapsayan bu hareketlerin), umutsuzluğun yol açtığı suya sabuna dokunmayan işe yaramaz olayların ön plana çıktıkları söylenebilir. Anlaşılmaz bir Möbiyüs şeridi numarasıyla iktidar kendine karşıt bir şeye dönüşmüş ve onunla birlikte politikanın mantıksal evreni de yerini simülasyon adlı sonsuz bir evrene bırakarak eriyip gitmiştir. Bu simülasyon evreninde kimse kimseyi temsil etmediği gibi, kimse temsil edici bir özelliğe de sahip değildir. Bu evrende üst üste yığılarak, biriken her şeyin aynı hızla dağılıp gittiği görülmektedir. Bu evrende iktidarı kurtarıp, yönlendirebilecek hayalî bir iktidar ekseni bile yoktur. Tarihle eleştirinin sonsuza dek sürüp gideceğini sandıkları, o düz çizgiye alışık sekizgen zihinsel koordinatlarımızın algılayamadığı bir kötülük eğrisi çizdiği için anlayıp çözmekten aciz kaldığımız bu evren bize karşı şiddetle direnmektedir. Zaten mücadele edilmesi gereken yer de burasıdır. Tabiî bunun hâlâ bir anlamı kaldıysa! Bizler birer *simülant*'ız, birer simülakrız (bu klasik "görünüm" anlamına gelen bir şey değildir). Toplumsalın yuttuğu içbükey aynalarla bir ışık kaynağından yoksun yansıtıcılar, kökensiz, mesafe kavramından bîhaber bir güce benziyoruz. Mücadele de zaten bu taktik simülakr evreninde gerçekleştirilmek duru-

mundadır. Bu umutsuzca bir mücadeledir çünkü meydan okuma ve büyülenme olaylarında umut genellikle önemsiz bir yere sahiptir. Politika da dâhil olmak üzere tüm değer eksenleriyle tüm dava ve ahlâk kuramlarının tasfiye edilmesinin yarattığı bu büyülenme sürecinden vazgeçmemek gerekiyor. Zirveye yerleşmiş bir kapitalin can çekişmesiyle ilgili bu gösteri, sitüasyonistlerin betimledikleri "eşya" gösterisinden çok daha ilginçtir. Asıl gücümüzü bu gösteri olayından alıyoruz. Bundan böyle kapitalizme karşı, devrimciler gibi, politik açıdan belirsiz ya da güç ilişkilerine dayalı bir mücadeleyi sürdürmeyeceğiz. Çünkü bir eksenden yoksun ve bir evren özelliği bile taşımayan bu evrende biz bir meydan okuma ve ayartma ilişkisi içine girmiş bulunuyoruz. İyice çıldırmış bir kapitalizm hiç utanmadan kâr, artı-değer, üretimin amaçları ve iktidarın temelleri gibi şeyleri tasfiye ederek, kendi yarattığı sürecin son aşamasında; ilkel ritüellere özgü o yok etme eylemindekini andıran derin bir ahlâksızlık ve de ayartıcılıkla bize meydan okumaktadır. Bu tür bir meydan okumaya daha büyük bir meydan okumayla karşılık vermek gerekir. Kapital de değer gibi sorumsuz, tersine çevrilmesi, kendinden kaçılması olanaksız bir şeydir. Tek başına kendi parçalanışı/dağılışıyla ilgili inanılmaz bir gösteri sunabilmektedir. Kapitalin klasik temelleri adlı çölde "değer" hâlâ geçer akçadır. Tıpkı uzun bir süre önce kutsallığını yitiren bir dünyada din ya da üniversite adlı çölde geçerliğini sürdüren hayalete dönüşmüş bir bilim gibi. Bu çölün göçebelerine dönüşüp dönüşmemekse bizim sorunumuzdur, ancak bu işi mekanik bir değer yanılsamasından kurtularak başarmak zorundayız. Kapital daha doğrusu *kapitalin ölümüyle* birlikte biz de başıboş dolaşan hayvan ve *simülant*'lar yani inandırıcı bir görünüme sahip canlı hayaletler olarak tuhaf ve ürkütücü bir simülakr ve çöl izlenimi bırakan bir dünyada yaşamaya başladık. Çölleşen kentlerle kum kaplı çöller arasında bir fark yoktur. Göstergelerden oluşan vahşi bir ormanla ormanların vahşiliği arasında bir fark yoktur. Simülakrların ürkütücülüğü doğanın-

kine eşdeğerdir. Çalışmanın çalışmayı, değerin değeri gömdüğü, can çekişen bir sistemden geriye tüyler ürpertici bir ayartıcılıktan başka bir şey kalmamıştır. Bataille'ın dediği gibi geriye bâkir, ürkek, göz alabildiğine uzanıp giden ve yalnızca rüzgârın kımıldatarak, yarenlik edebildiği bir kum çölü kalmıştır.

Politik düzende bunların ne kadarıyla karşılaşılmaktadır? Çok azıyla.

Oysa can çekişmekte olan bir kapitalizme karşı mücadele etmeliyiz. Kendi can çekişme sürecini bile kendi sahneleyebilen bu kapitalist oyunun bizi etkilemesine izin vermemeli ve bu oyunda can çekişen tarafın asıl biz olduğunu anlamalıyız. Kapitale kendi ölümünü kendi belirleme şansını tanımak ona devrimin tüm ayrıcalıklarını tanımak demektir. Değer *simülakrıyla* kapital ve iktidar adlı *hayaletin* belirlediği bir dünyada; değer ve ticarî mal yasasına boyun eğmiş bir dünyadakinden çok daha güçsüz ve donanımsız olduğumuz söylenebilir çünkü kendi ölümünü kendisi hazırlayan sistem bu sorumluluğu elimizden alarak, yaşamımızı adayabileceğimiz bir amacı da elimizden almış olmaktadır. Sistemin bu son kurnazlığı, yani her türlü olumsuzluğu emip yok ederek, kendi ölüm simülakrıyla bizi ayakta tutmaya çalışma numarası ancak daha üst düzeyde bir kurnazlıkla aşılıp geçilebilir. Bu bir meydan okuma mı yoksa düşsel bir bilim şeklinde mi olmalıdır? Sistemin bizi içine kapatmış olduğu simülasyon stratejisi ve ölüm adlı bu açmazdan ancak *simülakrlara ait düşsel bir bilim* (pataphysique des simulacres) sayesinde kurtulabiliriz.

"DEĞER"İN SON TANGOSU

Her şey darmadığınıksa oraya düzensizlik hâkimdir.
Şeyler, olmaları gereken yerde değillerse orada düzen vardır.

Brecht

Üniversite yöneticileri gerçek bilgiyle "gerçek" çalışmanın karşılığı sayılamayacak bir diploma verilmesi düşüncesi karşısında paniğe kapılmışlardır. Bu paniğin kökeninde politik bir yıkıcılıktan çok içeriklerinden kurtularak tek başına işlevsel bir biçim şeklinde yoluna devam edeceği düşünülen değer vardır. Bu arada üniversiter değerler de (diplomalar, vs.) boşlukta uçmayı sürdüren kapitaller ya da euro-dolarlar gibi çoğalarak boşlukta salınmayı sürdürecekler ancak bu işi neredeyse herhangi bir gönderen ve değerden yoksun bir şekilde yapacaklardır. Bunun bir önemi yoktur çünkü onların bu başıboş şekilde dolanmaları bile toplumsal bir değer ufku yaratma konusunda yeterli olmaktadır. Bu arada giderek gelişecek bir hayâlî değer saplantısıysa gönderenler sistemini (kullanım değeri, değişim değeri ve içerdiği üniversiter "iş gücü"nü) yitirecektir. Bu eşi benzeri olmayan bir değer terörüdür.

Görünüşe göre bu yeni bir durumdur. Bu yenilik üniversiteye hâlâ gerçek bir çalışma sürecinin egemen olduğunu sanan ve deneyimlerini, nevrozlarını ve yaşamlarını aynı kuruma adayan insanlar için geçerlidir. Üniversitedeki "öğretenler/öğretim ele-

manlarıyla", "öğrenciler" arasındaki gösterge (bilgi, kültür) değiş tokuşu bir süredir, üzerine acı bir duyarsızlık astarı geçirilmiş gizli bir anlaşma (göstergelerin duyarsızlığı beraberinde toplumsal ve insancıl ilişkilerde bir çözülmeye yol açmıştır), bir psikodramla astarlanmış simülakra (yani yitirilmiş bir çalışma ve bilgi değiş tokuşu yerine utanç verici bir sıcaklık duygusu, ödipal bir değiş tokuş ya da *pedagojik bir ensest ilişki* konulması talebi almıştır) benzemeye başlamıştır. Bu açıdan Üniversite umutsuzlukla *anlamını yitirmiş bir değer konusunda, eğitim vermeye çalışan* bir yer olmayı sürdürmektedir. Bu tuhaf çalışma sürecini yaşayanlar son birkaç yıldır "çalışma" ve bilimsel bilgi olarak kabul edilmeyen üretimin yol açtığı gerçek bir umutsuzluk olayına tanık olmaktadırlar. Çünkü günümüzde okumayı, öğrenmeyi, rekabet etmeyi hâlâ düşleyen gençlerin bu işe kendilerini veremedikleri görülmektedir. Münzevî bir kültürel zihniyet maddî ve manevî anlamda toptan yok olup gitmiştir. Bu yüzden grevin[1] de bir anlamı kalmamıştır.

---

[1] Güncel grev de giderek güncel çalışma sürecine benzemeye başlamıştır. Bugünkü grevlerde eski çalışma sürecine benzeyen bir belirsizlik, bir anlamsızlık, amaçtan yoksunluk, kararlılığa karşı benzer bir alerji, kısırdöngüleşmiş bir süreç, enerji konusunda benzer bir yas tutma biçimi ve bitmek bilmeyen bir kısır döngüleşmeyle karşılaşılmaktadır. Kurum-karşıtı olmayla kurumdan yana olma arasında bir fark kalmamıştır. Salgın giderek büyümekte ve önlem alabilmek giderek olanaksızlaşmaktadır. Bundan sonra sıra başka şeye gelecektir. Hayır, gelmeyecektir çünkü bu tıkanmayı bir başlangıç noktası olarak kabul ederek kararsızlığı tersine çevirebilmek ve amaçtan yoksunluğu bir saldırı aracı hâline getirebilmek mümkündür. Bu boğucu ve öldürücü durumdan, üniversiteye özgü bu zihinsel iştahsızlıktan her ne pahasına olursa olsun kurtulmak gerekiyor. Oysa öğrenciler derin bir koma evresine girmiş bulunan bir kuruma yeniden enerji pompalamaya çalışıyorlar ki, bunun adına olsa olsa zorla hayatta tutma denebilir. Bir tür umutsuzluk tedavisi anlamına gelen bu yöntem bireylere uygulanabildiği gibi kurumlara da uygulanabilmektedir. Üstelik bu her

Zaten biz de bu şekilde tuzağa düşürüldük yani 1968 Mayısından sonra herkese diploma dağıtarak kendi kendimizi tuzağa düşürmüş olduk. Bu eylemin neresi yıkıcıdır, sorarım size? Bu kesinlikle yıkıcı bir eylem değildir. Bizler gelişip, saf bir görünüm almış değer yani bir çalışma karşılığı olmayan diplomaların öncüleriydik. Sistem bundan başka ne isteyebilirdi ki? Sistem, anlamlarını yitirerek işlemselleşen değerlerden hoşnuttu ve biz tam tersini yaptığımızı sanarak bu yolu ona gösterdik.

Öğrencilerin çalışmadan diploma alma olayı karşısındaki çaresizlikleri en az öğretim elemanlarınınkine eşit, tamamlayıcı bir duygudur. Bu, o geleneksel anlamsız bir diploma sahibi olma ya da olmamanın neden olduğu korkudan çok daha gizli ve aldatıcı bir duygudur. Bir diploma sahibi olma garantisi, bilim ve seçim yapma konusundaki tüm aşamaların içeriklerini yitirmelerine neden olduğundan, tahammül edilmesi oldukça güç bir duygudur. Zaten bu yüzden diploma olayı karmaşık bir hâle getirilip, sözde bir yükümlülük yani bir çalışma simülakrı karşılığında verilen bir diploma simülakrına dönüştürülmektedir. Bunun bir tür saldırı ya da kin duyma biçimi olduğu söylenebilir (öğretim elemanı not vermeye zorlanmakta ya da otomatik bir not dağıtıcı hâline getirilmektedir) çünkü en azından bu sayede "gerçek" bir ilişkiye benzeyen bir ilişkiden söz edebilmek mümkün olabilirdi. Nerede o günler? Öğrencilerle öğretim elemanları arasındaki yakın ilişkiler bile, bir zamanlar onları bilimsel ya da politik bir amacın çevresinde buluşturan ya da karşı karşıya getiren bir suç ortaklığı ya da şiddet nostaljisi ya da o ilişkileri anımsatan bir ilişki biçiminden başka bir şey değildir.

"Amansız bir değer yasası", "Kapitalist yasa" çekip gittiğinde her yanı nasıl bir hüzün, bir panik duygusu kaplayacaktır? Zaten bu yüzden faşist ve otoriter yasaların yaşayacağı güzel

---

yerde ölüme karşı koyma beceriksizliği şeklinde algılanmaktadır. Oysa Nietszche: "Düşene bir tekme de sen vur!" diyordu.

günler henüz sona ermemiştir çünkü bunlar varlıklarını sürdürebilmek için şiddeti yeniden yaşama döndürmektedirler. Bu şiddete maruz kalmakla uygulamak arasında bir fark yoktur. Ritüel, çalışma, bilim, kan, iktidar, politika kökenli bir şiddet olumludur! Güç ilişkileri, çatışmalar, sömürü ve baskı konusunda her şey açık seçik ve berraktır! Bütün bunların eksikliğini duyuyor ve özlüyoruz. Bugün Üniversitede böyle bir oyunun oynandığını söyleyebilirsiniz (oysa tüm politik düzenin aynı şekilde işlediğini unutmamak gerekiyor). Örneğin "özgür bir söylev" çeken öğretim elemanı kendi kendini yönetme ve diğer modern saçmalıklar sayesinde bu iktidar oyununu sürdürmektedir. Herkes ne yaptığının farkındadır. Sadece derin bir düş kırıklığıyla yitirilmiş roller, statüler ve sorumlulukların peşi sıra gelen o inanılmaz demagojinin yarattığı felâketten kaçabilmek için profesörün, bu aşırı-sol tarafından yaratılmış yasal bir alan içinde olsa bile, yeniden bir bilim ve iktidar mankeni hâline dönüşmesini sağlamak gerekmektedir. Aksi takdirde kimse bu duruma tahammül edemeyecektir. Zaten bu uzlaşma sayesinde yani yapay bir oyunculuk sergileyen öğretim elemanıyla suç ortaklığı yapan öğrenci sayesinde, şeylerin, böyle bir hayalî pedagojik senaryo doğrultusunda sürüp gittiği hattâ belki de sonsuza dek sürüp gidebileceği görülmektedir. Zira değerle çalışma ölümlü olabilirler ama değer ve çalışma simülakrları ölümsüzdür. Simülasyon evreni gerçek-ötesi, sonsuzluk-ötesi, yani hiçbir gerçeklik girişiminin kendisine bir son vermeyeceği bir evrendir. Doğal olarak bu evrenin tamamıyla çökerek yok olması gibi çılgınca bir umut dışında.

Mayıs 1977

NİHİLİZM ÜZERİNE

Bugün nihilizm XIX. yüzyıl sonunda sahip olduğu o Wagnerci ve Spenglerci isli ve karanlık anlama sahip değildir. Nihilizmin artık Tanrı'nın ölümüyle birlikte ortaya çıkan o metafizik radikallik ya da bir çöküş Weltanschauung'uyla bir ilişkisi kalmamıştır. Günümüzde olsa olsa saydamlaşmış bir nihilizmden söz edebiliriz ve bu nihilizm bir anlamda kendinden önce var olmuş tarihsel biçimlerden çok daha acımasız ve radikaldir. Bunun nedeni şu saydamlık ve bir boşlukta yüzer gibi olma hâlinin hem sistem, hem de onu çözümlediğini iddia eden tüm kuramların ayrılmaz bir parçasına dönüşmüş olmasıdır. Tanrı'nın ölümünü açıkça ifade etme cesaretini gösterebilmiş tek insan Nietzsche'dir! Sonsuzlukla cesede dönüşen bir Sonsuzluğun karşısına dikilebilen büyük nihilist. Oysa hipergerçekliğin egemenliği altına girmiş, materyalist ya da idealist (Tanrı ölmedi, hipergerçek bir şeye dönüştü) bir gerçeklik simülakrıyla simülasyonun her şeyi açıkladığı, belirlediği, her şeyin simüle edildiği saydam ve hipergerçek bir dünyada, kendi kullarına sahip çıkabilecek kuramsal ya da eleştirel bir Tanrı yoktur.

Dünyayla birlikte hepimiz canlı canlı lânetlenmiş bir simülasyon hattâ lânetlenmişten bile beter bir duyarsız caydırma evreni içine düştük. Nihilizm ise yıkım yerine açıklaması kolay olmayan bir simülasyon ve caydırma yöntemiyle bir gerçekliğe kavuşmuştur. Tarihsel açıdan bakıldığında aktif, şiddet yüklü bir hayal olan nihilizm, bir mit ve bir oyun sahnesi olma aşamasından bir saydamlık daha doğrusu yalancı bir saydamlık aşamasına geçmiştir. Öyleyse kuramsal açıdan, nihilizmden geriye kalmış bir şeyler var mıdır? Bundan böyle hiçlikle ölümün bir meydan okuma, bir amaç olarak sunulabileceği yeni bir oyun sahnesinden söz edilebilir mi?

Eski nihilizm açıklamalarına oranla bugün kuşkusuz yeni ve içinden çıkılması olanaksız bir konumda bulunuyoruz.

Örneğin Romantizm ilk önemli nihilist çıkış olarak değerlendirilebilir çünkü Aydınlanma Devrimi'nin gerçekleştirdiği görünümler düzeninin yıkıldığı tarihlere denk gelmektedir.

Sürrealizm, Dadaizm, absürd anlayışı ve politik nihilizm ise anlam düzeninin yıkıldığı tarihlere denk gelen ikinci önemli nihilist çıkıştır.

Birincisi estetik (dandy görünümlü) bir biçime sahip olan bir nihilizmken, ikincisi tarihsel ve metafizik (terörizm) yani politik bir biçimdir.

Biz bu iki biçimle ya kısmen ilişkiliyiz ya da hiçbir ilişkimiz yok. Saydam bir nihilizm estetik ve politik bir biçime sahip olamayacağı gibi Kıyamet konusundaki son cılız kıvılcım ya da ayrıntıları görünümler veya anlamın yok edilme süreciyle ilişkilendirememektedir. Artık bir kıyametten söz edilemez. Kıyamet izlenimi bırakmaya çalışan tek şey politik bir anlama sahip olmayan rastlantısal terörizmdir. Böyle bir terörizmin ortaya çıkmasını ve ortadan kaybolmasını sağlayabilecek tek bir yöntem vardır: İletişim araçları. Oysa iletişim araçları o üstünde toplumsal konuların yer aldığı bir sahne özelliğine sahip değildir. İletişim araçları bir bant, bir pist, delikli bir şeritten başka bir şey değillerse, biz de onların seyircileri yani alıcıları olama-

yız. Kıyamet gerçekleştiğinden, günümüzde, nötr şeyler ve biçimlerle duyarsızlık gerçeğin yerini almıştır. Bundan böyle bir romantizmden, nötr olanın estetiğinden söz edip edilemeyeceği konusunu size bırakıyorum. Çünkü ben böyle bir şey olabileceğine inanmıyorum. Günümüzde bizi devre dışı bırakmaya çalışan bir sistemle bomboş ve anlamsız biçimlere duyulan bir hayranlık duygusuyla baş başa kalmış bir durumdayız. Oysa hayranlık (görünümlerle çok sıkı bir ilişki içinde bulunan ayartma ve diyalektik akıl yürütmeyle sıkı ilişki içinde olan anlamın tersine) kusursuz bir nihilist tutkudur. Yok oluş biçimine uygun bir tutku. Her türlü yok oluş biçimi, hattâ kendi yok oluş biçimimize bile hayranlık duyuyoruz. Kendimize rağmen içinde yaşamak zorunda kaldığımız bir saydamlık çağında melankolik ve büyülenmiş insanlar gibi davranıyoruz.

Ben nihilistim.

Görünümleri (ve görünümlerin sahip olduğu ayartıcılığın), anlamın (yeniden canlandırma, tarih, eleştiri, vs.) lehine yok eden muazzam süreci XIX. yüzyılın en önemli olayı olarak kabul ediyor, varlığını onaylıyor ve sorumluluğunu alıyorum. XIX. yüzyıl ya da modernleşmenin gerçekleştirdiği asıl devrim görünümlerle dünyanın büyüleyiciliğine kesin bir şekilde son verip, onu hiç düşünmeden yorumlaması ve tarihin saldırgan ellerine terk etmiş olmasıdır.

XX. yüzyıl ya da post-modernleşme tarafından gerçekleştirilen ve bir önceki yüzyılda görünümlerin yok edilmesine eşdeğer muazzam anlam kıyımı sürecini ikinci bir devrim olarak kabul ediyor, varlığını onaylıyor, sorumluluğunu üzerime alıyor ve çözümlüyorum. Anlamla saldıranı, anlamla öldürürler.

Diyalektik ve eleştiri alanları artık bomboştur. Artık böyle alanlar yoktur. Bundan böyle bir anlam terapisi ya da anlam destekli bir terapi yoktur çünkü bundan böyle terapi genel duyarsızlık sürecinin bir parçasıdır.

Çözümleme sahnesiyse belirsiz, rastlantısal bir şeye dönüşmüştür. Kuramlar boşlukta yüzmektedirler [aslında nihilizm

diye bir şeyin var olabilmesi olanaksızdır çünkü tüm umutsuzluğuna karşın o hâlâ belirginliğini yitirmemiş bir kuramdır. Bir Kıyamet düşü üretebilmekte, bir felâket[1] Weltanschauung'unun belirleyiciliğine sahip olabilmektedir].

Belki de çözümleme o muazzam anlam dondurma sürecinin en önemli parçasıdır. Anlamı dondurma ve bir (Quaternaire) buzullaştırma çağına sokma konusunda yapılan işbirliğine oranla, çözümlemelerdeki anlam bolluğu ve anlam rekabetinin ikinci dereceden sorunlar oldukları görülmektedir. Hangi yöntemden yararlanırsa yararlansınlar kesin olan bir şey varsa, o da, çözümlemelerin sonuç itibariyle anlamın dondurulması ve simülakrlarla duyarsız biçimlerin gerçeğin yerini almasına yardımcı olduklarının anlaşılması gerektiğidir. Böylece anlamsızlık çölünün boyutları giderek büyümektedir.

Fokur fokur anlam kaynatan iletişim araçları. Fokur fokur toplumsal kaynatan kitleler. Sistemin hızlanmasıyla orantılı bir şekilde sonsuza dek büyüyebileceği düşünülen bir kitle. Enerji çıkmazı. Duyarsızlık noktası.

Tıkanma noktasına gelmiş bir dünyanın mahkum olduğu tepkisizlik adlı yazgı. Tepkisizlik olaylarının hızla artmakta olduğu söylenebilir. Durdurulmuş ya da dondurulmuş biçimlerde bir artış görüldüğü ve gelişmenin hastalıklı (kanserdeki metastaz anlamında) bir büyümenin içine hapsedilmiş olduğu söylenebilir. Amaçlarının ötesine geçmiş hastalıklı, anormal bir gelişme biçiminin sırrı böyle bir şeydir. Bu bizim geliştirdiğimiz bir amaçları yok etme yöntemidir. Öyleyse aynı doğrultuda

[1] Yalnızca kendi kökleriyle ilgili düşler üreten ve kendi sonları hakkında hiçbir fikre sahip olmayan kültürler vardır. Hem kendi kökleri hem de sonlarını sabit fikir hâline getirmiş olan başka kültürler vardır.... Bunların dışında kalan iki olasılık vardır... Yalnızca kendi sonlarıyla (bizim nihilist kültürümüz gibi) ilgili düşünce üretenlerle; kökenleri ve (yaklaşan belirsiz) sonları konusunda hiçbir fikre sahip olmayan kültürler.

daha uzağa, çok daha uzaklara gitmek yani simülasyon, hipersimülasyon ve anormal gelişme aracılığıyla anlamı yok etmemiz, kendi ölümümüzüyse hiperamaçlarla yadsımamız gerekiyor. Paskalya adalarındaki abideler ve yengeç cinsi kabuklu deniz hayvanları örneğinde olduğu gibi. Bu aynı zamanda kansere özgü bir müstehcen sır değil midir? Anormal gelişmenin normal gelişmeden aldığı intikamla hızın tepkisizlikten aldığı intikam.

Hızlandırma yöntemiyle kitleler de bu muazzam tepkisizlik sürecinin içine alınmışlardır. Her türlü anlam artışıyla anlam fazlasını yok eden ve yutan kitleler anormal bir gelişme süreci içindedirler. Korkunç boyutlara varan bir amaçlılık olayına kısa devre yaptıran bir elektrik devresi gibidirler.

Bu tepkisizlik aşamasıyla onun çevresinde olup bitenler, günümüzde insanı büyüleyen ve kendisine çekebilen tek şeydir (öyleyse diyalektiğin gizli çekiciliği sona ermiştir). Bu tepkisizlik aşamasına bir ayrıcalık tanıyarak, sistemlerin tersine çevrilmezliğini (tersine çevrilebileceklerini gösterebilmek amacıyla) en uç noktaya kadar götüren çözümlemeler yapmak nihilist olmaksa o zaman ben bir nihilistim.

Bir üretim yöntemine saplanıp kalmak yerine, bir ortadan kaybolma yöntemine saplanıp kalmak nihilist olmaksa, o zaman ben bir nihilistim. Ortadan kaybolma, *aphanisis*, için için erime, *Furie des Verschwindens* ve politika ötesi (gerçek, anlam, sahne, tarih, toplumsal ve birey tarafından) birer ortadan kaybolma biçimi olarak bilinçli olarak seçilmiş alanlardır. Gerçeği söylemek gerekirse buna nihilizm denilemez. Çünkü ortadan kaybolma ya da şu her şeyin duyarlıktan yoksun, gelişigüzel ve anlamsız inkâr ediliş biçiminde, nihilizme özgü bir duyarlık, dokunaklı ve coşku dolu sözler yoktur. Nihilizmin hâlâ güçlü görünmesini sağlayan şey şu efsanevî enerjisiyle bu efsanevî radikallik ve yadsıma biçiminin yanısıra, şeylerin ortaya çıkış biçimlerini öngörüp, dramatize etme yeteneğidir. Hayâl kırıklığına özgü o nostaljik ve ayartıcı ses tonunun büyüleyicili-

ği bile artık hayal kırıklığına özgü bir şey olmaktan çıkmıştır. Buna kısaca ortadan kaybolma denilmektedir.

Nostaljik bir diyalektik alıştırmasına koşut olarak bu ortadan kaybolma biçiminin kesinleştiğini gösteren izlerle daha önce Adorno ve Benjamin'de karşılaşmıştık. Çünkü ortada varlığı hissedilen bir diyalektik özlemi dolanmaktadır ve en kurnaz diyalektik kuşkusuz bu bir anda özlemini çekmemizi sağlayandır. Daha derinlere inildiğinde Benjamin ve Adorno'da bir başka ses tonu yani sistemden kaynaklanan melankolik bir ses tonuyla karşılaşılmaktadır. Her türlü diyalektiğin ötesinde yer alan bu melankoli tedavisi olanaksız bir şeydir. Etrafımızı ironik bir şekilde çepeçevre kuşatmış olan bu saydam biçimler sayesinde, bu sistem melankolisi günümüzde giderek baskınlaşan bir görüntü sunmaktadır. Sistem melankolisi bizim için giderek hayatî bir tutkuya dönüşmektedir.

Bu, geçen yüzyıl sonuna özgü kara sevda ya da insanı sarıp sarmalayan cinsten sımsıcak bir melankoli duygusu değildir. Bunun tutkulu bir hınç duygusuyla her şeyi yok ederek ortalığı normalleştirebileceğini sanan nihilizmle de bir ilişkisi yoktur. Hayır, melankoli işlevsel sistemlere, güncel simülasyon, programlama ve enformasyon sistemlerine özgü temel bir niteliktir. İşlemsel sistemlerde melankoli, anlamın yok edilmesini ya da ortadan kaybolmasını sağlayan yöntemlerin özünde bulunan bir niteliktir. Bu anlamda hepimizin melankolik olduğu söylenebilir.

Tükenmiş sistemlerde melankoli, âni bir duyarsızlaşma ve sessizlik biçimidir. İyiyle kötü, doğruyla yanlış arasındaki dengeyi koruyabilme ya da buna benzer değerleri birbirleriyle karşılaştırma hattâ daha genelinde bir güçler dengesiyle toplumsal meydan okuma ve amaçlardan umut kesildiğinde geriye kalan şeydir. Çünkü sistem her yerde ve her zaman çok güçlüdür, yani üstün ve egemen bir konumdadır.

Bu sistem hegemonyasına, arzuya özgü kurnazlıkların yüceltilmesi, günlük yaşantının devrimci mikrolojisi yapılarak,

moleküler (kişisel) düzeyde akıntıya kapılıp, gitme olayı yüceltilerek ya da mutfağı yerlere göklere koyamamak gibi şeylerle karşı çıkılabilir. Bütün bunlar kesinlikle başarısızlığa uğratılması gereken bir sistemi açık bir şekilde başarısızlığa uğratabilecek türden çözümler değillerdir.

Sistemi başarısızlığa uğratabilen tek şey terörizmdir.

Çekilen bir söylevin ironik bir gülümsemeyle sıfırlanması, kölenin yadsınmayı yadsıyan o bir anlık tavrıyla efendisinin gücünü sıfırlayıp keyfini kaçırması gibi, terörizm de her şeyi tersine çevirdiği sırada, alttakinin bıraktığı izleri silerek onu sıfırlandırmaktadır.

Bir sistem, egemenliğini ne ölçüde dayatıyorsa, insanların düşgücü de onun karşı karşıya kaldığı başarısızlıklardan o ölçüde etkilenmektedir. Sisteme karşı en ufak bir meydan okuma sanki zincirleme bir çöküş izlenimi bırakmaktadır. Bu duyarlılığını yitirmiş ve nihilist politika sahnesinde, günümüzde, yalnızca bu başka bir şeyle karşılaştırılması olanaksız olan tersine çevirme olayı insanları harekete geçirebilmektedir. Düşgücünü harekete geçirebilen tek şey terörizmdir.

Egemenliğini kabul ettirmiş sistemlerde nihilist olma, bu şiddet yüklü ve alaycı çizgiyi sistemin kaldırabileceği en uç noktaya kadar götürerek, sistemi, bu meydan okuma eylemine, ölme eylemiyle yanıt vermeye zorlamak anlamına geliyorsa o zaman, tıpkı bu işi silaha sarılarak yapan başkaları gibi, ben de *kuramsal* düzeyde bir terörist ve nihilist olduğumu söyleyebilirim. Bugün başvurabileceğimiz tek silah hakikat değil, kuramsal bir şiddettir.

Oysa bu da bir ütopyadır. Gerçek bir radikallikten söz edebilmek mümkün olsaydı o zaman nihilist olmak işe yarayabilirdi –ölüm, buna teröristin ölümünü de katabilirsiniz, hâlâ bir anlama sahip olsaydı o zaman terörist olmak bir işe yarayabilirdi.

Şeyler bu noktada içinden çıkılmaz bir hâl almaktadırlar. Çünkü bu etkili radikal nihilizme, sistem, nötralize edici bir ni-

hilizmle karşılık vermektedir. Sistem de nihilisttir çünkü kendisini yadsıyanlar da dahil olmak üzere herkesi bir umursamazlık ve aldırmazlık sürecine sokabilmektedir. Bu sistemde ölümün yokluğu bütün boyutlarıyla hissedilmektedir. Bolonya Garı, Münih Oktoberfest'deki ölüm olaylarına karşı herkes duyarsız kalmıştı. Zaten terörizmin de sistemle kendine rağmen suç ortaklığı yaptığı nokta burasıdır. Bu politik anlamda bir suç ortaklığı değildir. İnsanların olaylara karşı duyarsızlaşma sürecini hızlandırarak sistemle suç ortaklığı yapmaktadır. Bundan böyle gerek fantazmatik gerekse politik bir ölüm olayının yeniden canlandırılabileceği, sahneye konulabileceği törensel ya da şiddet yüklü bir sahneden söz edebilmek olanaksızdır. Bunu sisteme özgü o öteki nihilizm ya da terörizmin zaferi olarak kabul edebilirsiniz.

Olaylara bir gerçeklik gücü kazandırabilecek bir sahne ya da minimal bir illüzyon olayından söz edebilmek olanaksızdır. Şili, Biafra, boat people, Bolonya ya da Polonya kimin umurundadır? Bütün bunlar bir televizyon ekranı üzerinde yok olup giden görüntülerden başka bir şey değildirler. Sonuç vermeyen olaylar (ve sonuç vermeyen kuramlar) çağında yaşıyoruz.

Anlamı kurtarabilmek mümkün değildir. Böyle olması kuşkusuz daha sağlıklıdır çünkü anlam da ölümlü bir şeydir. Oysa Aydınlanma Çağı'nın egemenliğini sürdürebilmesi için o kısa egemenlik süreci boyunca ortadan kaldırmayı amaç edindiği görünümler bu anlam ya da anlamsızlık nihilizmine karşı bağışıklık kazanmış gibidirler.

Ayartma da zaten tam bu noktada devreye girmektedir.

DİZİN

A

Antietnoloji, 25
Artaud, Antonin, 68, 69
Ayartma, 98, 135, 140, 151, 159, 186, 207, 215, 220

B

Ballard, J. G., 174
Bardot, Brigitte, 183
Barok, 19
Bataille, Georges, 109, 185, 198, 208
Beaubourg, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 136
Bourdieu, Pierre, 33
Bolonya, 220
Borges, Georges L., 13, 14, 99, 107, 167
Bororolar, 183

C

Castaneda, Carlos, 23, 25
Cezayir Savaşı, 66
Champs-Elysées, 27
Cizvitler, 19
Clastres, Pierre, 23, 46
Cloyters of New York, 27
Coppola, Francis F., 12, 90, 91
Creusot, 23

D

Dean, James, 46
Deleuze, Gilles, 38, 73, 160, 184, 188
Disneyland, 29, 30, 31, 32, 99
Diyalektik, 215
Dorothee Bis, 138
Dubuffet, 97

E

Eco, Umberto, 125
Einstein, Albert, 138
Enchanted Village, 30
Eridikya, 22
Etnoloji, 25

F

Fantazm, 29, 31, 39, 82, 141, 160, 163, 189, 191, 192, 201, 205
Fantazmagorik, 174
Fantazmatik, 188, 220
Fonda, Jane, 87, 88
Ford, Gerald, 40, 46, 48
Forum des Halles, 136, 137
Foucault, Michel, 186
Franko, Francisco, 38, 48
Freud, Sigmund, 73

G

Gordiyum, 37
Gösterge, 20, 52

H

Hanoy, 67
Hipergerçek, 14, 15, 29, 31, 45, 52, 54, 59, 74, 97, 103, 115, 120, 122, 154, 164, 170, 172, 175, 213 –çi, 45, 74, 76, 164 –lik, 43, 44, 78, 113, 115, 135, 166, 168, 172, 174, 175, 213
Hipersimülasyon, 40, 101, 105, 217
Hiroşima, 69, 86, 88
Hitler, Adolf, 48
Hollywood, 43
Holografik, 150, 151, 153, 155
Hologram, 12, 143, 150, 151, 152, 154, 170

İ

İdeogram, 64
İkona, 18, 19
İkonoklast, 18, 19
İllüzyon, 29, 40, 68, 72, 132, 151, 220
İmge, 18, 19, 20, 21, 56, 79, 82, 120, 131, 138, 142, 145, 146, 148, 152, 164, 168, 195
İshi, 28

J

Jaulin, Robert, 23
Johnson, Lyndon B., 40, 46

K

Kafka, Franz, 160
Kennedy, John F., 40, 46, 62
Kızılderililer, 27, 28
Kopernik, Mikolaj, 57
Kubrick, Stanley, 76

L

La Colonie Penitentiaire, 160
Laborit, Henri, 191
Lascaux, 25, 137
Leone, Sergio, 76
Lévi-Strauss, Claude, 183, 187
Los Angeles, 30

M

Magic Mountain, 30
Marine World, 30
Marx, Karl, 50, 138, 156

McLuhan, Marshall, 80, 121, 122, 156
Modus vivendi, 65
Mogadiscio Stammheim, 124
Monod, Jacques, 118
Monroe, Marilyn 46
Möbiyüs, 35, 39, 99, 125, 206

N

Nixon, Richard, 35, 40, 46, 47, 67

O

Orfeus, 22
Orly, 26
Orwell, George, 67
Otomatik Portakal, 167

P

Pinbas, Richard, 148
Praxis, 47
Psikanaliz, 16, 17, 156, 187, 198

Q

Quartier Latin, 205

R

Ramses, 22, 25, 26, 27
Redford, Robert, 76
Rönesans, 26, 54

S

Sahlins, Marshall, 31
Saint-Michel de Cuxa, 27
Schlemihl, Peter, 197, 198
Sezar, Jül, 97
Simgesel, 11, 13, 24, 25, 27, 28, 33, 34, 66, 98, 141, 146, 157, 158, 161, 179, 183, 184, 186, 189, 193, 202, 204, 205
Simülatör, 14, 17, 18, 42
Stourdze, Yves, 130

T

Tasadaylılar, 22, 39
Taylor, Elizabeth, 164
Thom, Réne, 83
Tinguely, 97
Totemizm, 188

V

Vietnam Savaşı, 12, 65, 90, 91, 92
Virilio, Paul, 134
Visconti, Luchino, 76

W

Wagner, Richard, 91, 92
Washington Post, 33
Weltanschauung, 213, 216
Werben, 130